

Άγγελος Συρίγος

Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο

60
ΧΑΡΤΕΣ
*που εξηγούν τις διαφορές
Ελλάδας-Τουρκίας*

Θάνος Ντόκος

Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 2020

ΣΕΙΡΑ: ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Άγγελος Συρίγος – Θάνος Ντόκος

60 χάρτες που εξηγούν τις διαφορές Ελλάδας-Τουρκίας

- Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο
- Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Εθνάρχου Μακαρίου και Δημ. Φαληρέως 2

Νέο Φάληρο 185 47

τηλ. 210 48 08 000

www.kathimerini.gr

© Καθημερινές Εκδόσεις Μον. ΑΕ, 2020

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΧΑΡΤΩΝ: **Δημήτριος Δαγρές**, χαρτογράφος, επίτιμος Διευθυντής
Χαρτογραφίας της Υδρογραφικής Υπηρεσίας του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η βασική ιδέα της παρούσας εκδόσεως βασίζεται σε μια παλαιότερη ειδική έκδοση της *Καθημερινής* με τίτλο «Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο – 35 χάρτες που εξηγούν τις διαφορές Ελλάδας-Τουρκίας», η οποία εξεδόθη στις 3 Ιουνίου 2018, στο πλαίσιο της σειράς *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*. Στην τότε σύνταξη είχαν συμβάλει με διαφόρους τρόπους οι **Κωστής Σταμπολής**, πρόεδρος του Ινστιτούτου Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (IENE)· **Ντίνος Νικολάου**, γεωλόγος πετρελαίων και αντιπρόεδρος της Energean Oil & Gas· **Νικόλας Ιωαννίδης**, διδάκτωρ Διεθνούς Δικαίου· **Γεώργιος Γιαγκάκης**, νησιολόγος· **Αθανάσιος Καλτσάτος**, εμβριθής ερασιτέχνης μελετητής των ελληνοτουρκικών σχέσεων· **Αναστασία Στρατή**, εμπειρογνώμων στο Υπουργείο Εξωτερικών· καθώς και οι **Βασίλης Μηνακάκης** και **Αργυρώ Αμπατζίδου** από την *Καθημερινή*. Οι ευχαριστίες για την τότε βοήθειά τους εξακολουθούν να ισχύουν στο ακέραιο.

Σε αυτό το δεύτερο εγχείρημα ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται και πάλι στον **Αντώνη Κокκαλίδη** και ιδίως στους **Λεωνίδα Θεοφιλόπουλο**, που με απίστευτη υπομονή μεταμόρφωσε ιδέες και σχέδια σε όμορφους χάρτες, και **Σωτήρη Λαγό**, που επιμελήθηκε το στήσιμο, τη διάταξη όλης της εκδόσεως. Ο **Δημήτρης Δαγρές** αποτελούσε για μία ακόμη φορά εγγύηση για την ορθή χαρτογραφική αποτύπωση πολλών πτυχών της καταστάσεως σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο.

Στο κέντρο της όλης προσπάθειας ήταν, όπως πάντα, ο **Αλέξης Παπαχελάς**, χωρίς τον οποίο δεν θα είχε επαναληφθεί το παρόν εγχείρημα.

ISBN: 978-960-585-171-2

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή ή η μετάδοση του συνόλου ή μέρους αυτής της έκδοσης κατά οποιονδήποτε τρόπο και σε οποιαδήποτε μορφή, ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη, χωρίς την έγγραφη άδεια των κατόχων των πνευματικών δικαιωμάτων.

ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ ΣΕ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Άγγελος Συρίγος

Αναπληρωτής καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Περιεχόμενα

Τα θέματα που θέτει η Τουρκία σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο	7
1. Το Αιγαίο.....	8
2. Τα χωρικά ύδατα.....	11
<i>α. Ο θεσμός των χωρικών υδάτων, η Ελλάδα και η Τουρκία</i>	
<i>β. Τα δώδεκα μίλια ως εθνικός κανόνας</i>	
<i>γ. Η καταλυτική σημασία της αυξήσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων</i>	
<i>δ. Οι τουρκικές θέσεις και το διεθνές δίκαιο</i>	
<i>ε. Τα «στενά διεθνούς ναυσιπλοΐας» και η Ελλάδα</i>	
<i>στ. Το τουρκικό casus belli</i>	
<i>ζ. Τα χωρικά ύδατα κατά τις διερευνητικές συνομιλίες (2002-03 και 2010-13)</i>	
<i>ι. Η περιορισμένη επέκταση των χωρικών υδάτων</i>	
<i>ii. Κριτική στις διερευνητικές συνομιλίες</i>	
3. Αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου	19
<i>α. Τι προβλέπουν οι συνθήκες</i>	
<i>β. Τι επικαλείται η κάθε πλευρά για Λήμνο και Σαμοθράκη</i>	
<i>γ. Τι επικαλείται η κάθε πλευρά για τα υπόλοιπα νησιά</i>	
<i>ι. Νόμιμη άμυνα</i>	
<i>ii. Αντίμετρα</i>	
<i>iii. Θεμελιώδης αλλαγή συνθηκών</i>	
<i>iv. Συνθήκη των Παρισίων και res inter alios acta</i>	
<i>δ. Η σοβαρότητα της αποστρατιωτικοποίησης των νησιών</i>	
4. Ελληνικός εθνικός εναέριος χώρος	21
<i>α. Η αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εναερίου χώρου</i>	
<i>β. Το τουρκικό επιχείρημα</i>	
<i>γ. Οι ελληνικές θέσεις</i>	
<i>δ. Το ελληνικό παράδοξο</i>	
5. FIR Αθηνών.....	24
<i>α. Τι είναι το FIR</i>	
<i>β. Τα όρια των FIR Αθηνών, Κωνσταντινουπόλεως, Λευκωσίας</i>	
<i>γ. Η αμφισβήτηση του FIR Αθηνών</i>	
<i>δ. Η αμφισβήτηση του FIR Λευκωσίας</i>	
<i>ε. Παρεπόμενα προβλήματα από την αμφισβήτηση του FIR Αθηνών</i>	
<i>στ. Το FIR Αθηνών και ο ICAO</i>	
6. Η Ζώνη Έρευνας Διασώσεως.....	28
<i>α. Η έρευνα και η διάσωση στο Αιγαίο</i>	
<i>ι. Αεροπορική έρευνα και διάσωση</i>	
<i>ii. Θαλάσσια έρευνα και διάσωση</i>	
<i>β. Τα προβλήματα μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας</i>	
7. Εθνική αλιευτική ζώνη στα 12 μίλια	31
<i>α. Η καταστροφή των αλιευτικών πεδίων</i>	
<i>β. Η κοινή αλιευτική πολιτική της ΕΕ</i>	
8. Οι ευθείες γραμμές βάσεως.....	32
<i>α. Οι σχετικές προβλέψεις στο διεθνές δίκαιο</i>	
<i>β. Ελλάδα, Τουρκία και γραμμές βάσεως</i>	
<i>γ. Τι λύνουν οι ευθείες γραμμές βάσεως;</i>	
9. Η αμφισβήτηση του εδαφικού καθεστώτος.....	35
<i>α. Η κρίση του 1996 στα Ίμια</i>	
<i>ι. Πώς φτάσαμε στην κρίση</i>	
<i>ii. Η αμερικανική διαμεσολάβηση και η επιστροφή στο status quo ante</i>	
<i>iii. Οι αδυναμίες της ελληνικής πλευράς</i>	
<i>β. Τουρκικές θεωρίες «γκρίζων ζωνών»</i>	
<i>γ. Τουρκική επιχειρηματολογία</i>	
<i>δ. Ελληνική αντίκρουση</i>	
<i>ε. Τι εξυπηρετούσε την Τουρκία η θεωρία των «γκρίζων ζωνών»;</i>	
<i>στ. Οι τουρκικές «γκρίζες ζώνες»</i>	

10. Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου	43
<i>α. Τι είναι υφαλοκρηπίδα</i> <i>β. Η τουρκική διεκδίκηση επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου</i> <i>γ. Η ασάφεια στους κανόνες για την υφαλοκρηπίδα το 1973</i> <i> i. Το ισοβάθες των 200 μέτρων και η φυσική προέκταση</i> <i> ii. Η αρχή της ίσης αποστάσεως και οι «ειδικές περιστάσεις»</i> <i>δ. Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)</i> <i> i. Αρχή ίσης αποστάσεως κατά ευθυδικίας</i> <i> ii. Γιατί η Τουρκία δεν υπέγραψε τη σύμβαση</i> <i>ε. Η εξέλιξη της νομολογίας μετά το 1974</i> <i>στ. Οι θέσεις Ελλάδας και Τουρκίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας</i> <i> i. Οι ελληνικές θέσεις για την υφαλοκρηπίδα</i> <i> ii. Οι τουρκικές θέσεις για την υφαλοκρηπίδα</i> <i>ζ. Το Πρακτικό της Βέρνης (1976)</i> <i> i. Το χρονικό όριο</i> <i> ii. Η γεωγραφική περιοχή που καλύπτει το Πρακτικό</i> <i> iii. Το Πρακτικό της Βέρνης σήμερα</i> <i>η. Η ανταλλαγή μηνυμάτων Παπανδρέου - Οζάλ (1988)</i> <i> i. Δικαστική επίλυση;</i>	
11. Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη	51
<i>α. Η ΑΟΖ στον δημόσιο λόγο</i> <i>β. Δύο ευρέως διαδεδομένες παρανοήσεις</i> <i> i. ΔΕΝ χρειαζόμαστε ΑΟΖ για την εκμετάλλευση των υποθαλάσσιων πόρων</i> <i> ii. Η κήρυξη ΑΟΖ δεν θα βοηθήσει στην επίλυση των ελληνοτουρκικών προβλημάτων</i> <i>γ. Οκτώ λόγοι για την κήρυξη ΑΟΖ</i> <i>δ. Η κήρυξη, η οριοθέτηση και η εφαρμογή της ελληνικής ΑΟΖ</i> <i>ε. Ελληνική υφαλοκρηπίδα και κυπριακή ΑΟΖ</i> <i>στ. Οριοθέτηση με την Ιταλία (1977/2020)</i>	
12. Ανατολική Μεσόγειος και Κύπρος	57
<i>α. Η ΑΟΖ της Κύπρου</i> <i>β. Οι θέσεις της Τουρκίας για τις οριοθετήσεις Κύπρου-γειτονικών χωρών</i> <i>γ. 2007-2020: Έμπρακτες αμφισβητήσεις των κυπριακών κυριαρχικών δικαιωμάτων</i> <i>δ. Η «οριοθέτηση» μεταξύ Τουρκίας και ψευδοκράτους</i> <i>ε. Τα κυπριακά τεμάχια νοτίως του νησιού</i> <i>στ. Ανατροπή της περιφερειακής σταθερότητας</i> <i>ζ. Η μεταφορά του φυσικού αερίου</i> <i>η. Οι τουρκικές γεωτρήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ</i> <i>θ. Τι κρύβεται πίσω από τις τουρκικές ενέργειες</i> <i>ι. Η σημασία των κυπριακών υδρογονανθράκων για το Κυπριακό</i>	
13. Ανατολική Μεσόγειος και Ελλάδα.....	72
<i>α. Διεκδικήσεις σε περιοχές όπου η Τουρκία δεν έχει θαλάσσιο μέτωπο</i> <i>β. Το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης (Καστελλόριζο)</i> <i>γ. Πώς εξελίχθηκαν οι τουρκικές διεκδικήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο</i> <i>δ. Τουρκικοί τυχοδιωκτισμοί επί χάρτου</i> <i>ε. Οριοθέτηση Τουρκίας-Λιβύης: μια στρατηγική κίνηση</i> <i>στ. Η Τουρκία έχει «αλλάξει πίστα»</i> <i>ζ. «Γαλάζια Πατρίδα» και συνεκμετάλλευση</i> <i>η. Καθιέρωση της μέσης γραμμής ως εξωτερικού ορίου της ελληνικής υφαλοκρηπίδας</i>	
14. Πού βρισκόμαστε σήμερα.....	86
<i>α. Οι βασικές τουρκικές θέσεις για τις σχέσεις με την Ελλάδα</i> <i>β. Οι ελληνικές προτεραιότητες για το Αιγαίο</i> <i>γ. Καμία λύση δεν είναι εύκολη</i>	
Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων	89

Τα θέματα που θέτει η Τουρκία σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο

Μεταξύ 1955 και 1973 υπήρχε μια σχεδόν μονοθεματική ενασχόληση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής με το Κυπριακό. Ακόμη και οι διώξεις που υπέστη η ελληνική μειονότητα στην Τουρκία το 1955 και το 1964 συνδέονταν άμεσα με τα τεκταινόμενα στην Κύπρο. Όλα αυτά άλλαξαν το 1973. Μια αλυσίδα γεγονότων μετέφερε το ενδιαφέρον της Τουρκίας και στο Αιγαίο.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Πετρελαϊκή κρίση: Τον Οκτώβριο του 1973, το εμπάργκο που επέβαλαν οι χώρες του Οργανισμού Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών (ΟΠΕΚ) στη Δύση και ο τετραπλασιασμός των τιμών του πετρελαίου ώθησαν πολλές χώρες σε αναζήτηση νέων ενεργειακών πηγών.

Ανεύρεση κοιτασμάτων πετρελαίου έξω από τη Θάσο: Από το φθινόπωρο του 1973 κυκλοφορούσε ευρέως η φήμη ότι σε θαλάσσια περιοχή έξω από τη Θάσο η Ελλάδα είχε ανακαλύψει τεράστια κοιτάσματα πετρελαίου. Η Τουρκία δελεάστηκε από αυτό το ενδεχόμενο.

Έναρξη εργασιών Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας: Τον Νοέμβριο του 1973 άρχισαν οι εργασίες της Τρίτης Διεθνούς Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας. Η τάση που επικρατούσε ήταν η αύξηση του εύρους των θαλάσσιων ζωνών υπέρ των παράκτιων κρατών. Η Τουρκία έπρεπε να θέσει τα θέματα του Αιγαίου σε διμερές επίπεδο, πριν διευθετηθούν νομικά με τη νέα σύμβαση.

Η τουρκική εισβολή: Οι προαναφερόμενοι λόγοι ήταν από μόνοι τους επαρκείς για να ασχοληθεί η Τουρκία με το νομικό καθεστώς του Αιγαίου. Ο πλέον βασικός λόγος όμως υπήρξε η τουρκική εισβολή στην Κύπρο, το 1974, και η

κατοχή του νησιού. Η Τουρκία έκανε μια στρατηγική κίνηση. Εγείροντας σειρά διεκδικήσεων στο Αιγαίο, άνοιξε ένα δεύτερο μέτωπο για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Η Ελλάδα έπρεπε πλέον να ασχολείται και με προβλήματα που άπτονταν κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση μετά το 1974 είχε πλέον δύο μέτωπα: το Κυπριακό και το Αιγαίο. Δίπλα σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί και η ενασχόληση της Τουρκίας με τη μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη, με περιόδους εξάρσεων και υφέσεων, από το 1923.

ΑΠΟ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Στις αρχές του 21ου αιώνα, το σημείο εντάσεως των ελληνοτουρκικών σχέσεων μεταφέρθηκε από το Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η πρόοδος της τεχνολογίας: Η πρόοδος της τεχνολογίας επέτρεψε την έρευνα και την εκμετάλλευση ενεργειακών κοιτασμάτων που βρίσκονται σε θαλάσσιες περιοχές με μεγάλα βάθη. Τέτοιες είναι οι περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου.

Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου και του φυσικού αερίου: Από το 2004 και μέχρι την οικονομική κρίση λόγω κορωνοϊού, η τιμή του πετρελαίου παγκοσμίως κινήθηκε σταθερά πάνω από τα 50 δολάρια/βαρέλι, φθάνοντας ειδικά την περίοδο 2011-2014 στα 100 δολάρια/βαρέλι. Η διαρκής υψηλή τιμή των υδρογονανθράκων επέτρεψε κοστοβόρες έρευνες σε θαλάσσιες περιοχές με μεγάλα βάθη.

Η εξάρτηση της Τουρκίας από εισαγόμενους υδρογονάνθρακες. Από τις αρχές του 2000 η τουρκική οικονομία είχε εκρηκτική άνοδο με μέσο ετήσιο όρο αναπτύξεως 4,5%. Η χώρα δεν έχει εγχώριες πηγές ενέργειας.

Η ανακάλυψη πλούσιων υποθαλάσσιων ενεργειακών κοιτασμάτων νοτίως της Κύπρου: Προς τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 2000 άρχισαν να ανακαλύπτονται πλούσια υποθαλάσσια ενεργειακά κοιτάσματα νοτίως της Κύπρου.

Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων νοτίως της Κύπρου και η πιθανότητα υπάρξεως και άλλων αξιοποιήσιμων κοιτασμάτων σε θαλάσσιες περιοχές της ευρύτερης Ανατολικής Μεσογείου τράβηξαν την προσοχή της Τουρκίας. Η Τουρκία υιοθέτησε μια νέα στρατηγική, που θα της επέτρεπε να συμμετάσχει στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ο κατάλογος των τουρκικών διεκδικήσεων

Οι συσσωρευμένες τουρκικές διεκδικήσεις έχουν οδηγήσει στον ακόλουθο κατάλογο:

- Οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Είναι το μοναδικό θέμα που και η Ελλάδα αναγνωρίζει ως διαφορά μεταξύ των δύο χωρών (ετέθη το 1973-74).
- Επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Συνοδεύεται από την απειλή χρήσεως βίας εκ μέρους της Τουρκίας σε περίπτωση ασκήσεως των νομίμων δικαιωμάτων της Ελλάδος στο Αιγαίο (ετέθη το 1974).
- Καθεστώς αποστρατιωτικοποιήσεως των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου (ετέθη μεταξύ 1964 και 1974).
- Διαφορετικό εύρος του εναερίου χώρου, 10 ν. μιλίων εν σχέσει προς το εύρος των χωρικών υδάτων, 6 ν. μιλίων (ετέθη το 1975).

- Όρια της Περιοχής Πληροφοριών Πτήσεων (FIR) Αθηνών (ετέθη το 1974).
- Όρια της Ζώνης Έρευνας και Διασώσεως στο Αιγαίο (ετέθη το 1979).
- Επιχειρησιακά όρια στο πλαίσιο του NATO (ετέθη το 1974).
- Η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί απροσδιορίστου αριθμού μικρών νησιών στο Αιγαίο. Επρόκειτο για τις λεγόμενες «γκρίζες ζώνες» (ετέθη το 1996).
- Αμφισβήτηση της υπάρξεως ελληνικής υφαλοκρηπίδας στην Ανατολική Μεσόγειο που σχηματίζουν το Καστελλόριζο, η Ρόδος, η Κάρπαθος, η Κάσος και η Κρήτη, καθώς και αμφισβήτηση του συνόλου της κυπριακής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) (ετέθη το 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το Αιγαίο

Σύμφωνα με τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό, τα όρια του Αιγαίου προσδιορίζονται από μια γραμμή η οποία ξεκινά από το ακρωτήριο Άσπρο (Akyağ Burnu) στις μικρασιατικές ακτές, συνεχίζει στο νοτιότερο άκρο της Ρόδου και στο νησί Πρασονήσι (Ρόδου), ακολούθως περνά από την Κάρπαθο (ακρωτήριο Βρόντη) και από το ακρωτήριο Καστέλλο, για να φτάσει στο ακρωτήριο Πλάκα του νομού Λασιθίου.

Στη συνέχεια, η γραμμή, μέσω της Κρήτης, ενώνει την Άγρια Γραμβούσα στον νομό Χανίων με το ακρωτήριο Απολυτάρες στο νοτιότερο άκρο των Αντικυθήρων και διά μέσου του νησιού φτάνει έως τη νήσο Ψείρα, η οποία βρίσκεται στο βόρειο άκρο των Αντικυθήρων, και μεταβαίνει στο ακρωτήριο Τράχηλος των Κυθήρων. Ακολούθως, από το ακρωτήριο Καραμπογιά στο βορειοδυτικό άκρο των Κυθήρων η γραμμή ενώνει το ακρωτήριο Αγία Μαρίνα στην Ελαφόνησο με την πελοποννησιακή ακτή.

Στο Αιγαίο υπάρχουν περίπου 9.000 νησιά. Ο μεγάλος αριθμός δεν πρέπει να προκαλεί εντύπωση. Κατά το διεθνές δίκαιο, νησί είναι οποιαδήποτε έκταση γης βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας κατά τη μέγιστη πλημμυρίδα. Νησί είναι η Κρήτη, νησί είναι κι ένας μικρός βράχος ενός τετραγωνικού μέτρου ο οποίος εξέχει από την επιφάνεια της θάλασσας. Η συντριπτική πλειονότητα των 9.000 νησιών είναι βράχοι ή πολύ μικρά νησάκια.

Στην Τουρκία ανήκουν περίπου 450 νησιά. Τα πιο αξιόλογα είναι η Ίμβρος (Gökçeada ή Imroz) και η Τένεδος (Bozcaada), στην είσοδο των Δαρδανελλίων (που γεωγραφικά υπάγονται στις θρακικές Σποράδες), τα περισσότερα από τα νησιά του νησιωτικού συμπλέγματος των Μοσχονησίων (Ayvalık Adaları), έξω από τις Κυδωνίες (Αϊβαλί), καθώς και μερικά μικρού μεγέθους νησιά εντός του κόλπου της Σμύρνης. Αντιστοίχως, τρία είναι τα τουρκικά νησιά που έχουν αξιόλογο πληθυσμό: η Ίμβρος, η Τένεδος και το Μοσχονήσι (Cunda ή Alibey). Στην Ελλάδα ανήκουν τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου.

Το Αιγαίο και το σύμπλεγμα του Καστελλόριζου

Η Τουρκία επιδιώκει τη διάκριση μεταξύ Αιγαίου και Ανατολικής Μεσογείου, διότι θέλει να απομονώσει το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης (Καστελλόριζο) από τα υπόλοιπα ελληνικά νησιά. Σε περίπτωση οριοθέτησής της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ, τη συμφέρει να φανεί ότι το συγκεκριμένο νησιωτικό σύμπλεγμα είναι απομονωμένο από τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου.

Είναι γεγονός ότι το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης βρίσκεται, με βάση τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό, εκτός των ορίων του Αιγαίου. Η θαλάσσια περιοχή στην οποία βρίσκεται περιγράφεται αόριστα από τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό ως Μεσόγειος. Είναι επίσης γνωστή ως θάλασσα της Λυκίας ή θάλασσα της Λεβαντίνης (του Λεβάντε).

Ο προσδιορισμός, όμως, των ορίων του Αιγαίου Πελάγους (όπως και κάθε θάλασσας) από τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό γίνεται κυρίως για λόγους διευκολύνσεως της ναυσιπλοΐας και συντονισμού στην έκδοση χαρτών και στη διεξαγωγή υδρογραφικών ερευνών, και δεν έχει νομική ή πολιτική σημασία. Αυτό αναφέρουν και ο Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός και η νομολογία.

Η διαπραγμάτευση για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ θα πρέπει να είναι συνολική και όχι αποσπασματική και να αφορά ενιαία όλο το μήκος των ελληνικών θαλασσίων συνόρων, από τον Έβρο έως και τη Στρογγύλη ανατολικά του Καστελλόριζου.

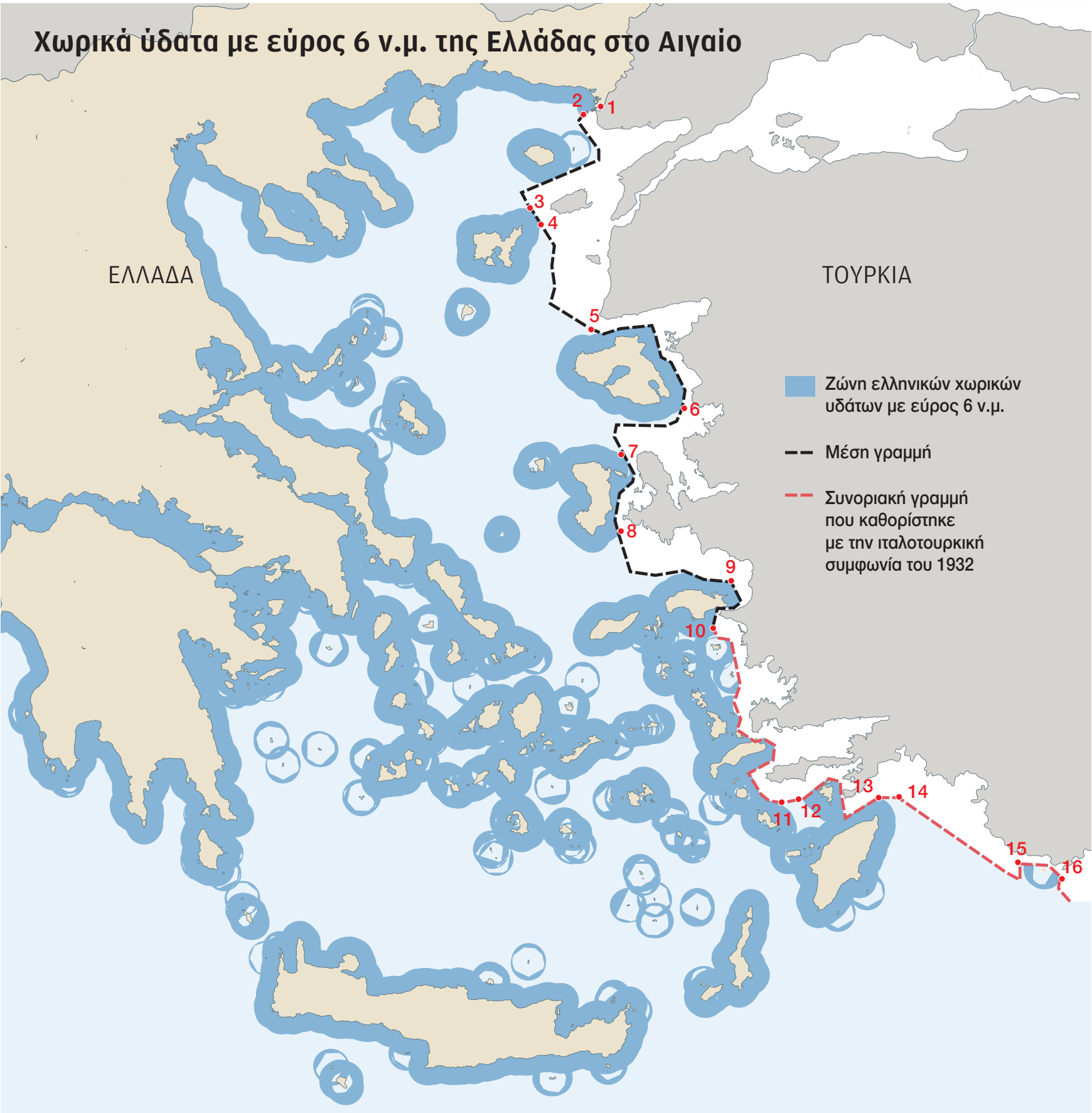
Ελληνικά νησιά στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο

	2001	2011
Αριθμός νησιών	περίπου 8.500	
Αριθμός κατοικούμενων νησιών	100	97
Κάτοικοι	1.393.703	1.526.575
Νησιά με λιγότερους από 20 κατοίκους	29	20
Ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού	12,7%	14,1%
Επιφάνεια	23.182 τ.χλμ. (17,56% συνόλου χώρας)	

Τουρκικά νησιά στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο

	2001	2011
Αριθμός νησιών	περίπου 450	
Αριθμός κατοικούμενων νησιών	7	7
Κάτοικοι	1	12.682
Νησιά με λιγότερους από 20 κατοίκους	-	-
Ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού	0,017%	0,018%
Επιφάνεια	370 τ.χλμ. (0,047% συνόλου χώρας)	

**Η Ελλάδα
δεν είναι
αρχιπελαγικό
κράτος**

Κατά τη διάρκεια της Τρίτης Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας (1973-1982) προέκυψε ένας νέος θεσμός, το «αρχιπελαγικό κράτος», και μια νέα ζώνη δικαιοδοσίας, τα «αρχιπελαγικά ύδατα». Ιστορικά ο όρος «αρχιπέλαγος» χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά για να περιγράψει το Αιγαίο.

Τον όρο υιοθέτησαν οι Βενετοί («arcipelago»), πάντα με σημείο αναφοράς το Αιγαίο. Σταδιακά, με τον όρο «αρχιπέλαγος» άρχισαν να προσδιορίζονται όλα τα

συμπλέγματα νησιών που καταλαμβάνουν μια σχετικά μεγάλη έκταση. Στη συνδιάσκεψη, όμως, αποφασίσθηκε να γίνουν δεκτά ως αρχιπελαγικά κράτη μόνο εκείνα που αποτελούνται αποκλειστικώς από νησιά (π.χ. Ινδονησία, Φιλιππίνες). Μεικτά κράτη, αποτελούμενα από ηπειρωτικά εδάφη και νησιωτικά συμπλέγματα, όπως η Ελλάδα, εξαιρέθηκαν. Κατά συνέπεια, η Ελλάδα, σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, δεν είναι αρχιπελαγικό κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Τα χωρικά ύδατα

α. Ο θεσμός των χωρικών υδάτων, η Ελλάδα και η Τουρκία

Χωρικά ύδατα (ή χωρική θάλασσα ή αιγιαλίτιδα ζώνη) είναι μια θαλάσσια ζώνη η οποία εκτείνεται, σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, έως 12 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσεως που βρίσκονται στην ακτογραμμή (άρθρο 3). Τα χωρικά ύδατα περιλαμβάνουν τη στήλη του θαλάσσιου ύδατος, τον βυθό και το υπέδαφός της, καθώς και τον υπερκείμενο εναέριο χώρο. Στη ζώνη αυτή, το παράκτιο κράτος ασκεί πλήρη κυριαρχία, εξομοιούμενη με την κυριαρχία επί του χερσαίου εδάφους του. Μοναδικός περιορισμός της κυριαρχίας είναι το δικαίωμα της αβλαβούς διελεύσεως, το οποίο μπορούν να ασκούν πλοία τρίτων κρατών χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεση του κράτους (άρθρο 17-26).

Στο παρελθόν, τα περισσότερα κράτη του κόσμου είχαν χωρικά ύδατα 3 ναυτικών μιλίων. Το 1936 η Ελλάδα καθόρισε το εύρος των χωρικών της υδάτων στα 6 ναυτικά μίλια από τις ακτές, απόφαση που αποδέχθηκε η Τουρκία με τη στάση της.

Το 1964, η Τουρκία επεξέτεινε την αιγιαλίτιδα ζώνη της από τα 3 στα 6 μίλια. Παράλληλα, όρισε ότι, εάν οι έναντι των τουρκικών ακτών χώρες είχαν χωρικά ύδατα μεγαλύτερα των 6 μιλίων, τότε και τα τουρκικά χωρικά ύδατα καθορίζονταν βάσει της αρχής της αμοιβαιότητας. Έκτοτε η Τουρκία έχει χωρικά ύδατα 6 μιλίων στο Αιγαίο και 12 μιλίων στον Εύξεινο Πόντο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Την ίδια περίοδο και μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970, η αποδοχή του ορίου των 12 μιλίων είχε τέτοια έκταση, που καθιέρωσε σχετικό εθιμικό κανόνα γενικής αποδοχής. Αυτό κατέστη σαφές κατά τη διάρκεια των εργασιών της Τρίτης Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας. Μεγάλος αριθμός κρατών υποστήριξε την εισαγωγή ρητής ρυθμίσεως ότι το όριο των χωρικών υδάτων είναι 12 μίλια. Η Τουρκία αντέδρασε έντονα, ζητώντας να εξαιρεθούν κάποιες περιοχές, όπως οι κλειστές ή ημικλειστές θάλασσες, από την εφαρμογή ενός τέτοιου κανόνα. Οι προσπάθειές της έπεσαν στο κενό.

β. Τα δώδεκα μίλια ως εθιμικός κανόνας

Η ευρεία πρακτική των κρατών οδήγησε στη δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού εθιμικού κανόνα του διεθνούς δικαίου όσον αφορά το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης, ο οποίος αποκρυσταλλώθηκε στο άρθρο 3 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας:

«Κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης του· αυτό το πλάτος δεν υπερβαίνει τα 12 ναυτικά μίλια, που μετρώνται από τις γραμμές βάσεως, έτσι όπως καθορίζονται από την παρούσα σύμβαση».

Ο κανόνας είναι σε τέτοιο βαθμό καθολικότητας αποδεκτός, που από το 2009 τα 148 από τα 152 παράκτια κράτη είχαν επεκτείνει τα χωρικά τους ύδατα στα 12 μίλια. Στην επέκταση δεν έχουν προχωρήσει η Ιορδανία, το Μαυροβούνιο και η Βοσνία, που εμποδίζονται καθαρά για γεωγραφικούς λόγους, και η Ελλάδα. Στην πράξη, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα παγκοσμίως που δύναται, αλλά δεν έχει επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα.

Η επίσημη ελληνική θέση είναι ότι η Ελλάδα θεωρεί πως το συγκεκριμένο δικαίωμά της είναι «αδιαπραγμάτευτο», αλλά θα το ασκήσει «όταν και όποτε» το κρίνει σκόπιμο. Αφορμές για κωλυσιεργία υπήρχαν πολλές:

Το 1973, που πρωτοσυζητήθηκε το θέμα, είχαν μόλις ξεκινήσει οι εργασίες της Τρίτης Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας. Η ρύθμιση αφέθηκε να ωριμάσει παράλληλα με τις διεργασίες της συνδιασκέψεως.

Το 1982 υπεγράφη μεν η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, αλλά μόλις το 1994 ετέθη εν ισχύ, ενώ η Ελλάδα την επικύρωσε τον Μάιο του 1995.

Μετά τον Ιούνιο του 1995, την αφορμή προσέφερε η απόφαση της τουρκικής Βουλής για casus belli. Αντί η ελληνική εξωτερική πολιτική να επικεντρωθεί στην άσκηση του δικαιώματος, το βάρος δόθηκε στην άρση της αποφάσεως της τουρκικής Βουλής, που σε τελική ανάλυση είναι και εντελώς παράνομη.

Στο σημείο που έχουν φτάσει τα πράγματα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, απαιτείται να ξαναδούμε τη συστηματική αποχή μας από την άσκηση των δικαιωμάτων που μας αποδίδει απλόχερα το διεθνές δίκαιο. Το πλέον σημαντικό είναι η αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Δεν μπορούμε να προχωρήσουμε σε μια τέτοια ενέργεια αύριο το πρωί. Θα πρέπει να προηγηθεί συστηματική ενημέρωση των παραγόντων της διεθνούς πολιτικής σκηνής οι οποίοι χρησιμοποιούν το Αιγαίο είτε εμπορικά είτε στρατιωτικά, καθώς και των κρατών του Ευξείνου Πόντου. Στον σχεδιασμό θα πρέπει να περιλαμβάνεται η παροχή διευκολύνσεων για τη ναυσιπλοΐα (που θα περιλαμβάνουν και την Τουρκία), τυχόν προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο για το θέμα, αλλά και η πρακτική αντιμετώπιση των τουρκικών προκλήσεων. Αρκετοί θα σκεφτούν πως είναι ουτοπικό. Μήπως όμως δεν ήταν ουτοπική και η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ;

γ. Η καταλυτική σημασία της αυξήσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων

Η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 μίλια ενοχλεί σφόδρα την Άγκυρα, διότι θα έχει καταλυτικά αποτελέσματα στις περισσότερες από τις τουρκικές διεκδικήσεις. Οι περισσότερες από τις τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο θα τερματισθούν ή θα καταστούν άνευ σημασίας. Πιο συγκεκριμένα:

Η περιοχή της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου προς οριοθέτηση μετά την επέκταση θα περιορισθεί σε σημείο που θα καταστεί άνευ σημασίας. Συγκεκριμένα, η θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου υπό ελληνική κυριαρχία θα ανέλθει από το 43% στο 72%. Η τουρκική περιοχή θα ανέλθει στο 8,7%, αυξανόμενη μόνο κατά 1,2%. Από το 19% που απομένει ως ανοιχτή θάλασσα, μόνο το 5,1% είναι η επικαλυπτόμενη περιοχή της υφαλοκρηπίδας που μπορεί να διεκδικηθεί και από τις δύο χώρες. Οι υπόλοιπες περιοχές είναι μακράν κάθε τουρκικής διεκδικήσεως (π.χ. έξω από τον Θερμαϊκό ή ανάμεσα στις Κυκλάδες και στην Πελοπόννησο ή την Κρήτη).

Το σοβαρότατο πρόβλημα του διαφορετικού εύρους του εναερίου χώρου (10 μίλια) εν σχέσει προς το εύρος των χωρικών υδάτων (6 μίλια) θα πάψει να υφίσταται. Ο εναέριος χώρος θα ταυτισθεί με τα χωρικά ύδατα.

Οι λεγόμενες «γκρίζες ζώνες» κυριαρχίας στο Αιγαίο θα χάσουν την πρακτική σημασία τους. Η Τουρκία έχει θέσει αυτό το θέμα για να «φορτώσει» ένα ακόμη ζήτημα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και να καταστήσει τη δικαστική οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας δεύτερο κατά σειράν θέμα μετά τη διαπίστωση της κυριότητας επί κάποιων νησιών στο Αιγαίο. Μετά την αύξηση των χωρικών υδάτων, η τουρκική αμφισβήτηση θα έχει μόνο συμβολικό χαρακτήρα.

Τα όρια του FIR Αθηνών και τα όρια της Ζώνης Έρευνας και Διασώσεως στο Αιγαίο θα περιλαμβάνουν περιοχές ελληνικής κυριαρχίας σε ποσοστό 72% από τη θαλάσσια επιφάνεια του Αιγαίου. Η Τουρκία θα απονομιμοποιηθεί εντελώς στην προσπάθειά της να αλλάξει τα όρια.

Η ελεύθερη και ακώλυτη ναυσιπλοΐα στην περιοχή του Αιγαίου και η διατήρηση των σημερινών περιοχών ανοιχτής θαλάσσης στο Αιγαίο θα επηρεασθούν σημαντικότερα. Ειδικώς, όμως, η ελεύθερη ναυσιπλοΐα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο συμφωνίας μεταξύ των δύο χωρών.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν χρειάζεται προηγούμενη συμφωνία με τα παράκτια κράτη της περιοχής για την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Αυτό ορίζεται σαφώς στο άρθρο 3 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας, το οποίο αναφέρει ότι «κάθε κράτος

έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής του θάλασσας». Επομένως, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων έως 12 μίλια γίνεται αποκλειστικώς με μονομερή εσωτερική πράξη της Ελλάδας.

δ. Οι τουρκικές θέσεις και το διεθνές δίκαιο

Η Τουρκία αντιτίθεται στην επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων με μια σειρά επιχειρημάτων, τα οποία όμως πάσχουν σοβαρά από πλευράς διεθνούς δικαίου.

Συναίνεση των παράκτιων κρατών σε κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες: Κατά την Τουρκία, σε κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες όπως το Αιγαίο επικρατούν ειδικές συνθήκες. Κατ' επέκτασιν, η αύξηση των χωρικών υδάτων θα έπρεπε να χωρεί με συναίνεση των παράκτιων κρατών.

Διεθνές δίκαιο: Κατά τα άρθρα 122-123 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας σε κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες υπάρχει υποχρέωση συνεργασίας των παράκτιων κρατών μόνο σε θέματα περιβάλλοντος, διαχείρισεως των ζώντων πόρων και θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας.

Καταχρηστική άσκηση δικαιώματος: Κατά την Τουρκία, τυχόν αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων αποτελεί καταχρηστική άσκηση δικαιώματος, διότι την παρεμποδίζει από την άσκηση δικαιωμάτων που ήδη κατέχει επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

Διεθνές δίκαιο: Η επέκταση των χωρικών υδάτων στα 12 μίλια θα έχει αναμφισβήτως δυσμενείς συνέπειες για την Τουρκία. Θα γίνει, όμως, κατ' εφαρμογήν σχετικού εθιμικού και συμβατικού κανόνα. Σε αντίθετη περίπτωση, κάθε εφαρμογή νομικού δικαιώματος από ένα κράτος που περιορίζει άλλα κράτη θα εθεωρείτο αυτομάτως κατάχρηση δικαιώματος.

Η Τουρκία ως «επίμονος αντιρρησίας»: Η Τουρκία ισχυρίζεται ότι συστηματικά και επίμονα αρνείται την ύπαρξη δικαιώματος αυξήσεως των χωρικών υδάτων στα 12 μίλια. Κατά συνέπεια, μπορεί να θεωρηθεί ως «επίμονος αντιρρησίας», έναντι του οποίου δεν ισχύει ο γενικός εθιμικός κανόνας.

Διεθνές δίκαιο: Για να μπορεί η Τουρκία να ισχυρισθεί ότι είναι «επίμονος αντιρρησίας», θα έπρεπε να είχε αντιταχθεί από την αρχή της δημιουργίας του εθιμικού κανόνα των 12 μιλίων. Αντιθέτως, η Τουρκία το 1956 είχε εκφρασθεί υπέρ της επεκτάσεως του εύρους των χωρικών υδάτων στα 12 μίλια και το 1964 επεξέτεινε τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια στον Εύξεινο Πόντο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η ελληνική λίμνη και τα τουρκικά ζωτικά συμφέροντα: Η βασική τουρκική θέση στο

θέμα της επεκτάσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων είναι ότι το Αιγαίο θα μετατραπεί σε «ελληνική λίμνη». Όλα τα υφιστάμενα περάσματα ανοιχτής θάλασσας προς τα μεγάλα τουρκικά λιμάνια θα κλείσουν. Τα πλοία και τα αεροσκάφη που θα φεύγουν από την Τουρκία με κατεύθυνση προς τη Δύση θα πρέπει να λαμβάνουν άδεια από την Ελλάδα. Κάτι τέτοιο είναι αντίθετο προς τα «ζωτικά συμφέροντα» της Τουρκίας στην περιοχή. Επιπλέον, θα ανατραπούν οι λεπτές ισορροπίες που είχε καθιερώσει η Συνθήκη της Λωζάνης.

Διεθνές δίκαιο και διεθνής πρακτική: Η αύξηση των χωρικών υδάτων στα 12 μίλια περιόρισε εκ των πραγμάτων τις περιοχές της ανοιχτής θάλασσας δίπλα σε ακτές, λιμάνια και θαλάσσια περάσματα. Γι' αυτόν τον λόγο δημιουργήθηκε ένας νέος θεσμός στο διεθνές δίκαιο, αυτός των «διεθνών στενών», που αναλύεται αμέσως παρακάτω. Από πλευράς διεθνούς πρακτικής επισημαίνεται ότι τα κράτη της Βαλτικής διασχίζουν τα δανέζικα, τα σουηδικά ή τα γερμανικά χωρικά ύδατα προκειμένου να φθάσουν στη Βόρειο Θάλασσα. Αντιστοίχως, από τα Στενά του Ορμούζ, στην είσοδο του Περσικού Κόλπου, διακινείται το 50% του πετρελαίου που μεταφέρεται ετησίως με πετρελαιοφόρα. Καμία χώρα δεν διανοήθηκε να ισχυρισθεί ότι το Ιράν ή το Ομάν (που είναι τα δύο παράκτια κράτη στα Στενά) δεν είχαν δικαίωμα να αυξήσουν τα χωρικά τους ύδατα στα 12 μίλια επειδή η ναυσιπλοΐα στο συγκεκριμένο στρατηγικό πέρασμα θα περνούσε υποχρεωτικώς από τα χωρικά τους ύδατα.

ε. Τα «στενά διεθνούς ναυσιπλοΐας» και η Ελλάδα

Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας πρόβλεψε ένα νέο καθεστώς, τα «στενά διεθνούς ναυσιπλοΐας», στα οποία ασκείται ο λεγόμενος «πλους διελεύσεως», γνωστός και ως «διέλευση τράνζιτ». Τα στενά διεθνούς ναυσιπλοΐας:

- ανήκουν στην αιγιαλίτιδα ζώνη ενός κράτους
- συνδέουν περιοχές της ανοιχτής θάλασσας ή ΑΟΖ με άλλο τμήμα ανοιχτής θάλασσας ή ΑΟΖ και
- χρησιμοποιούνται από τη διεθνή ναυσιπλοΐα.

Εντός των χωρικών υδάτων υφίσταται το δικαίωμα «αβλαβούς διελεύσεως» (innocent passage), το οποίο όμως μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν καλύπτει πλήρως τις ανάγκες των ενδιαφερόμενων ναυτικών κρατών. Η «αβλαβής διέλευση» ενός πλοίου μέσα από χωρικά ύδατα υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, με βασικότερο το δικαίωμα του παράκτιου κράτους να αναστέλλει προσωρινά τη διέλευση ξένων πλοίων. Επιπλέον περιορισμοί αφορούν τα υποβρύχια, τα οποία είναι υποχρεωμένα να πλέουν στην επιφάνεια.

Η σημασία της αυξήσεως των χωρικών υδάτων (χ.υ.) από 6 σε 12 ν. μίλια σε αριθμούς

A	B	Γ	Δ	Ε
Σύνολο Αιγαίου 190.000 τ.χλμ.	Ελληνικά χ.ύ.	Τουρκικά χ.ύ.	Διεθνή ύδατα (υφαλοκρηπίδα)	Διεκδικήσεις Τουρκίας επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου
6 ν.μ.	43,5%	7,5%	49%	11,1% (20.928 τ.χλμ.)
10 ν.μ. (εναέριος χώρος)	63,9%	8,5%	27,6%	6,7% (12.737 τ.χλμ.)
12 ν.μ.	71,5%	8,7%	19,8%	5,1% (9.725 τ.χλμ.)

Ο νέος θεσμός της «διελεύσεως τράνζιτ» ισχύει παράλληλα με την «αβλαβή διέλευση». Σύμφωνα με αυτόν, στα στενά διεθνούς ναυσιπλοΐας η διέλευση των σκαφών ασκείται χωρίς κανένα κώλυμα εκ μέρους του παράκτιου κράτους, το οποίο δεν μπορεί να απαγορεύσει γενικά τη διέλευση πλοίων. Μοναδικοί περιορισμοί είναι τα παραπλέοντα σκάφη να μην απειλούν την ασφάλεια του παράκτιου κράτους, να μη μολύνουν τη θάλασσα, να συμμορφώνονται προς τους κανόνες ναυσιπλοΐας και να μην ασκούν αλιευτικές και ερευνητικές δραστηριότητες ή λαθρεμπόριο. Τα υποβρύχια μπορούν να διαπλέουν τα διεθνή στενά βυθισμένα και τα αεροσκάφη να διασχίζουν ελεύθερα τα διεθνή στενά. Τέλος, δεν απαιτείται η παροχή προηγούμενης άδειας από το παράκτιο κράτος ή έστω ειδοποίηση.

Στην περίπτωση του Αιγαίου, στενά διεθνούς ναυσιπλοΐας θα μπορούσαν να θεωρηθούν όλες οι περιοχές που συνδέουν το βόρειο με το νότιο Αιγαίο και τα περάσματα γύρω από την Κρήτη. Γι’ αυτόν τον λόγο, η Ελλάδα είχε καταθέσει το 1982 δήλωση. Σε αυτή διεκδικούσε το δικαίωμα να περιορίσει

τον αριθμό των στενών διεθνούς ναυσιπλοΐας στο Αιγαίο, προσδιορίζοντας σε ποια από τα πολλά εναλλακτικά στενά του Αιγαίου θα μπορούσε να ασκηθεί η «διέλευση-τράνζιτ».

Οψέποτε αυξηθούν τα ελληνικά χωρικά ύδατα σε 12 μίλια, είναι αυτονόητο ότι θα υπάρξουν διευθετήσεις για τη διεθνή ναυσιπλοΐα. Κάποια στενά θα προσδιορισθούν ως «διεθνή στενά» όπου θα ασκείται το δικαίωμα της «διελεύσεως τράνζιτ». Πιο συγκεκριμένα, σε περίπτωση αυξήσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων στα δώδεκα μίλια κλείνουν:

- όλα τα θαλάσσια περάσματα που βρίσκονται δυτικά και ανατολικά της Κρήτης
- το στενό θαλάσσιο πέρασμα μεταξύ Κυκλάδων και Δωδεκανήσων.

Η ελληνική πλευρά, ως ένδειξη καλής θελήσεως, μπορεί να διατηρήσει ορισμένους από τους διαύλους ανοικτής θάλασσας οι οποίοι υφίστανται με το παρόν όριο των 6 μιλίων και συνδέουν το βόρειο με το νότιο Αιγαίο, αφήνοντας αυτούς εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων. Επίσης, θα μπορούσε να υπάρξει κάποια τοπική διευθέτηση για τα πλοία που κατευθύνονται προς το λιμάνι της Σμύρνης.

στ. Το τουρκικό casus belli

Η εξέλιξη του εθιμικού και συμβατικού Δικαίου της Θάλασσας ως προς την αύξηση των χωρικών υδάτων υπήρξε απολύτως ευνοϊκή για τις ελληνικές θέσεις. Η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων κατέστη το πιο ισχυρό σημείο της Ελλάδας (χωρίς αυτό να έχει γίνει αντιληπτό από το ελληνικό πολιτικό σύστημα). Η Τουρκία, αντιλαμβανόμενη τη σημασία της επεκτάσεως των χωρικών υδάτων, δήλωσε από το 1974 ότι «επέκταση της ελληνικής αιγιαλιτίδας ζώνης στα 12 μίλια θα σήμαινε ελληνοτουρκικό πόλεμο», γνωστότερο με τη λατινική φράση casus belli. Αρχικώς θεωρούσε ως αιτία πολέμου την επέκταση στα 12 μίλια. Αργότερα χαρακτήρισε casus belli οποιαδήποτε επέκταση πέραν των 6 μιλίων.

Η ελληνική
δήλωση
για τα «στενά
διεθνούς
ναυσιπλοΐας»

«[...] σε περιοχές όπου είναι κατεσπαρμένα πολυάριθμα νησιά τα οποία σχηματίζουν πληθώρα εναλλακτικών στενών, εξυπηρετούντων ουσιαστικώς μία και την αυτή οδό διεθνούς ναυσιπλοΐας, η Ελλάδα αντιλαμβάνεται ότι το οικείο παράκτιο κράτος έχει την ευθύνη όπως προσδιορίζει τον ή τους διαδρόμους εκείνους, μέσω των εναλλακτικών τούτων στενών, διά των οποίων τα πλοία και τα αεροσκάφη τρίτων χωρών θα δύνανται να διακινούνται υπό καθεστώς πλου διελεύσεως [...].»

Τον Μάιο του 1995, η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε ομόφωνα υπέρ της κυρώσεως της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας. Στο δεύτερο άρθρο του σχετικού νόμου, διακηρύσσεται το «αναφαίρετο δικαίωμα» της Ελλάδος να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα «σε οποιοδήποτε χρόνο» στο μέλλον. Επρόκειτο για μια νομοθετική διάταξη-δήλωση που προοριζόταν περισσότερο για εσωτερική κατανάλωση. Λίγες ημέρες μετά, τον Ιούνιο του 1995, η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση εξέδωσε ένα ψήφισμα. Το ψήφισμα αναπαρήγε τις βασικές τουρκικές θέσεις για το Αιγαίο:

- α.** Η Συνθήκη της Λωζάνης δημιούργησε μια ισορροπία μεταξύ των δύο κρατών.
 - β.** Η Ελλάδα παραβίασε την ισορροπία το 1936 με την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 6 μίλια.
 - γ.** Η Τουρκία δεν πρόκειται να δεχθεί επέκταση στα 12 μίλια, διότι κάτι τέτοιο θα αντέβαινε στα ζωτικά της συμφέροντα στο Αιγαίο.
- Γι' αυτούς τους λόγους, η Τουρκική Εθνοσυνέλευση εκχώρησε στην κυβέρνηση την αρμοδιότητα να λάβει ακόμη και στρατιωτικά μέτρα

για να προασπίσει τα ζωτικά συμφέροντα της χώρας. Η αναφορά σε στρατιωτικά μέτρα αποτελούσε ευθεία παραβίαση του άρθρου 2.4. του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, που θεωρείται πυλώνας του διεθνούς συστήματος ασφαλείας. Επιπλέον, η απειλή πολέμου δεν αφορούσε παραβίαση της διεθνούς νομιμότητας, αλλά θα εφαρμοζόταν σε περίπτωση που ένα κράτος ασκούσε τα νόμιμα δικαιώματά του.

Έκτοτε, η άρση του casus belli κατέστη κομβικό σημείο αναφοράς της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Ενδεικτικά, περιλαμβάνεται σε όλες τις ετήσιες εκθέσεις προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ένταξη της Τουρκίας και στα σχετικά ψηφίσματα του Ευρωκοινοβουλίου. Η Τουρκία αγνοεί αυτές τις αντιδράσεις. Η ημιεπίσημη θέση της είναι ότι θα αρθεί όταν η Ελλάδα δηλώσει πως δεν προτίθεται να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια.

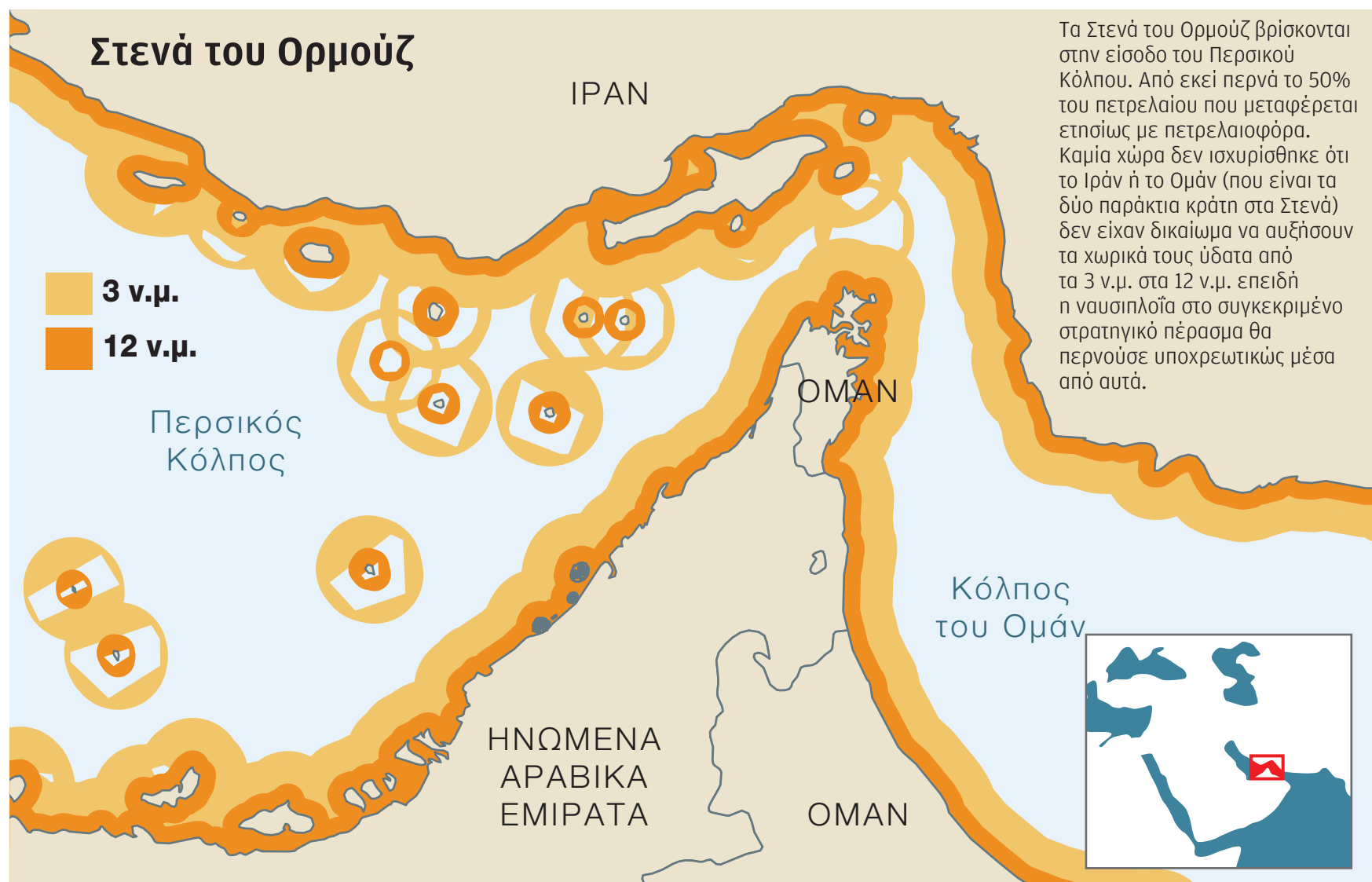
Παράλληλα, στην Ελλάδα έχει καλλιεργηθεί τεχνηέντως η αντίληψη ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων μπορεί να γίνει μόνο κατόπιν συνεννοήσεως με την Τουρκία.

Ζ. Τα χωρικά ύδατα κατά τις διερευνητικές συνομιλίες (2002-03 και 2010-13)

ι. Η περιορισμένη επέκταση των χωρικών υδάτων

Το θέμα της επεκτάσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων ετέθη μετά το 2002, κατά τις λεγόμενες διερευνητικές συνομιλίες με την Τουρκία. Η ελληνική πλευρά επιθυμούσε να ξεκινήσει από την περιορισμένη, ανά περιοχές, επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Οι περιοχές που θα έμεναν εκτός ελληνικών χωρικών υδάτων στο Ανατολικό Αιγαίο θα προδιέγραφαν ουσιαστικά τη λύση για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

Ακολουθώντας, οι δύο πλευρές θα ξεκινούσαν σύντομες διαπραγματεύσεις, προσπαθώντας να επιτύχουν συμφωνία για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Εάν, όπως αναμενόταν, δεν κατέληγαν σε αποτέλεσμα, θα υπέγραφαν συνυποσχετικό και θα παρέπεμπαν την υπόθεση στο Διεθνές Δικαστήριο. Το τελευταίο θα είχε εμμέσως καθοδηγηθεί ως προς το τελικό αποτέλεσμα από την περιορισμένη επέκταση των χωρικών υδάτων.

Η πιο κρίσιμη περίοδος των διερευνητικών συνομιλιών ήταν ο Νοέμβριος του 2003, όταν φάνηκε ότι οι δύο πλευρές έφθασαν πολύ κοντά στην επίτευξη συμφωνίας. Με κάθε επιφύλαξη λόγω του απορρήτου των συνομιλιών, οι «επιλεκτικές διαφοροποιήσεις των ορίων της αιγιαλίτιδας» εκινούντο στο ακόλουθο πλαίσιο συμφωνίας:

Στις ηπειρωτικές ακτές της χώρας (περιλαμβανομένης της Εύβοιας και της Θράκης), τα χωρικά ύδατα θα επεκτείνονταν στα 12 μίλια.

Στις νησιωτικές ακτές, τα χωρικά ύδατα θα επεκτείνονταν στα 8, 9 ή 10 μίλια (δεν είναι σαφές εάν σε αυτές τις περιοχές περιλαμβάνονταν όλες οι νησιωτικές ακτές δίπλα στα τουρκικά παράλια). Οι αριθμοί αυτοί προέκυπταν ως ακολούθως: Τα 8 μίλια ήταν το ήμισυ της διαφοράς μεταξύ των 6 μιλίων χωρικών υδάτων και των 10 μιλίων εναερίου χώρου. Τα 9 μίλια ήταν το ήμισυ της διαφοράς μεταξύ των 6 μιλίων χωρικών υδάτων και των 12 μιλίων στα οποία έχει δικαίωμα ένα παράκτιο κράτος να επεκτείνει τα χωρικά του ύδατα. Τα 10 μίλια ήταν το όριο του εναερίου χώρου.

Σε κάποιες περιοχές δίπλα στα τουρκικά παράλια δεν επρόκειτο να υπάρξει αύξηση των χωρικών υδάτων με σκοπό τη διευκόλυνση της ναυσιπλοΐας.

Ο εναέριος χώρος θα εναρμονιζόταν με τα νέα όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης.

Μετά τη συνεννόηση με την Τουρκία, η Ελλάδα θα προχωρούσε σε μονομερή επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Ουσιαστικά, η Ελλάδα

παρατείτο από οποιαδήποτε περαιτέρω αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων στο μέλλον.

Η Τουρκία φαίνεται ότι είχε συμφωνήσει κατ' αρχήν στα περισσότερα από τα ανωτέρω σημεία. Ο τότε πρωθυπουργός, κρίνοντας ότι σχετικός νόμος θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να υπερψηφισθεί από τη Βουλή, δεν προχώρησε στην ολοκλήρωση της συμφωνίας. Μια δεύτερη, επίσης άκαρπη, προσπάθεια προς την ίδια κατεύθυνση έγινε το 2010-12.

ii. Κριτική στις διερευνητικές συνομιλίες

Οι διερευνητικές συνομιλίες εκκινούν από μια σωστή παραδοχή. Πρώτα πρέπει να προχωρήσει η Ελλάδα στην επέκταση των χωρικών υδάτων και μετά να παραπεμφθεί η διαφορά στο Διεθνές Δικαστήριο. Σε άλλη περίπτωση, το δικαστήριο θα εκδικάσει τη διαφορά με το δεδομένο των χωρικών υδάτων 6 μιλίων. Μετά την έκδοση της αποφάσεως θα καταστεί άνευ σημασίας η επέκταση των χωρικών υδάτων.

Ενώ, όμως, η βασική παραδοχή είναι σωστή, η διαπραγμάτευση περιέχει ένα δομικό λάθος. Είναι λανθασμένη η διαπραγμάτευση με ένα άλλο κράτος για τον τρόπο εφαρμογής ενός δικαιώματος το οποίο ασκείται μονομερώς. Είναι διαφορετική η ενημέρωση και η τυχόν παροχή διευκολύνσεων (όχι μόνο προς την Τουρκία, αλλά και προς άλλα κράτη) για τη διεθνή ναυσιπλοΐα στο Αιγαίο και διαφορετική η διαπραγμάτευση με στόχο τη συμφωνία της Τουρκίας για επέκταση των χωρικών υδάτων.

Η διαπραγμάτευση είναι λανθασμένη ακόμη και από τη σκοπιά των οπαδών της απόψεως ότι η Ελλάδα δεν πρέπει να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια. Οι διερευνητικές συνομιλίες έχουν ως αντικείμενο την περιορισμένη ανά περιοχές επέκταση των χωρικών υδάτων με αντάλλαγμα την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Παραμένουν τρία ερωτήματα:

- α.** Πώς θα διασφαλισθεί ότι η Τουρκία δεν θα θέσει θέμα «γκρίζων ζωνών» κατά τη διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου (αμφισβητώντας κάποια από τα νησιά-σημεία βάσεως για τη μέτρηση της υφαλοκρηπίδας);
- β.** Τι θα γίνει με την αποστρατιωτικοποίηση των νησιών;
- γ.** Τι θα γίνει με τα όρια του FIR Αθηνών ή της Ζώνης Έρευνας-Διασώσεως αφ' ης στιγμής η Τουρκία κατοχυρώσει ότι θα έχει αρκετές περιοχές ανοικτών θαλασσών στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο;

Τα σημεία (β) και (γ) συνδέονται με την επόμενη ημέρα της δικαστικής διευθετήσεως, όταν η Ελλάδα δεν θα έχει πλέον κάτι να διαπραγματευθεί.

Τυχόν απόφαση της Ελλάδος να μην επεκτείνει παντού στα 12 μίλια τα χωρικά της ύδατα, αλλά να αφήσει εκτός κάποιες περιοχές ανοικτής θάλασσας, είναι κίνηση μείζονος σημασίας, η οποία θα συνέφερε πολλαπλώς την Τουρκία. Κατά συνέπεια, η Ελλάδα θα πρέπει να διαπραγματευθεί για τα ανταλλάγματα αυτής της σημαντικής κινήσεως και να τα συνδέσει με το σύνολο των θεμάτων που θέτει η Τουρκία στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε άλλη περίπτωση, θα έχει χάσει το βασικό της όπλο έναντι του υποτιθέμενου ανταλλάγματος της οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδας και θα έχει αφήσει ανοικτά άλλα θέματα, με πιο σημαντικό τις «γκρίζες ζώνες» και την αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Αιγαίου.

Το τουρκικό ψήφισμα περί casus belli (Ιούνιος 1995)

«Οι ισορροπίες στην κοινή θάλασσα του Αιγαίου μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδος έχουν καθορισθεί με τη Συνθήκη της Λωζάνης της 24ης Ιουλίου 1923. Κατά την ημερομηνία αυτή τα χωρικά ύδατα και των δύο χωρών καθορίστηκαν ως τρία ναυτικά μίλια [...].

»Η Ελλάδα, την 8η Οκτωβρίου 1936, επεκτείνοντας τα χωρικά της ύδατα στα έξι μίλια, απέκτησε το 43,68% του Αιγαίου. [...] Ενώ τα τουρκικά χωρικά ύδατα στο Αιγαίο, που επεκτάθηκαν σε έξι μίλια το 1964, αντιστοιχούν περίπου στο 7% του Αιγαίου [...].

»Η Ελλάδα, τελευταίως, εξέφρασε την επιθυμία να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα δώδεκα μίλια, επωφελομένη από ορισμένες διατάξεις της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας, οι οποίες αναφέρονται, κατ' αρχήν, σε ανοιχτές (δηλ. μη περικλειστές) θάλασσες και ωκεανούς. Σε περίπτωση που αυτό πραγματοποιηθεί, η Ελλάδα θα έχει στην

κυριαρχία της το 72% του Αιγαίου [...].

»Δεν είναι δυνατόν [...] να αποδεχθεί η Τουρκία ότι θα διεξάγει τη θαλάσσια επικοινωνία της με τις ανοιχτές θάλασσες και τους ωκεανούς διά μέσου των ελληνικών χωρικών υδάτων. Η Τουρκία έχει ζωτικά συμφέροντα στο Αιγαίο. Η Τουρκική Εθνοσυνέλευση, αν και ελπίζει ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν θα αποφασίσει την επέκταση των χωρικών υδάτων της στο Αιγαίο πέραν των έξι μιλίων, κατά τρόπο που θα διαταράξει την ισορροπία που καθορίσθηκε στη Λωζάνη, αποφάσισε να εκχωρήσει στην τουρκική κυβέρνηση όλες τις αρμοδιότητες, περιλαμβανομένων και αυτών που θα κριθούν αναγκαίες από στρατιωτική άποψη, για τη διατήρηση και την υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων της χώρας μας. Ακόμη δε [αποφάσισε] να γνωστοποιήσει [την εκχώρηση] αυτή με φιλικά αισθήματα στην ελληνική και την παγκόσμια κοινή γνώμη».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου

Η σπάθη και οι απαρχαιωμένες διατάξεις για την αποστρατιωτικοποίηση

Η προσεκτική ανάγνωση κάποιων άρθρων για την αποστρατιωτικοποίηση καταδεικνύει το παρωχημένο των ρυθμίσεων. Επί παραδείγματι, στο άρθρο 6 της Συμβάσεως της Λωζάνης περί του καθεστώτος των Στενών, αναφέρεται ότι ο οπλισμός των αστυνομικών δυνάμεων «δέον να αποτελείται μόνον εκ του περιστρόφου, της σπάθης, του όπλου και τεσσάρων οπλοπολυβόλων ανά εκατόν άνδρας [...]».

Η γραφική αναφορά στη σπάθη ανταποκρίνεται στα δεδομένα του 1923. Η συμμετοχή της Ελλάδος στο σύστημα ασφαλείας του ΝΑΤΟ, αλλά και τα νέα οπλικά συστήματα που καλύπτουν σε ελάχιστο χρόνο αποστάσεις εκατοντάδων χιλιομέτρων, έχουν καταστήσει εντελώς ξεπερασμένη από τη σύγχρονη πραγματικότητα τη διατήρηση παρόμοιων καθεστώτων.

α. Τι προβλέπουν οι συνθήκες

Οι συνθήκες της Λωζάνης (1923) και των Παρισίων (1947) επέβαλαν σε ορισμένα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου καθεστώς αποστρατιωτικοποιήσεως.

Λήμνος, Σαμοθράκη, Ίμβρος, Τένεδος και Λαγούσες νήσοι:

ΟΛΙΚΗ ΑΠΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

«[...] ουδέν οχυρωματικόν έργον, ουδεμία μόνιμος εγκατάστασις πυροβολικού [...] ως και ουδεμία εγκατάστασις στρατιωτικής αεροναυτικής ή ναυτικής βάσις δύνανται να υφίστανται εν ταις [...] νήσοις.

»Ουδεμία ένοπλος δύναμις δύναται να σταθμεύση εν αυταίς, εκτός των προς διατήρησιν της τάξεως αναγκαιουσών δυνάμεων αστυνομίας και χωροφυλακής. [...]

»Η Ελλάς δύναται να μεταφέρη τον στόλον της εντός των χωρικών υδάτων των ουδετεροποιουμένων ελληνικών νήσων, ουχί όμως και να χρησιμοποιή τα ύδατα ταύτα ως βάσιν επιχειρήσεων κατά της Τουρκίας ή διά ναυτικήν ή στρατιωτικήν συγκέντρωσιν προς τον σκοπόν τούτον» [άρθρα 4, 6 και 7 της Συμβάσεως περί του καθεστώτος των Στενών της Λωζάνης (1923)].

Λέσβος, Χίος, Σάμος και Ικαρία:

ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

«1. Αι ειρημέναι νήσοι δεν θα χρησιμοποιηθώσιν εις εγκατάστασιν ναυτικής βάσεως ή εις ανέγερσιν οχυρωματικού τινός έργου [...].

»3. Αι ελληνικαί στρατιωτικάί δυνάμεις εν ταις ειρημέναις νήσοις θα περιορισθώσι εις τον συνήθη αριθμόν των διά την στρατιωτικήν υπηρεσίαν καλουμένων, οίτινες δύναται να εκγυμνάζωνται επί τόπου, ως και εις δύναμιν χωροφυλακής και αστυνομίας ανάλογον προς την εφ' ολοκλήρου του ελληνικού εδάφους υπάρχουσαν τοιαύτην» [άρθρο 13 της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάνης (1923) – Το άρθρο δεν αναφέρεται σε πάσης φύσεως στρατιωτικό έργο (σταθμός παρακολουθήσεως, ραντάρ κ.λπ.) ούτε και σε αεροπορικές βάσεις. Επίσης, δεν προβλέφθηκε κάποια ειδική διαδικασία ελέγχου του αριθμού των στρατιωτών ή των αστυνομικών δυνάμεων].

Δωδεκάνησα:

ΟΛΙΚΗ ΑΠΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

«Αι ανωτέρω νήσοι θα αποστρατιωτικοποιηθώσι και θα παραμείνωσιν αποστρατιωτικοποιημένα» [άρθρο 14 της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων (1947)].

Η Τουρκία θεωρεί ότι η Ελλάδα άρχισε να παραβιάζει το καθεστώς αποστρατιωτικοποιήσεως μετά το 1964. Μετά το 1974, η Τουρκία συστηματικά καταγγέλλει την Ελλάδα για παρα-

βίαση διεθνών συνθηκών που επιβάλλουν την αποστρατιωτικοποίηση. Αντιστοίχως, η Ελλάδα αποδέχεται ότι προχώρησε σε στρατιωτικοποίηση των νησιών μετά το 1974. Θεωρεί, όμως, ότι η παραβίαση είναι συμβατή με το διεθνές δίκαιο και επιβεβλημένη από τις πραγματικές συνθήκες.

β. Τι επικαλείται η κάθε πλευρά για Λήμνο και Σαμοθράκη

Η Ελλάδα θεωρεί ότι το καθεστώς αποστρατιωτικοποιήσεως της Λήμνου και της Σαμοθράκης έληξε με τη Σύμβαση του Μοντρέ (1936), η οποία επέτρεψε τον επανεξοπλισμό της ζώνης των Στενών. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει ρητή αναφορά στα συγκεκριμένα νησιά μέσα στη Σύμβαση του Μοντρέ θεωρείται από την Ελλάδα ήσσονος σημασίας, διότι στο προοίμιο της συμβάσεως αναφέρεται ρητώς ότι αυτή υποκαθιστά τη Σύμβαση της Λωζάνης. Την ελληνική θέση αποδεικνύουν επίσης:

- Η επιστολή της 6ης Μαΐου 1936 του πρέσβη της Τουρκίας στην Αθήνα, Ρουσέν Εσρέφ, προς τον πρωθυπουργό Ιωάννη Μεταξά, όπου ρητώς αναφέρει: «Κατ' εντολήν της κυβερνήσεώς μου [...] είμαστε εξ ολοκλήρου σύμφωνοι όσον αφορά τη στρατιωτικοποίηση αυτών των δύο νησιών [σ.σ. Λήμνου και Σαμοθράκης], ταυτόχρονα με τον εξοπλισμό των Στενών».
- Η δήλωση του υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας, Ρουστού Αράς, κατά τη διαδικασία κυρώσεως της Συμβάσεως του Μοντρέ ενώπιον της Τουρκικής Εθνοσυνελεύσεως, σύμφωνα με την οποία: «Οι διατάξεις που αναφέρονται στα νησιά Λήμνος και Σαμοθράκη, τα οποία ανήκουν στη φίλη και γείτονα Ελλάδα και ήσαν αποστρατιωτικοποιημένα βάσει των σχετικών διατάξεων της Συμβάσεως της Λωζάνης, καταργούνται και αυτές από τη Σύμβαση του Μοντρέ».

Τέλος, συνιστά νομική αυθαιρεσία η ερμηνεία ότι οι υποχρεώσεις για αποστρατιωτικοποίηση παρέμειναν για τις ελληνικές νήσους Λήμνο και Σαμοθράκη, ενώ καταργήθηκαν για την Ίμβρο, την Τένεδο και τις Λαγούσες νήσους, οι οποίες τελούν υπό τουρκική κυριαρχία. Καμία από τις προαναφερόμενες νήσους, ελληνικές και τουρκικές, δεν αναφέρεται ρητώς στη Σύμβαση του Μοντρέ.

Κατά την Τουρκία, η Λήμνος και η Σαμοθράκη είναι αποσυνδεδεμένες από την ασφάλεια των Στενών. Συνδέονται με την ασφάλεια της Τουρκίας και παρέμειναν εν ισχύ. Η δήλωση του Ρουστού Αράς στην Τουρκική Εθνοσυνέλευση ήταν μια ευχή πολιτικού και όχι νομικού χαρακτήρα.

γ. Τι επικαλείται η κάθε πλευρά για τα υπόλοιπα νησιά

i. Νόμιμη άμυνα

Η Ελλάδα παραδέχεται επισήμως ότι από το 1974 άρχισε να εξοπλίζει με ταχείς ρυθμούς τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Ο λόγος της αλλαγής της ελληνικής στάσεως ήταν η τουρκική εισβολή στην Κύπρο, η ίδρυση στη Σμύρνη της Στρατιάς Αιγαίου (4η Στρατιά), η οποία διαθέτει μεγάλο αριθμό αποβατικών σκαφών και βρίσκεται εκτός των νατοϊκών σχεδιασμών, και η απειλή του casus belli σε περίπτωση αυξήσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων. Η Ελλάδα προέβη στις αναγκαίες αμυντικές προπαρασκευές, που θα της επιτρέψουν να ασκήσει, εάν χρειασθεί, το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 51 του Χάρτη του ΟΗΕ: «Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δεν θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας σε περίπτωση που ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας θα πάρει τα αναγκαία μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια [...]».

Η Τουρκία θεωρεί ότι, για να ασκηθεί το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας, θα πρέπει πρώτα το κράτος να έχει γίνει στόχος ένοπλης επιθέσεως. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Χάρτη του ΟΗΕ, όταν λαμβάνονται μέτρα νόμιμης άμυνας, θα πρέπει να ανακοινώνονται στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Αυτό ορίζει η επόμενη παράγραφος του άρθρου 51: «Τα μέτρα που θα παίρνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας».

Τέλος, η λήψη μέτρων νόμιμης άμυνας οφείλει να έχει προσωρινό χαρακτήρα. Αντιθέτως, η Ελλάδα, επικαλούμενη μια αόριστη απειλή, έχει προχωρήσει σε μόνιμη βάση σε αλλαγή του νομικού καθεστώτος στο Αιγαίο.

Η Ελλάδα απαντά ότι οι γεωγραφικές συνθήκες της περιοχής (μεγάλη απόσταση από την ηπειρωτική Ελλάδα, άμεση γειτνίαση με τις τουρκικές ακτές) θα καθιστούσαν κενή περιοχόμενου τη λήψη μέτρων αφού σημειωνόταν τουρκική επίθεση. Η Τουρκία θα καταλάμβανε τα νησιά χωρίς αντίσταση. Επομένως, η αμυντική προπαρασκευή είναι απαραίτητο στοιχείο για να μπορέσει η Ελλάδα να ασκήσει το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας, εάν χρειασθεί.

Επιπλέον, κατά την πλειονότητα των διεθνολόγων, η ύπαρξη απειλής δίνει το δικαίωμα της προληπτικής άμυνας (anticipatory self-defence). Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μπορούν να προετοιμασθούν αμυντικά απέναντι σε μια επικείμενη ένοπλη επίθεση, ακόμη και εάν αυτή δεν έχει ακόμη εκδηλωθεί. Η άποψη αυτή ενισχύθηκε σημαντικά μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της

11ης Σεπτεμβρίου 2001. Οι ΗΠΑ διατύπωσαν το δόγμα της προληπτικής αυτοάμυνας (pre-emptive self-defence). Μέσα από την προληπτική δράση, η Αμερική διατηρεί το δικαίωμα να ενεργήσει πρώτη υπερασπιζόμενη την ασφάλειά της, χωρίς να περιμένει πρώτα την εκδήλωση επιθετικού χτυπήματος, με την προϋπόθεση η επίθεση να είναι πραγματικά επικείμενη.

ii. Αντίμετρα

Η Ελλάδα ισχυρίζεται ότι η στρατιωτικοποίηση των νησιών θα μπορούσε να θεωρηθεί ως «αντίμετρα» (counter-measures). Τα αντίμετρα δεν περιλαμβάνουν άσκηση βίας. Αποτελούν παράνομες ενέργειες, οι οποίες όμως νομιμοποιούνται ως απάντηση ενός κράτους έναντι προηγούμενης παραβιάσεως του διεθνούς δικαίου από άλλο κράτος. Στην προκειμένη περίπτωση, «[...] η αμυντική προετοιμασία εξοπλισμού των νησιών αποτελεί απάντηση σε μια ενέργεια που είναι καθαυτή παράνομη διεθνώς: την τουρκική απειλή χρήσης βίας κατά των ελληνικών νησιών. Στην προπαρασκευή επίθεσης, λοιπόν, που είναι παράνομη, η Ελλάδα αντιτάσσει προπαρασκευή άμυνας. Αν τώρα η προπαρασκευή άμυνας χαρακτηριζόταν παράνομη –πράγμα βέβαιο που δεν είναι δυνατόν να αποκρουστεί–, θα βρισκόμασταν μπροστά σε μια σχέση παρανομίας έναντι παρανομίας, στην περίπτωση όμως αυτή η δεύτερη παρανομία (η ελληνική αμυντική προπαρασκευή) έχει χαρακτήρα αντιποίνων και παύει γι' αυτόν τον λόγο να είναι παράνομη, αφού αποτελεί απάντηση σε προηγούμενη τουρκική παρανομία και αποβλέπει στην αντιμετώπισή της» (Οικονομίδης, 1989).

iii. Θεμελιώδης αλλαγή συνθηκών

Σκοπός των συνθηκών της Λωζάνης και των Παρισίων ήταν η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Η κατάσταση έχει ριζικά αλλάξει από τότε. Η συνέχιση του καθεστώτος αποστρατιωτικοποίησης θα είχε ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της διεθνούς ειρήνης, αφού θα διευκόλυνε την εκδήλωση του τουρκικού επεκτατισμού εις βάρος των νησιών. Η εφαρμογή της ρήτρας rebus sic stantibus είναι θεμελιώδους σημασίας για τη διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδος. Αυτό δεν συνεπάγεται κατάργηση των συγκεκριμένων συνθηκών, αλλά τροποποίησή τους μόνο ως προς τους συγκεκριμένους όρους αποστρατιωτικοποίησης.

Η Τουρκία απορρίπτει συλλήβδην αυτή την άποψη. Στα κείμενα των συνθηκών δεν υπάρχει ένδειξη ότι λήγουν ή μπορεί να λήξουν. Η πρόθεση του νομοθέτη ήταν να δημιουργήσει μόνιμο, αντικειμενικό καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης, χωρίς δυνατότητες αλλαγών.

iv. Συνθήκη των Παρισίων και res inter alios acta

Η Τουρκία ισχυρίζεται ότι η Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, που προέβλεψε την αποστρατιωτικοποίηση των Δωδεκανήσων, επιβλήθηκε για την ασφάλειά της και δημιούργησε ένα αντικειμενικό καθεστώς, το οποίο μπορούν να επικαλεσθούν τρίτα κράτη. Η Ελλάδα αντιτείνει ότι το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης ήταν αποτέλεσμα της διαμάχης μεταξύ των Σοβιετικών και των Δυτικών. Επιπλέον, η Τουρκία δεν έχει δικαίωμα να επικαλείται τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, καθότι δεν ήταν συμβαλλόμενο μέρος σε αυτήν. Οι διατάξεις περί αποστρατιωτικοποίησης αποτελούν για την Τουρκία res inter alios acta (ζήτημα που αφορά τρίτους).

δ. Η σοβαρότητα της αποστρατιωτικοποίησης των νησιών

Το θέμα της στρατιωτικοποίησης των νησιών του Αιγαίου είναι εξαιρετικά σοβαρό. Η Τουρκία το θέτει μετ' επιτάσεως, παρότι δεν της προσφέρει κάποιο λειτουργικό όφελος. Θεωρητικώς, η δυνατότητα της ελληνικής αεροπορίας να επιτεθεί στο εσωτερικό της Τουρκίας από αεροπορικές βάσεις στα νησιά προκαλεί εύλογες αμυντικές ανησυχίες. Περισσότερο όμως είναι ότι οι απόψεις της για το Αιγαίο πάσχουν από πλευράς διεθνούς δικαίου, με την εξαίρεση του θέματος του διαφορετικού εύρους του ελληνικού εναερίου χώρου. Στο θέμα της αποστρατιωτικοποίησης υπάρχει ένα σώμα διεθνών συνθηκών το οποίο έχει μια σοβαρή βάση. Επιπλέον, η επαναφορά στο καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των νησιών θα καταστήσει την Ελλάδα πιο ευάλωτη σε στρατιωτικές απειλές. Τέλος, η εξαίρεση περιοχών του Αιγαίου από νατοϊκές και πολυεθνικές ασκήσεις λόγω της επικλήσεως της αποστρατιωτικοποίησης «γκριζάρει» ακόμη περισσότερο το καθεστώς του Αιγαίου.

Δυστυχώς, η σοβαρότητα του θέματος επιβάλλει στην Ελλάδα να μη θέσει στην κρίση ενός διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου την ορθότητα των θέσεών της για τη στρατιωτικοποίηση των νησιών. Το διακύβευμα είναι υψηλότατο και δεν μπορεί η ελληνική πλευρά να διακινδυνεύσει έστω και τη μικρή πιθανότητα να μη γίνει δεκτή η άποψή της. Αρχικώς το 1994 και στη συνέχεια το 2015, η Ελλάδα εξαιρέσε από την αρμοδιότητα του Διεθνούς Δικαστηρίου οποιαδήποτε διαφορά συνδέεται με «στρατιωτικές δραστηριότητες και μέτρα που λαμβάνει η Ελληνική Δημοκρατία για την προστασία της κυριαρχίας και της εδαφικής της ακεραιότητας, για σκοπούς εθνικής άμυνας, καθώς και για την προστασία της εθνικής της ασφάλειας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Ελληνικός εθνικός εναέριος χώρος

α. Η αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εναερίου χώρου

Το εύρος του ελληνικού εναερίου χώρου ορίσθηκε το 1931 με το Προεδρικό Διάταγμα «περί καθορισμού πλάτους χωρικών υδάτων όσον αφορά τα ζητήματα της Αεροπορίας και Αστυνομίας αυτής» στα 10 ναυτικά μίλια από τις ακτές. Με την εξαίρεση της Βρετανίας, όλες οι άλλες χώρες, περιλαμβανομένης και της Τουρκίας, αποδέχθηκαν εμπράκτως αυτή τη ρύθμιση. Όταν το 1936 εξεδόθη ο σχετικός νόμος περί αυξήσεως της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης στα 6 μίλια, αναφέρθηκε ρητώς ότι δεν θίγονταν οι εν ισχύ διατάξεις που αφορούσαν «εις ειδικάς περιπτώσεις καθ' ας η αιγιαλίτις ζώνη ορίζεται μείζων ή ελάσσων των 6 ν. μιλίων».

Τον Απρίλιο του 1975, η Τουρκία ζήτησε από την Ελλάδα να περιορίσει στα 6 ναυτικά μίλια τον ελληνικό εθνικό εναέριο χώρο, ταυτίζοντας τα όριά του με αυτά της αιγιαλίτιδας ζώνης. Η Ελλάδα αρνήθηκε το τουρκικό αίτημα. Στις αναγγελίες προς αεροναυτιλλομένους για τις στρατιωτικές ασκήσεις πάνω από το Αιγαίο, συνέχισε να περιλαμβάνει την υπόδειξη: «Κανένα αεροσκάφος δεν δύναται να προσεγγίσει το ελληνικό έδαφος πλησιέστερα από 10 ναυτικά μίλια». Έκτοτε η Τουρκία αμφισβητεί εμπράκτως τον ελληνικό εναέριο χώρο στην έκταση μεταξύ 6 και 10 μιλίων. Σποραδικά στην αρχή, με πιο συστηματικό τρόπο μετά το 1978 και με μεγάλη συχνότητα μετά τη δεκαετία του 1990, τουρκικά αεροπλάνα παραβιάζουν την περιοχή μεταξύ 6 και 10 μιλίων.

β. Το τουρκικό επιχείρημα

Η τουρκική αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εναερίου χώρου βασίζεται στη Σύμβαση του Σικάγου για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία (1944). Στα άρθρα 1 και 2 ορίζεται ότι:

«**Άρθρο 1:** Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι έκαστον κράτος έχει την πλήρη και αποκλειστική κυριαρχία επί της υπεράνω του εδάφους του ατμοσφαιρικής εκτάσεως.

»**Άρθρο 2:** Διά τους σκοπούς της παρούσης συμβάσεως, εδαφικά όρια Κράτους τινός εννοούνται αι εκτάσεις του εδάφους αυτού μετά των προσκειμένων εις ταύτας χωρικών υδάτων υπό την κυριαρχία, ηγεμονία, προστασίαν ή εντολήν του Κράτους τούτου».

Κατά συνέπεια, η επέκταση του ελληνικού εναερίου χώρου πάνω από την ανοικτή θάλασσα αντιβαίνει σε θεμελιώδεις κανόνες του διεθνούς δικαίου και είναι εντελώς αυθαίρετη.

γ. Οι ελληνικές θέσεις

Το ελληνικό κράτος είναι σταθερό ως προς την ύπαρξη εναερίου χώρου 10 μιλίων. Στην ελληνική επιστημονική κοινότητα έχουν αναπτυχθεί διάφορες απόψεις που δικαιολογούν τις ελληνικές θέσεις:

Ύπαρξη δύο αιγιαλίτιδων ζωνών: Στη διατύπωση του Προεδρικού Διατάγματος του 1931 αναφέρεται ο όρος «χωρικά ύδατα». Με βάση αυτόν τον όρο έχει αναφερθεί ότι η Ελλάδα έχει «δύο αιγιαλίτιδες ζώνες. Μία γενικής μορφής για όλα τα θέματα, που καθιερώθηκε το 1936 και εκτείνεται σε 6 ν.μ., και μία ειδική για τα θέματα μόνον της αεροπορίας και της αστυνομίας της, που καθιερώθηκε το 1931 και έχει πλάτος 10 ν.μ.» (Οικονομίδης, 1989). Αυτό προϋποθέτει ότι η κυριαρχία επί του αέρος είναι ανεξάρτητη από το καθεστώς του εδάφους ή των υδάτων, άποψη που δεν είναι η κρατούσα στο διεθνές δίκαιο.

Η ελληνική αιγιαλίτιδα ζώνη (θα έπρεπε να) είναι 10 μίλια: «Η ορθόδοξη λύση θα ήταν να θεωρείται ότι το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης είναι 10 μίλια, αλλά ότι η άσκηση της κυριαρχίας ως προς τη θάλασσα σε μια ζώνη μεταξύ 6 και 10 μιλίων δεν είναι ενεργός» (Ιωάννου – Στρατή, 2013).

Ύπαρξη τοπικού εθίμου στο Αιγαίο: «Η ακώλυτη πρακτική της Ελλάδος, αλλά και η πρακτική των κρατών που κάνουν χρήση του εναερίου χώρου του Αιγαίου κι έχουν ανεξαιρετα σεβασθεί τα 10 ν. μίλια οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα δύο στοιχεία –η πρακτική και η opinio juris (νομική πεποίθηση)– είναι παρόντα στην περίπτωση αυτή και συντελούν στη διαμόρφωση ενός τοπικού εθίμου – που έχει, φυσικά, δεσμευτικό χαρακτήρα erga omnes στον εναέριο χώρο του Αιγαίου και δρα ανεξαρτήτως της

Η στάση των τρίτων

Το απόσπασμα από ένα τηλεγράφημα της αμερικανικής πρεσβείας στην Αθήνα το 2005 είναι ενδεικτικό του τρόπου προσεγγίσεως τρίτων στο θέμα. Ο Αμερικανός πρέσβης προτείνει στον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών να μη μιλάμε γενικώς για παραβιάσεις και παραβάσεις των τουρκικών μαχητικών στο Αιγαίο, αλλά να λέμε τότε υπάρχει είσοδος τους στην περιοχή κάτω των 6 μιλίων, οπότε, χωρίς αμφιβολία, υπάρχει πρόβλημα:

«Ο Πρέσβης διερωτήθηκε εάν η Ελλάδα διέκρινε με σαφήνεια ανάμεσα στις τουρκικές παραβιάσεις του εναερίου χώρου και τις τουρκικές μη υποβολές σχεδίων πτήσεων στο FIR, υπενθυμίζοντας στον Μολυβιάτη ότι ούτε και οι ΗΠΑ υπέβαλαν σχέδια πτήσεων στο FIR [...] Ο Πρέσβης θεώρησε ότι η ελληνική αξιοπιστία με τους συμμάχους θα αυξανόταν εάν ετίθετο θέμα

μόνο για τις τουρκικές παραβιάσεις εντός των έξι ναυτικών μιλίων από το ελληνικό έδαφος, όπου οι αριθμοί είναι πολύ μικρότεροι και το διεθνές δίκαιο είναι σαφέστερο.

»3. (C) Ambassador questioned whether Greece drew a fine enough distinction between Turkish airspace violations and Turkish non-notifications of the FIR, reminding Molyviatis that the U.S. did not file FIR notifications either [...] Ambassador suggested Greek credibility with partners would be helped if they made an issue only of Turkish violations with six nautical miles of Greek territory, where the numbers are much smaller and international law is clearer.

US Athens Embassy, 2005 June 3, 7445»

Διαφορά μεταξύ παραβάσεων και παραβιάσεων των τουρκικών μαχητικών

Στα ΜΜΕ αναφέρεται ότι τουρκικά μαχητικά πραγματοποίησαν, π.χ., τρεις παραβιάσεις και τέσσερις παραβάσεις.

Ο όρος παραβίαση (violation) χρησιμοποιείται εν σχέσει προς τον εθνικό εναέριο χώρο. Σημαίνει ότι τα τουρκικά μαχητικά παραβίασαν τον ελληνικό εναέριο χώρο των 10 μιλίων από τις ακτές. Η παραβίαση συνιστά αμφισβήτηση της εθνικής κυριαρχίας.

Ο όρος παράβαση (infringement) χρησιμοποιείται για τους κανόνες εναερίου κυκλοφορίας που ισχύουν στο FIR Αθηνών. Σημαίνει ότι τα τουρκικά μαχητικά εισήλθαν εντός των ορίων του FIR Αθηνών χωρίς να υποβάλουν σχέδια πτήσεως στο Κέντρο Ελέγχου Εναερίου Κυκλοφορίας της Αθήνας. Η παράβαση συνιστά αμφισβήτηση της αρμοδιότητας ενός κράτους να ελέγχει και να συντονίζει τις πτήσεις εντός του FIR του.

γενεσιουργού πηγής του, δηλαδή της πράξης που το οδήγησε στη διαμόρφωση» (Ροζάκης, 1987, στο συλλογικό *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*).

«Ο δυνάμενος το μείζον δύναται και το έλασσον»: Το δικαίωμα της Ελλάδος να προχωρήσει σε επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 μίλια της δίνει τη δυνατότητα να έχει αιγιαλίτιδα ζώνη για ορισμένες μόνο από τις λειτουργίες της στα 10 μίλια. «Εφόσον η Ελλάδα έχει το δικαίωμα να προσδιορίζει το μείζον, πολύ περισσότερο έχει το δικαίωμα να καθορίζει το έλασσον».

Σιωπηρή αποδοχή της ελληνικής δικαιοδοσίας: Η Τουρκία για πολλά χρόνια, από το 1931 έως το 1974, αποδέχθηκε με τη στάση της (π.χ. αιτήσεις για ασκήσεις που κατέθετε στην ελληνική Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας μέχρι και το 1974) ότι ο ελληνικός εθνικός εναέριος χώρος εκτεινόταν στα 10 μίλια. Η τουρκική στάση μπορεί να θεωρηθεί ως αποδοχή (acquiescence). Εάν ένα κράτος, παρότι είχε τη δυνατότητα να αντιδράσει, επιδειξει μακροχρόνια αδράνεια, μη αμφισβητώντας τις διεκδικήσεις ενός άλλου κράτους το οποίο ασκεί πραγματική κατοχή, η πράξη αυτή συνιστά σιωπηρή αποδοχή των ισχυρισμών εκ μέρους του πρώτου κράτους. Κατά συνέπεια, η ελληνική δικαιοδοσία επί του εναερίου χώρου πρέπει να αναγνωρισθεί, παρότι μπορεί να συνιστά παρέκκλιση από τους κανόνες του διεθνούς δικαίου.

δ. Το ελληνικό παράδοξο

Από όλο το πλέγμα των θεμάτων που θέτει η Τουρκία σε διμερές επίπεδο, η έκταση του ελληνικού εναερίου χώρου είναι το πλέον αδύναμο σημείο της ελληνικής πλευράς υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου. Δεν υπάρχει διεθνώς άλλη περίπτωση όπου ο εναέριος χώρος πάνω από τα διεθνή ύδατα να θεωρείται εθνικός. Ακόμη και το NATO από το 1960 δεν αναγνωρίζει ελληνικό εναέριο χώρο 10 μιλίων για τους σκοπούς των νατοϊκών ασκήσεων.

Η κατάσταση αυτή χαρακτηρίζεται συχνά ως το «ελληνικό παράδοξο». Αυτό δεν σημαίνει ότι οι ελληνικές θέσεις (και ιδίως αυτές περί τοπικού εθίμου και σιωπηράς αποδοχής εκ μέρους της Τουρκίας) δεν έχουν νομική βάση. Είναι, όμως, εξίσου γεγονός ότι η Τουρκία, επί τέσσερις δεκαετίες, παραβιάζει συστηματικά το όριο μεταξύ 6 και 10 μιλίων, χωρίς η ελληνική πλευρά να έχει κατορθώσει να παρεμποδίσει αυτή την κατάσταση.

Το Προεδρικό Διάταγμα που καθιέρωσε τα 10 μίλια εξεδόθη σε μια εποχή κατά την οποία δεν ήταν απολύτως σαφείς οι έννοιες των χωρικών υδάτων και του εναερίου χώρου. Η εμμονή σε αυτό δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην ελληνική εξωτερική πολιτική:

- Συντείνει στην αίσθηση μιας γραφικότητας στην ελληνοτουρκική διαμάχη: τα τουρκικά μαχητικά παραβιάζουν κάτι που ο υπόλοιπος κόσμος δεν καταλαβαίνει.
- Εμποδίζει να καταδειχθεί η τουρκική επιθετικότητα.
- Σε όλες τις άλλες χώρες του κόσμου, η παραβίαση του εναερίου χώρου έχει συνήθως μοιραίες συνέπειες για τον εισβολέα. Πλέον γνωστό πρόσφατο παράδειγμα η κατάρριψη του ρωσικού μαχητικού τον Νοέμβριο του 2015, διότι κατά την Τουρκία παραβίασε για 35 δευτερόλεπτα τον τουρκικό εναέριο χώρο. Η αίσθηση ότι υπάρχει πρόβλημα πλήρους νομιμοποίησής στην αυστηρή αντιμετώπιση των παραβιάσεων μεταξύ 6 και 10 μιλίων έχει οδηγήσει στην παρούσα κατάσταση. Η Τουρκία έχει μετατρέψει σε περίπου δικαίωμά της να εισέρχεται όποτε θέλει στον ελληνικό εθνικό εναέριο χώρο χωρίς πρακτικές συνέπειες. Η λύση στο πρόβλημα είναι εξαιρετικά απλή. Περνά μέσα από την αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων και την ταύτιση του εξωτερικού ορίου τους με τον εναέριο χώρο. Επιχειρήματα του τύπου «ο δυνάμενος το μείζον δύναται και το έλασσον» δεν προσφέρουν νομική βάση για συγκεκριμένο δικαίωμα, παρά μόνο όταν ασκηθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

FIR Αθηνών

Είσοδος τουρκικών μαχητικών στο FIR Αθηνών (διεθνής χώρος)

Η Τουρκία θεωρεί ότι φέρει την αποκλειστική ευθύνη για τις πτήσεις των κρατικών αεροσκαφών σε διεθνή εναέριο χώρο (τα μαχητικά αεροσκάφη θεωρούνται κρατικά). Προς τον σκοπό αυτόν επικαλείται το άρθρο 3 της Συμβάσεως του Σικάγου, που ορίζει ότι «α. Η παρούσα σύμβασις θα εφαρμόζεται μόνον εις πολιτικά αεροσκάφη και ουχί εις τα κρατικά αεροσκάφη [...]».

Η Ελλάδα αντιτείνει ότι για την ασφάλεια των πτήσεων στο Αιγαίο είναι απαραίτητη η υποβολή σχεδίων πτήσεως, διότι αλλιώς είναι αδύνατος ο συντονισμός τους. Επισημαίνει πως το άρθρο 3 της συμβάσεως αναφέρει σε επόμενη παράγραφο ότι: «δ. Τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται κατά την έκδοσιν των κανονισμών διά τα κρατικά των αεροσκάφη, να λαμβάνωσι δεόντως υπ' όψιν την ασφάλειαν της ναυτιλίας των πολιτικών αεροσκαφών».

Το αποτέλεσμα είναι, κάθε φορά που εισέρχονται τουρκικά μαχητικά εντός του FIR Αθηνών, να απογειώνονται ελληνικά για να τα αναγνωρίσουν.

α. Τι είναι το FIR

Το 1944 ιδρύθηκε ο Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (International Civil Aviation Organization – ICAO). Για λόγους ασφαλείας της εναέριας κυκλοφορίας, ο ICAO χώρισε την υδρόγειο σε μεγάλες Περιφέρειες Αεροναυτιλίας. Ελλάδα, Τουρκία και Κύπρος υπάγονται σήμερα στην Περιφέρεια Ευρώπης και Βορείου Ατλαντικού. Ακολούθως, οι Περιφέρειες Αεροναυτιλίας κατανεμήθηκαν σε μικρότερες περιοχές, γνωστές ως «Περιοχές Πληροφοριών Πτήσεων» (Flight Information Region – FIR).

Για κάθε FIR υπάρχει ένα επίγειο κέντρο στο κράτος ευθύνης, το οποίο αναλαμβάνει τον έλεγχο, τον συντονισμό όλου του εναερίου χώρου και την παροχή συμβουλών και πληροφοριών, ακολουθώντας κανόνες και τυποποιημένες πρακτικές που έχει ορίσει ο ICAO. Το FIR παίρνει το όνομα του επίγειου κέντρου. Δεν λέμε ελληνικό ή κυπριακό FIR, αλλά FIR Αθηνών (Athinai FIR) και FIR Λευκωσίας (Nicosia FIR). Υπάρχει περίπτωση ένα κράτος να έχει στην ευθύνη του περισσότερα από ένα FIR. Έτσι η Τουρκία έχει δύο FIR: της Κωνσταντινουπόλεως (Istanbul FIR) και της Άγκυρας (Ankara FIR).

Σε περίπτωση που το κράτος είναι παράκτιο, μπορεί να αναλάβει εκτός από τον εθνικό εναέριο χώρο, που βρίσκεται πάνω από το έδαφος και την αιγιαλίτιδα ζώνη του, και περιοχές διεθνούς εναερίου χώρου που παράκεινται στις ακτές του. Κατά συνέπεια, το FIR μπορεί να περιλαμβάνει και εθνικό, αλλά και διεθνή εναέριο χώρο.

Οι αρμοδιότητες ενός κράτους εντός του FIR είναι αποκλειστικώς διοικητικής φύσεως και αφορούν μόνο την ασφάλεια και τη διευκόλυνση της διεθνούς αεροπλοΐας. Οι αρμοδιότητες εντός του FIR δεν έχουν καμία σχέση με την αποκλειστική κυριαρχία που έχει ένα κράτος εντός του εθνικού εναερίου χώρου του.

β. Τα όρια των FIR Αθηνών,

Κωνσταντινουπόλεως, Λευκωσίας

Για τον καθορισμό των ορίων των FIR έγιναν ειδικές διεθνείς διασκέψεις υπό τον ICAO. Τα κράτη μιας Περιφέρειας Αεροναυτιλίας κατέληξαν σε συμφωνία για τα όρια κάθε FIR. Έτσι καθορίστηκαν τα όρια του FIR Αθηνών και του FIR Κωνσταντινουπόλεως (Istanbul FIR) το 1952 και τροποποιήθηκαν ελαφρώς το 1958. Ελλάδα και Τουρκία έλαβαν μέρος σε όλες αυτές τις συναντήσεις και αποδέχθηκαν τις συγκεκριμένες περιοχικές συμφωνίες.

Τα όρια του FIR Αθηνών ακολουθούν όλο το μήκος των χερσαίων συνόρων της Ελλάδος με τις γειτονικές της χώρες. Στη θαλάσσια περιοχή από τον Έβρο έως το Καστελλόριζο ακολουθούν (με μικρές παρεκκλίσεις, κυρίως στην περιοχή

ανατολικά της Σαμοθράκης) το σημείο όπου τελειώνουν τα τουρκικά χωρικά ύδατα. Σύμφωνα με αυτή τη διευθέτηση, η Ελλάδα ελέγχει και τον ελληνικό, αλλά και τον διεθνή εναέριο χώρο της περιοχής. Ακολούθως, από το Καστελλόριζο η οριοθετική γραμμή στρέφεται νότια μέχρι τον 34ο Παράλληλο, απ' όπου κατευθύνεται δυτικά στο Λιβυκό Πέλαγος, μέχρι τον 19ο Μεσημβρινό. Στη συνέχεια, στρέφεται προς τον βορρά έως την περιοχή της Κέρκυρας.

Κατ' αναλογία, το FIR Κωνσταντινουπόλεως ελέγχει, με μικρές αποκλίσεις, αποκλειστικώς τουρκικό εθνικό εναέριο χώρο πάνω από τα χερσαία εδάφη της δυτικής Μικράς Ασίας και την αιγιαλίτιδα ζώνη της Τουρκίας. Το FIR Άγκυρας ελέγχει την Ανατολική Τουρκία, τον Εύξεινο Πόντο και την Ανατολική Μεσόγειο.

Τέλος, το FIR Λευκωσίας ελέγχει το μεγαλύτερο τμήμα της Ανατολικής Μεσογείου. Επειδή οι σχετικές διευθετήσεις για τα όρια του FIR Λευκωσίας έγιναν σε μια περίοδο που η Κύπρος ήταν βρετανική αποικία, οι Βρετανοί φρόντισαν να διασφαλίσουν τον έλεγχο μιας ιδιαίτερα μεγάλης εναέριας περιοχής.

γ. Η αμφισβήτηση του FIR Αθηνών

Μετά την εισβολή στην Κύπρο, η Τουρκία επιχείρησε μονομερώς να αλλάξει τα όρια μεταξύ FIR Αθηνών και Κωνσταντινουπόλεως με την έκδοση μιας αυθαίρετης «αγγελίας προς αεροναυτιλλομένους» (notice to airmen – NOTAM), της NOTAM 714. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις διευθετήσεις του 1952 και του 1958, τα αεροσκάφη που πετούν προς την Τουρκία ενημερώνουν το FIR Κωνσταντινουπόλεως για την πορεία τους μόνο όταν περάσουν τα ελληνικά νησιά και λίγο πριν μπουν στις μικρασιατικές ακτές. Η NOTAM 714 καθόριζε νέα «σημεία αναφοράς θέσεως», που βρίσκονταν περίπου στο μέσον του Αιγαίου, εντός του FIR Αθηνών. Η Τουρκία ζητούσε από τα αεροσκάφη να λαμβάνουν οδηγίες πτήσεως από το FIR Κωνσταντινουπόλεως και όχι από το αντίστοιχο της Αθήνας. Αυτό εσήμαινε ότι τα αεροσκάφη που κατευθύνονταν στα ελληνικά νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (Χίο, Λέσβο, Σάμο, Ικαρία, Δωδεκάνησα) θα έπρεπε να περνούν από μια ζώνη τουρκικού ελέγχου. Τα όρια της NOTAM 714 συνέπιπταν σε γενικές γραμμές με τις τουρκικές διεκδικήσεις επί της υφαλοκρηπίδας και τουλάχιστον στο βόρειο Αιγαίο ακολουθούσαν τον 25ο Μεσημβρινό. Έκτοτε, ο 25ος Μεσημβρινός θα μεταβληθεί σε μόνιμο όριο όλων των διεκδικήσεων της Τουρκίας που σχετίζονται με το Αιγαίο.

Η Τουρκία δικαιολογήθηκε, ισχυριζόμενη ότι ήθελε να εντοπίσει εγκαίρως εχθρικά αεροσκάφη που ήθελαν να της επιτεθούν. Η Ελλάδα

αντέδρασε εκδίδοντας τη NOTAM 1157, με την οποία το Αιγαίο χαρακτηρίστηκε επικίνδυνη περιοχή και έπαψε να χρησιμοποιείται από τη διεθνή αεροπλοΐα. Αυτό επηρέασε τις αεροπορικές συνδέσεις μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής. Τα σοβαρότερα καθημερινά προβλήματα αντιμετώπιζε η ίδια η Τουρκία στην αεροπορική σύνδεσή της με την Ευρώπη, αφού αυξάνονταν σημαντικά η διάρκεια και το κόστος των πτήσεων. Επί πέντε έτη υποχρεωνόταν να χρησιμοποιεί τους εναερίους χώρους της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας με μεγάλες καθυστερήσεις.

Έξαφνα, τον Φεβρουάριο του 1980, η Τουρκία ανακοίνωσε ότι αίρει τη NOTAM 714. Η Ελλάδα απάντησε θετικά αποσύροντας αντιστοίχως τη NOTAM 1157, με την οποία είχε κλείσει τον εναέριο χώρο του Αιγαίου. Ο εναέριος χώρος του Αιγαίου ήταν και πάλι ανοικτός στη διεθνή αεροπλοΐα. Η άρση της NOTAM 714, μαζί με την αποδοχή της επανεντάξεως της Ελλάδος στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, αποτελούν τα μοναδικά παραδείγματα μετά το 1974 όπου η τουρκική πολιτική έδειξε σημεία συνδιαλλαγής σε θέματα μείζονος σημασίας.

δ. Η αμφισβήτηση του FIR Λευκωσίας

Μετά την εισβολή του 1974, η Τουρκία δημιούργησε στην κατεχόμενη περιοχή της Τύμπου (Ερτσάν, όπως έχει μετονομασθεί από τους Τούρκους) ένα κέντρο ελέγχου πτήσεων που «υπάγεται» στα Κατεχόμενα και διοικείται από τον τουρκικό στρατό κατοχής. Το Ερτσάν προσπαθεί να ελέγξει τις πτήσεις που διέρχονται από τον εναέριο χώρο πάνω από τις κατεχόμενες περιοχές και τη θάλασσα ανάμεσα στην Κύπρο και την Τουρκία.

Είναι προφανές ότι μεταξύ των FIR Λευκωσίας και Άγκυρας δεν υπάρχει η συνεργασία που κανονικά απαιτείται ανάμεσα σε δύο γειτνιάζοντα FIR. Ο πύργος ελέγχου της Άγκυρας κατευθύνει τα αεροσκάφη ενόσω πετούν ακόμη στο νότιο τμήμα του FIR Άγκυρας να παίρνουν

οδηγίες από το Ερτσάν. Επίσης, αν και το Ερτσάν δεν επικοινωνεί ούτε συνεργάζεται με τα γειτονικά στην Κύπρο αεροδρόμια της Βηρυτού και της Δαμασκού, σε πολλές περιπτώσεις επιχειρεί να δώσει οδηγίες για προσέγγιση στα συγκεκριμένα αεροδρόμια.

Ο ICAO δεν αναγνωρίζει ως νόμιμο το Ercan Control και έχει καλέσει επανειλημμένως τους πιλότους που πετούν μέσα στο FIR Λευκωσίας να ακολουθούν μόνο τις οδηγίες του πύργου ελέγχου της Λευκωσίας και να μην παρασύρονται από άλλες οδηγίες, διότι αλλιώς δημιουργείται σύγχυση η οποία θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των πτήσεων. Το αποτέλεσμα αυτής της καταστάσεως είναι ότι οι διεθνείς αεροπορικές εταιρείες αποφεύγουν να χρησιμοποιήσουν την περιοχή ανάμεσα στην Κύπρο

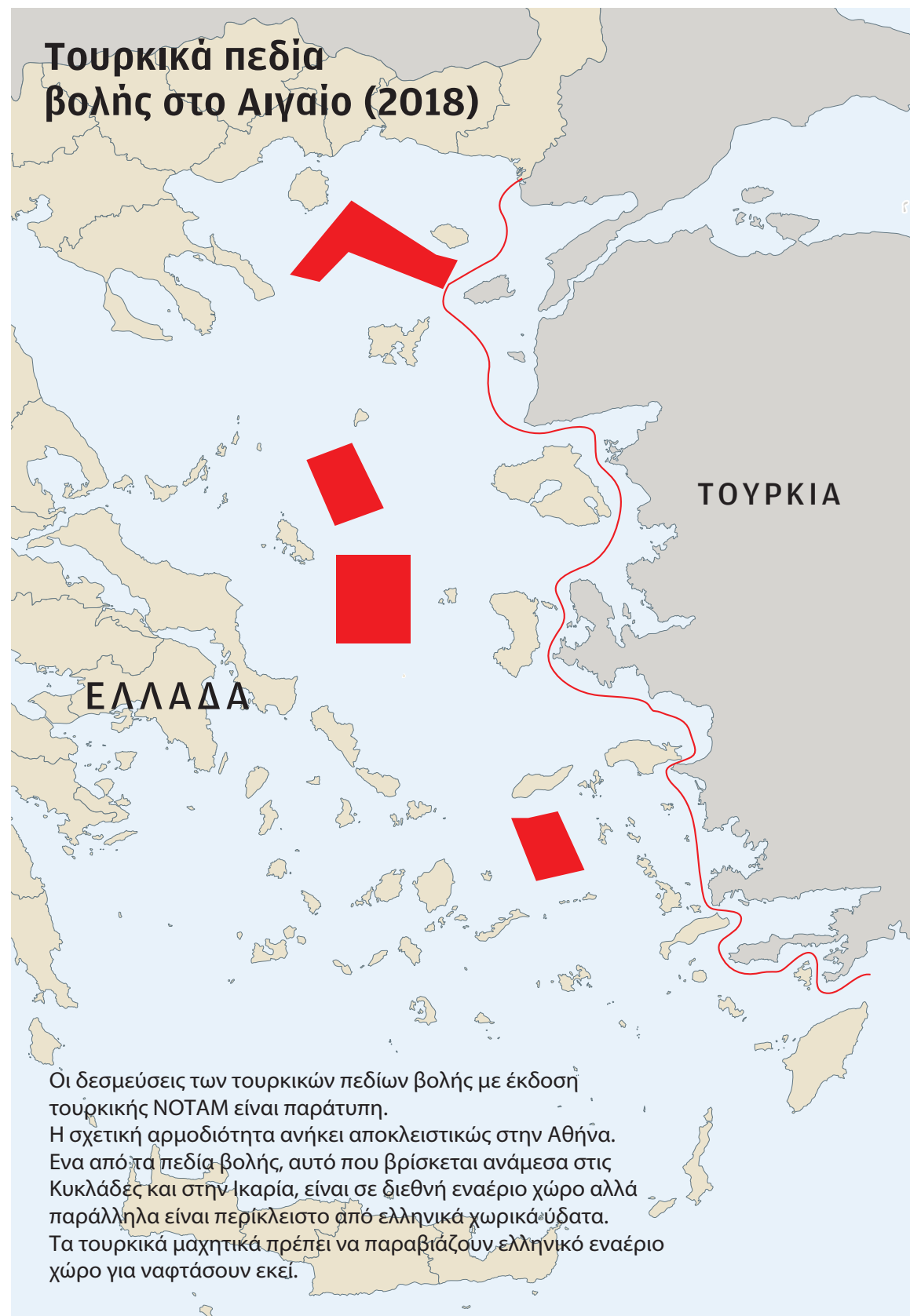
και την Τουρκία. Τα μόνα αεροσκάφη που διασχίζουν την περιοχή είναι αυτά που συνδέουν τις κατεχόμενες περιοχές με την Τουρκία.

ε. Παρεπόμενα προβλήματα από την αμφισβήτηση του FIR Αθηνών

Η αμφισβήτηση του νομικού καθεστώτος του FIR Αθηνών δημιούργησε πολλά παρεπόμενα προβλήματα. Τα πλέον βασικά είναι τα ακόλουθα:

- Η αμφισβήτηση των NOTAM που εκδίδει η ελληνική πλευρά και στις οποίες ορίζει ότι ο ελληνικός εναέριος χώρος είναι 10 μίλια.
- Οι αιφνίδιες πτήσεις τουρκικών μαχητικών αεροσκαφών στο Αιγαίο εντός του FIR Αθηνών χωρίς να υποβάλουν σχέδια πτήσεως στο ελληνικό κέντρο ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας για την πορεία που θα ακολουθήσουν.
- Οι αεροδιάδρομοι του Αιγαίου μέσα στους οποίους διακινείται η εναέρια κυκλοφορία. Για την καθιέρωση ενός αεροδιαδρόμου εντός του FIR Αθηνών η πρόταση πρέπει να υιοθετηθεί από το περιοχικό γραφείο Ευρώπης του ICAO σε συνδιάσκεψη όπου θα συμμετάσχουν και θα συναινέσουν όλα τα κράτη της περιοχής. Για χρόνια η Τουρκία ισχυριζόταν ότι οι αεροδιάδρομοι του FIR Αθηνών είχαν χαραχθεί κατά τρόπο που να αποτελούν φραγμό στην είσοδο τουρκικών μαχητικών στο Αιγαίο. Τελικώς, το πρόβλημα λύθηκε σε μεγάλο βαθμό το 2003, με αφορμή τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα.

Τα πεδία βολής που χρησιμοποιούνται για ασκήσεις στο Αιγαίο είναι ένα άλλο αγκάθι. Η μακροχρόνια δέσμευση περιοχών του διεθνούς εναερίου χώρου συνιστά πρακτική που αντικείται στις συστάσεις του ICAO. Η Ελλάδα καθιέρωσε μέσα στον χώρο ευθύνης του FIR Αθηνών διάφορα πεδία βολής. Τα περισσότερα βρίσκονται εντός του ελληνικού εναερίου χώρου, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις περιλαμβάνεται και διεθνής εναέριος χώρος. Κάποια από αυτά τα πεδία είναι δεσμευμένα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, αν και η χρήση τους περιορίζεται σε κάποιες ημέρες τον χρόνο. Η Τουρκία αντιδρά παραβιάζοντας ανελλιπώς τα πεδία βολής που έχει δεσμεύσει η Ελλάδα, με αποτέλεσμα να υπάρχει και κίνδυνος ατυχημάτων. Παράλληλα, επιχειρεί επί χρόνια να δεσμεύσει καθ' όλη τη διάρκεια του έτους ως πεδία βολής περιοχές του Αιγαίου εντός του FIR Αθηνών εκδίδοντας NOTAM, που είναι παράτυπη, διότι η σχετική αρμοδιότητα ανήκει αποκλειστικώς στην Αθήνα. Μία από τις περιοχές βρίσκεται μεταξύ Κυκλάδων-Δωδεκανήσων και Ικαρίας, σε διεθνή εναέριο χώρο. Για να φτάσουν όμως τα τουρκικά μαχητικά εκεί, πρέπει υποχρεωτικώς να παρα-

βιάσουν τον ελληνικό εναέριο χώρο, καθ' ότι η εν λόγω περιοχή είναι πρακτικώς περικλειστή. Οι περιοχές δεσμεύονται από την Τουρκία καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

στ. Το FIR Αθηνών και ο ICAO

Η διαφορά μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για το FIR Αθηνών αφορά ένα διεθνές καθεστώς που έχει θεσπισθεί με πολυμερή συνθήκη. Η Ελλάδα ελέγχει και συντονίζει τις πτήσεις εντός της συγκεκριμένης περιοχής. Δεν ασκεί κυριαρχικό έλεγχο. Η Τουρκία, αντιθέτως, προσπαθεί να δημιουργήσει την εντύπωση ότι η Ελλάδα φέρεται ως κυρίαρχος όλη της περι-

οχής, περιλαμβανομένου και του διεθνούς εναερίου χώρου. Το πρόβλημα με το FIR είναι το μοναδικό στο οποίο υπήρξε τόσο παρατεταμένη διαρκής μεσολάβηση ενός διεθνούς οργανισμού, του ICAO. Αυτό οφειλόταν στο ότι οι ελληνοτουρκικές διαφορές επηρέαζαν μοιραία και τη διεθνή αεροπλοΐα. Οι λύσεις που τελικώς εδόθησαν από το 1980 έως το 2003 έχουν ικανοποιήσει τη διεθνή κοινότητα. Τα υπόλοιπα προβλήματα που έχουν παραμείνει (π.χ. παραβάσεις από τουρκικά μαχητικά) αντιμετωπίζονται ως αμιγώς ελληνοτουρκικά ζητήματα που «τυγχάνει» να λαμβάνουν χώρα εντός ενός διεθνούς καθεστώτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η Ζώνη Έρευνας Διασώσεως

Συναφές πρόβλημα με αυτό του FIR είναι ο καθορισμός των περιοχών μέσα στις οποίες γίνεται η έρευνα και διάσωση ατόμων που κινδυνεύουν (Search and Rescue – SAR). Διακρίνεται στην αεροπορική και στη θαλάσσια έρευνα και διάσωση.

α. Η έρευνα και διάσωση στο Αιγαίο

i. Αεροπορική έρευνα και διάσωση

Η αεροπορική έρευνα και διάσωση διέπεται από τη Σύμβαση του Σικάγου (1944). Αυτή περιλαμβάνει ενέργειες εντός του εθνικού, αλλά και του διεθνούς εναερίου χώρου. Τα όρια των Περιοχών Έρευνας και Διασώσεως για τις περιοχές του διεθνούς εναερίου χώρου καθορίζονται με αντίστοιχη διαδικασία με αυτή του FIR, δηλαδή με περιοχική συμφωνία στην οποία συμμετέχουν και συναινούν όλα τα ενδιαφερόμενα κράτη.

Η ελληνική Περιοχή Έρευνας και Διασώσεως καθορίσθηκε με περιοχικές συμφωνίες του ICAO (1950, 1952, 1958) και συμπίπτει με τα όρια του FIR Αθηνών. Η δημιουργία περιοχών σημαίνει ότι και τουρκικά μέσα μπορούν να λάβουν μέρος στην έρευνα και διάσωση. Ο συντονισμός, όμως, όλων των μέσων πρέπει να γίνεται από τις ελληνικές αρχές.

Το 2004 ο ICAO προχώρησε σε αναθεώρηση του παραρτήματος (Annex 12) για την έρευνα και διάσωση. Στη σχετική σύστασή του για τον καθορισμό των ορίων των περιοχών έρευνας και διασώσεως αναφέρεται ότι πρέπει να ακολουθούνται, στον βαθμό που είναι πρακτικώς δυνατόν, τα υφιστάμενα όρια των FIR. Λαμβάνεται, όμως, υπόψη και η επιχειρησιακή δυνατότητα ενός κράτους να προβεί στις οφειλόμενες ενέργειες.

ii. Θαλάσσια έρευνα και διάσωση

Η θαλάσσια έρευνα και διάσωση ρυθμίζεται από την ομώνυμη διεθνή σύμβαση που υπεγράφη στο Αμβούργο το 1979 υπό τον Διεθνή Ναυτιλιακό Οργανισμό. Ετέθη εν ισχύ το 1985. Τα συμβαλλόμενα κράτη είναι υποχρεωμένα να οργανώνουν επιχειρήσεις έρευνας και διασώσεως και να παρέχουν βοήθεια σε κινδυνεύοντα πλοία. Σε περίπτωση που στις επιχειρήσεις διασώσεως συμμετέχουν πλοία ή αεροσκάφη τρίτων κρατών, η σύμβαση προβλέπει διαδικασίες διεθνούς συντονισμού με τις εθνικές αρχές.

Το πρόβλημα με τη σύμβαση του 1979 είναι ότι ο προσδιορισμός των ορίων ευθύνης ενός κράτους στην ανοιχτή θάλασσα γίνεται κατόπιν συμφωνίας με τα παράκτια γειτονικά κράτη. Αυτό σημαίνει ότι για την έρευνα και διάσωση στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου θα πρέπει να προηγηθεί συμφωνία με την Τουρκία. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει συμφωνία, τα

ενδιαφερόμενα μέρη θα προσπαθήσουν «να επιτύχουν συμφωνία για κατάλληλες ρυθμίσεις, με τις οποίες θα παρέχεται παντού στην περιοχή ισοδύναμος συντονισμός των υπηρεσιών έρευνας και διάσωσης».

Είναι προφανές ότι με τις συνθήκες εντάσεως μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας είναι αδύνατη η σχετική συνεννόηση. Η τάση που επικρατεί, πάντως, τα τελευταία χρόνια είναι να ταυτίζονται οι περιοχές αεροπορικής και θαλάσσιας έρευνας και διασώσεως, και αυτές να ακολουθούν κατά το δυνατόν τα όρια του FIR.

β. Τα προβλήματα μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας

Το 1975 η Ελλάδα ανακοίνωσε στον Διεθνή Ναυτιλιακό Οργανισμό ότι η περιοχή ευθύνης της για τη θαλάσσια έρευνα και τη διάσωση ταυτίζεται με το FIR Αθηνών. Αντιστοίχως, όταν υπέγραψε τη Σύμβαση του Αμβούργου (1979), διατύπωσε την επιφύλαξη ότι η περιοχή ευθύνης της ταυτίζεται με τα όρια του FIR Αθηνών. Σε αυτή την περιοχή έχει ήδη την ευθύνη για τα αεροπορικά ατυχήματα, βάσει της Συμβάσεως του Σικάγου (1944), και για τα ναυτικά ατυχήματα, βάσει της διεθνούς Συμβάσεως για την Ασφάλεια της Ανθρώπινης Ζωής στη Θάλασσα (SOLAS).

Η Τουρκία εξέφρασε το 1980 την αντίθεσή της στην ελληνική επιφύλαξη. Τη θεώρησε ασύμβατη με τον σκοπό και το γράμμα της Συμβάσεως του Αμβούργου και, κατά συνέπεια, ανυπόστατη από πλευράς διεθνούς δικαίου. Το 1982, παρουσίασε χάρτη των περιοχών που θεωρεί ότι υπάγονται στην αρμοδιότητά της. Το Αιγαίο διχοτομήθηκε αυθαίρετα βάσει του 25ου Μεσημβρινού. Η Τουρκία ανέλαβε την ευθύνη ανατολικά του Μεσημβρινού. Το 1989, η Τουρκία επανήλθε στις διεκδικήσεις της έως τον 25ο Μεσημβρινό, θέτοντας παράλληλα μέσα στην περιοχή ευθύνης της και τα κατεχόμενα στην Κύπρο. Επίσης, προσπάθησε να εξομοιώσει τα ναυτικά περιστατικά που συμβαίνουν στην περιοχή αυτή με τα αεροπορικά ατυχήματα. Με αυτόν τον τρόπο επιχειρούσε να ανατρέψει και τα όρια του FIR Αθηνών.

Η ανησυχία της Ελλάδος είναι ότι, εάν γίνουν μερικά ατυχήματα και οι ελληνικές αρχές δεν αντεπεξέλθουν σωστά, η Τουρκία θα επικαλεσθεί τις επιχειρησιακές της δυνατότητες και θα θέσει θέμα αλλαγής των σημερινών ορίων της περιοχής έρευνας και διασώσεως. Προς το παρόν, η Τουρκία αναφέρεται απλώς στα βελτιωμένα τεχνικά μέσα που διαθέτει και στην υποτιθέμενη ικανότητά της να βρίσκεται πρώτη στον χώρο του ατυχήματος. Η αγορά μικρού αριθμού ειδικών ελικοπτέρων παντός καιρού (Super Puma) από την Ελλάδα, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, ήταν σημα-

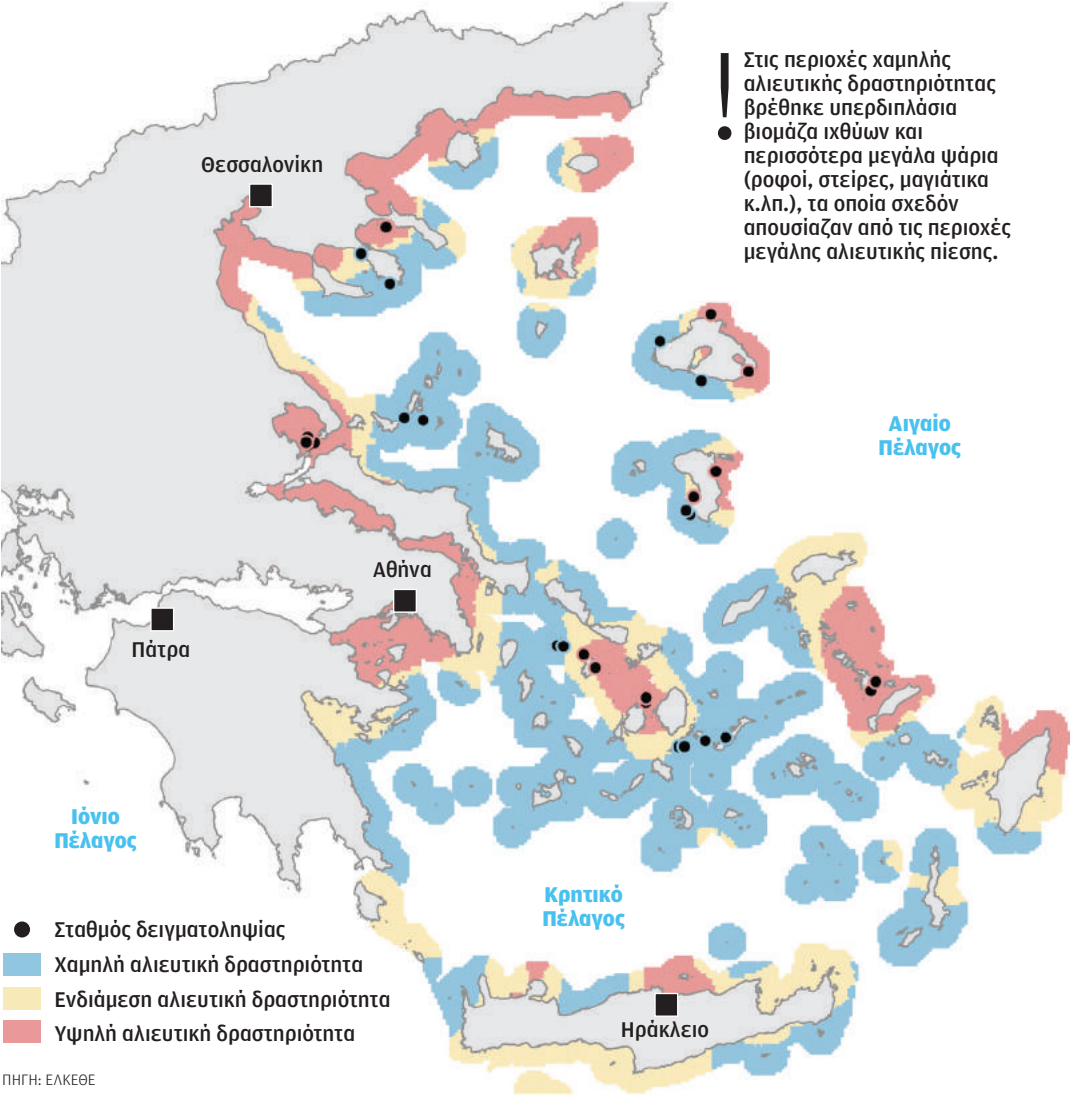

ντική για τη διατήρηση της επιχειρησιακής ικανότητας της χώρας σε αυτόν τον τομέα. Η Τουρκία, όμως, αρνείται από τη δεκαετία του 1990 να αποδεχθεί τη συμπερίληψη στο Ευρωπαϊκό Εγχειρίδιο Αεροναυτιλίας ελληνικών σωστικών μέσων που είναι εγκατεστημένα στα Δωδεκάνησα, στη Λήμνο και στη Χίο, με το επιχείρημα ότι οι συγκεκριμένες περιοχές είναι αποστρατιωτικοποιημένες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην εμφανίζονται οι πραγματικές τεχνικές και επιχειρησιακές δυνατότητες της Ελλάδος. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, όμως, από τυπικής πλευράς καλύπτεται το ελάχιστο που απαιτείται από τον ICAO. Το Ενιαίο

Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης στον Πειραιά εξακολουθεί να συντονίζει με επιτυχία τις επιχειρήσεις έρευνας και διασώσεως εντός του FIR Αθηνών.

Το θέμα της ζώνης έρευνας και διασώσεως δεν είναι μείζον. Είναι, όμως, ένα από αυτά τα μικρά θέματα που ταλανίζουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και δημιουργούν εντάσεις σε καθημερινό επίπεδο.

Ποιες περιοχές βρίσκονται στο «κόκκινο»

Η ποσότητα των αλιευμάτων κατά περιοχές αλιείας στο Αιγαίο Πέλαγος μεταξύ 2002 και 2016

Περιοχές αλιείας	Αλιεύματα 2002	Αλιεύματα 2016
Στρυμονικός, Καβάλα, Θάσος και Θρακικό Πέλαγος	27.302 τόνοι	26.662 τόνοι
Θερμαϊκός και Χαλκιδική	19.227 τόνοι	15.032 τόνοι
Ευβοϊκός	2.588 τόνοι	5.338 τόνοι
Αργολικός και Σαρωνικός	8.768 τόνοι	4.954 τόνοι
Δωδεκάνησα	2.460 τόνοι	4.828 τόνοι
Κυκλάδες	3.993 τόνοι	3.830 τόνοι
Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ικαρία	1.376 τόνοι	3.167 τόνοι
Κρήτη (περιοχές και εκτός Αιγαίου)	2.644 τόνοι	2.040 τόνοι
Ανατολική Εύβοια και Σποράδες	3.454 τόνοι	865 τόνοι
Σύνολο	71.812 τόνοι	66.716 τόνοι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Εθνική αλιευτική ζώνη στα 12 μίλια

Αν και έχουν ληφθεί μέτρα (π.χ. μείωση των επιγείων πηγών ρυπάνσεως, λόγω της δημιουργίας σταθμών επεξεργασίας αστικών λυμάτων σε πολλές μεγάλες ελληνικές πόλεις), δεν φαίνεται ότι είναι εφικτό να αναστραφεί η κατάσταση. Ο σοβαρότερος λόγος είναι η αδυναμία προστασίας των αλιευτικών πόρων, οι οποίοι βρίσκονται σε πολλές περιπτώσεις εκτός των περιοχών όπου ασκεί κυριαρχία το ελληνικό κράτος.

Το μεγαλύτερο αλιευτικό πεδίο του Αιγαίου συναντάται κατά μήκος των βόρειων ακτών (Μακεδονία και Θράκη) και ιδίως στον Θερμαϊκό, στη Θάσο και στη Σαμοθράκη, όπου υπάρχει εκτεταμένη (έως και 35 μίλια από τις ακτές) και ομαλή γεωλογική υφαλοκρηπίδα μικρού βάθους.

Ως γνωστόν, η Ελλάδα έχει χωρικά ύδατα εύρους 6 ναυτικών μιλίων. Πέραν των 6 μιλίων, τα ύδατα διέπονται από το καθεστώς των ανοιχτών θαλασσών. Λόγω της υπάρξεως εκτεταμένης γεωλογικής υφαλοκρηπίδας μικρού βάθους, τα πεδία ωτοκίας των ιχθύων βρίσκονται στη συντριπτική τους πλειονότητα εκτός των ελληνικών (ή τουρκικών) χωρικών υδάτων. Συνεπώς, δεν μπορούν να είναι αντικείμενο προστασίας της ελληνικής ή της κοινοτικής νομοθεσίας.

Τουρκικά, κατά κύριο λόγο, αλιευτικά σκάφη αλιεύουν όλο τον χρόνο ακριβώς έξω από τη ζώνη των 6 μιλίων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στο διάστημα Ιουλίου-Οκτωβρίου εκάστου έτους, οπότε ο ελληνικός στόλος μέσης αλιείας υποχρεώνεται από τη νομοθεσία να απέχει από την αλιευτική δραστηριότητα, οι αλιείς της Τουρκίας δεν εφαρμόζουν κανένα περιοριστικό μέτρο και συνεχίζουν να ψαρεύουν στα τουρκικά χωρικά ύδατα και στις ανοιχτές θάλασσες του Βορείου Αιγαίου. Το αποτέλεσμα είναι ότι καταστρέφεται ο γόνος των ψαριών.

β. Η κοινή αλιευτική πολιτική της ΕΕ

Άμεση λύση στο πρόβλημα μπορεί να προσφέρει η θέσπιση ελληνικής αλιευτικής ζώνης στα 12 μίλια, με μονομερή πράξη στο πλαίσιο της κοινής αλιευτικής πολιτικής της ΕΕ. Τα θέματα αλιείας ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ. Από το 1983 (Κανονισμός 170/1983) η Επιτροπή προτρέπει τα κράτη-μέλη να επεκτείνουν τις εθνικές ζώνες αλιείας στα 12 μίλια.

Το 1983 είχαν ολοκληρωθεί οι εργασίες της Τρίτης Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας και είχε υπογραφεί από όλα τα κράτη του κόσμου η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (με την εξαίρεση των ΗΠΑ, της Τουρκίας, του Ισραήλ και της Βενεζουέλας). Η τότε ΕΟΚ, βλέποντας τις νέες συνθήκες που είχαν δημιουργηθεί με τη θέσπιση μιας νέας ζώνης, της ΑΟΖ, που έφθανε έως 200 μίλια από τις ακτές, θέλησε να προφυλάξει την αλιεία των κρατών-μελών. Ως γνωστόν, τα θέματα αλιείας

ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της τότε ΕΟΚ και σημερινής ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με το άρθρο 6 του Κανονισμού 170/1983 περί θεσπίσεως κοινοτικού καθεστώτος διατηρήσεως και διαχειρίσεως των αλιευτικών πόρων, ζήτησε από όλα τα κράτη-μέλη να επεκτείνουν τις αλιευτικές τους ζώνες στα 12 ν. μίλια. Εκείνη την εποχή, πολλά ευρωπαϊκά κράτη δεν είχαν ακόμη υιοθετήσει ακόμη χωρικά ύδατα 12 μιλίων, όπως συνέβη αργότερα όχι μόνο στην Ευρώπη, αλλά και σε όλο τον κόσμο, με τη θλιβερή μοναξιά της χώρας μας. Το θέμα της θεσπίσεως αλιευτικής ζώνης 12 ν. μιλίων πέρασε εντελώς απαρατήρητο στην Ελλάδα.

Τον Δεκέμβριο του 1992, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανήλθε στο θέμα και με έναν νέο κανονισμό, τον 3760/92, και προέτρεψε εκ νέου τα κράτη-μέλη να επεκτείνουν τις εθνικές ζώνες αλιείας στα 12 μίλια. Η πρόταση της ΕΕ χάθηκε και πάλι στα συρτάρια κάποιων ειδικών στην Ελλάδα, χωρίς ποτέ να ακουσθεί στον δημόσιο διάλογο. Το ίδιο συνέβη και το 2002, οπότε η ΕΕ ξαναζήτησε με τον κανονισμό 2371/2002 να διατηρηθούν «οι κανόνες που ισχύουν σχετικά με τον περιορισμό της πρόσβασης σε πόρους στις ζώνες των 12 ναυτικών μιλίων των κρατών-μελών» μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2012. Ο τελευταίος εν ισχύ κανονισμός της ΕΕ σχετικά με την Κοινή Αλιευτική Πολιτική είναι ο 1380/2013. Στο άρθρο 20 προβλέπεται ρητώς ότι «τα κράτη-μέλη μπορούν να λαμβάνουν μέτρα [...] για τη διατήρηση και τη διαχείριση αποθεμάτων ιχθύων καθώς και [...] θαλάσσιων οικοσυστημάτων εντός 12 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης τους». Επί 37 χρόνια η ΕΟΚ αρχικά και η ΕΕ στη συνέχεια ζητά ανά δεκαετία από τα κράτη-μέλη της να προστατεύσουν τους αλιευτικούς πόρους σε απόσταση 12 μιλίων από τις ακτές. Διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις που ανήκουν σε όλο το πολιτικό φάσμα απέφυγαν να εκμεταλλευθούν το ευνοϊκό πλαίσιο που προσφέρει η ΕΕ. Αυτό γίνεται την ίδια στιγμή που η επίσημη θέση της χώρας είναι να αναλαμβάνονται δράσεις και μέτρα για τα οποία υπάρχει η ευρωπαϊκή θεσμική υποστήριξη.

Και στην περίπτωση θεσπίσεως ελληνικής αλιευτικής ζώνης είναι περίπου βέβαιο ότι η Τουρκία θα αντιδράσει, θεωρώντας αυτήν ως πρόκριμα για τη μετέπειτα επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Ήδη είχε υπάρξει σχετική διαμαρτυρία μεταξύ της Κοινότητας και της Τουρκίας το 1990. Το ζήτημα, όμως, με την υπεραλίευση στο Αιγαίο καθίσταται κάθε χρόνο και οξύτερο. Δεν έχει την πολυτέλεια να περιμένει σε μακρόν χρόνου, όπως συμβαίνει επί παραδείγματι με το θέμα της οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδας.

Εδώ και χρόνια είναι σαφές ότι τα αλιεύματα στο Αιγαίο μειώνονται με ταχείς ρυθμούς. Νησιωτικοί πληθυσμοί που βασίζονται για την επιβίωσή τους στην αλιεία, διατρέχουν κίνδυνο. Στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας δεν υπάρχει πρόβλεψη για δημιουργία εθνικής αλιευτικής ζώνης. Είναι, όμως, αναγνωρισμένη ως τμήμα του διεθνούς εθιμικού δικαίου, όπως έχει επιβεβαιωθεί από διεθνή δικαστήρια. Σε περίπτωση που καθυστερήσει η κήρυξη ΑΟΖ, τότε η θέσπιση εθνικής αλιευτικής ζώνης με εύρος 12 μιλίων θα διευκόλυνε στην αντιμετώπιση άμεσων σοβαρών προβλημάτων.

α. Η καταστροφή των αλιευτικών πεδίων

Στην περιοχή του Αιγαίου παρατηρείται εδώ και αρκετά χρόνια μείωση των αλιευμάτων και κυρίως ποιοτική υποβάθμιση, η οποία οφείλεται στην υπεραλίευση και στη θαλάσσια ρύπανση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Οι ευθείες γραμμές βάσεως

Η υιοθέτηση από την Ελλάδα ευθειών γραμμών βάσεως έναντι των κανονικών γραμμών βάσεως αποτελεί δευτερεύον θέμα εν σχέσει προς την αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων ή την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Παρ' όλ' αυτά, έχει τη σημασία του για ένα κράτος όπως η Ελλάδα, η ακτογραμμή του οποίου, λόγω των φυσικών εγκολπώσεων και των χιλιάδων νησιών, είναι από τις μεγαλύτερες του κόσμου.

α. Οι σχετικές προβλέψεις στο διεθνές δίκαιο

Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ ακτής και θάλασσας, από την οποία αρχίζουν να μετρώνται τα χωρικά ύδατα, η υφαλοκρηπίδα, η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και η Συνορεύουσα Ζώνη, δεν τοποθετείται στο σημείο όπου τα κύματα της θάλασσας βρέχουν την ακρογιαλιά. Η παρουσία λιμανιών και μικρών κολπίσκων, η παλίρροια ή η πολυσχιδής ακτογραμμή επιβάλλουν για λόγους πρακτικούς τη χρήση κάποιων σημείων που

βρίσκονται συνήθως πέρα από την ακτή, μέσα στην περιοχή που βρέχεται από τη θάλασσα. Η χάραξη συνδετικών γραμμών μεταξύ όλων αυτών των σημείων της ακτής δημιουργεί τις γραμμές βάσεως. Το διεθνές δίκαιο δέχεται δύο μεθόδους υπολογισμού των γραμμών βάσεως.

Η πρώτη βασίζεται στην κατώτατη ρηχία, δηλαδή στο σημείο όπου υποχωρούν τα νερά κατά την άμπωτη (δηλαδή τη φάση της παλίρροιας κατά την οποία υποχωρούν τα ύδατα από τις ακτές προς τη θάλασσα). Η μέθοδος αυτή ακολουθεί σε γενικές γραμμές πιστά τη φυσική ακτογραμμή. Ονομάζεται κανονική (ή φυσική) γραμμή βάσεως.

Σε περιοχές, όμως, όπου γεωγραφικοί λόγοι, όπως βαθιές κολπίσσεις ή συστάδες νησιών και σκοπέλων σε κοντινή απόσταση από τις ακτές, εμποδίζουν την πιστή παρακολούθηση της φυσικής ακτογραμμής, είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί το σύστημα των «ευθειών γραμμών

Ενδεικτικός χάρτης των δυνατοτήτων που υπάρχουν
για τις ευθείες γραμμές βάσεως της Ελλάδας στο Αιγαίο

Το κλείσιμο των κόλπων βασίζεται στη σχετική μελέτη του Γ. Πολιτάκη. [Politakis, G.P., «The Aegean agenda: Greek national interests and the new Law of the Sea Convention», The International Journal of Marine and Coastal Law, τόμος 10, 1995, σελ. 497-527].

Στις υπόλοιπες νησιωτικές περιοχές η χάραξη είναι εντελώς στοιχειώδης και μόνον ενδεικτική των πολλών δυνατοτήτων που υπάρχουν π.χ. οι Κυκλάδες μπορούν να περικλειστούν ολόκληρες με ευθείες γραμμές βάσεως.

βάσεως». Πρόκειται για νοπτές γραμμές που ενώνουν διάφορα σημεία της ακτογραμμής. Οι νοπτές γραμμές δεν πρέπει να αφίστανται σημαντικά από τη γενική κατεύθυνση της ακτής. Αφήνουν προς τη μεριά της ξηράς όλες εκείνες τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες που εμποδίζουν την πιστή παρακολούθηση της ακτογραμμής.

Και τα δύο συστήματα είναι εξίσου αποδεκτά από το διεθνές δίκαιο. Παρ' όλ' αυτά, οι ευθείες γραμμές βάσεως δίνουν πολύ μεγαλύτερη δυνατότητα στο παράκτιο κράτος να επεκτείνει τις θαλάσσιες ζώνες του. Όσο πιο μακριά επιλεγούν από τις ακτές τα σημεία χαράξεως των συγκεκριμένων γραμμών, τόσο μεγαλύτερες περιοχές θα προσπορισθεί η χώρα που επιλέγει το συγκεκριμένο σύστημα, υπό τη μορφή χωρικών υδάτων, υφαλοκρηπίδας κ.λπ. Γι' αυτούς τους λόγους, όλο και περισσότερες χώρες ακολουθούν τη συγκεκριμένη χάραξη. Το διεθνές δίκαιο θέτει κάποιους περιοριστικούς όρους, στο πλαίσιο των οποίων πρέπει να κινηθεί η κάθε χώρα που επιλέγει το σύστημα των ευθειών γραμμών βάσεως, αλλά η καταστράτηγηση είναι συχνή.

β. Ελλάδα, Τουρκία και γραμμές βάσεως

Η Ελλάδα, τουλάχιστον από το 1936, ακολουθεί το παραδοσιακό σύστημα της φυσικής ακτογραμμής, που βασίζεται στη γραμμή της κατώτατης ρηχίας. Η πολυσχιδής ελληνική ακτογραμμή δίνει τη δυνατότητα διαφορετικής χαράξεως των ευθειών γραμμών βάσεως. Τη δεκαετία του 1980, δύο επιτροπές εμπειρογνομόνων κατέγραψαν τους διαφορετικούς τρόπους μετρήσεως των ευθειών γραμμών βάσεως και αναφέρθηκαν στα πλεονεκτήματα και στα μειονεκτήματα των προτεινόμενων λύσεων. Ουδέποτε δόθηκε συνέχεια στο έργο αυτών των επιτροπών.

Η Τουρκία το 1964 θέσπισε το σύστημα των ευθειών γραμμών βάσεως που σέβεται τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου, με την εξαίρεση της περιοχής της Ίμβρου, της Τενέδου και των Λαγουσών νήσων, που βρίσκονται στην είσοδο των Στενών του Ελλησπόντου. Τα νησιά περικλείστηκαν σε ένα σύστημα ευθειών γραμμών βάσεως παρότι:

- i. Δεν γειτνιάζουν άμεσα με τις μικρασιατικές ακτές.
- ii. Δεν ακολουθούν την κατεύθυνση της ακτογραμμής, όπως σαφώς και περιοριστικώς ορίζεται από το διεθνές δίκαιο.

Επίσης, σε τρία σημεία απέναντι από τη Λέσβο και τη Χίο η χρήση δύο διαφορετικών συστημάτων γραμμών βάσεως από τα δύο κράτη οδηγεί στη μετατόπιση της παραδοσιακής μέσης γραμμής μεταξύ ελληνικών νησιών και μικρασιατικών παραλίων και έχει ως αποτέλεσμα μια μικρή

επέκταση των τουρκικών χωρικών υδάτων. Συνολικά, με τη συγκεκριμένη χάραξη η Τουρκία κερδίζει περίπου 220 τ.χλμ. υφαλοκρηπίδας.

Δεν είναι βέβαιο εάν η Τουρκία εξακολουθεί να χρησιμοποιεί σύστημα ευθειών γραμμών βάσεως. Το 1982 η Τουρκία υιοθέτησε νέα νομοθεσία για την αιγιαλίτιδα ζώνη χωρίς ρητή αναφορά στις ευθείες γραμμές βάσεως. Κατά την κρίση του Μαρτίου του 1987, η Τουρκία κυκλοφόρησε χάρτη όπου οι άδειες έρευνας και εκμεταλλεύσεως προς την τουρκική εταιρεία πετρελαίου βασίζονταν στη φυσική ακτογραμμή και όχι στις ευθείες γραμμές βάσεως.

γ. Τι λύνουν οι ευθείες γραμμές βάσεως;

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είναι προς όφελος των ελληνικών συμφερόντων η θέσπιση ευθειών γραμμών βάσεως. Υπάρχουν βεβαίως διαφορετικοί τρόποι χαράξεως αυτών των ευθειών γραμμών, άλλοτε αυστηροί και πιο πιστοί στο γράμμα του διεθνούς νόμου και άλλοτε πιο ευρείς και σύμφωνοι με τη διεθνή πρακτική. Με την υιοθέτησή τους δεν λύνονται ουσιαστικά θέματα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Εξάλλου, τα μεγαλύτερα τμήματα που κερδίζονται από την Ελλάδα προέρχονται από το κλείσιμο των κόλπων με γραμμές 24 μιλίων. Οι κόλποι αυτοί βρίσκονται μόνο στην ηπειρωτική Ελλάδα και σε περιοχές εκτός της ελληνοτουρκικής διαμάχης, η οποία εντοπίζεται στο Ανατολικό Αιγαίο και στη Μεσόγειο (π.χ. Σαρωνικός, Αργολικός, Λακωνικός ή Μεσσηνιακός Κόλπος).

Μοναδικό σημείο πραγματικού ενδιαφέροντος θα προέκυπτε στην περίπτωση που περικλείοταν η θάσος στις ίδιες ευθείες γραμμές βάσεως με την ηπειρωτική ακτή. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζονται τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που βρίσκονται λίγο έξω από τα ελληνικά χωρικά ύδατα, στη θέση Μπάμπουρας.

Οι ευθείες γραμμές βάσεως ταιριάζουν στην ποικιλομορφία των ακτών της Ελλάδος. Η υιοθέτησή τους δεν θα οδηγήσει σε σημαντική αύξηση των ελληνικών υδάτων. Στο Αιγαίο, η αύξηση των θαλάσσιων χώρων υπό ελληνική εθνική κυριαρχία εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο 3,3% ή σε 6.250 τ.χλμ. θαλάσσιου χώρου. Αν και μικρό, είναι προφανές, ότι το συγκεκριμένο ποσοστό δεν είναι ευκαταφρόνητο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Η αμφισβήτηση του εδαφικού καθεστώτος

Από το 1974 έως το 1995, η Τουρκία είχε αμφισβητήσει διάφορα καθεστώτα στο Αιγαίο: αποστρατιωτικοποίηση, εναέριος χώρος, FIR και Ζώνη Έρευνας Διασώσεως. Η κρίση των Ιμίων το 1996 απέτελεσε στροφή στη στρατηγική της Τουρκίας. Ένα επεισόδιο που αρχικώς εμφανίσθηκε ως ένα είδος δημοσιογραφικού πολέμου στην πορεία εξελίχθηκε ως η σοβαρότερη κρίση μεταξύ των δύο χωρών μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Μήλον της έριδος υποτίθεται ότι ήταν δύο βραχώδη, άνυδρα νησάκια, γνωστά ως Ίμια ή Λιμνιά στην Ελλάδα και ως Καρντάκ στην Τουρκία, τα οποία ανήκουν στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων. Στην πραγματικότητα, μέσω των Ιμίων η Τουρκία για πρώτη φορά ήγειρε ευθέως εδαφικές διεκδικήσεις, αμφισβητώντας το καθεστώς των εδαφών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, όπως διαμορφώθηκε μετά το 1923 και το 1947. Η συγκεκριμένη αμφισβήτηση έχει σοβαρές προεκτάσεις, που αφορούν το σύνολο των τουρκικών διεκδικήσεων στο Αιγαίο.

α. Η κρίση του 1996 στα Ίμια

ι. Πώς φτάσαμε στην κρίση

Το επεισόδιο συνέβη σε μια μεταβατική πολιτική περίοδο και για τις δύο χώρες. Στην Ελλάδα, μετά από μακρά ασθένεια του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου, η κοινοβουλευτική ομάδα του κυβερνώντος κόμματος είχε προχωρήσει στην οριακή εκλογή του Κώστα Σημίτη ως νέου πρωθυπουργού. Η κρίση των Ιμίων εξελίχθηκε ενώ ο νέος πρωθυπουργός δεν είχε ακόμη λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή. Στην Τουρκία, τον Δεκέμβριο του 1995 οι Ισλαμιστές υπό τον Νετσεμετίν Ερμπακάν είχαν καταλάβει την πρώτη θέση. Η προοπτική να κυβερνήσουν τη χώρα προκαλούσε εφιάλτες στο κεμαλικό κατεστημένο.

Τα Χριστούγεννα του 1995, ένα τουρκικό εμπορικό φορτηγό πλοίο προσάραξε στα Ίμια. Ο Τούρκος πλοίαρχος αρνήθηκε να δεχθεί τη βοήθεια ελληνικού ρυμουλκού, ισχυριζόμενος ότι προσάραξε σε τουρκικό έδαφος. Είναι πιθανόν να προχώρησε σε αυτόν τον ισχυρισμό διότι επιθυμούσε να χρησιμοποιήσει τα πιο φθηνά σωστικά τουρκικά μέσα αντί των πιο ακριβών ελληνικών. Ακολούθησε τουρκική ρηματική διακοίνωση που υποστήριζε ότι τα Ίμια ανήκουν στην Τουρκία. Η Ελλάδα απέρριψε τους τουρκικούς ισχυρισμούς.

Όταν το περιστατικό διέρρευσε στον ελληνικό Τύπο, ο δήμαρχος της γειτονικής Καλύμνου, στην οποία υπάγονται διοικητικά τα δύο νησάκια, τοποθέτησε μια ελληνική σημαία στο μεγαλύτερο από αυτά. Εκ των υστέρων, η αυτονόητη ανύψωση της ελληνικής σημαίας σε ελληνικό έδαφος θεωρήθηκε «ανεύθυνη»

πράξη ενός ανθρώπου κινούμενου από κάποιον «σκοτεινό λόγο». Δύο ημέρες μετά, μία από τις μεγαλύτερες τουρκικές εφημερίδες, η *Χουριέτ*, έστειλε με ναυλωμένο ελικόπτερο στο νησάκι μια ομάδα δημοσιογράφων, οι οποίοι αντικατέστησαν την ελληνική με την τουρκική σημαία. Η αντικατάσταση των δύο σημαιών μαγνητοσκοπήθηκε για τις ανάγκες του νέου τηλεοπτικού σταθμού της *Χουριέτ* και προβλήθηκε ως η κύρια είδηση.

Ακολούθησε αποβίβαση μονάδας των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στο μεγαλύτερο από τα δύο νησάκια, που περικυκλώθηκαν από ελληνικά και τουρκικά πολεμικά πλοία, ενώ μαχητικά αεροσκάφη των δύο χωρών πραγματοποιούσαν υπερπτήσεις. Η κάθε χώρα ισχυριζόταν ότι η άλλη παραβίαζε τα χωρικά ύδατα και τον εναέριο χώρο της.

Μια δεύτερη τουρκική ρηματική διακοίνωση δεν περιοριζόταν στην αμφισβήτηση των επίμαχων νησίδων. Έθετε ευρύτερο θέμα κυριαρχίας σε έναν απροσδιόριστο αριθμό νησιών στο Αιγαίο. Η εξέλιξη έδειχνε ότι επρόκειτο για μια προσχεδιασμένη κίνηση από το κεμαλικό κατεστημένο, την οποία το τυχαίο (μάλλον) περιστατικό με την προσάραξη του πλοίου στα Ίμια έφερε στην επιφάνεια. Η τουρκική ρηματική διακοίνωση αναφερόταν και σε ένα ελληνικό πρόγραμμα αξιοποιήσεως δώδεκα ακατοίκητων νησίδων στο Αιγαίο, που ίσως εξηγεί και τη χρονική στιγμή της εκδηλώσεως της κρίσεως των Ιμίων.

Την 30ή Ιανουαρίου, ολόκληρος ο ελληνικός στόλος εξήλθε του ναυστάθμου. Παράλληλα και οι λοιπές ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις ετέθησαν σε κατάσταση συναγερμού. Η κινητοποίηση από τουρκικής πλευράς δεν έδειχνε να είναι ανάλογης εκτάσεως και ταχύτητας, πλην της περιοχής των Ιμίων, όπου ελληνικές και τουρκικές ναυτικές μονάδες είχαν αναπτυχθεί σε θέσεις μάχης, σε κοντινή απόσταση. Το μεσημέρι της ίδιας ημέρας συνεδρίασε στην Τουρκία το αρμόδιο Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας.

Το βράδυ ο Έλληνας πρωθυπουργός συγκάλεσε σύσκεψη κυβερνητικών παραγόντων στο πρωθυπουργικό γραφείο. Επειδή δεν ήθελε να δείξει ότι κλιμακωνόταν (περαιτέρω;) η κρίση, απέφυγε να συγκαλέσει το αρμόδιο όργανο λήψεως αποφάσεων, που ήταν το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ), ή να συνεδριάσει στην ειδική αίθουσα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας. Το αποτέλεσμα ήταν ότι σε κρίσιμες στιγμές της κρίσεως δεν υπήρχε ορθή και άμεση ενημέρωση για τις επιπτώσεις εξελίξεις.

ii. Η αμερικανική διαμεσολάβηση και η επιστροφή στο status quo ante

Η ξαφνική ένταση μεταξύ των δύο χωρών κινητοποίησε τον αμερικανικό παράγοντα. Ο ίδιος ο Αμερικανός πρόεδρος Μπιλ Κλίντον επικοινώνησε με τους πρωθυπουργούς των δύο χωρών. Τη διαπραγμάτευση ανέλαβε ο αποκαλούμενος «μάγος της διπλωματίας», βοηθός υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ.

Ενώ οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών συνεχίζονταν, Τούρκοι στρατιώτες αποβιβάσθηκαν τα χαράματα της 30ης προς την 31η Ιανουαρίου στο μικρότερο από τα δύο νησάκια (στα δυτικά Ίμια), που ήταν αφύλακτο. Η τουρκική ενέργεια είχε ως στόχο να εξουδετερώσει το ελληνικό πλεονέκτημα της παρουσίας στρατιωτών και σημαίας στο ένα νησί. Επρόκειτο για μια τυχοδιωκτική κίνηση που θα μπορούσε να οδηγήσει σε πόλεμο.

Η παράλληλη παρουσία στρατιωτών των δύο χωρών στα δύο νησιά έδωσε όμως τη δυνατότητα στον Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ να ασκήσει μεγαλύτερη πίεση προς την Ελλάδα. Η ελληνική πλευρά αιφνιδιάσθηκε πλήρως από την εξέλιξη, την οποία πληροφορήθηκε τυχαίως από τα ΜΜΕ. Τελικώς, τις πρωινές ώρες της 31ης Ιανουαρίου 1996 οριστικοποιήθηκε η συμφωνία. Οι δύο χώρες δεσμεύτηκαν ότι στις δύο νήσους και στην περιοχή που γειτνιάζει άμεσα με αυτές δεν θα υπήρχαν πολεμικά πλοία, σημαίες και στρατιώτες («no warships, no flags, no men of war on the islands

or in their proximity»). Η κατάσταση περιεγράφηκε ως επιστροφή στην προτέρα κατάσταση (status quo ante), στο καθεστώς, δηλαδή, που επικρατούσε μέχρι την προηγούμενη των επεισοδίων εβδομάδα. Τέτοιοι αμφίσημοι όροι προτιμώνται στη διπλωματία. Το status quo ante επέτρεπε στις δύο πλευρές να διατηρήσουν τις απόψεις τους, ισχυριζόμενες ότι η προτέρα κατάσταση εσήμαινε αποκατάσταση της κυριαρχίας τους.

Ενώ η κατάσταση έβαινε προς εκτόνωση, η ελληνική πλευρά αιφνιδιάσθηκε για δεύτερη φορά όταν κατέστη γνωστό ότι τα χαράματα είχε καταπέσει έξω από τα Ίμια ένα ελικόπτερο του ελληνικού πολεμικού ναυτικού και οι τρεις επιβαίνοντες σε αυτό ήσαν νεκροί. Το ελικόπτερο είχε σταλεί υπό αντίξοες καιρικές συνθήκες για αναγνώριση πάνω από το δεύτερο νησάκι, όπου αποβιβάσθηκαν οι Τούρκοι. Επρόκειτο για μηχανικό σφάλμα, για απώλεια προσανατολισμού των χειριστών λόγω των αντίξοων καιρικών συνθηκών (επίσημη εκδοχή) ή το ελικόπτερο είχε βληθεί; Στα ερωτήματα αυτά δεν δόθηκε απολύτως πειστική απάντηση.

iii. Οι αδυναμίες της ελληνικής πλευράς

Η κρίση των Ιμίων ανέδειξε μια σειρά από αδυναμίες της ελληνικής πλευράς. Οι βασικότερες είναι οι ακόλουθες:

- Η κατόπιν ελληνικής πρωτοβουλίας στρατιωτική κλιμάκωση ενός ήσσονος σημασίας περιστατικού και η πομπώδης κινητοποίηση των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων ενώπιον των τηλεοπτικών φακών.
- Η μη φύλαξη της δεύτερης νησίδας των Ιμίων, που έδωσε τη δυνατότητα στην Τουρκία να εκμεταλλευθεί το κενό.
- Η εναπόθεση του θέματος αποκλειστικώς και μόνο στην αμερικανική μεσολάβηση.
- Οι εμμονές να μη φανεί ότι κλιμακωνόταν η κρίση, που έστειλαν το μήνυμα ότι η ελληνική πλευρά δεν διέθετε αποφασιστικότητα.
- Η αδυναμία λήψεως σωστών πληροφοριών.
- Η εκ των υστέρων επικοινωνιακή αντιμετώπιση εις βάρος της ουσίας και η προσπάθεια για ανεύρεση εξιλαστηρίων θυμάτων και αποδιοπομπαίων τράγων.

Το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα η κρίση αποδόθηκε σε ανεύθυνους ιδιώτες που υποτίθεται ότι πήραν στα χέρια τους την εξωτερική πολιτική των χωρών τους. Οι ιδιώτες ήσαν ο δήμαρχος Καλύμνου και οι δημοσιογράφοι της *Χουριέτ*. Επειδή ένα αντίστοιχο θέμα ετέθη και τον Απρίλιο του 2018, με αφορμή την τοποθέτηση σημαιών σε νησίδες γύρω από τους Φούρνους της Ικαρίας, θα πρέπει να διευκρινισθούν τα ακόλουθα: Το θέμα δεν είναι τι κάνουν κάποιοι πολίτες του ενός ή του άλλου κράτους, κινούμενοι είτε από τη συνείδησή τους, είτε

Νησιά, βράχοι, χωρικά ύδατα και υφαλοκρηπίδα

Στο άρθρο 121 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας ορίζεται ότι όλα τα νησιά δικαιούνται αιγιαλίτιδας ζώνης, συνορεύουσας ζώνης, υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ. Στην παράγραφο 3 εισάγεται όμως μια εξαίρεση: «Οι βράχοι οι οποίοι δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή δεν θα έχουν ΑΟΖ ή υφαλοκρηπίδα». Το ερώτημα που τίθεται συχνά είναι υπό ποιες προϋποθέσεις ένα νησί θεωρείται βράχος. Ο λόγος του ερωτήματος έγκειται στο ότι από τα περίπου 8.500 ελληνικά νησιά του Αιγαίου μόνον 100 κατοικούνται. Τα υπόλοιπα δικαιούνται υφαλοκρηπίδας; Αυτή η ανησυχία οδήγησε το 1995 στο πρόγραμμα δημιουργίας υποδομών που θα διευκόλυναν την ανθρώπινη διαβίωση σε 12 μικρά νησιά. Η εγκατάσταση ανθρώπων στα νησιά θα πληρούσε τον όρο περί της δυνατότητας να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση. Κατά συνέπεια, θα ήσαν σε θέση να διεκδικήσουν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ.

Στην πραγματικότητα, στην περιοχή του

Αιγαίου η συγκεκριμένη διάταξη περί υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ είναι πρακτικώς άνευ νοήματος. Κάθε νησί ασχέτως μεγέθους μπορεί να διεκδικήσει αιγιαλίτιδα ζώνη. Λόγω του πλήθους και της εγγύτητάς τους σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του Αιγαίου, οι θαλάσσιες περιοχές καλύπτονται από το δικαίωμά τους στα χωρικά ύδατα. Για την ακρίβεια, η γειτνίαση με άλλα νησιωτικά ή ηπειρωτικά εδάφη σε πολλές περιπτώσεις δεν επιτρέπει ούτε την πλήρη διεκδίκηση αιγιαλίτιδας ζώνης.

Δεν ισχύει το ίδιο στην περίπτωση νησιών με θαλάσσιο μέτωπο στην Ανατολική Μεσόγειο και στο Ιόνιο, λόγω του πολύ μικρότερου αριθμού τους. Εκεί είναι κρίσιμα όλα τα νησιά του συμπλέγματος της Μεγίστης (Καστελλόριζο), τα νησιά νοτιώς της Κρήτης και τα Επτάνησα.

Από τα δώδεκα νησιά του προγράμματος του 1995, τα μόνα για τα οποία θα μπορούσε να έχει νόημα η διεκδίκηση υφαλοκρηπίδας (ή ΑΟΖ) ήσαν η Γαυδοπούλα, νοτιώς της Κρήτης, τα Αντικύθηρα και η Στρογγύλη, στην περιοχή του Καστελλόριζου.

Τα 18 νησιά που αναφέρει ως αμφισβητούμενα η Τουρκία

Όνομα	Αναφερόμενο	Μόνιμος πληθυσμός (2011)	Έκταση σε τετρ. χλμ.
Φούρνοι (Σάμος)	Fornoz	1.033	30,50
Οινούσσες (Χίος)	Koyun	826	17,43
Αγαθονήσι (Δωδεκάνησα)	Esek	185	13,40
Γαύδος (Χανιά - Κρήτη)	Gavdos	152	32,40
Θύμαινα (Σάμος)	Hursit	151	10
Ψέριμος	Keçi	80	14,60
Αρκιοί	Nergiscik	44	6,70
Γυαλί (Νίσυρος - Δωδεκάνησα)	Sakarcılar / Yalı adacığı	21	4,60
Λέβιθα (Λέρος - Δωδεκάνησα)	Koçbaba	12 (2018)	9,10
Φαρμακονήσι (Δωδεκάνησα)	Bulamaç	10	3,90
Γαϊδουρονήσι ή Χρυσή (Λασιίθι - Κρήτη)	Gaidhouronisi	2	4,75
Καλόλιμνος (Κάλυμνος - Δωδεκάνησα)	Kalolimnos	2	1,95
Κίναρος (Λέρος - Δωδεκάνησα)	Ardıçcik	1	4,60
Δία (Ηράκλειο - Κρήτη)	Dhia	-	11,90
Σύρνα (Αστυπάλαια - Δωδεκάνησα)	Ardacik	-	7,87
Κουφονήσι (Λασιίθι - Κρήτη)	Koufonisi	-	4,25
Διονυσάδες ή Γιανυσάδες (Λασιίθι - Κρήτη - σύμπλεγμα 4 νησίδων)	Dionysades	-	0,30 (νήσος Παξιμάδα)
Καλόγηρος ή Καλόγηροι (Ψαρά)	Venedik Kayası	-	βράχοι

από ευήθεια, είτε ως πράκτορες. Σήμερα μπορεί να είναι μια σημαία, αύριο κάποιος που πάει να βοσκήσει τα κατσίκια του σε κάποια νησίδα ή ένας άλλος που στήνει σε έναν βράχο μια σκηνή με τα εθνικά χρώματα της Ελλάδος ή της Τουρκίας. Στη συχνή παράνοια των ελληνοτουρκικών σχέσεων δεν υπάρχει περιορισμός ως προς το τι μπορεί να θεωρηθεί ως πρόκληση από την άλλη πλευρά. Το θέμα είναι πώς χειρίζεται το κράτος τέτοιες περιπτώσεις. Το 1996 η Ελλάδα επέλεξε να στρατιωτικοποιήσει την κρίση.

β. Τουρκικές θεωρίες «γκρίζων ζωνών»

Ενώ η πιθανότητα πολεμικού επεισοδίου απομακρυνόταν, η τουρκική πλευρά, με αφορμή τα Ίμια, ανέπτυξε μια νέα θεωρία περί υπάρξεως ευρύτερων «γκρίζων ζωνών» κυριαρχίας στο Αιγαίο, το καθεστώς των οποίων παραμένει ασαφές. Αυτές δεν περιορίζονταν μόνο στο Αιγαίο.

Τα κρίσιμα άρθρα της Συνθήκης της Λωζάνης ως προς τις εδαφικές διευθετήσεις

Άρθρον 6.

[...] Εκτός αντιθέτων διατάξεων της παρούσης Συνθήκης, τα θαλάσσια όρια περιλαμβάνουν τις νήσους και νησίδες τις κειμένες εις απόστασιν μικροτέραν των τριών μιλίων από της ακτής.

Άρθρον 12.

Η ληφθείσα απόφασις τη 13η Φεβρουαρίου 1914 υπό της Συνδιασκέψεως του Λονδίνου εις εκτέλεσιν των άρθρων 5 της Συνθήκης του Λονδίνου της 17ης/30ής Μαΐου 1913 και 15 της Συνθήκης των Αθηνών της 1ης/14ης Νοεμβρίου 1913, η κοινοποιηθείσα εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν τη 13η Φεβρουαρίου 1914 και αφορώσα εις την κυριαρχίαν της Ελλάδος επί των νήσων της Ανατολικής Μεσογείου, εκτός της Ίμβρου, Τενέδου και των Λαγουσών νήσων (Μαυρούν), ιδία των νήσων Λήμνου, Σαμοθράκης, Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου και Ικαρίας, επικυρούνται, υπό την επιφύλαξιν των διατάξεων της παρούσης Συνθήκης των συναφών προς τας υπό την κυριαρχίαν της Ιταλίας διατελούσας νήσους, περί των διαλαμβάνει το άρθρον 15. Εκτός αντιθέτου διατάξεως της παρούσης Συνθήκης, αι νήσοι, αι κείμεναι εις μικροτέραν απόστασιν των τριών μιλίων της ασιατικής ακτής παραμένουσιν υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν.

Άρθρον 14.

Αι νήσοι Ίμβρος και Τένεδος, παραμένουσιν υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν, θα απολαύωσιν ειδικής διοικητικής οργανώσεως, αποτελούμενης εκ τοπικών στοιχείων και παρεχούσης πάσαν εγγύησιν εις τον μη μουσουλμανικόν

ιθαγενή πληθυσμόν δι' ό,τι αφορά εις την τοπικήν διοίκησιν και την προστασίαν των προσώπων και των περιουσιών. Η διατήρησις της τάξεως θα εξασφαλίζεται εν αιταίς δι' αστυνομίας στρατολογουμένης μεταξύ του ιθαγενούς πληθυσμού, τη φροντίδι της ως άνω προβλεπομένης τοπικής διοικήσεως υπό τας διαταγάς της οποίας θα διατελή...

Άρθρον 15.

Η Τουρκία παραιτείται υπέρ της Ιταλίας παντός δικαιώματος και τίτλου επί των κάτωθι απαριθμωμένων νήσων, τουτέστι της Αστυπάλαιας, Ρόδου, Χάλκης, Καρπάθου, Κάσσου, Τήλου, Νισύρου, Καλύμνου, Λέρου, Πάτμου, Λειψών, Σύμης και Κω, των κατεχομένων νυν υπό της Ιταλίας και των νησίδων των εξ αυτών εξαρτωμένων, ως και της νήσου Καστελλορίζου.

Άρθρον 16.

Η Τουρκία δηλοί ότι παραιτείται παντός τίτλου και δικαιώματος πάσης φύσεως επί των εδαφών ή εν σχέσει προς τα εδάφη άτινα κείνται πέραν των προβλεπομένων υπό της παρούσης Συνθήκης ορίων, ως και επί των νήσων, εκτός εκείνων ων η κυριαρχία έχει αναγνωρισθή αυτή διά της παρούσης Συνθήκης, της τύχης των εδαφών και των νήσων τούτων κανονισθείσης ή κανονισθισμένης μεταξύ των ενδιαφερομένων. Αι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν θίγουσι τας συνομολογηθείσας ή συνομολογηθησόμενες ιδιαιτέρας συμφωνίας μεταξύ της Τουρκίας και των ομόρων χωρών λόγω της γειτνιάσεως αυτών.

Περιλαμβάνουν και νησιά όπως η Γαύδος στο Λιβυκό Πέλαγος, νοτίως της Κρήτης. Η αυξομειώση του αριθμού τους παρουσιάζει ενδιαφέρον.

- Αμέσως μετά την κρίση των Ιμίων ακούσθηκε από την πρωθυπουργό της Τουρκίας ότι αμφισβητούνται περίπου 1.000 νησίδες στο Αιγαίο.
- Επίσημη τουρκική κυβερνητική ανακοίνωση τον Φεβρουάριο του 1996 ανέβασε σε 3.000 τους αμφισβητούμενους βράχους και νησίδες.
- Από το καλοκαίρι του 1996 οι αριθμοί των αμφισβητούμενων νησιαίων εδαφών περιορίσθηκαν σε περίπου 100-150 μικρά νησιά που βρίσκονται στο Αιγαίο.
- Από το 2013 έχουν αναφερθεί διαδοχικά 16, 17 και τέλος 18 νησιά τα οποία η τουρκική αντιπολίτευση κατηγορεί τον Ερντογάν άλλοτε ότι άφησε να τα καταλάβουν οι Έλληνες, άλλοτε ότι δεν τους έχει εκδιώξει και άλλοτε ότι δεν τα έχει ζητήσει επισήμως από την Ελλάδα.

Ο αριθμός των 18 νησιών, την ελληνική κυριαρχία επί των οποίων αμφισβητεί την τελευταία δεκαετία η Τουρκία, δεν είναι ριζικά διαφορετικός από τα 100-150 νησιά που αναφέρονται από τα μέσα του 1996. Επί παραδείγματι, όταν αναφέρεται ότι αμφισβητείται το Αγαθονήσι, στο συγκεκριμένο νησιωτικό συγκρότημα ανήκουν 14 νησιά και βράχοι. Για πολλά χρόνια οι συστηματικές τουρκικές υπερπτήσεις και οι παρενοχλήσεις ελληνικών πτητικών μέσων που ξεκίνησαν μετά το 2006 εντοπίζονται σχεδόν αποκλειστικώς πάνω από τέτοια νησιά των οποίων αμφισβητείται από το 1996 η ελληνική κυριαρχία.

γ. Τουρκική επιχειρηματολογία

Η βασική επιχειρηματολογία της Τουρκίας είναι η ακόλουθη:

- Το άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάνης, βάσει του οποίου εκχωρήθηκαν τα νησιά του Αιγαίου (πλην Δωδεκανήσων) στην Ελλάδα, ανέφερε μόνο τα ονόματα των μεγάλων νησιών του Αιγαίου και όχι τα μικρότερα νησιά, νησίδες ή βράχους. Η Τουρκία θεωρεί ότι, πλην των μεγάλων νησιών, ήταν αμφίβολο εάν περιήλθε στην Ελλάδα η κυριαρχία σε όλα τα υπόλοιπα μικρά νησιά και βράχους.
- Αντιστοίχως, το άρθρο 15 της Συνθήκης της Λωζάνης αναφέρθηκε ρητώς σε δεκατέσσερα νησιά από όλο το σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων, καθώς και στις «εξαρτώμενες» από αυτά νησίδες, που εκχωρούνται στην Ιταλία. Επειδή υπήρχε πρόβλημα προσδιορισμού των εξαρτώμενων νησίδων, υπεγράφησαν τον Ιανουάριο του 1932 μια ιταλοτουρκική συνθήκη (που οριοθετούσε την περιοχή του συμπλέγματος της Μεγίστης) και τον Δεκέμβριο του 1932 ένα «έγγραφο» (δηλαδή ένα πρακτικό που οριοθετούσε την υπόλοιπη περιοχή μεταξύ Δωδεκανήσων και μικρασιατικών ακτών).

Το «έγγραφο» ουδέποτε πρωτοκολλήθηκε στην Κοινωνία των Εθνών. Σύμφωνα με το άρθρο 18 του Συμφώνου της Κοινωνίας των Εθνών, «Πάσα συνθήκη ή διεθνής υποχρέωσις δέον να πρωτοκολλάται αμέσως [...] Ουδεμία των συνθηκών τούτων ή διεθνών υποχρεώσεων θέλει είναι υποχρεωτική προ της πρωτοκολλήσεως αυτής». Συνεπώς, το «έγγραφο», δηλαδή το πρακτικό του Δεκεμβρίου του 1932, ουδέποτε ετέθη εν ισχύ.

- Η Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947 μνημονεύει τα ίδια νησιά με τη Συνθήκη της Λωζάνης, αλλά χρησιμοποιεί τον όρο «παρακείμενες» νησίδες (αντί για «εξαρτώμενες»). Τα Ίμια είναι πιο κοντά στα τουρκικά παράλια παρά σε ελληνικά νησιά. Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι «παρακείμενα» στα νησιά που ρητώς αναφέρονται στη συνθήκη του 1947.
- Η Ελλάδα το 1947 είχε ζητήσει να αναφερθούν στη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων οι δύο ιταλο-τουρκικές συμφωνίες του 1932. Το αίτημα δεν είχε γίνει δεκτό. Ακολούθως, η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε από την τουρκική τη δεκαετία του 1950 και το 1963 να επιβεβαιωθεί η ισχύς των ιταλο-τουρκικών συμφωνιών του 1932, χωρίς αποτέλεσμα.
- Η Ελλάδα δεν μπορεί να επικαλείται τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947, διότι δεν έχει ενεργήσει καλόπιστα, γεγονός που αποδεικνύεται από τη στρατιωτικοποίηση των νησιών.
- Η ιταλο-τουρκική συμφωνία του Ιανουαρίου 1932 και το «έγγραφο», δηλαδή το πρακτικό του Δεκεμβρίου του 1932, συνήφθησαν «στο πλαίσιο μιας ειδικής καταστάσεως της εποχής πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο». Αφήνεται δηλαδή να εννοηθεί ότι η Τουρκία υποχρεώθηκε εν είδει επιβολής να δεχθεί τη συμφωνία.

Το θέμα κατά την Τουρκία θα έπρεπε να αντιμετωπισθεί συνολικά και όχι αποσπασματικά, με την εξέταση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος καθεμιάς από όλες αυτές τις νησίδες στο Αιγαίο. Τυχόν προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο μόνο για τα Ίμια θα άφηνε άλυτο το θέμα των υπολοίπων νησίδων και βράχων.

δ. Ελληνική αντίκρουση

Η ελληνική πλευρά αντικρούει με βάσιμα νομικά επιχειρήματα τις τουρκικές θέσεις:

- Από τη συνδυασμένη ανάγνωση των άρθρων 12 και 16 της Συνθήκης της Λωζάνης προκύπτει με απόλυτη σαφήνεια ότι στην τουρκική κυριαρχία περιλαμβάνονταν μόνο η Ίμβρος, η Τένεδος, οι Λαγούσες νήσοι στην είσοδο του Ελλησπόντου και όλα τα νησιά που βρίσκονταν εντός τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές

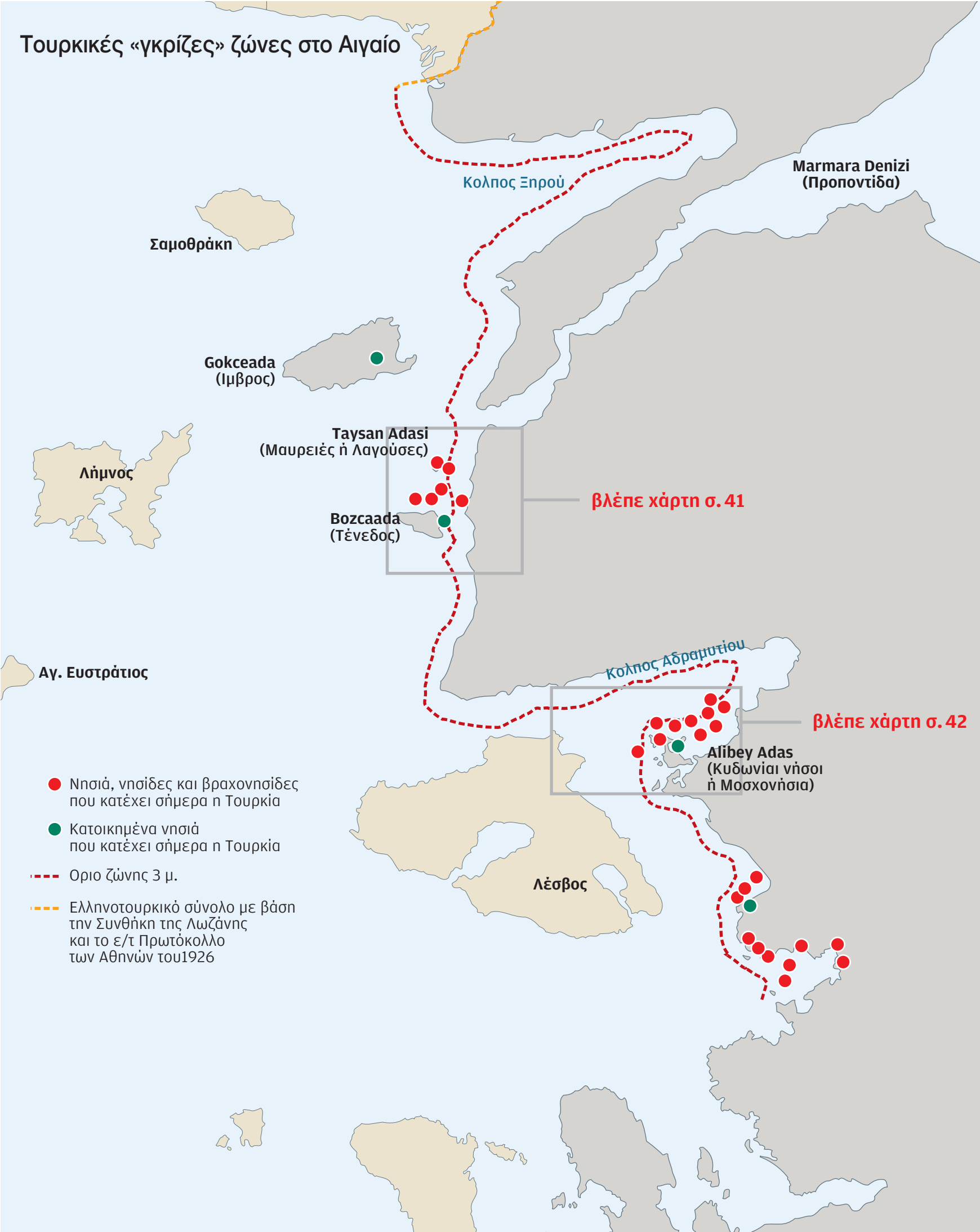
και δεν είχαν εκχωρηθεί ρητώς στην Ελλάδα. Η Τουρκία είχε παραιτηθεί από οποιονδήποτε τίτλο ή δικαίωμα επί όλων των άλλων νησιών.

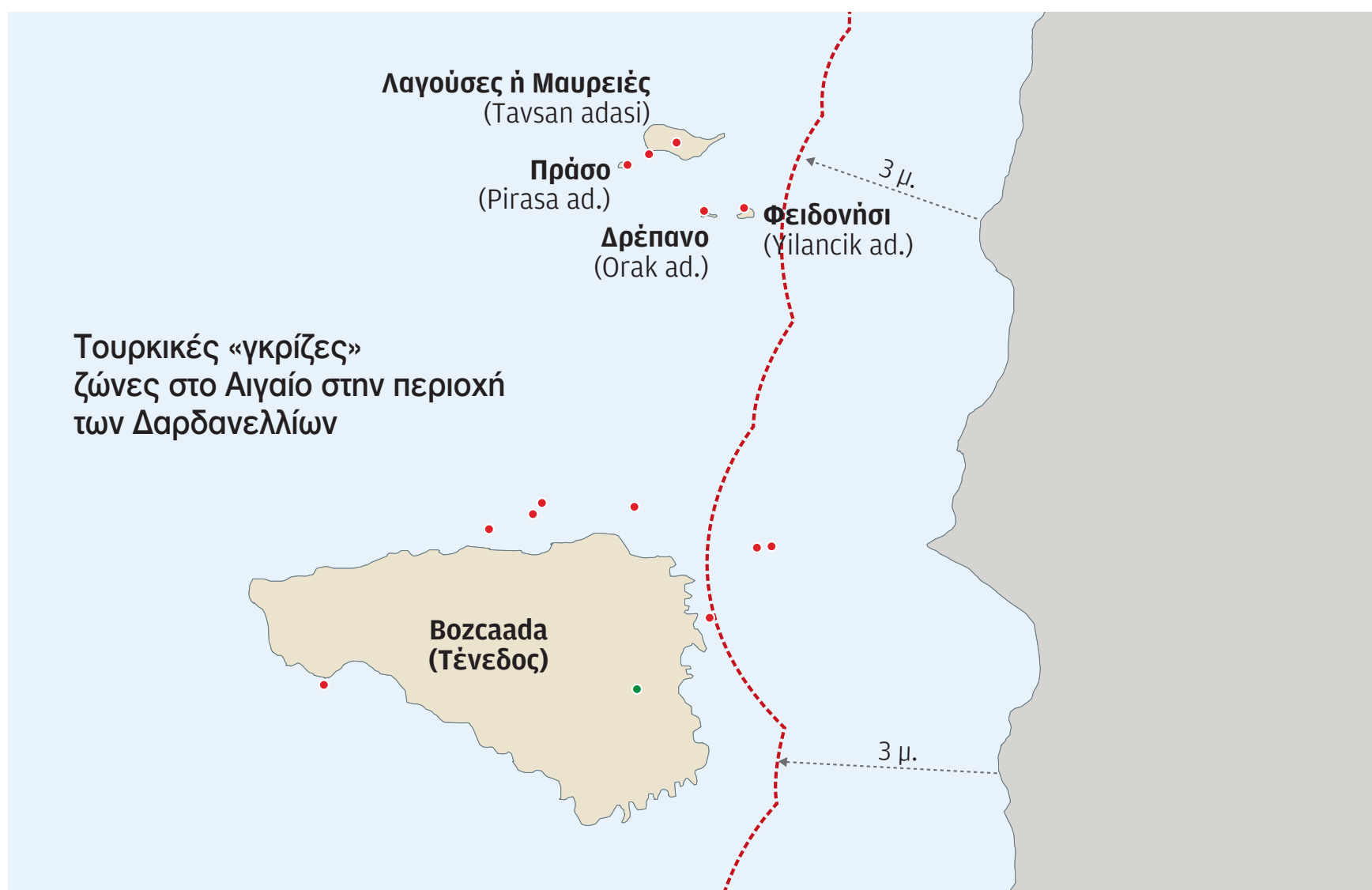
- Με τη συνθήκη του Ιανουαρίου του 1932 και τη συμπληρωματική συμφωνία/πρακτικό (procès-verbal) του Δεκεμβρίου του 1932 καράχθηκε μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας, η οποία τότε κατείχε τα Δωδεκάνησα, οριοθετική γραμμή που διαχώριζε με σαφήνεια τα νησιά κάθε χώρας. Η οριοθετική γραμμή ακολούθησε την πρόβλεψη της Συνθήκης της Λωζάνης περί παραιτήσεως της Τουρκίας από νησιά που βρίσκονταν πέραν των 3 μιλίων από τις ακτές της. Τα Ίμια, που βρίσκονται 4,2 μίλια (ή 3,65 ναυτικά μίλια) από τις τουρκικές ακτές, αναφέρονται ρητώς στο πρακτικό του Δεκεμβρίου του 1932 ως ανήκοντα στην Ιταλία.
- Η ιταλο-τουρκική συνθήκη πρωτοκολλήθηκε στην Κοινωνία των Εθνών το 1933. Το πρακτικό του Δεκεμβρίου 1932, ως παρακολουθήμα της συμφωνίας του Ιανουαρίου, δεν χρειαζόταν να πρωτοκολληθεί. Συνήφθη δι' ανταλλαγής επιστολών (όπου αναφέρθηκαν ρητώς η αρχική συμφωνία του Ιανουαρίου 1932 και οι εξουσιοδοτήσεις αυτής). Αυτό φαίνεται και από την αλληλογραφία μεταξύ Άγκυρας και Ρώμης τα αμέσως επόμενα έτη, όπου αμφότερα τα μέρη αναγνωρίζουν το όριο.
- Με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947, η Ελλάδα υπεισήλθε ως καθολικός διάδοχος της Ιταλίας στα Δωδεκάνησα και συνεπώς ανέλαβε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της Ιταλίας αναφορικά με την ιταλοτουρκική συνθήκη και το πρακτικό του 1932.
- Η χάραξη του πρακτικού του Δεκεμβρίου 1932 έγινε σεβαστή από την Τουρκία από το 1932 έως το 1947, όταν τα Δωδεκάνησα ήσαν ιταλικά, και από το 1947 και εντεύθεν, όταν ήσαν ελληνικά.
- Επιπλέον, ως προς το επιχείρημα της «ειδικής περιόδου» προ του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Συνθήκη της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (1969) ορίζει ότι «δεν δύναται να γίνει επίκλησις θεμελιώδους αλλαγής των περιστάσεων ως λόγου λήξεως της συνθήκης [...] οσάκις η συνθήκη καθορίζει μεθοριακή γραμμή».

Τις ελληνικές θέσεις περί ισχύος των συνθηκών υποστήριξε με ανακοίνωσή της και η Ιταλία, που την περίοδο της κρίσεως των Ιμίων ασκούσε την προεδρία της ΕΕ.

ε. Τι εξυπηρετούσε την Τουρκία η θεωρία των «γκρίζων ζωνών»;

Η κρίση των Ιμίων απετέλεσε στροφή στη στρατηγική της Τουρκίας. Η οφθαλμοφανής αλλαγή ήταν ότι για πρώτη φορά αμφισβητήθηκε το καθεστώς των εδαφών μεταξύ Ελλάδος και

Τουρκίας, όπως διαμορφώθηκε μετά το 1923 και το 1947. Πιο επικίνδυνη ήταν η προέκταση που είχε η νέα τουρκική θεωρία εν σχέσει προς το μεγαλύτερο μέρος των ελληνοτουρκικών διαφορών στο Αιγαίο, αφού άνοιγε για την Ελλάδα πλειάδα θεμάτων.

Όλες οι οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών (όπως η αιγιαλίτιδα ζώνη και η υφαλοκρηπίδα, αλλά και ο εθνικός εναέριος χώρος που βρίσκεται πάνω από θάλασσα) αρχίζουν από τις γραμμές βάσεως. Οι γραμμές βάσεως βασίζονται στην ακτογραμμή των ηπειρωτικών και νησιωτικών εδαφών. Εάν είναι άγνωστη ή αμφισβητούμενη η κυριαρχία επί κάποιων εδαφών, δεν είναι δυνατή η οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών. Εάν ληφθεί υπόψη η τουρκική θεωρία περί «γκρίζων ζωνών», αρχή οποιασδήποτε οριοθετήσεως θα πρέπει να είναι η διαπίστωση της κυριαρχίας των μη κατονομαζόμενων στις διεθνείς συνθήκες νησιών και βράχων του Αιγαίου, οι ακτές των οποίων χρησιμοποιούνται ως γραμμές βάσεως. Αυτό δυνητικά έχει τις ακόλουθες συνέπειες:

- Δεν γίνονται αποδεκτά τα υπάρχοντα όρια των ελληνικών χωρικών υδάτων, που ισχύουν από το 1936, αφού αμφισβητούνται τα σημεία απ' όπου αυτά έχουν χαραχθεί. Κατ' επέκτασιν, οποιαδήποτε εφαρμογή επεκτάσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων πέραν των 6 μιλίων θα εθεωρείτο εξίσου αυθαίρετη.
- Ακόμη και εάν συναινούσε η Τουρκία για

επίλυση της διαφοράς για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας σε διεθνές δικαιοδοτικό όργανο, πρώτο θέμα προσφυγής θα έπρεπε να είναι η διαπίστωση της κυριαρχίας επί των νησιών. Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα ακολουθούσε ως δεύτερο θέμα.

Η δεύτερη επισήμανση είναι εξαιρετικά σημαντική για την προσέγγιση της Ελλάδος στο θέμα της προσφυγής σε διεθνές δικαιοδοτικό όργανο, και ειδικότερα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Το συγκεκριμένο δικαστήριο θέλει και συνήθως καταφέρνει να καταλήγει σε δικαίες, αλλά ταυτοχρόνως ισορροπημένες αποφάσεις. Αυτό σημαίνει ότι εξαντλεί τα όρια της διακριτικής ευχέρειας εντός του νόμου, για να δώσει τη δυνατότητα στα δύο εμπλεκόμενα μέρη να μη φύγουν ηττημένα κατά κράτος από τη δικαστική αίθουσα. Μια προσφυγή με θέματα (α) την τύχη δεκάδων νησιωτικών εδαφών και (β) την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας ενέχει για την ελληνική πλευρά τον κίνδυνο το δικαστήριο να τη δικαιώσει πλήρως στο θέμα των «γκρίζων ζωνών», όπου τα νομικά της επιχειρήματα είναι εξαιρετικά ισχυρά· παραλλήλως, να εξισορροπήσει την απόφαση, αποδίδοντας μεγαλύτερη υφαλοκρηπίδα στις τουρκικές ακτές απ' όση αναμένεται ότι δικαιούνται, δεδομένου ότι στο συγκεκριμένο θέμα έχει μεγάλη διακριτική ευχέρεια με την επίκληση των ασαφών «σχετικών περιστάσεων».

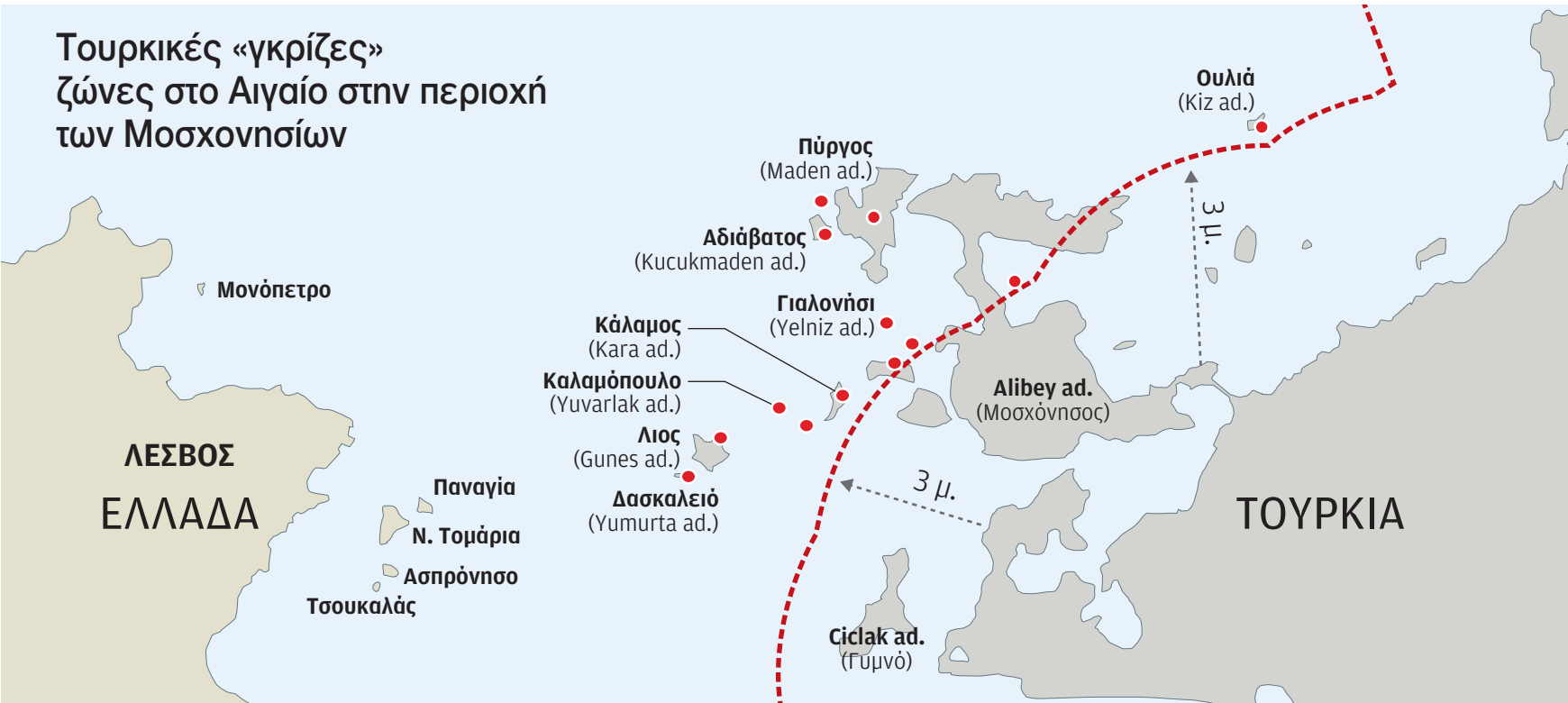
στ. Οι τουρκικές «γκρίζες ζώνες»

Από το 1996 η Τουρκία αναφέρεται σε νησιά αμφισβητούμενης ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο. Προς τον σκοπό αυτόν προσπαθεί να ξαναερμηνεύσει συνθήκες που έχουν γραφεί προ 70 και 100 ετών και να σπείρει αμφιβολίες για ένα εδαφικό καθεστώς εδραιωμένο εδώ και δεκαετίες. Αν κάποιος θελήσει να μπει προς χάριν παιγνίου σε αυτή τη συλλογιστική, θα ανακαλύψει ότι και η Τουρκία έχει αντίστοιχα τέτοια προβλήματα.

Το πλέον κλασικό παράδειγμα γκρίζας ζώνης κυριαρχίας είναι το σύμπλεγμα των Μαυρειών νήσων (γνωστές και ως Λαγούσες, τουρκιστί Karayer adalari), οι οποίες βρίσκονται κοντά στην είσοδο των Δαρδανελλίων. Στη Συνθήκη της Λωζάνης αναφέρεται στο άρθρο 12 ότι επιβεβαιώνεται η ελληνική κυριαρχία στα νησιά του Βορείου Αιγαίου «εκτός της Ίμβρου, της Τενέδου και των Λαγουσών νήσων (Μαυρειών)». Στο άρθρο 14 αναφέρεται ότι «αι νήσοι Ίμβρος και Τένεδος παραμένουσai υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν».

Δεν υπάρχει, όμως, οποιαδήποτε αναφορά περί κυριαρχίας στις Μαυρείες νήσους, οι οποίες βρίσκονται πέραν των τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές (που όπως αναφέρεται κατωτέρω, είναι το απώτατο όριο τουρκικής κυριαρχίας).

Πρόκειται για τα νησιά:

- Μαύρο (Tavsan Adasi)
- Φειδονήσι (Yilancik Adasi)
- Δρέπανο (Orak Adasi)
- Πράσο (Pirasa Adasi).

Η κατά γράμμα ερμηνεία της Συνθήκης της Λωζάνης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το σύμπλεγμα των Μαυρειών δεν ανήκει ούτε στην Ελλάδα, αλλά ούτε και στην Τουρκία. Είναι μια κατά κυριολεξίαν γκριζα ζώνη!

Ένα δεύτερο σημείο σχετίζεται με τα όρια της τουρκικής κυριαρχίας. Πιο συγκεκριμένα, η Συνθήκη της Λωζάνης ορίζει:

- Στο άρθρο 6 ότι «τα θαλάσσια όρια περιλαμβάνουν τις νήσους και νησίδες τις κείμενες εις απόστασιν μικροτέραν των τριών μιλίων από της ακτής».
- Στο άρθρο 12 ότι: «Εκτός αντιθέτου διατάξεως της παρούσης Συνθήκης, αι νήσοι, αι κείμεναι εις μικροτέραν απόστασιν των τριών μιλίων της ασιατικής ακτής, παραμένουσιν υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν».

Επομένως, ό,τι βρίσκεται πέραν των τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές δεν ανήκει στην Τουρκία. Βάσει των ανωτέρω, εκτός των τριών μιλίων (4.827 μέτρα) βρίσκονται τα ακόλουθα νησιά στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Μοσχονησίων, στον κόλπο του Αδραμυτίου έναντι της Λέσβου:

- Δασκαλειό ή Κοκκινονήσι (Yumurta adasi)
- Λιός ή Έλεος ή Λειός (Gunes Adasi)
- Καλαμάκι ή Καλαμόπουλο (Yunvarlak adasi)
- Γιαλονήσι (Yelniz Adasi)
- Πύργος (Maden Adasi)
- Αδιάβατος (Kucuk Maden Adasi)
- Ουλιά (Kiz Adasi)
- Κάλαμος (Kara Ada)

καθώς και πέντε ανώνυμοι βράχοι.

Στους ανώνυμους βράχους πρέπει να προσθέσουμε και άλλους τρεις που βρίσκονται ανάμεσα στις Οινούσσες της Χίου και στη χερσόνησο της Ερυθραίας.

Τα ίδια θα μπορούσαν να αναφερθούν και για την κατάσταση των νησιών που βρίσκονται στη Θάλασσα του Μαρμαρά (Προποντίδα). Στη Συνθήκη των Σεβρών (1920) αναφέρεται ρητώς:

«[...] των νήσων της Προποντίδας και των νήσων των κειμένων εντός αποστάσεως 3 μιλίων από της ακτής παραμενουσών οθωμανικών: [...]». (άρθρο 27 παρ. β εδάφ. 1) Αντιθέτως, στη Συνθήκη της Λωζάνης δεν αναφέρεται τίποτα για την Προποντίδα. Πρόκειται για μια σειρά από μεγάλα νησιά:

- Προκόννησος ή Μαρμαρά (Marmara Adasi), 118 τ.χλμ.
- Αφνισιά (Avsa Adasi), 21 τ.χλμ.
- Καλόλιμνος (Imrali), 11,4 τ.χλμ.
- Κούταλη (Ekinlik), 2,5 τ.χλμ.
- Προβατονήσι (Kuyus Adasi), 1,7 τ.χλμ.

Επισημαίνεται, τέλος, ότι ούτε τα Πριγκιποννήσια (έξω από την Κωνσταντινούπολη...) αναφέρονται ονομαστικώς σε κάποια συνθήκη. Εκτός των 3 μιλίων βρίσκονται τα ακόλουθα:

- Αντιγόννη (Burgaz-ada)
- Πλάτη (Yassi-ada)
- Οξειά (Sivriada)
- Νέανδρος (Tavsan Adasi)

Είναι προφανώς αδιανόητο για τους Τούρκους να συζητήσουν το νομικό καθεστώς των Πριγκιποννήσων. Αντιστοίχως, όμως, είναι αδιανόητο για την Ελλάδα να συζητά το καθεστώς των Φούρνων, των Οινουσσών, της Γαύδου κ.ο.κ. σε μια προσπάθεια κακόπιστης ερμηνείας των συνθηκών που θέσπισαν τα σύνορα και τα εδάφη των δύο χωρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου

α. Τι είναι υφαλοκρηπίδα

Η υφαλοκρηπίδα είναι ένας γεωλογικός όρος που αναφέρεται σε τμήμα του πυθμένα της θάλασσας. Απέκτησε νομικό περιεχόμενο το 1945. Αναφερόμενοι στη νομική υφαλοκρηπίδα, στη νομική ορολογία εννοούμε τον θαλάσσιο βυθό και το υπέδαφος πέρα από τα χωρικά ύδατα.

Εντός της υφαλοκρηπίδας το παράκτιο κράτος δεν έχει πλήρη κυριαρχία, αλλά ασκεί αποκλειστικά κυριαρχικά δικαιώματα. Αυτά αφορούν αποκλειστικώς:

- α.** την εξερεύνηση της υφαλοκρηπίδας και
- β.** την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της υφαλοκρηπίδας.

Για την κατανόηση της ελληνοτουρκικής διαφοράς αρκεί να γνωρίζουμε ότι η υφαλοκρηπίδα εκτείνεται σε απόσταση 200 μιλίων από τις γραμμές βάσεως από τις οποίες μετρώνται τα χωρικά ύδατα. Επομένως, η ελληνική υφαλοκρηπίδα ξεκινά από τα 6 μίλια, εκεί δηλαδή όπου τελειώνουν τα ελληνικά χωρικά ύδατα. Γενικώς στη Μεσόγειο οι αποστάσεις με τα γειτονικά κράτη είναι περιορισμένες. Δεν υπάρχει σημείο που να επιτρέπεται η πλήρης ανάπτυξη της υφαλοκρηπίδας κάθε χώρας (δηλ. 200 ν. μίλια + 200 ν. μίλια = 400 ν. μίλια). Επί παραδείγματι, το Λαύριο από τον Τσεσμέ της Μικράς Ασίας απέχει 102 ν. μίλια (περίπου 188 χλμ.) και ενδιάμεσα υπάρχουν και πολλά ελληνικά νησιά. Αντιστοίχως, η απόσταση ανάμεσα στην Κύπρο και την Αίγυπτο είναι κάτω από 190 ν. μίλια (350 χλμ.). Επομένως, η Ελλάδα δεν μπορεί να αναπτύξει πλήρως την υφαλοκρηπίδα της και πρέπει να γίνει οριοθέτηση με τα γειτονικά κράτη.

β. Η τουρκική διεκδίκηση

επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου

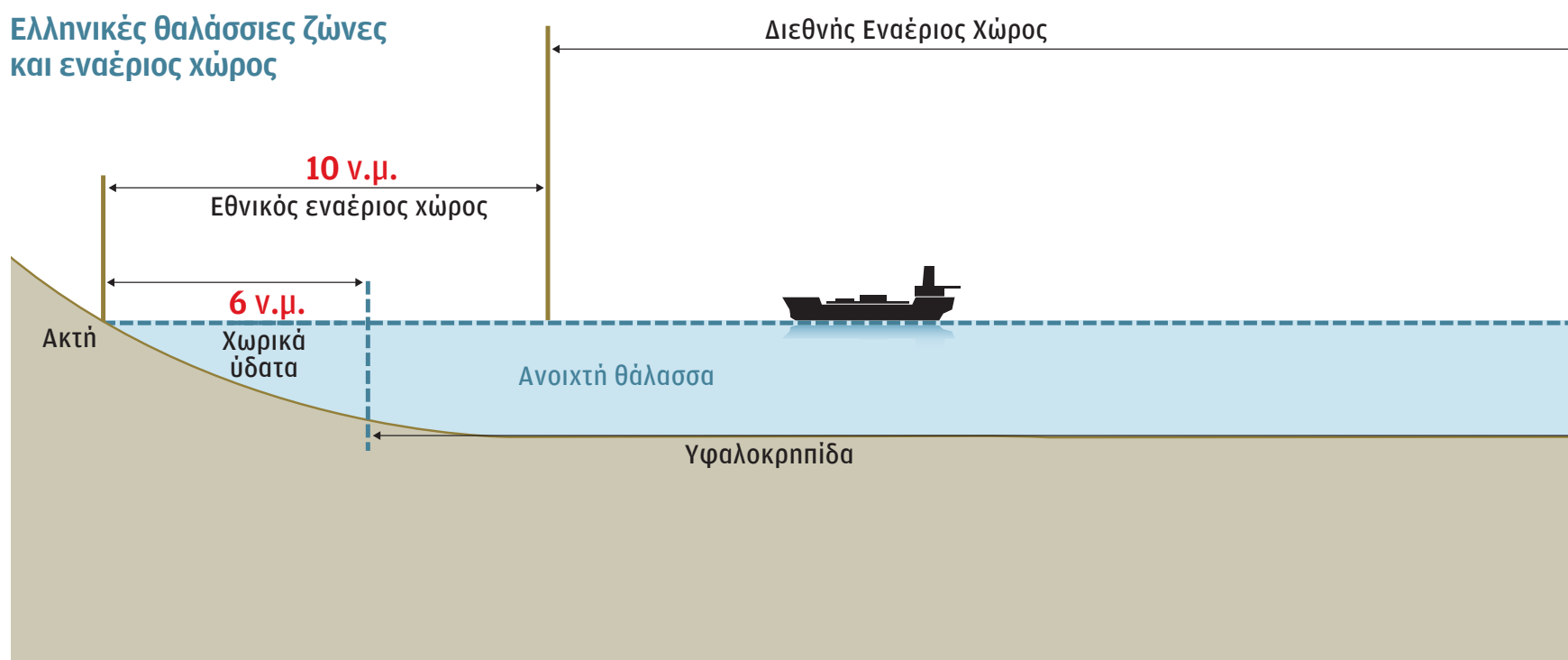
Η Ελλάδα από το 1959 και συστηματικότερα από το 1969 προχώρησε σε εκχωρήσεις αδειών για την εξερεύνηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Γνωστές εταιρείες της εποχής εκείνης, όπως οι TEXACO, OCEANIC, CONOCO, CHEVRON, ANSCHUTZ & ADA, ερεύνησαν όλο το Αιγαίο Πέλαγος.

Οι εκχωρήσεις δεν συνάντησαν κάποια αντίδραση από την τουρκική πλευρά. Η Τουρκία ασχολήθηκε για πρώτη φορά με το θέμα το 1973. Μέσα στο κλίμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσεως, η Τουρκία εκχώρησε στην κρατική εταιρεία πετρελαίου ΤΡΑΟ (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) άδεια διερευνησεως και εκμεταλλεύσεως σε 27 θαλάσσιες περιοχές στα διεθνή ύδατα του Βορείου Αιγαίου. Οι θαλάσσιες περιοχές βρίσκονταν ανάμεσα στη Λέσβο, στη Χίο, στον Άγιο Ευστράτιο και στη Λήμνο, ακριβώς έξω από τα χωρικά ύδατα αυτών των νησιών.

Για να μπορέσει η Τουρκία να διεκδικήσει τη μισή υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, έλαβε ως βάσεις για τη μέτρηση τις ακτές αφενός της ηπειρωτικής Ελλάδας και αφετέρου της χερσονήσου της Μικράς Ασίας. Αγνόησε πλήρως την ύπαρξη των ελληνικών νησιών του Αιγαίου. Ακολούθησε μια δεύτερη φάση εκδόσεως νέων αδειών έρευνας προς την ΤΡΑΟ, τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 1974, πάλι για το Αιγαίο.

Οι τελευταίες άδειες εκδόθηκαν δύο ημέρες πριν από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Με αυτές η Τουρκία ολοκλήρωσε τις διεκδικήσεις της, καλύπτοντας σχεδόν το μισό Αιγαίο.

Ελληνικές θαλάσσιες ζώνες και εναέριος χώρος

γ. Η ασάφεια στους κανόνες για την υφαλοκρηπίδα το 1973

Η Τουρκία στοιχειοθέτησε τις διεκδικήσεις της στο Αιγαίο βασιζόμενη στη σύγχυση που υπήρχε διεθνώς στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ως προς την έκταση της υφαλοκρηπίδας και τους κανόνες για την οριοθέτησή της.

- Το 1973, το μοναδικό διεθνές κείμενο που αναφερόταν σε τέτοια θέματα ήταν η Σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα (1958). Η μεν Ελλάδα ήταν συμβαλλόμενο μέρος της συμβάσεως. Αντιθέτως, η Τουρκία δεν την είχε υπογράψει.
- Παράλληλα, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης έδωσε το 1969 τη δική του ερμηνεία για τον θεσμό της υφαλοκρηπίδας στην υπόθεση της Βόρειας Θάλασσας, η οποία αναφερόταν και σε κράτη που δεν δεσμεύονταν από τη σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα (1958). Η ερμηνεία που δόθηκε έδινε έμφαση σε κριτήρια που δεν αναφέρονταν στη σύμβαση του 1958.
- Η σύγχυση που δημιουργήθηκε ως προς τον θεσμό της υφαλοκρηπίδας συζητήθηκε εκτενώς κατά την Τρίτη Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία διήρκεσε από το 1973 έως το 1982. Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982) έδωσε κάποιες απαντήσεις, αλλά όχι σε ικανοποιητικό βαθμό. Παράλληλα, το Διεθνές Δικαστήριο σταδιακά διαμόρφωσε κάπως πιο συγκεκριμένους κανόνες για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

ι. Το ισοβαθές των 200 μέτρων και η φυσική προέκταση

Η Σύμβαση της Γενεύης προσδιόριζε ότι στην υφαλοκρηπίδα του παράκτιου κράτους ανήκουν οι περιοχές του βυθού που βρίσκονται σε βάθος έως 200 μέτρα. Τα πράγματα μπερδεύτηκαν όταν το Διεθνές Δικαστήριο στην υπόθεση της Βόρειας Θάλασσας υπερτόνισε τον γεωλογικό δεσμό μεταξύ του χερσαίου εδάφους του κράτους και της υποθαλάσσιας περιοχής. Αντιστοίχως, απέρριψε την εγγύτητα του χερσαίου εδάφους προς τις υποθαλάσσιες περιοχές. Αναφερόταν στην απόφασή του: «[...] όταν δεδομένη υποθαλάσσια περιοχή δεν αποτελεί τη φυσική –ή την πλέον φυσική– επέκταση του χερσαίου εδάφους ενός παρακτίου κράτους, μολονότι αυτή η περιοχή μπορεί να είναι εγγύτερα προς αυτό απ’ ό,τι είναι στο έδαφος ενός άλλου κράτους, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκει σε αυτό το κράτος» (παρ. 43).

Για να εντοπίσει πλέον ένα παράκτιο κράτος ποιες περιοχές της υφαλοκρηπίδας του ανήκουν, αντί για την εγγύτητα προς το έδαφός του έπρεπε να αναζητεί αυτή την περίφημη «φυσική προέκταση». Προς τον σκοπό αυτόν εξετάζονταν γεωμορφολογικά ή και γεωλογικά χαρακτηριστικά του βυθού.

Η τουρκική επιχειρηματολογία για τη διεκδίκηση της υφαλοκρηπίδας περίπου του μισού Αιγαίου βασίσθηκε επί πολλά χρόνια στην απόφαση του 1969. Κατά την τουρκική αντίληψη, η «φυσική προέκταση» της Ανατολίας συναντούσε στη μέση του Αιγαίου τη «φυσική προέκταση» της ηπειρωτικής Ελλάδος.

ii. Η αρχή της ίσης αποστάσεως και οι «ειδικές περιστάσεις»

Η Σύμβαση της Γενεύης (που δέσμευε την Ελλάδα, αλλά όχι την Τουρκία) καθιέρωνε ως κανόνα οριοθετήσεως τη μέση γραμμή/γραμμή ίσης αποστάσεως (median line/equidistance), η οποία συνδυαζόταν με μία εξαίρεση για τις «ειδικές περιστάσεις». Στόχος ήταν η ισότιμη διαιρέση της επικαλυπτόμενης περιοχής. Με τη μέση γραμμή το όριο ισαπέχει από τις ακτές των δύο κρατών. Αφού γινόταν η πρώτη χάραξη, θα εξεταζόταν στη συνέχεια εάν στην υπό οριοθέτηση περιοχή υπήρχαν «ειδικές περιστάσεις». Σε μια τέτοια περίπτωση θα μπορούσε να μετατεθεί το τελικό όριο. Η Ελλάδα υποστήριζε τον κανόνα της μέσης γραμμής/γραμμής ίσης αποστάσεως.

Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, όμως, στην υπόθεση της Βόρειας Θάλασσας το 1969 θεώρησε την αρχή της μέσης γραμμής/γραμμής ίσης αποστάσεως απλώς ως μία από τις υπάρχουσες μεθόδους οριοθετήσεως, που δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως κανόνας δικαίου. Το δικαστήριο ανέφερε ότι μόνο τα κράτη που ήταν συμβαλλό-

Το κοιτάσμα στον Πρίνο (Θάσος)

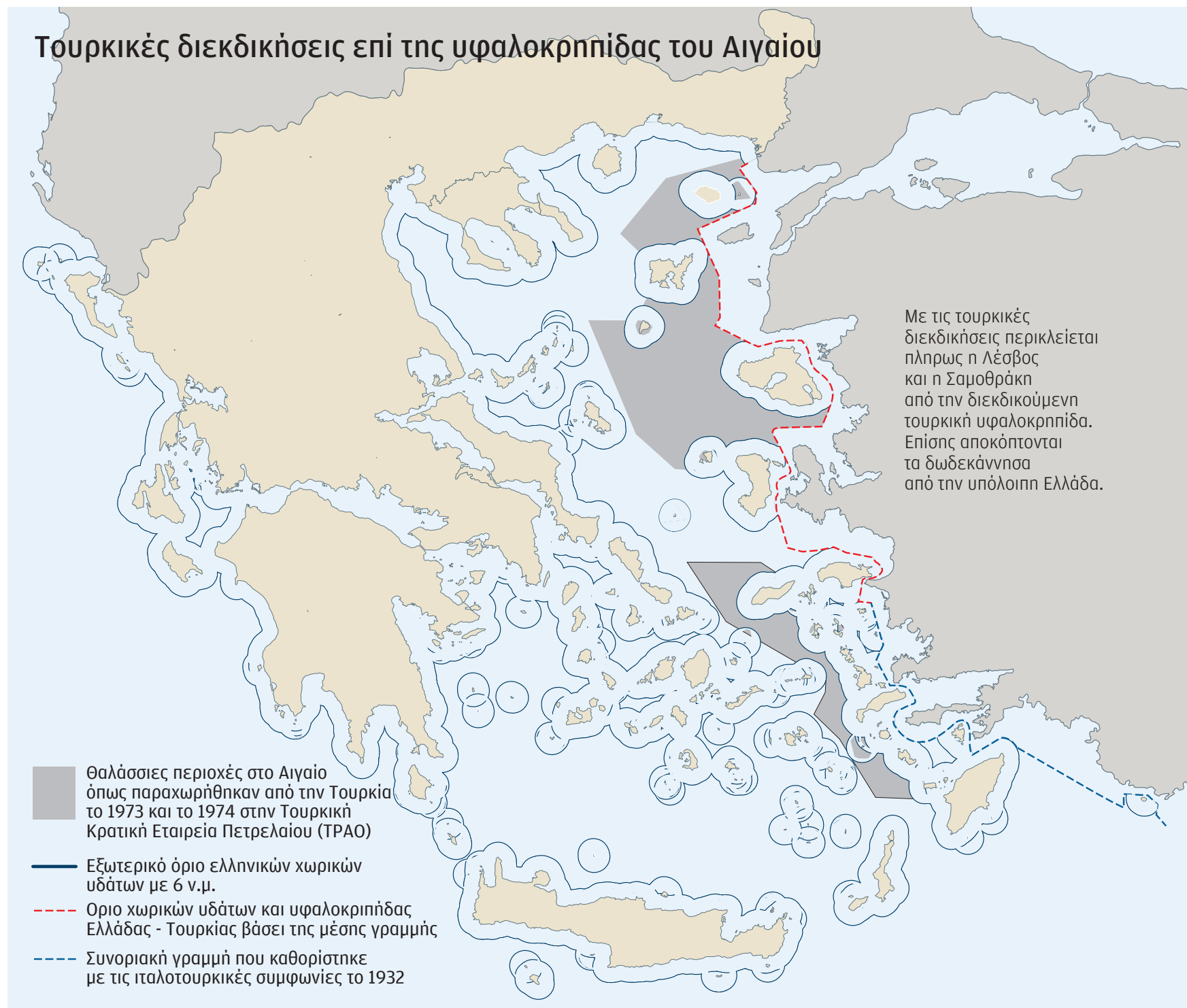
Την έρευνα στον κόλπο της Καβάλας και στην περιοχή γύρω από τη Θάσο ανέλαβε το 1970 η εταιρεία Oceanic Exploration. Δύο γεωτρήσεις που έγιναν δυτικά της Θάσου, το 1972-73, οδήγησαν στην ανακάλυψη κοιτάσματος, που όμως κρίθηκε μη οικονομικά εκμεταλλεύσιμο. Μια άλλη γεώτρηση ξεκίνησε το φθινόπωρο του 1973 και ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 1974. Με αυτήν ανακαλύφθηκε το κοιτάσμα Πρίνος.

Η εντύπωση που επικρατούσε ήταν ότι επρόκειτο περί εξαιρετικά πλούσιου κοιτάσματος, που μπορούσε να εξασφαλίσει ακόμη και την πετρελαϊκή αυτάρκεια της Ελλάδος. Οι προσδοκίες αυτές δεν επαληθεύθηκαν. Την περίοδο 1975-77 έγιναν ακόμη τέσσερις γεωτρητικές έρευνες για να χαρτογραφηθεί το κοιτάσμα. Διαπιστώθηκε ότι δεν επρόκειτο περί ενός κοιτάσματος, αλλά περί δύο κοιτασμάτων, χωρισμένων μεταξύ τους με τάφρο. Αυτό περιόρισε την εικαζόμενη έκταση του κοιτάσματος κατά το

ήμισυ. Επίσης, η ποιότητα του πετρελαίου δεν ήταν καλή, διότι περιείχε αυξημένες ποσότητες θείου.

Η εκμετάλλευση του κοιτάσματος από τις θέσεις Πρίνος και Καβάλα άρχισε τον Ιούλιο του 1981. Η παραγωγή έφτασε το 1985 σε περίπου 26.000 βαρέλια ημερησίως, που υπήρξε και το ανώτατο επίπεδο. Η σταδιακή μείωση των αποθεμάτων δημιούργησε μια υπερχρεωμένη εταιρεία, η οποία το 2007 εξαγοράσθηκε από την Energean Oil and Gas. Το 2008 αποφασίσθηκε η διεξαγωγή νέων ερευνών έξω από τη Θάσο. Η απόφαση απεδείχθη ορθή. Το 2018 η ημερήσια παραγωγή ξεπέρασε τα 4.000 βαρέλια, ενώ τα πιστοποιημένα αποθέματα στα χωρικά ύδατα έξω από τη Θάσο ανέρχονται σε 40.000.000 βαρέλια και τα δυνητικά σε άλλα 24.000.000 βαρέλια.

Η μεγάλη πτώση της τιμής του πετρελαίου λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού έθεσε εν αμφιβόλω τη συνέχιση της εκμεταλλεύσεως.

μενα μέρη στη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 για την Υφαλοκρηπίδα έπρεπε να θεωρούν τη συγκεκριμένη μέθοδο ως κανόνα δικαίου στις μεταξύ τους σχέσεις.

Η πρόταση του δικαστηρίου δημιουργούσε τις κατάλληλες συνθήκες για διαφωνία μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Η Τουρκία μπορούσε να αγνοήσει την εφαρμογή της μέσης γραμμής. Επιπλέον, χρησιμοποίησε επιλεκτικά τις «ειδικές περιστάσεις» της Συμβάσεως της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα (1958), αφού τις απομόνωνσε από τη μέση γραμμή/γραμμή ίσης αποστάσεως. Η παρουσία τόσων νησιών και η ημίκλειστη φύση του Αιγαίου ερμηνεύθηκαν

από την Τουρκία ως παράγοντες που συνιστούν «ειδικές περιστάσεις». Συνεπώς, στο Αιγαίο δεν εφαρμόζονται οι γενικοί κανόνες του διεθνούς δικαίου, αλλά εξαιρετικοί, ιδιαίτεροι κανόνες.

δ. Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)

Μετά από μία δεκαετία συζητήσεων, το 1982 υπεγράφη η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας.

- Τα κριτήρια του ισοβαθούς των 200 μέτρων και της εκμεταλλεύσεως του βυθού του 1958 αντικαταστάθηκαν από το κριτήριο της αποστάσεως έως 200 μίλια από τις ακτές.
- Σύμφωνα με το άρθρο 121, τα νησιά διαθέ-

τούν όλες τις θαλάσσιες ζώνες, περιλαμβανομένων της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ. Εξαιρέθηκαν οι βράχοι που δεν έχουν δική τους οικονομική ζωή. Σε αυτούς δόθηκε μόνον αιγιαλίτιδα ζώνη.

- Υπάρχουν δύο άρθρα (74 και 83) που αναφέρονται στην οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας αντιστοίχως. Τα άρθρα είναι απολύτως ταυτόσημα και δεν προσδιορίζουν συγκεκριμένους κανόνες οριοθετήσεως. Μοναδικό ζητούμενο είναι η γενικόλογη επίτευξη ενός «δίκαιου αποτελέσματος» (equitable result). Η Ελλάδα έχει κυρώσει τη Σύμβαση από το 1995 και δεσμεύεται από αυτήν. Αντιθέτως, η Τουρκία την καταψήφισε.

ι. Αρχή ίσης αποστάσεως κατά ευθυδικίας

Το άρθρο που προκάλεσε τα σοβαρότερα προβλήματα στις εργασίες της Τρίτης Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας ήταν αυτό που αφορούσε την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας (και της ΑΟΖ). Δημιουργήθηκαν δύο ομάδες με κριτήριο τις θέσεις που υποστήριζαν για την οριοθέτηση. Η πρώτη ομάδα υποστήριζε την αρχή της μέσης γραμμής/γραμμής ίσης αποστάσεως. Σε αυτήν περιλαμβάνονταν 24 χώρες, ανάμεσα στις οποίες και η Ελλάδα. Στη δεύτερη ομάδα, η οποία υποστήριζε την ευθυδικία, συμμετείχαν 30 χώρες, μία εκ των οποίων ήταν και η Τουρκία.

Η διαμάχη των δύο ομάδων παρ' ολίγον να οδηγήσει σε αδιέξοδο τη συνδιάσκεψη. Τελικώς υιοθετήθηκε το εξαιρετικά αόριστο άρθρο 83 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας, που έχει ως εξής: «Η οριοθέτηση της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας μεταξύ κρατών με αντικείμενες ή παρακείμενες ακτές θα πραγματοποιείται με συμφωνία στη βάση του διεθνούς δικαίου, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 38 του καταστατικού του διεθνούς δικαστηρίου, με σκοπό να επιτευχθεί μια δίκαιη λύση».

Η αρχή της μέσης γραμμής/γραμμής ίσης αποστάσεως απουσιάζει από το λεκτικό του άρθρου. Μια «δίκαιη λύση» θα επιτευχθεί γενικόλογα επί τη βάση «του διεθνούς δικαίου», οι κανόνες του οποίου όμως δεν προσδιορίζονται, αλλά ούτε και υπονοούνται. Επρόκειτο περί μιας ταυτολογίας. Η ίδια αόριστη έννοια του «δικαίου» επαναλαμβάνεται με διαφορετική διατύπωση είτε ως κανόνας είτε ως αποτέλεσμα.

ii. Γιατί η Τουρκία δεν υπέγραψε τη σύμβαση

Η Τουρκία ήταν ένα από τα τέσσερα κράτη που ψήφισαν κατά της συμβάσεως. Τα κυριότερα σημεία της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας που ενοχλούσαν την τουρκική πλευρά ήταν τα ακόλουθα:

- Η καταγραφή του εθιμικού κανόνα των 12

ναυτικών μιλίων ως εξωτερικού ορίου της αιγιαλίτιδας ζώνης (άρθρο 3). Η Τουρκία είχε υποστηρίξει ότι:

- Δεν επρόκειτο περί εθιμικού κανόνα του διεθνούς δικαίου.
 - Η εφαρμογή σε θάλασσες όπως αυτή του Αιγαίου, που είναι κλειστές ή ημίκλειστες, θα συνιστούσε κατάχρηση δικαιώματος και θα τη μετέτρεπε σε «ελληνική λίμνη».
 - Σε κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες πρέπει να υπάρχει προηγούμενη συγκατάθεση των όμορων παρακτίων κρατών για τυχόν επέκταση των χωρικών υδάτων. Οι τουρκικές απόψεις δεν έγιναν δεκτές από τη Συνδιάσκεψη.
- Η επανάληψη του εθιμικού κανόνα της οριοθετήσεως της αιγιαλίτιδας ζώνης με βάση τη μέση γραμμή/γραμμή ίσης αποστάσεως (άρθρο 15). Η Τουρκία είχε προτείνει την αντικατάσταση του συγκεκριμένου κανόνα με την αρχή της ευθυδικίας, κατ' αναλογίαν προς όσα ζητούσε με την υφαλοκρηπίδα.
 - Ο ορισμός του νησιού, ο οποίος είναι ενιαίος για όλες τις κατηγορίες νησιωτικών μορφωμάτων (άρθρο 121). Η Τουρκία είχε προτείνει διαφοροποιήσεις αναλόγως του μεγέθους, του πληθυσμού ενός νησιού, ακόμη και του ποσοστού που αυτό κατέχει επί του συνολικού εδάφους ή του πληθυσμού ενός κράτους.
 - Η θέσπιση γενικού κανόνα που ορίζει ότι τα νησιά (πλην βράχων) δικαιούνται όλων των θαλασσίων ζωνών, δηλαδή αιγιαλίτιδας ζώνης, συννορεύουσας ζώνης, υφαλοκρηπίδας και αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (άρθρο 121). Η Τουρκία υποστήριζε ότι το συγκεκριμένο δικαίωμα ήταν άμεσα εξαρτημένο από την εφαρμογή της αρχής της ευθυδικίας, που θα ελάμβανε, μεταξύ άλλων, υπόψη τη γεωγραφική θέση του νησιού εν σχέσει προς το ηπειρωτικό έδαφος του κράτους.
 - Το γεγονός ότι η σύμβαση απαγόρευε τις επιφυλάξεις ή τις κεκαλυμμένες επιφυλάξεις (άρθρο 309). Η συγκεκριμένη απαγόρευση είχε ως αποτέλεσμα να μην μπορεί η Τουρκία να υπογράψει τη σύμβαση, θέτοντας παράλληλα ρήτρα ότι δεν θα δεσμευόταν από κάποια άρθρα που την ενοχλούσαν.

ε. Η εξέλιξη της νομολογίας μετά το 1974

Από το 1969, οπότε δικάσθηκε για πρώτη φορά διεθνώς υπόθεση με αντικείμενο την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας, έχει υπάρξει πλούσια νομολογία από διεθνή δικαστήρια. Τα βασικά στοιχεία της είναι τα ακόλουθα:

- Προτάχθηκε το κριτήριο της αποστάσεως:** Η έννοια της φυσικής προεκτάσεως και των γεωμορφολογικών ή γεωλογικών χαρακτηριστικών της υφαλοκρηπίδας εξαφανίσθηκε.

Σε αποστάσεις μέχρι 200 μίλια από τις ακτές υπερσχύει το κριτήριο της αποστάσεως.

- Επανεμφάνιση της μέσης γραμμής/γραμμής ίσης αποστάσεως:** Εν αντιθέσει προς τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, ο κανόνας της μέσης γραμμής/γραμμής ίσης αποστάσεως επηρεάζει με καταλυτικό τρόπο την κρίση των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων. Για την ακρίβεια, το πρώτο στάδιο της δικαστικής οριοθετήσεως είναι η προσωρινή χάραξη του ορίου βάσει της μέσης γραμμής/γραμμής ίσης αποστάσεως, που είναι μια απλή και εύκολη διαδικασία. Στη συνέχεια, η προσωρινή οριοθετική γραμμή εξετάζεται βάσει των «σχετικών περιστάσεων» (relevant circumstances) που επικρατούν σε μια περιοχή.
- «Σχετικές περιστάσεις»:** Ακολούθως λαμβάνονται υπόψη διάφορα κριτήρια που ονομάστηκαν «σχετικές περιστάσεις» της υπό οριοθέτηση περιοχής. Στις σχετικές περιστάσεις περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων γεωγραφικά στοιχεία, η αλιεία, η ναυσιπλοΐα, η ύπαρξη γεωτρήσεων πετρελαίου, περιβαλλοντικοί παράγοντες κ.λπ. Το περιεχόμενο των «σχετικών περιστάσεων» είναι ευρύτερο από το περιεχόμενο των «ειδικών περιστάσεων» του άρθρου 6 της Συμβάσεως της Γενεύης.
- Εφαρμογή των «δικαίων αρχών»:** Η εξέταση των «σχετικών περιστάσεων» γίνεται

Η ευθυδικία

Η αρχή της ευθυδικίας (equity), την οποία επικαλείται η Τουρκία, προβλέπεται στο καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου. Είναι μία από τις γενικές αρχές του δικαίου. Υπάρχουν τρεις δυνατές εφαρμογές της ευθυδικίας:

- Δυνατότητα επιλογής μεταξύ διαφορετικών ερμηνειών του δικαίου.
- Δυνατότητα να διευκρινίζονται διά της ευθυδικίας κανόνες δικαίου των οποίων το περιεχόμενο είναι πολύ γενικό ή να καλύπτονται κενά του δικαίου.

γ. Δυνατότητα απαλύνσεως της εφαρμογής ενός κανόνα δικαίου για εξωδικαστικούς λόγους (contra legem). **Από τα επιχειρήματα** που έχει παρουσιάσει στη διάρκεια τεσσάρων δεκαετιών μετά το 1974, συνάγεται ότι η Τουρκία δεν αντιμετωπίζει την ευθυδικία εντός των κανόνων δικαίου, αλλά υπό το πρίσμα του σημείου (γ). Επιθυμεί να υπάρξει μια κρίση ως προς τι μπορεί να θεωρηθεί γενικώς ως δίκαιο ή άδικο.

Πρακτικόν επί της ακολουθητέας διαδικασίας διά την οριοθέτησιν της υφαλοκρηπίδος μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας (Βέρνη, Νοέμβριος 1976)

«1. Τα δύο Μέρη συμφωνούν όπως η διαπραγμάτευσις είναι ειλικρινής, εμπειρισταυμένη και διεξαχθή μετά καλής πίστεως, με σκοπόν να καταλήξη εις συμφωνίαν κοινή συναινέσει, καθ' όσον αφορά εις την οριοθέτησιν της μεταξύ αυτών υφαλοκρηπίδος [...].

3. Τα δύο Μέρη διατηρούν τας αντίστοιχας θέσεις των όσον αφορά εις την οριοθέτησιν της υφαλοκρηπίδος [...].

6. Τα δύο Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωσιν, όπως απόσχουν πάσης πρωτοβουλίας ή πράξεως σχετικής προς την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου η οποία θα ηδύνατο να παρενοχλήση την διαπραγμάτευσιν [...].

8. Τα δύο Μέρη συνεφώνησαν όπως μελετήσουν την πρακτικήν των κρατών και τους διεθνείς κανόνες επί του θέματος προς τον σκοπόν συναγωγής ωρισμένων αρχών και πρακτικών κριτηρίων τα οποία θα ηδύνατο να εφαρμοσθούν εις την περίπτωσιν της οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδος μεταξύ των δύο χωρών.

9. Προς τον σκοπόν τούτο θέλει συσταθή μεικτή Επιτροπή απαρτιζομένη εξ εθνικών αντιπροσώπων [...].».

από τα δικαστήρια επί τη βάσει «δικαίων αρχών» (ή «αρχών της ευθυδικίας» – equitable principles). Με την εξαίρεση της αναλογικότητας (εξηγείται αναλυτικά κατωτέρω), που εμφανίζεται σταθερά, η εφαρμογή των λοιπών «δικαίων αρχών» παραμένει προβληματική. Οι κατάλογοι με τις «δίκαιες αρχές» που προσπαθεί κατά καιρούς να απαριθμήσει το Διεθνές Δικαστήριο δεν έχουν κάποια προτεραιότητα μεταξύ τους. Αυτό σημαίνει ότι άλλες «δίκαιες αρχές» λαμβάνονται υπόψη στη μία υπόθεση και άλλες στην άλλη.

- **Αναλογικότητα:** Η πιο διαμορφωμένη από αυτές τις «δίκαιες αρχές» είναι η αναλογικότητα, δηλαδή η «λογική σχέση αναλογίας μεταξύ της εκτάσεως της υφαλοκρηπίδας που ανήκει στα ενδιαφερόμενα κράτη και του μήκους των αντίστοιχων ακτών τους». Ουσιαστικά, μετά τη χάραξη της προσωρινής οριοθετικής γραμμής και την τυχόν διόρθωσή της βάσει των σχετικών περιστάσεων, εφαρμόζουν το κριτήριο της αναλογικότητας. Διαπιστώνουν, δηλαδή, εάν υπάρχει μεγάλη δυσαναλογία ανάμεσα στις περιοχές της υφαλοκρηπίδας που παίρνει ένα κράτος και στο μήκος των ακτών του. Η εκτίμηση του βαθμού δυσαναλογίας διαφέρει από υπόθεση σε υπόθεση.

Συμπερασματικά, δεν μπορεί να προβλεφθεί με σχετική ασφάλεια η απόφαση διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων. Κάθε υπόθεση εμφανίζεται ως μια μοναδική περίπτωση, ενώ δεν είναι σίγουρα τα κριτήρια που θα ληφθούν υπόψη από το δικαστήριο.

στ. Οι θέσεις Ελλάδος-Τουρκίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας

Οι εξελίξεις στο συμβατικό και εθιμικό διεθνές δίκαιο της θάλασσας, αλλά και στη νομολογία, κινήθηκαν σε γενικές γραμμές προς την κατεύθυνση των ελληνικών θέσεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι ελληνικές θέσεις να παραμένουν σε γενικές γραμμές στο ίδιο πνεύμα των διακοινώσεων της περιόδου 1974-76.

Αντιθέτως, η τουρκική επιχειρηματολογία επηρεάσθηκε πιο πολύ από τις εξελίξεις. Σταδιακά η Τουρκία εγκατέλειψε τα επιχειρήματα της «φυσικής προεκτάσεως» της Ανατολίας, που αντιμετώπιζαν τα ελληνικά νησιά ως απλές εξάρσεις της τουρκικής υφαλοκρηπίδας. Επικεντρώθηκε περισσότερο στην ευθυδικία, σε συνδυασμό με τις ειδικές συνθήκες που (υποτίθεται ότι) επικρατούν στο Αιγαίο λόγω του ημίκλειστου χαρακτήρα της θάλασσας. Επομένως, η οριοθέτηση θα γίνει με συμφωνία επί τη βάσει των ηπειρωτικών ακτών των δύο χωρών. Το αποτέλεσμα στο οποίο καταλήγει η Τουρκία με τη νέα επιχειρηματολογία της είναι εν τέλει

το ίδιο: τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδα. Περίπου τα ίδια λέει από το 2011 και για την υφαλοκρηπίδα της Ανατολικής Μεσογείου.

ι. Οι ελληνικές θέσεις για την υφαλοκρηπίδα

Η Ελλάδα δεν αναγνωρίζει την εγκυρότητα των τουρκικών αποφάσεων, καθότι θεωρεί ότι καλύπτουν και περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Πιο συγκεκριμένα:

- Οι τουρκικές διεκδικήσεις που εκτείνονται περίπου έως τη μέση του Αιγαίου δεν λαμβάνουν υπόψη τους την παρουσία των ελληνικών νησιών στην περιοχή.
- Τα ελληνικά νησιά έχουν τα ίδια δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας, όπως και οι ηπειρωτικές ακτές. Αυτό αναφέρεται και στη Σύμβαση της Γενεύης (1958) και στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982). Λόγω της υπάρξεως εκτεταμένων αλυσίδων ελληνικών νησιών που εκτείνονται σε όλο το Αιγαίο, το μέγιστο μέρος της υφαλοκρηπίδας του ανήκει στην Ελλάδα. Επιπλέον, τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου σχηματίζουν αλυσίδα καθ' όλο σχεδόν το μήκος των μικρασιατικών ακτών. Κατ' ακολουθίαν, η υφαλοκρηπίδα των ελληνικών νησιών εμποδίζει την υφαλοκρηπίδα των τουρκικών ηπειρωτικών ακτών να επεκταθεί έως τη μέση της θαλάσσιας περιοχής του Αιγαίου, περιορίζοντάς τη σε γενικές γραμμές σε μια ζώνη κατά μήκος των ακτών της Μικράς Ασίας.
- Η Ελλάδα είχε ήδη ασκήσει από το 1959-61 το δικαίωμά της να εξερευνήσει την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, εκχωρώντας σχετικές άδειες σε ξένες εταιρείες.
- Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας θα πρέπει να βασίζεται στην αρχή της μέσης γραμμής/γραμμής ισής αποστάσεως, σύμφωνα με τη θεωρία και την πρακτική του διεθνούς δικαίου. Η οριοθέτηση θα πρέπει να γίνει με βάση τις ακτογραμμές της Μικράς Ασίας από την τουρκική πλευρά και τις ανατολικές ακτές των ανατολικών ελληνικών νησιών του Αιγαίου από την πλευρά της Ελλάδος.

ii. Οι τουρκικές θέσεις για την υφαλοκρηπίδα

Η Τουρκία το 1974 θεωρούσε ότι ίσχυαν τα ακόλουθα ως προς την υφαλοκρηπίδα:

- Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, ο κανόνας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ δύο κρατών δεν είναι η αρχή της ισής αποστάσεως, αλλά η συμφωνία μεταξύ τους.
- Η μορφολογία του βυθού της θάλασσας στο Αιγαίο δημιουργεί τα τουρκικά δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας. Καθ' όλο το μήκος

των μικρασιατικών ακτών βρίσκονται υποθαλάσσιες αβαθείς εκτάσεις οι οποίες αποτελούν τη φυσική προέκταση της Ανατολίας και συνεπώς την ηπειρωτική της υφαλοκρηπίδα. Τα ελληνικά νησιά που βρίσκονται κοντά στις μικρασιατικές ακτές δεν έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα. Αποτελούν απλές «προεξοχές» του βυθού και επικάθονται τουρκικής υφαλοκρηπίδας (τουρκική άποψη μέχρι και τη δεκαετία του 1980).

- Το διεθνές δικαίο και η πρακτική μεταξύ των κρατών για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας δεν αποδίδουν ίση αξία σε όλα τα νησιά, αλλά λαμβάνονται υπόψη τα χαρακτηριστικά και η θέση τους. Ειδικότερα, η περίπτωση του Αιγαίου αποτελεί τυπικό παράδειγμα «σχετικών περιστάσεων», όπου πρέπει να ληφθούν υπόψη ο ημίκλειστος χαρακτήρας της θάλασσας, αλλά και τα «σπουδαία και ιστορικά τουρκικά συμφέροντα» στην περιοχή. Επιπλέον, τυχόν αναγνώριση υφαλοκρηπίδας στα νησιά θα στερούσε τα παράλια της δυτικής Μικράς Ασίας από σημαντικές πηγές για την ανάπτυξή τους. Επομένως, η οριοθέτηση θα γίνει με συμφωνία επί τη βάση των ηπειρωτικών ακτών των δύο χωρών. Το αποτέλεσμα στο οποίο καταλήγει η Τουρκία με τη νέα επιχειρηματολογία της είναι εν τέλει το ίδιο: τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδα.

ζ. Το Πρακτικό της Βέρνης (1976)

Το 1976, οι δύο χώρες έφτασαν στο χείλος του πολέμου εξαιτίας της αποστολής του πλοίου «Σισμίκ». Το Συμβούλιο Ασφαλείας με το Ψήφισμα 395/1976 κάλεσε τις δύο πλευρές να επιλύσουν τα προβλήματά τους με διάλογο. Τον Νοέμβριο του 1976 υπεγράφη στη Βέρνη το «πρακτικό επί της ακολουθητέας διαδικασίας διά την οριοθέτησιν της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας», γνωστό και ως «Πρακτικό της Βέρνης». Το πρακτικό καθιέρωνε το πλαίσιο στο οποίο θα μπορούσαν να κινηθούν οι συνομιλίες μεταξύ των δύο χωρών. Η Ελλάδα επέλεξε αυτή τη διαδικασία διότι το μείζον εκείνη την εποχή ήταν να μην υπάρξουν εμπόδια στην ενταξιακή πορεία της χώρας προς την ΕΟΚ.

Με το πρακτικό η Τουρκία αποδεχόταν εμμέσως ότι η διαφορά είχε νομικό χαρακτήρα, διότι οι δύο πλευρές συμφωνούσαν να μελετήσουν την πρακτική των κρατών και τους διεθνείς κανόνες οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδας. Η ελληνική πλευρά αντιστοίχως αποδεχόταν την επανέναρξη απευθείας διαπραγματεύσεων για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

Το πρόβλημα που δημιουργήθηκε σχετικώς με το πρακτικό εντοπίσθηκε στην παράγρα-

Μήκος ακτών των δύο χωρών στο Αιγαίο	
Ελλάδα	11.790 χλμ.
Τουρκία	3.327 χλμ.

Η Ελλάδα έχει την τρίτη μεγαλύτερη ακτογραμμή στην Ευρώπη (μετά τη Νορβηγία και τη Ρωσία) και την ενδέκατη στον κόσμο.

φο 6. Τα σημεία διαφωνίας ήσαν δύο. Το πρώτο αναφερόταν στο χρονικό όριο αποχής από τις έρευνες επί της υφαλοκρηπίδας. Το δεύτερο σημείο αφορούσε τη γεωγραφική περιοχή που κάλυπτε το πρακτικό.

ι. Το χρονικό όριο

Ως προς το χρονικό όριο αποχής από τις έρευνες επί της υφαλοκρηπίδας, η τουρκική πλευρά υποστηρίζει ότι το πρακτικό εξακολουθεί να παραμένει εν ισχύι διαρκώς από το 1976 και εντεύθεν. Αντιθέτως, η Ελλάδα ισχυρίζεται ότι το Πρακτικό της Βέρνης ήταν άμεσα συνδεδεμένο με τις συγκεκριμένες διαπραγματεύσεις, οι οποίες διεκόπησαν το 1980 με τουρκική υπαιτιότητα. Επομένως, το πρακτικό έπαψε να ισχύει μετά το 1980.

Είναι γεγονός ότι το Πρακτικό της Βέρνης δεν αναφέρει ρητώς τη χρονική διάρκειά του. Όταν ο διάλογος μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας πρακτικώς διεκόπη το 1980, η Ελλάδα θα έπρεπε ρητώς να καταγγείλει το πρακτικό ή να αποχωρήσει από αυτό. Οι πρώτες αναφορές της ελληνικής πλευράς περί καταγγελίας ή αποχωρήσεως από το Πρακτικό της Βέρνης ξεκινούν από τον Μάρτιο του 1982. Το 1986, αποστέλλεται σχετική ρηματική διακοίνωση στην τουρκική πλευρά. Τον Μάρτιο του 1987, η Ελλάδα δηλώνει ρητώς ενώπιον του Συμβουλίου Ασφαλείας ότι το Πρακτικό της Βέρνης είναι παρωχημένο και ανενεργό (obsolete and inoperative). Επομένως, σε έσχατη περίπτωση, το Πρακτικό της Βέρνης έπαυσε να ισχύει δώδεκα μήνες μετά, δηλαδή από τον Μάρτιο του 1988.

ii. Η γεωγραφική περιοχή που καλύπτει το πρακτικό

Ως προς τη γεωγραφική περιοχή, οι θέσεις των δύο πλευρών κατά τη διαπραγμάτευση στη Βέρνη ήσαν διαφορετικές. Η ελληνική πλευρά περιόριζε τις περιοχές προς οριοθέτηση ανάμεσα στις ανατολικές ακτές των νησιών του Αιγαίου και στις απέναντι μικρασιατικές ακτές. Αντιθέτως, η τουρκική πλευρά επιθυμούσε να περιληφθούν όλες οι περιοχές τις οποίες διεκδικούσε με βάση τις εκχωρήσεις στις οποίες είχε προβεί προς την τουρκική εταιρεία πετρελαίου την 1η Νοεμβρίου 1973 και την 18η Ιουλίου 1974. Μπροστά στο

διαφαινόμενο αδιέξοδο, συμφωνήθηκε να χρησιμοποιηθεί ένας ουδέτερος όρος ο οποίος θα έδινε τη δυνατότητα στην κάθε πλευρά να το ερμηνεύσει κατά το δοκούν. Το τελικό κείμενο αναφέρεται γενικώς στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, χωρίς να κάνει διακρίσεις ανάμεσα σε αμφισβητούμενες και άλλες περιοχές.

iii. Το Πρακτικό της Βέρνης σήμερα

Η Τουρκία επιμένει στη θέση ότι το Πρακτικό της Βέρνης είναι ακόμη εν ισχύι.

Το πρόβλημα δεν είναι οι ισχυρισμοί της Τουρκίας, αλλά ο τρόπος χειρισμού του πρακτικού από την ελληνική πλευρά. Ενώ από πλευράς ρητορικής (και νομικής) η Ελλάδα το είχε καταγγείλει, στην πράξη το σεβάσθηκε. Με κάποιες ελάχιστες εξαιρέσεις στις αρχές της δεκαετίας του 1980, απέφυγε με επιμέλεια να προβεί σε έρευνες πέραν των χωρικών της υδάτων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την επί δεκαετίες αναστολή ασκήσεως οποιουδήποτε δικαιώματος έρευνας και εκμεταλλεύσεως της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

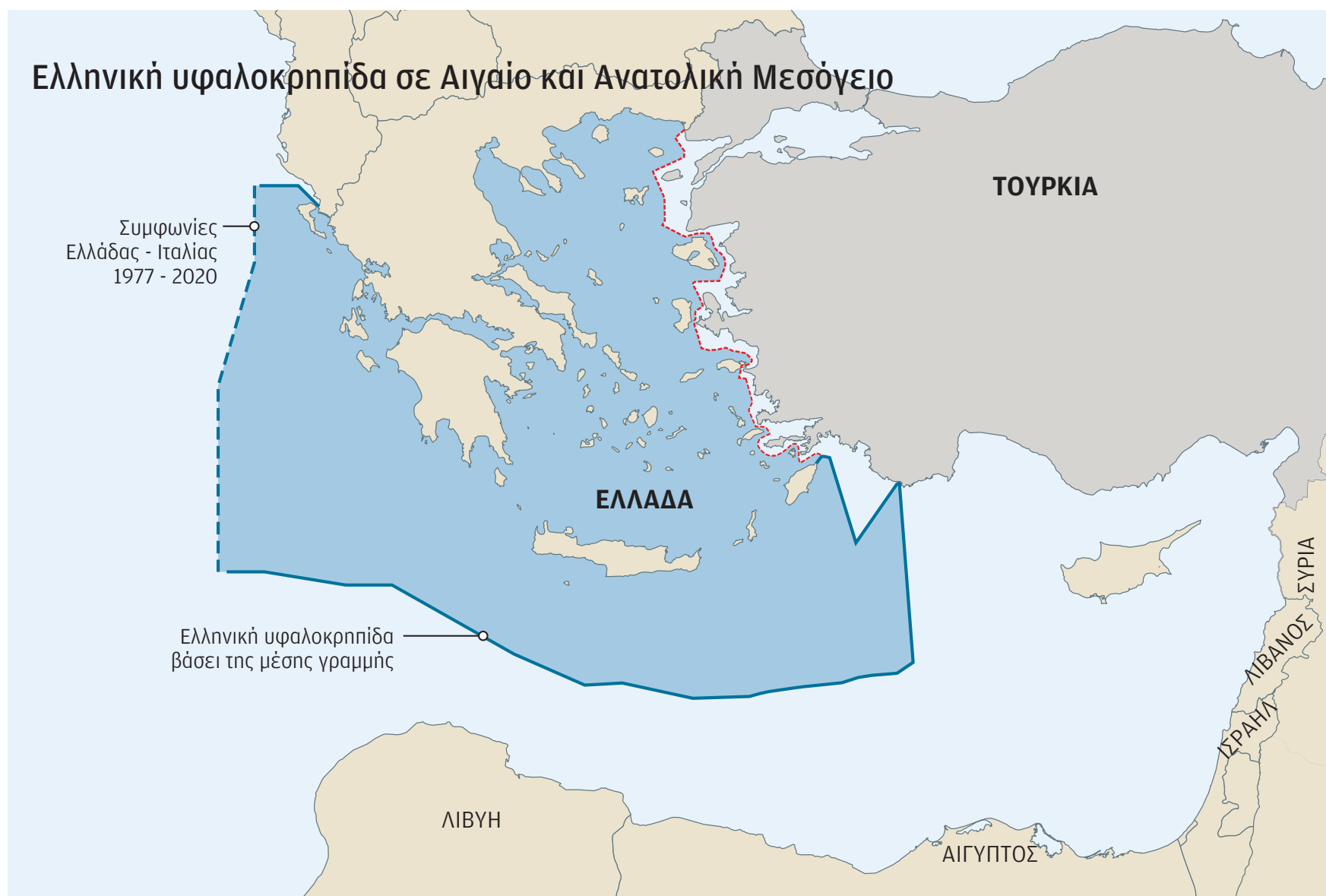
η. Η ανταλλαγή μηνυμάτων Παπανδρέου - Οζάλ (1988)

Η δεύτερη φορά που Ελλάδα και Τουρκία έφτασαν στα πρόθυρα του πολέμου λόγω της υφαλοκρηπίδας ήταν τον Μάρτιο του 1987. Κατά το αμέσως επόμενο της κρίσεως χρονικό διάστημα, οι πρωθυπουργοί Ελλάδος και Τουρκίας αποκατέστησαν απευθείας επαφή μέσω της ανταλλαγής έξι μηνυμάτων υπό τη μορφή σημείων παρεμβάσεως (talking points).

Οι δύο χώρες συμφώνησαν ότι θα έπρεπε να ξεκινήσουν άμεσα διμερείς διαπραγματεύσεις. Βασικό σημείο διαφοροποιήσεως από την τουρκική προσέγγιση ήταν η εμπλοκή του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Η Ελλάδα πρότεινε αρχικώς η διαπραγμάτευση να αφορά αποκλειστικώς τη σύνταξη του συνυποσχετικού για παραπομπή στο Διεθνές Δικαστήριο. Ακολούθως, αποδέχθηκε να υπάρξει διαπραγμάτευση επί της ουσίας που, εάν δεν τελεσφορούσε, θα είχε ως επακόλουθο την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο. Τελικώς, δεν επήλθε συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών σε αυτό το σημείο.

Βασικό ζητούμενο της τουρκικής πλευράς ήταν η επιβεβαίωση της αποχής από δραστηριότητες και ενέργειες επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Η Ελλάδα αποδέχθηκε αυτή τη λογική, αλλά προσπάθησε να τη διευρύνει με ένα γενικότερο μορατόριουμ αποχής των δύο πλευρών από οποιαδήποτε ενέργεια ή δήλωση που θα ήταν αρνητική για τις διμερείς σχέσεις.

Η Τουρκία συμφωνούσε με το μορατόριουμ, αλλά επέμεινε να υπάρξει ρητή αναφορά

για αποχή από δραστηριότητες επί της υφαλοκρηπίδας. Αν και οι δύο χώρες έφθασαν κοντά στη συμφωνία επί του θέματος, η συμφωνία δεν ολοκληρώθηκε. Σε όλα τα μηνύματα η ελληνική πλευρά απέφυγε συστηματικά οποιαδήποτε αναφορά στο Πρακτικό της Βέρνης. Επίσης, τόνισε ότι οποιαδήποτε αποχή από ενέργειες επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου θα συνδεόταν αποκλειστικά με τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών και θα περιοριζόταν στην περίοδο που αυτές θα διαρκούσαν.

Μετά την κρίση του Μαρτίου του 1987, η Τουρκία ανέλαβε την αποφυγή προκλητικών ενεργειών επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου στον βαθμό που και η Ελλάδα θα απείχε από ανάλογες κινήσεις. Αυτό όμως δεν ήταν αντικείμενο διμερούς συμφωνίας, αλλά η τουρκική θέση επί του θέματος όπως τη διατύπωσε ο Οζάλ. Σε βάθος χρόνου, η επιλογή της Τουρκίας να αποφύγει προκλητικές ενέργειες επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου εφόσον και η Ελλάδα απείχε από ανάλογες κινήσεις είχε πολύ πιο σοβαρές συνέπειες. Η Ελλάδα αποδέχθηκε εν τοις πράγμασι αυτή την κατάσταση χωρίς να έχει σχετική νομική υποχρέωση. Το μεν Πρακτικό της Βέρνης του 1976 είχε πάψει να ισχύει, ενώ με την ανταλλαγή μηνυμάτων το 1987 δεν ανελήφθη κάποια σχετική υποχρέωση.

Η αποχή από οιαδήποτε δραστηριότητα σε ολόκληρο τον χώρο του Αιγαίου (είτε ήταν αμφισβητούμενη περιοχή έξω από τη Λέσβο είτε περιοχή παντελώς εκτός τουρκικών διεκδικήσεων έξω από τον Θερμαϊκό) δημιούργησε μια *de facto* κατάσταση εξαιρετικά ευνοϊκή για την Τουρκία και δυσμενή για την Ελλάδα. Η ελληνική πλευρά με την πρακτική της επιβεβαίωσε ότι τα πράγματα παρέμεναν «παγωμένα» στο Αιγαίο, όπως είχαν από τη δεκαετία του 1970.

θ. Δικαστική επίλυση;

Το θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας είναι το μοναδικό που η ελληνική πλευρά θεωρεί ως εκκρεμές ζήτημα μεταξύ των δύο χωρών. Εκτός από τις θέσεις των δύο πλευρών που προαναφέρθηκαν, τα δεδομένα έχουν ως ακολούθως:

- Κατά τη διαχείριση της κρίσεως του «Σισμίκ», το καλοκαίρι του 1976, διαπιστώθηκε ότι η μεν Τουρκία δεν θα συναινούσε σε δικαστική επίλυση του ζητήματος, η δε δικαστική διευθέτησή του δεν ήταν εφικτή με μονομερή ελληνική προσφυγή.
- Η νομολογία των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων ξεκίνησε το 1969 αρνητικά για την Ελλάδα με την υπόθεση της Βόρειας Θάλασσας. Έκτοτε κλίνει σαφώς υπέρ των ελληνικών

θέσεων, χωρίς όμως να μπορεί να προβλεφθεί με σχετική ασφάλεια το αποτέλεσμα της δικανικής κρίσεως.

- Κατά καιρούς οι ελληνικές (αλλά και κάποιες τουρκικές) κυβερνήσεις έχουν δείξει ότι θα προτιμούσαν να εμφανίσουν στην κοινή γνώμη των χωρών τους την οριοθέτηση ως αποτέλεσμα δικαστικής αποφάσεως. Το δικαιοδοτικό όργανο θα είχε εμμέσως καθοδηγηθεί ως προς το τελικό αποτέλεσμα είτε από το κείμενο του συνυποσχετικού με το οποίο θα γινόταν η παραπομπή είτε από τις γενικότερες συνθήκες (π.χ. μετά από περιορισμένη επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων). Με αυτόν τον τρόπο θα μειωνόταν το πολιτικό κόστος και για τις δύο κυβερνήσεις, χωρίς παράλληλα να αφήνονται τα πράγματα στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου.
- Το πρόβλημα περιπλέκεται από το γεγονός ότι η Τουρκία διασυνδέει από το 1996 το θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας με τις γκρίζες ζώνες στο Αιγαίο. Αυτό σημαίνει ότι το δικαιοδοτικό όργανο που θα κληθεί να οριοθετήσει την υφαλοκρηπίδα μπορεί να αντιμετωπίσει ως πρώτο ερώτημα την κυριαρχία επί των ελληνικών νησιών του Αιγαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Αποκλειστική
Οικονομική Ζώνη
(ΑΟΖ)

Με τη σύμβαση του 1982 καθιερώθηκε ο θεσμός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), η οποία εκτείνεται έως 200 μίλια από τις ακτές. Το νέο θαλάσσιο καθεστώς δεν περιορίζεται στον βυθό και στο υπέδαφος της θάλασσας, όπως η υφαλοκρηπίδα. Περιλαμβάνει επίσης τους φυσικούς πόρους των υπερκειμένων του βυθού υδάτων, καθώς και την οικονομική εξερεύνηση, εκμετάλλευση, αλλά και προστασία της ΑΟΖ.

Κατά την Τρίτη Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας συζητήθηκε η πιθανότητα να απορροφηθεί ο θεσμός της υφαλοκρηπίδας από την ΑΟΖ. Τελικώς, προτιμήθηκε η αυτόνομη ύπαρξη των δύο θεσμών.

α. Η ΑΟΖ στον δημόσιο λόγο

Μετά το 2010 εισέβαλε στον ελληνικό δημόσιο λόγο το θέμα της κηρύξεως ΑΟΖ στις θαλάσσιες περιοχές που περιβάλλουν την Ελλάδα. Ενώ η χώρα βυθιζόταν στην οικονομική κρίση, η ΑΟΖ εμφανίσθηκε περίπου ως ο από μηχανής θεός για την εκμετάλλευση των «πλουσιών» κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, τα οποία εμφανίζονταν να υπάρχουν περίπου σε κάθε μήκος και πλάτος της θαλάσσιας επιφάνειας που περιβάλλει την Ελλάδα. Ουσιαστικά αναζητούνταν άμεσα μαγικοί τρόποι που θα επέτρεπαν τη διατήρηση μιας άκοπης και κυρίως δανεικής ευημερίας. Η συζήτηση για το θέμα προσέδωσε σταδιακά

στην ΑΟΖ ιδιότητες που δεν έχει, ενώ θεωρήκε προαπαιτούμενο για οποιαδήποτε κίνηση εκμεταλλεύσεως υδρογονανθράκων.

Η κήρυξη ΑΟΖ είναι επιβεβλημένη, αλλά για διαφορετικούς λόγους από αυτούς που έχουν αναφερθεί στον δημόσιο διάλογο. Επίσης, για να αποφέρει καρπούς η κήρυξη ΑΟΖ, θα πρέπει να συνοδεύεται από εφαρμοστικά μέτρα τα οποία θα βοηθήσουν στον σεβασμό της (πρωτίστως από την Τουρκία, που θα σπεύσει να την αμφισβητήσει).

β. Δύο ευρέως διαδεδομένες παρανοήσεις

ί. ΔΕΝ χρειαζόμαστε ΑΟΖ για την εκμετάλλευση των υποθαλάσσιων πόρων

Σε μεγάλο τμήμα της ελληνικής κοινής γνώμης κυριαρχεί η εντύπωση ότι για να μπορέσουμε να εκμεταλλευθούμε τους υποθαλάσσιους πόρους μας είναι απαραίτητο να κηρυχθεί ΑΟΖ. Η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική. Η Ελλάδα έχει πλήρες δικαίωμα να εκμεταλλευθεί τους υποθαλάσσιους πόρους (πετρέλαιο και αέριο) που βρίσκονται στον βυθό των ελληνικών θαλασσών είτε κηρύξει είτε δεν κηρύξει ΑΟΖ. Το δικαίωμα αυτό προέρχεται από τον νομικό θεσμό της υφαλοκρηπίδας. Απόδειξη είναι ότι οι διαδικασίες εξερευνήσεως περιοχών του Ιονίου και του Λιβυκού Πελάγους εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων ξεκίνησαν από το 2011 και βασίζονταν στα δικαιώματα που απονέμει στο κάθε κράτος ο νομικός θεσμός της υφαλοκρηπίδας.

Βασικές διαφορές υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ

Υφαλοκρηπίδα	ΑΟΖ
Η υφαλοκρηπίδα περιλαμβάνει μόνον τον βυθό και το υπέδαφος της θάλασσας. Δεν περιλαμβάνει τα υπερκείμενα ύδατα.	Η ΑΟΖ περιλαμβάνει τον βυθό, το υπέδαφος και τα υπερκείμενα ύδατα.
«Τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους στην υφαλοκρηπίδα δεν εξαρτώνται από την πραγματική ή ιδεατή κατοχή ή από οποιαδήποτε ρητή διακήρυξη» (Σύμβαση 1982, άρθρο 77) και υπάρχουν «εξ υπαρχής» και «αυτοδικαίως».	Τα δικαιώματα και οι δικαιοδοσίες ενός κράτους επί της ΑΟΖ αποκτώνται μόνο όταν το κράτος κηρύξει ρητώς τη συγκεκριμένη θαλάσσια ζώνη.
Η υφαλοκρηπίδα αναφέρεται αποκλειστικώς στην (οικονομική) εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών του βυθού και του υπεδάφους.	Η ΑΟΖ περιλαμβάνει και την εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών, αλλά και την προστασία και τον περιβαλλοντικό έλεγχο αυτών των πηγών, καθώς και την επιστημονική έρευνα.
Η νομική υφαλοκρηπίδα συνελήφθη ως έννοια επί τη βάση της υπάρξεως της γεωλογικής υφαλοκρηπίδας. Μέχρι και το 1984 το Διεθνές Δικαστήριο προσπαθούσε να συνδέσει την υφαλοκρηπίδα με τα γεωμορφολογικά ή γεωλογικά χαρακτηριστικά του βυθού. Έκτοτε, κατά τις θαλάσσιες οριοθετήσεις υπερισχύει το κριτήριο της αποστάσεως σε αποστάσεις μέχρι 200 μίλια από τις ακτές.	Η ΑΟΖ είναι ένας αποκλειστικώς νομικός θεσμός, χωρίς σχέση με οποιοδήποτε φυσικό γεγονός της θαλάσσιας περιοχής στην οποία συντελείται η ανάπτυξή της. Η ΑΟΖ βασίζεται αποκλειστικώς στο κριτήριο της αποστάσεως από τις ακτές.

ii. Η κήρυξη ΑΟΖ ΔΕΝ θα βοηθήσει στην επίλυση των ελληνοτουρκικών προβλημάτων

Υποτίθεται ότι η κήρυξη της ΑΟΖ θα οδηγήσει στην επίλυση της ελληνοτουρκικής διαφοράς για την υφαλοκρηπίδα (με πλήρη επικράτηση των ελληνικών θέσεων). Στην πραγματικότητα, τα ίδια προβλήματα που υφίστανται ήδη με την Τουρκία ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν και όταν θεσπισθεί η ΑΟΖ. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, οι κανόνες οριοθετήσεως των δύο θαλασσίων ζωνών (υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ), όπως περιλαμβάνονται στα άρθρα 74 και 83, είναι απολύτως ίδιοι. Μοναδική διαφορά είναι ότι με τη θέσπιση ΑΟΖ θα επιβεβαιωθεί πως το βασικό κριτήριο της θαλάσσιας αυτής ζώνης είναι η απόσταση από τις ακτές (θέση που υποστηρίζει η Ελλάδα) και όχι γεωμορφολογικά κριτήρια του βυθού που σχετίζονται με τη γεωλογική υφαλοκρηπίδα. Ούτως ή άλλως, όμως, η Τουρκία έχει πάψει εδώ και χρόνια να επικαλείται γεωμορφολογικά κριτήρια.

γ. Οκτώ λόγοι για την κήρυξη ΑΟΖ

Το εύλογο ερώτημα είναι εάν η Ελλάδα χρειάζεται να κηρύξει ΑΟΖ. Οκτώ λόγοι θα μπορούσαν να εντοπισθούν που επιβάλλουν την κήρυξη ΑΟΖ:

- i. Διασφαλίζει και επιβεβαιώνει την πολιτική και οικονομική ενότητα του ελλαδικού χώρου, των ηπειρωτικών περιοχών με τα νησιά.
- ii. Προστατεύει το θαλάσσιο περιβάλλον πέραν των χωρικών υδάτων (π.χ. από πετρελαιοκηλίδες), που είναι και ο μόνος πλούτος του Αιγαίου τον οποίο μέχρι σήμερα εκμεταλλεύεται η Ελλάδα μέσω του τουρισμού.
- iii. Βοηθά στην αντιμετώπιση της καταστροφής των αλιευτικών πεδίων του Αιγαίου, που υπεραλιεύονται συστηματικά πέραν των 6 μιλίων από τις ελληνικές ακτές.
- iv. Προσφέρει δυνατότητες οικονομικής εκμεταλλεύσεως πέραν της αιγιαλίτιδας ζώνης, μέσω, π.χ., της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ρεύματα, ύδατα και ανέμους.
- v. Έχει ως βάση της το στοιχείο της αποστάσεως από τις ακτές και μόνο. Έτσι καταρρίπτει οποιοδήποτε τουρκικό επιχείρημα για γεωμορφολογικά στοιχεία του βυθού της θάλασσας που θα μπορούσαν να συνδεθούν με την υφαλοκρηπίδα.
- vi. Κλείνει θέματα που δυνητικά θα μπορούσαν να εγερθούν στο μέλλον στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, όπως αυτό της ΑΟΖ.
- vii. Αποτρέπει κινήσεις της Τουρκίας, η οποία σήμερα μπορεί νομίμως να τοποθετήσει εγκαταστάσεις ακόμη και ανάμεσα στις Κυκλάδες και στην Πελοπόννησο, εκμεταλλευόμενη το καθεστώς ανοικτής θάλασσας που

επικρατεί στο 50% της θαλάσσιας επιφάνειας του Αιγαίου (π.χ. πλωτές υπεράκτιες ανεμογεννήτριες).

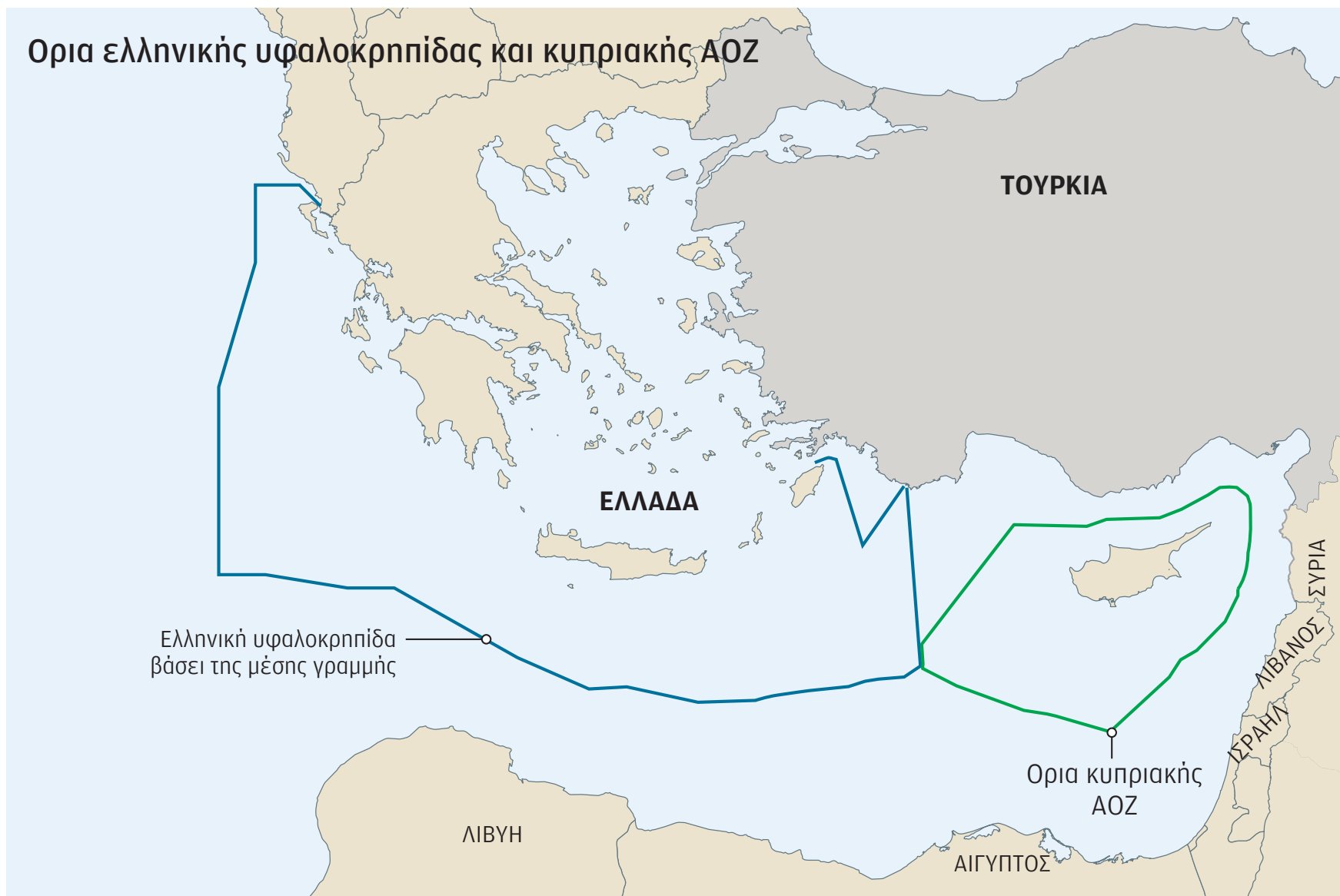
- viii. Προσφέρει μεγαλύτερη ισχύ σε ένα κράτος η πρόσκτηση αυξημένων αρμοδιοτήτων στις θάλασσες που το περιβάλλουν.

δ. Η κήρυξη, η οριοθέτηση και η εφαρμογή της ελληνικής ΑΟΖ

Στον ελληνικό δημόσιο λόγο αναφέρεται κυρίως η ανάγκη κηρύξεως της ΑΟΖ. Στην ουσία η κήρυξη είναι μία από τις τρεις κινήσεις που πρέπει να γίνουν εν σχέσει προς την ΑΟΖ. Ακολουθώντας πρέπει η ΑΟΖ να οριοθετηθεί. Τα προβλήματα που υπάρχουν με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ έχουν ωθήσει κάποιους κύκλους να ισχυριστούν ότι από τη στιγμή που δεν είναι δυνατή η οριοθέτηση ΑΟΖ, περιττεύει η κήρυξη της. Πρόκειται για την ίδια φοβική στάση που κυριαρχεί εδώ και χρόνια στις ελληνοτουρκικές σχέσεις ως προς την άσκηση δικαιωμάτων που παρέχει το διεθνές δίκαιο. Στις περιπτώσεις που δεν θα υπάρξει οριοθέτηση, θα εφαρμοσθεί ο νόμος 4001/2011, ο οποίος ορίζει ότι «ελλείψει συμφωνίας οριοθέτησης με γειτονικά κράτη [...] το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (αφ' ης κηρυχθεί) είναι η μέση γραμμή [...]».

Επειδή η οριοθέτηση είναι δύσκολη, θα πρέπει να δώσουμε έμφαση στους τρόπους εφαρμογής της ΑΟΖ. Η ΑΟΖ θα καλύπτει περιοχές που η έκτασή τους είναι περίπου τέσσερις φορές μεγαλύτερη από τη χερσαία Ελλάδα. Σε πρώτη φάση, ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην υιοθέτηση μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας σε όλες τις θαλάσσιες περιοχές που καλύπτει η ΑΟΖ, με προτεραιότητα τη θαλάσσια ρύπανση των πλοίων και την αλιεία. Ειδικώς στο θέμα της αλιείας, θα είναι εξαιρετικά χρήσιμη και η συμβολή της ΕΕ. Σε δεύτερη φάση, πρέπει να δημιουργηθεί το νομικό πλαίσιο για εκμετάλλευση πλουτοπαραγωγικών πηγών από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας εκτός ελληνικών χωρικών υδάτων. Σε περίπτωση που η Ελλάδα περιορισθεί να κηρύξει απλώς την ΑΟΖ και να μην λάβει άμεσα συγκεκριμένα μέτρα εφαρμογής της, υπάρχει σημαντικός κίνδυνος η κήρυξη να μείνει κενό γράμμα.

Αναφέρεται ότι η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τους υδρογονάνθρακες στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας περιορίζει τη σημασία κηρύξεως ΑΟΖ. Σύμφωνα με τη Συμφωνία του Παρισιού για το Κλίμα, η ΕΕ θα πάψει να χρησιμοποιεί υδρογονάνθρακες για την παραγωγή ενέργειας μέχρι το 2050. Η ΑΟΖ όμως εξακολουθεί να διατηρεί τη σημασία της. Επί παραδείγματι, στο μέλλον τα περισσότερα αιολικά πάρκα θα είναι πλωτά και θαλάσσια.

Ε. Οι διαπραγματεύσεις με τα γειτονικά κράτη για οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας ΑΟΖ

Μετά το 2004 η κυβέρνηση του Κώστα Καραμανλή προχώρησε σε διαπραγματεύσεις με τα γειτονικά παράκτια κράτη στην Ανατολική Μεσόγειο για την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών. Οι διαπραγματεύσεις έγιναν με Αλβανία, Λιβύη και Αίγυπτο στο πλαίσιο ενός σχεδίου υπό τον κωδικό «Ελλάς επί τέσσερα». Με την Κύπρο δεν διεξήχθησαν συνομιλίες, καθώς υπάρχει απόλυτη συμφωνία σε θέματα θαλασσίων οριοθετήσεων.

Υιοθέτηση «ενιαίου θαλασσιού ορίου» και όχι μόνο ορίου για την υφαλοκρηπίδα: Η πρόταση της ελληνικής πλευράς ήταν η υιοθέτηση «ενιαίου θαλασσιού ορίου». Το συγκεκριμένο όριο οριοθετεί υπάρχουσες, αλλά και μελλοντικές θαλάσσιες ζώνες. Όταν στο μέλλον η Ελλάδα θεσπίσει ΑΟΖ, το «ενιαίο θαλάσσιο όριο» θα ισχύσει και για την ΑΟΖ χωρίς νέα διαπραγμάτευση.

Ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων εκ παραλλήλου με τον ελληνοτουρκικό διά-

λογο: Η πρόθεση της ελληνικής πλευράς ήταν να ολοκληρωθούν οι διαπραγματεύσεις και να οριοθετηθούν οι θαλάσσιες ζώνες με τα γειτονικά παράκτια κράτη ενόσω συνεχίζονταν οι διαπραγματεύσεις, μέσω των διερρευνητικών συνομιλιών, με την Τουρκία. Η Ελλάδα θεωρούσε ότι κάτι τέτοιο θα ενίσχυε τη θέση της ελληνικής πλευράς.

Προώθηση της ιδέας «ευρωπαϊκής ΑΟΖ»: Παράλληλα με τις διαπραγματεύσεις με τις τρεις χώρες, η Ελλάδα προσπάθησε σε επίπεδο ΕΕ να πείσει για την ανάγκη υιοθέτησης ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής στο θέμα των εθνικών ΑΟΖ στη Μεσόγειο.

Η μόνη χώρα με την οποία επιτεύχθηκε συμφωνία οριοθέτησης ήταν η Αλβανία το 2009. Η συμφωνία ακολούθησε αυστηρά τη μέση γραμμή και έλαβε υπόψη της όλα τα νησιά της περιοχής, ελληνικά και αλβανικά. Εκτός από υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ ελάμβανε υπόψη το διαφορετικό εύρος των χωρικών υδάτων των δύο χωρών. Η Ελλάδα έχει 6 μίλια χωρικά ύδατα και η Αλβανία 12 μίλια. Μετά την υπο-

γραφή της προσεβλήθη ενώπιον του αλβανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, το οποίο την κήρυξε αντισυνταγματική. Στο σκεπτικό της δικαστικής απόφασης είναι σαφής η διατύπωση επιχειρημάτων που εκπορεύθηκαν από την Τουρκία. Έκτοτε δεν έχει υπάρξει οποιαδήποτε πρόοδος με την Αλβανία. Τις διαπραγματεύσεις με Αίγυπτο και Λιβύη προσπάθησαν να συνεχίσουν όλες οι μετέπειτα ελληνικές κυβερνήσεις, χωρίς όμως επιτυχία.

Ο χάρτης με τα όρια της ελληνικής υφαλοκρηπίδας βασίζεται ως προς την Ιταλία στις δύο σχετικές συμφωνίες του 1977/2020, ως προς την Αλβανία στην υπογραφείσα, αλλά μη επικυρωθείσα συμφωνία του 2009 και ως προς τις Λιβύη, Αίγυπτο, Κύπρο και Τουρκία στον νόμο 4001/2011. Εκεί ορίζεται ότι σε περίπτωση ελλείψεως συμφωνίας οριοθέτησης με τα γειτονικά κράτη, το εξωτερικό όριο της ελληνικής υφαλοκρηπίδας είναι η μέση γραμμή/γραμμή ίσης αποστάσεως που μετράται από τις ηπειρωτικές και νησιωτικές ακτές.

στ. Οριοθέτηση με την Ιταλία (1977/2020)

Την περίοδο της εκκρεμοδικίας στο Διεθνές Δικαστήριο για το Αιγαίο (1976-78), η Ελλάδα έσπευσε να συνάψει συμφωνία οριοθετήσεως υφαλοκρηπίδας με την Ιταλία. Οι δύο χώρες είχαν ταυτόσημες απόψεις ως προς την υιοθέτηση της μέσης γραμμής/γραμμής ίσης αποστάσεως για θαλάσσιες οριοθετήσεις. Η συμφωνία για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Ιόνιο υπεγράφη το 1977. Η Ελλάδα ενδιαφερόταν να χρησιμοποιήσει ως πρότυπο τη συγκεκριμένη οριοθέτηση για τη διαφορά με την Τουρκία ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου:

α. ως προς τη μέθοδο οριοθετήσεως,

β. ως προς την ύπαρξη κοινών κοιτασμάτων εκατέρωθεν της οριοθετικής γραμμής και

γ. ως προς τον τρόπο επιλύσεως των διαφορών. Μετά από 43 χρόνια, το 2020, Ελλάδα και Ιταλία υπέγραψαν μια νέα συμφωνία για να καλύψει και την ΑΟΖ, όπως προκύπτει από τη ρητή αναφορά στο άρθρο 58 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας που αναφέρεται στη συγκεκριμένη ζώνη. Η οριοθετική γραμμή για την ΑΟΖ ακολούθησε την προηγούμενη οριοθέτηση για την υφαλοκρηπίδα που συμφωνήθηκε το 1977.

Επειδή ακούσθηκε ότι θα έπρεπε να διαπραγματευτούμε άλλο όριο για την ΑΟΖ εν σχέσει προς το όριο της υφαλοκρηπίδας του 1977, θα πρέπει να επισημανθούν τα ακόλουθα. Στη διεθνή πρακτική ο κανόνας είναι πως το όριο της ΑΟΖ ακολουθεί προϋπάρχον όριο υφαλοκρηπίδας. Αλλιώς θα αντιμετωπίζαμε μια σχιζοειδή κατάσταση η ΑΟΖ που περιλαμβάνει υφαλοκρηπίδα και θαλάσσια ύδατα να έχει διαφορετικό όριο από την υφαλοκρηπίδα! Τέλος, είναι σαφές ότι το πάθημα με τον εναέριο χώρο των 10 ν. μιλίων και τα 6 ν. μίλια των χωρικών υδάτων δεν μας έχει γίνει μάθημα. Θέλουμε να το επαναλάβουμε στο Ιόνιο. Από εκεί και πέρα τα στοιχεία της οριοθετήσεως έχουν ως εξής:

Τεχνικά στοιχεία της οριοθετήσεως: Η οριοθετική γραμμή έχει έκταση 268 ν. μιλίων (496 χλμ.). Βασίζεται σε 16 σημεία που ξεκινούν βορειοδυτικά των Οθωνών (σημείο 1) και καταλήγουν νοτιοδυτικά της Πελοποννήσου (σημείο 16). Η θάλασσα στη συγκεκριμένη περιοχή είναι πολύ βαθιά. Εκτός από το βόρειο τμήμα δυτικά των Οθωνών και της Κέρκυρας, όπου τα βάθη είναι γύρω στα 800 μέτρα, στην υπόλοιπη περιοχή τα βάθη κινούνται μεταξύ 3.500 και 4.000 μέτρων. Με τη σημερινή τεχνολογία (και τις χαμηλές τιμές πετρελαίου) τα βάθη είναι εντελώς απαγορευτικά για εκμετάλλευση. Στο βόρειο τμήμα της οριοθετήσεως οι εκατέρωθεν ακτές απέχουν 42 ν. μίλια (78 χλμ). Στο νότιο τμήμα οι ιταλικές ακτές απέχουν από τις ελληνικές 332 ν. μίλια (615 χλμ.).

Μέθοδος χαράξεως: Η χάραξη έγινε επί τη βάσει της μέσης γραμμής που αποτελεί βασική θέση της Ελλάδας (αλλά και της Ιταλίας). Η χάραξη είναι απλουστευμένη (εξ ου και τα μόλις 16 σημεία), όπως συνηθιζόταν την εποχή που χαράχθηκε το όριο της υφαλοκρηπίδας το 1977.

Επήρεια των νησιών: Όλα –και όταν λέμε όλα, εννοούμε ΟΛΑ– τα νησιά στην περιοχή έχουν επήρεια επί του ορίου. Για την ακρίβεια, το όριο από ελληνικής πλευράς έχει βασιστεί αποκλειστικώς και μόνο σε νησιά. Αυτό φαίνεται και από τα σημεία από τα οποία έχει χαραχθεί το όριο:

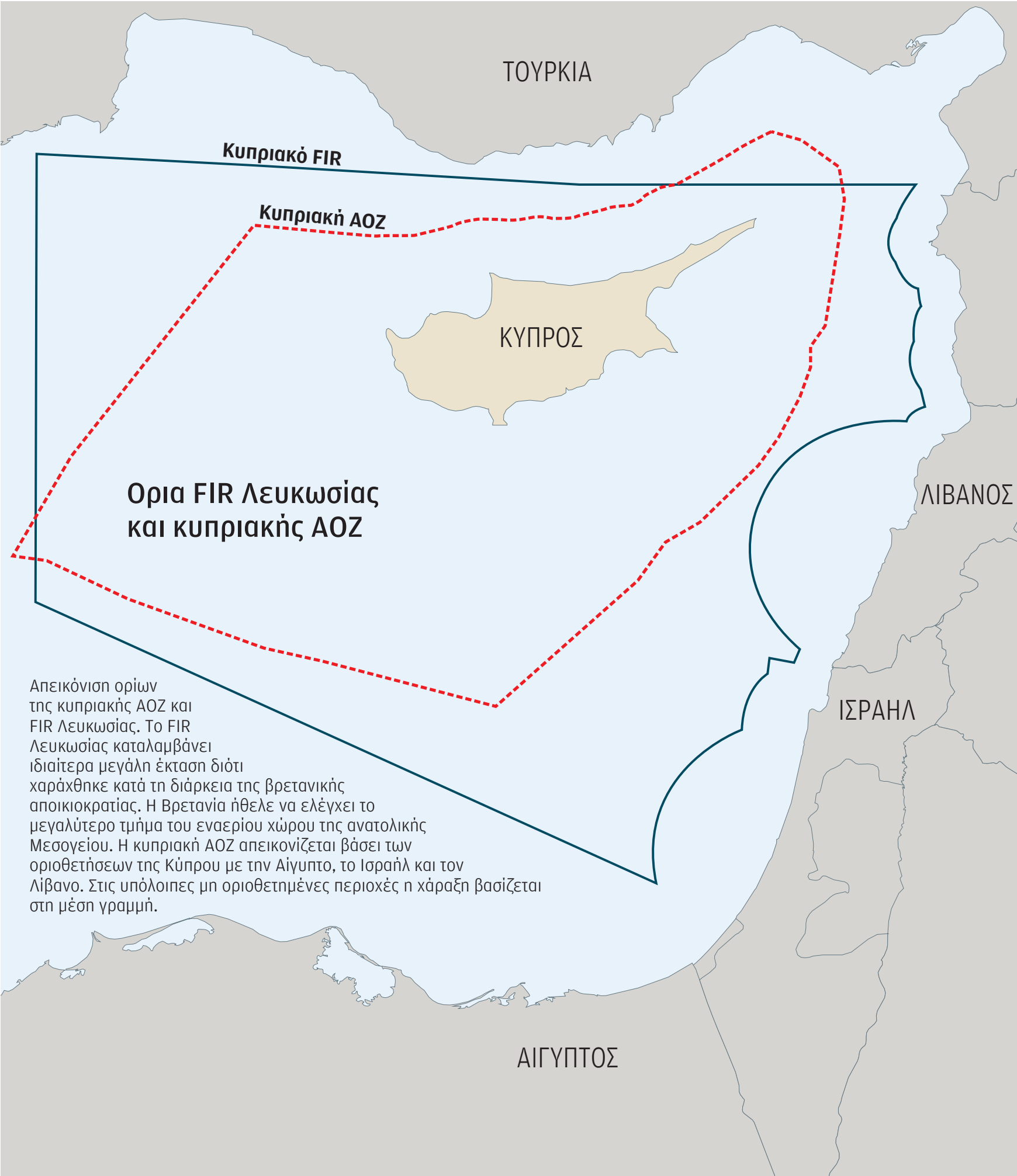
- σημεία 1-3 στους Οθωνούς,
- σημείο 4 στην ακατοίκητη νησίδα Πλατειά έξω από το νησί Μαθράκι,
- σημείο 5 στην Κέρκυρα,
- σημεία 6-10 στην Κεφαλονιά,
- σημεία 11-12 στην ακατοίκητη νησίδα Άγιος Ιωάννης έξω από τη Ζάκυνθο,
- σημεία 13-16 στη νήσο Στραμφάνη (με έναν κάτοικο στην απογραφή του 2011) του συμπλέγματος των Στροφάδων, που αποτελείται και από το ακατοίκητο νησί Άρπυια.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι όλα τα νησιά της περιοχής, περιλαμβανομένων και κάποιων ακατοίκητων, έχουν ληφθεί υπόψη στην οριοθέτηση.

Μειωμένη επήρεια; Σε τρεις περιοχές της οριοθετικής γραμμής υπάρχει μειωμένη επήρεια. Λέγοντας μειωμένη επήρεια εννοούμε ότι, αντί το όριο να ακολουθεί τη μέση γραμμή, έχει μετατοπισθεί εις βάρος του ενός ή του άλλου κράτους. Η μειωμένη επήρεια αφορά τόσο την Ελλάδα όσο και την Ιταλία. Πιο συγκεκριμένα μειωμένη επήρεια έχουμε (α) στην περιοχή των Στροφάδων (σημείο 16), όπου το όριο έχει μετατοπισθεί εις βάρος της Ελλάδος κατά 2,75 ν. μίλια (5.100 χλ.), και (β) στην περιοχή των Οθωνών (σημείο 1), όπου το όριο βρίσκεται κατά 1,4 ν. μίλια (2.600 μέτρα) πιο κοντά στους Οθωνούς.

Στα σημεία 7 και 8 το όριο έχει μετατοπισθεί εις βάρος της Ιταλίας στην Καλαβρία από 0,5 ν. μίλι (900 μέτρα) έως 2,8 ν. μίλια (5.200 μέτρα) και υπέρ της Κεφαλονιάς. Δηλαδή ένα νησί (η Κεφαλονιά) εμφανίζεται να έχει περισσότερη θαλάσσια έκταση εν συγκρίσει προς μια ηπειρωτική ακτή! Κατ' ουσίαν, οι εκατέρωθεν απώλειες Ελλάδος και Ιταλίας σχεδόν ισοφαρίζονται στο σύνολο της οριοθετικής γραμμής.

Τριεθννή σημεία: Η οριοθέτηση αρχίζει προς βορράν από σημείο που βρίσκεται περίπου 7 ν.μ. νοτίως του τριεθνούς Ιταλίας-Ελλάδας-Αλβανίας και καταλήγει προς νότον σε σημείο που βρίσκεται 32.8 ν.μ. (υπολογιζόμενο με ανοικτό τον κόλπο της Σύρτης), βορείως του τριεθνούς Ιταλίας-Ελλάδας-Λιβύης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Ανατολική Μεσόγειος και Κύπρος

Στις αρχές του 21ου αιώνα, το σημείο εντάσεως των ελληνοτουρκικών σχέσεων μεταφέρθηκε σταδιακά από το Αιγαίο στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό οφείλεται στο ότι η Ανατολική Μεσόγειος κατέστη ενεργειακά εκμεταλλεύσιμη. Η πρόοδος της τεχνολογίας (και η άνοδος της τιμής του πετρελαίου και του φυσικού αερίου) επέτρεψε την έρευνα και την εκμετάλλευση ενεργειακών κοιτασμάτων που βρίσκονται σε θαλάσσιες περιοχές με μεγάλα βάθη. Τέτοιες είναι οι περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου. Προς τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 2000, άρχισαν να ανακαλύπτονται πλούσια υποθαλάσσια ενεργειακά κοιτάσματα νοτιοανατολικά της Κύπρου. Μέχρι το 2020 υπήρχαν οκτώ επιβεβαιωμένα σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου. Το μεγαλύτερο κοιτάσμα (Ζορ) βρίσκεται στην αιγυπτιακή ΑΟΖ. Τα τέσσερα κοιτάσματα (το πολύ μεγάλο κοιτάσμα Λεβιάθαν και τα μικρότερα Ταμάρ, Νταλίτ και Μαρί Β) βρίσκονται στην ΑΟΖ του Ισραήλ, ενώ άλλα τρία κοιτάσματα (Αφροδίτη, Καλυψώ και Γλαύκος) βρίσκονται στην κυπριακή ΑΟΖ.

α. Η ΑΟΖ της Κύπρου

Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει θαλάσσια σύνορα με Ελλάδα, Τουρκία, Συρία, Λίβανο, Ισραήλ και Αίγυπτο. Την επταετία 2003-2010, η Κύπρος υπέγραψε τρεις συμφωνίες με γειτονικά της κράτη (Αίγυπτος-2003, Λίβανος-2007, Ισραήλ-2010), με τις οποίες οριοθέτησε την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της στο νότιο και νοτιοανατολικό τμήμα της. Αντιθέτως, οι συνομιλίες με τη Συρία, οι οποίες ξεκίνησαν το 2001, δεν ολοκληρώθηκαν λόγω της αντιδράσεως της Τουρκίας.

Οι τρεις συμφωνίες είχαν κοινά χαρακτηριστικά:

- Δέχονταν ως νομικό πλαίσιο αυτό της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982) [η αποδοχή ήταν ιδιαιτέρως σημαντική στην περίπτωση του Ισραήλ, διότι υπήρξε ένα από τα κράτη που –μαζί με τις ΗΠΑ, την Τουρκία και τη Βενεζουέλα– δεν υπέγραψαν τη Σύμβαση].
- Υιοθετούσαν τη μέση γραμμή και η χάραξη ήταν απλή, καθότι στην περιοχή δεν υπάρχουν ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά που να δημιουργούν πρόβλημα.
- Η χάραξη κάλυπτε όλο το μήκος της προς οριοθέτηση θαλάσσιας περιοχής μεταξύ των εκάστοτε συμβαλλομένων κρατών με την εξαίρεση των ακροτελεύτιων σημείων, αφού σταματούσε λίγα μίλια πριν από τα τριεθνή σημεία.

Από τις τρεις συμφωνίες, εκείνη με τον Λίβανο δεν έχει τεθεί ακόμη εν ισχύ λόγω αμφισβητήσεως του ορίου που έχει με το Ισραήλ.

Το πρόβλημα δεν αφορά άμεσα την Κυπριακή Δημοκρατία. Η τακτική της Κύπρου να προβεί σε συμφωνημένη οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών της με τις γειτονικές της χώρες ήταν η απολύτως ενδεδειγμένη για άρση οποιωνδήποτε αμφισβητήσεων.

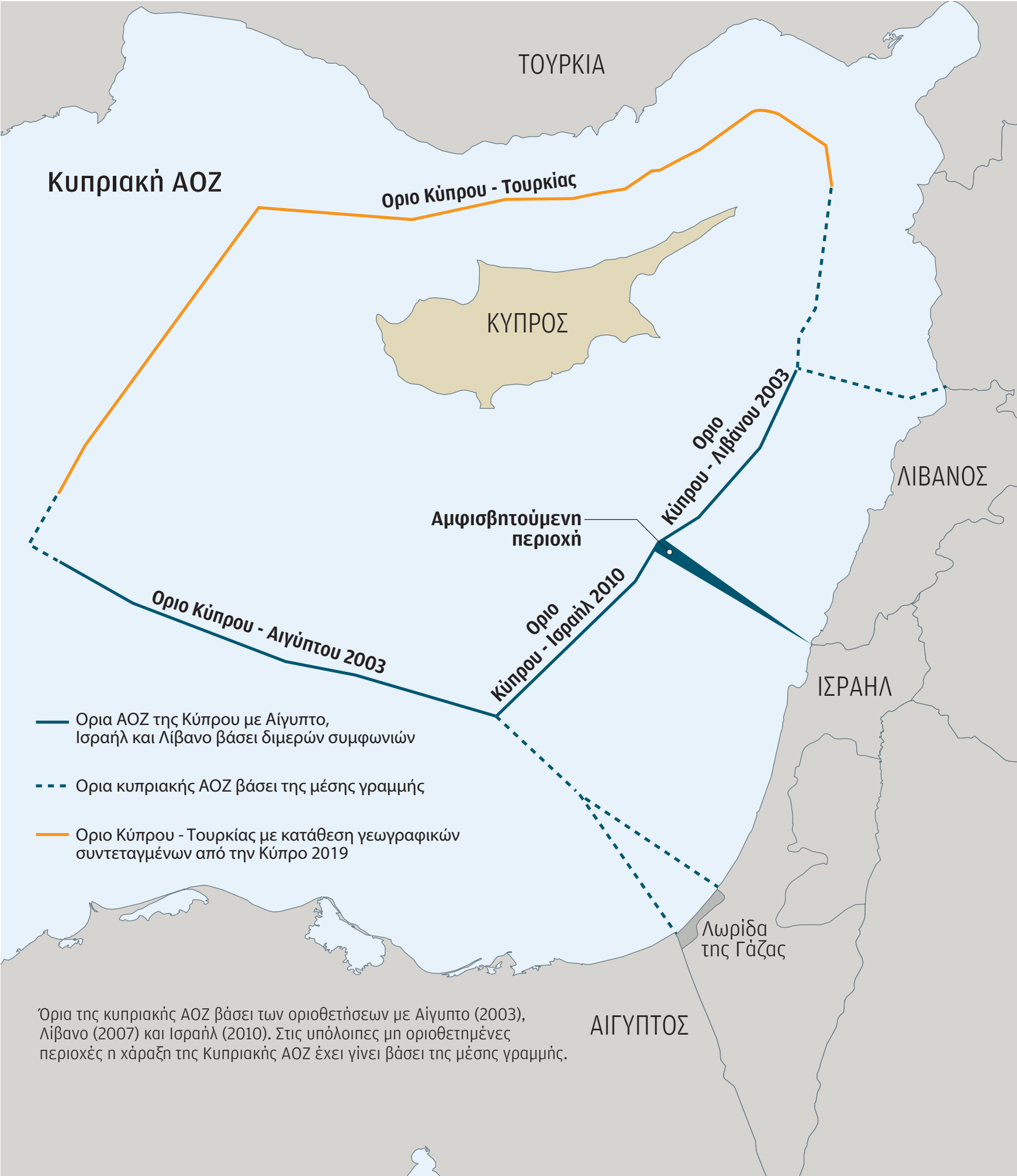
Το ενδιαφέρον, όμως, ήταν περιορισμένο. Για την πλειονότητα των γεωλόγων (παρ' ότι ακούγονταν και άλλες επιστημονικές απόψεις) η περιοχή ήταν αδιάφορη από πλευράς υδρογονανθράκων. Έως τότε στην Ανατολική Μεσόγειο είχαν ανακαλυφθεί μικρά κοιτάσματα φυσικού αερίου κυρίως στην περιοχή έξω από το Δέλτα του Νείλου στην Αίγυπτο. Η ανακάλυψη το 2009 του κοιτάσματος Ταμάρ εντός της ισραηλινής ΑΟΖ άλλαξε το σκηνικό. Ακολούθησε το 2010 η ανακάλυψη του πολύ μεγάλου κοιτάσματος Λεβιάθαν, που επίσης ανήκει στο Ισραήλ. Η κορύφωση ήρθε το 2015. Η ιταλική ENI ανακάλυψε στην αιγυπτιακή ΑΟΖ το γιγαντιαίο κοιτάσμα Ζορ, που αποτελεί και το μεγαλύτερο κοιτάσμα φυσικού αερίου στην Μεσόγειο. Το κοιτάσμα βρέθηκε σε απόσταση λίγων μιλίων από τα όρια με την κυπριακή ΑΟΖ. Η ακαθάριστη σημερινή αξία του εκτιμάται στα 120 δισεκατομμύρια ευρώ.

Τα ευρήματα από τις επιτυχημένες γεωτρήσεις έδωσαν πολύτιμες νέες πληροφορίες και αναθεώρησαν τις αντιλήψεις ως προς το γεωλογικό μοντέλο της θαλάσσιας περιοχής ειδικά για το υποθαλάσσιο όρος Ερατοσθένους που βρίσκεται νοτιοδυτικά της Κύπρου. Παράλληλα τράβηξαν την προσοχή πολύ μεγάλων παικτών στην έρευνα υδρογονανθράκων. Την όλη διαδικασία παρακολουθούσε προσεκτικά και η Τουρκία.

β. Οι θέσεις της Τουρκίας για τις οριοθετήσεις Κύπρου-γειτονικών χωρών

Με την υπογραφή κάθε νέας συμφωνίας με τα γειτονικά της κράτη, η κυπριακή Δημοκρατία δημιουργούσε ένα τείχος διεθνούς νομιμότητας έναντι της Τουρκίας. Αυτό είναι μέχρι σήμερα και το κύριο εμπόδιο που αντιμετωπίζει η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο: η διεθνής νομιμότητα με την οποία έχει περιβάλει κάθε κίνησή της στο θέμα των υδρογονανθράκων η Κυπριακή Δημοκρατία.

Μετά από κάθε οριοθέτηση μεταξύ της Κύπρου και των γειτονικών της κρατών, η Τουρκία προέβαινε σε ρηματικές διακοινώσεις στον ΟΗΕ. Την ίδια τακτική συνεχίζει μετά τις διάφορες ανακοινώσεις που γίνονται κατά τις τριμερείς συναντήσεις Ελλάδος και Κύπρου με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, στις οποίες έχουν συμμετάσχει κατά καιρούς οι ΗΠΑ, η Γαλλία ή τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Οι τουρκικές θέσεις είναι οι ακόλουθες:

- Η Τουρκία δεν αναγνώρισε καμία από τις τρεις συμφωνίες, τις οποίες θεώρησε νομικά άκυρες και, κατά συνέπεια, μη δεσμευτικές.

Τι λέει το διεθνές δίκαιο: Είναι κυριαρχικό δικαίωμα δύο ανεξάρτητων κρατών να υπογράψουν συμφωνίες οριοθετήσεως των ΑΟΖ τους, εφόσον βεβαίως έχουν θαλάσσιο μέτωπο προς τις οριοθετούμενες θαλάσσιες περιοχές. Στις συμφωνίες δόθηκε η δέουσα δημοσιότητα με ενημέρωση της σχετικής υπηρεσίας του ΟΗΕ.

- Στην περίπτωση της συμφωνίας με την Αίγυπτο, η Τουρκία ισχυρίσθηκε ότι παραβιάσθηκαν δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας της. Κατ' ακολουθίαν, διεκδίκησε όλες τις θαλάσσιες περιοχές δυτικά της Κύπρου ως τμήμα της τουρκικής υφαλοκρηπίδας. Στην Κύπρο αναγνώρισε δικαιώματα μόνο εντός των χωρικών της υδάτων. Προς τον σκοπό αυτό, θεώρησε συλλήβδην τα νησιά οιοδήποτε μεγέθους ως «ειδικές περιστάσεις» και δεν τους απέδωσε δικαιώματα ή θεώρησε ότι έχουν μειωμένη επήρεια στην οριοθέτηση.

Τι λέει το διεθνές δίκαιο: Είναι νομικώς έωλη η τουρκική θέση ότι έχει δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας που εκτείνεται δυτικώς και νοτιοδυτικώς της Κύπρου. Είναι περιοχές προς τις οποίες η Τουρκία δεν έχει θαλάσσιο μέτωπο και κατά συνέπεια δεν μπορεί να τις διεκδικήσει. Τα νησιά έχουν το ίδιο δικαίωμα που έχουν και τα ηπειρωτικά εδάφη στη διεκδίκηση θαλασσίων ζωνών πέριξ αυτών. Αυτό ισχύει πρωτίστως για ένα κράτος-νησί, όπως είναι η Κύπρος. Κατ' αναλογίαν, σύμφωνα με την τουρκική λογική, το Ηνωμένο Βασίλειο

και η Ιρλανδία δεν έπρεπε να έχουν θαλάσσιες ζώνες στον Ατλαντικό Ωκεανό.

- Νοτιοανατολικώς του νησιού, η Τουρκία δεν διεκδίκησε ως κράτος θαλάσσιες περιοχές. Η παρέμβασή της υποτίθεται ότι γίνεται για λογαριασμό των Τουρκοκυπρίων, τα δικαιώματα των οποίων εθίγησαν από τις συμφωνίες με το Ισραήλ και τον Λίβανο.

Τι λέει το διεθνές δίκαιο: Τα κυριαρχικά δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ ασκούνται από κράτη και όχι από ομάδες στο εσωτερικό των κρατών, όπως είναι οι Τουρκοκύπριοι. Λαμβανομένου υπόψη του πολιτικού προβλήματος, η δημιουργία ενός ειδικού ταμείου όπου θα κατατίθεται τμήμα των χρημάτων για τις επόμενες γενεές (κατά το πρότυπο του σχετικού παγκόσμιου «συνταξιοδοτικού ταμείου» της Νορβηγίας) θα μπορούσε να αποτελέσει κίνητρο προς τους Τουρκοκυπρίους για την επίτευξη λύσεως. Στην πραγματικότητα, όμως, η Τουρκία δεν ενδιαφέρεται για την επίτευξη λύσεως του Κυπριακού. Επικεντρώνεται μόνο στον διαμοιρασμό των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.

- Κατά την Τουρκία, κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα δεν είναι μόνο το Αιγαίο, αλλά και η Ανατολική Μεσόγειος. Συνεπώς, θεωρεί ότι υπάρχει υποχρέωση συνεργασίας των παράκτιων κρατών και η οριοθέτηση θα πρέπει να γίνει με συμφωνία μεταξύ όλων των «εμπλεκόμενων κρατών».

Τι λέει το διεθνές δίκαιο: Η έννοια και το καθεστώς των «κλειστών και ημίκλειστων θαλασσών» αναφέρονται στα άρθρα 122-123 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982). Το Διεθνές Δικαστήριο έχει αναφέρει στο παρελθόν ότι η Μεσόγειος αποτελεί «ημίκλειστη θάλασσα». Σύμφωνα, όμως, με τη σύμβαση, η συνεργασία περιορίζεται σε θέματα διαχειρίσεως αλιευτικών πόρων, προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και συντονισμού της θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας. Δεν σχετίζεται με τη θέσπιση ή την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών. Άλλωστε, ούτε η Τουρκία ακολούθησε αυτές τις αντιλήψεις όταν θέσπισε ΑΟΖ στον Εύξεινο Πόντο το 1986.

- Ζήτησε την εφαρμογή της αρχής της ευθυδικίας, απορρίπτοντας τη μέση γραμμή. Στο πλαίσιο της ευθυδικίας θεώρησε ότι το σημαντικότερο σημείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την οριοθέτηση είναι το μήκος των τουρκικών ακτών στην Ανατολική Μεσόγειο.

Τι λέει το διεθνές δίκαιο: Η ευθυδικία δεν μπορεί να λειτουργεί ανεξαρτήτως του διε-

Ανησυχητικά μεγάλες επενδύσεις

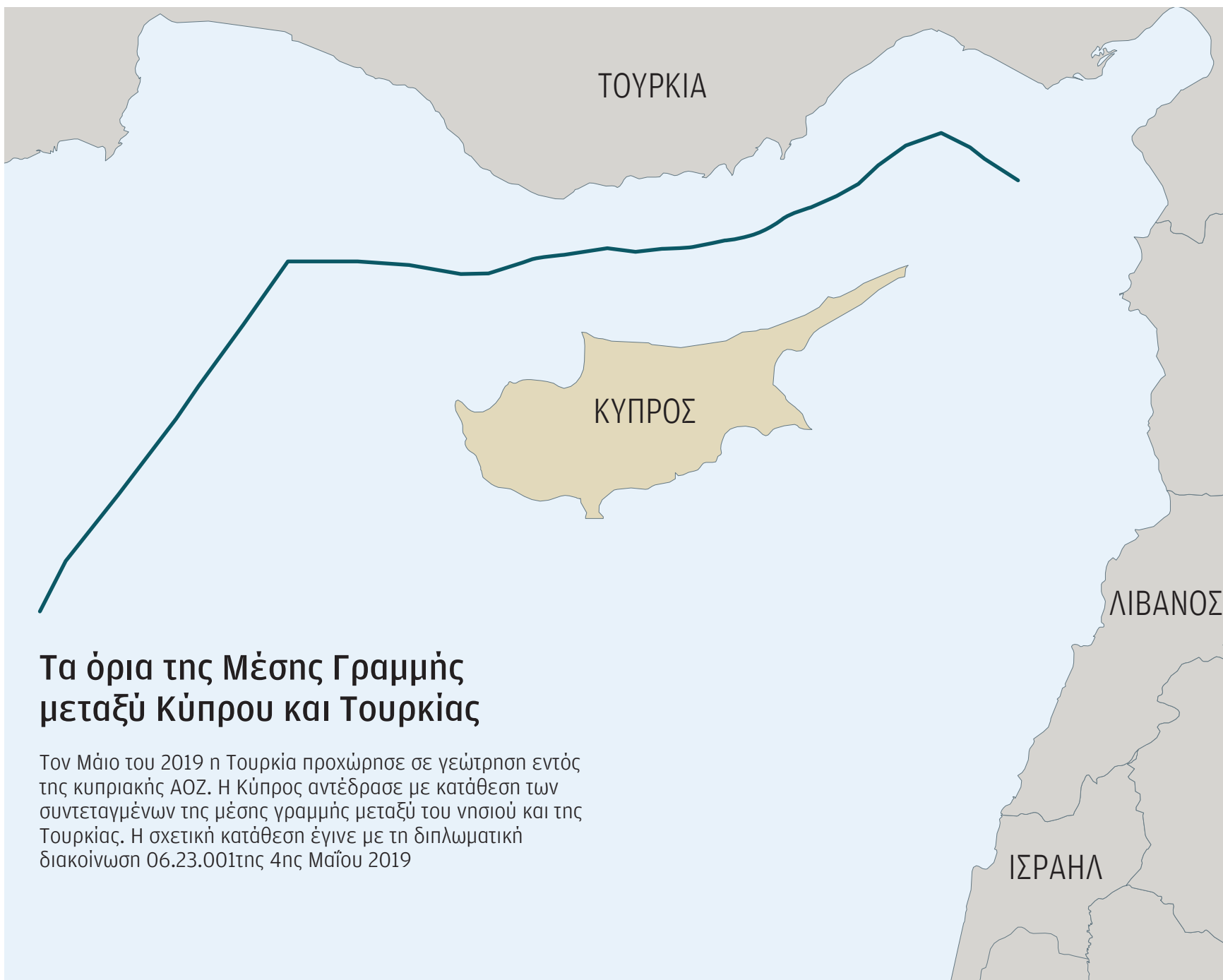
Η Τουρκία το 2012 διαπίστωσε ότι δεν είχε δικά της σύγχρονα ερευνητικά σκάφη για να δημιουργεί κρίσεις όπου και όποτε επιθυμεί. Τον Δεκέμβριο του 2012 αγόρασε το νορβηγικό ερευνητικό σκάφος «Πολάρκους Σαμούρ» έναντι τιμήματος 213 εκατ. δολαρίων και το μετονόμασε σε «Μπαρμπαρός Χαϊρεντίν Πασά». Το πλήρωμα και η επεξεργασία των σεισμικών δεδομένων παρέμειναν υπό τη νορβηγική εταιρεία Πολάρκους με ανανεούμενα συμβόλαια μέχρι τον Ιανουάριο του 2019. Το κόστος των συμβολαίων ανήλθε σε τουλάχιστον 40 εκατ. δολάρια.

Το 2017 ολοκληρώθηκε η ναυπήγηση ενός άλλου ερευνητικού σκάφους, το οποίο στοίχισε 115 εκατ. δολάρια και ονομάσθηκε «Ορούτς Ρέις».

Τον Δεκέμβριο του 2017 περιήλθε στην Τουρκία το σκάφος «Ντιπ Σι Μέτρο II», που κάνει γεωτρήσεις στην ανοικτή θάλασσα και σε μεγάλα βάθη.

Ακολούθως το 2018 αγόρασε το αδελφό σκάφος «Ντιπ Σι Μέτρο I», που μετονόμασε σε «Γιαβούζ». Εν αντιθέσει προς το σειсмоγραφικό «Πολάρκους/Μπαρμπαρός» που αγοράσθηκε ακριβά, τα δύο γεωτρητικά πλοία αποκτήθηκαν σε χαμηλές τιμές εν σχέσει προς το κόστος ναυπηγήσεώς τους. **Τέλος, το 2020** αγόρασε ένα τρίτο γεωτρητικό σκάφος, το «Σερτάο», που μετονόμασε σε «Κανουνί».

Σε οποιαδήποτε περίπτωση κανένα κράτος δεν κάνει επενδύσεις σχεδόν 1 δισ. δολαρίων χωρίς πρόθεση να τις χρησιμοποιήσει.

Τα όρια της Μέσης Γραμμής μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας

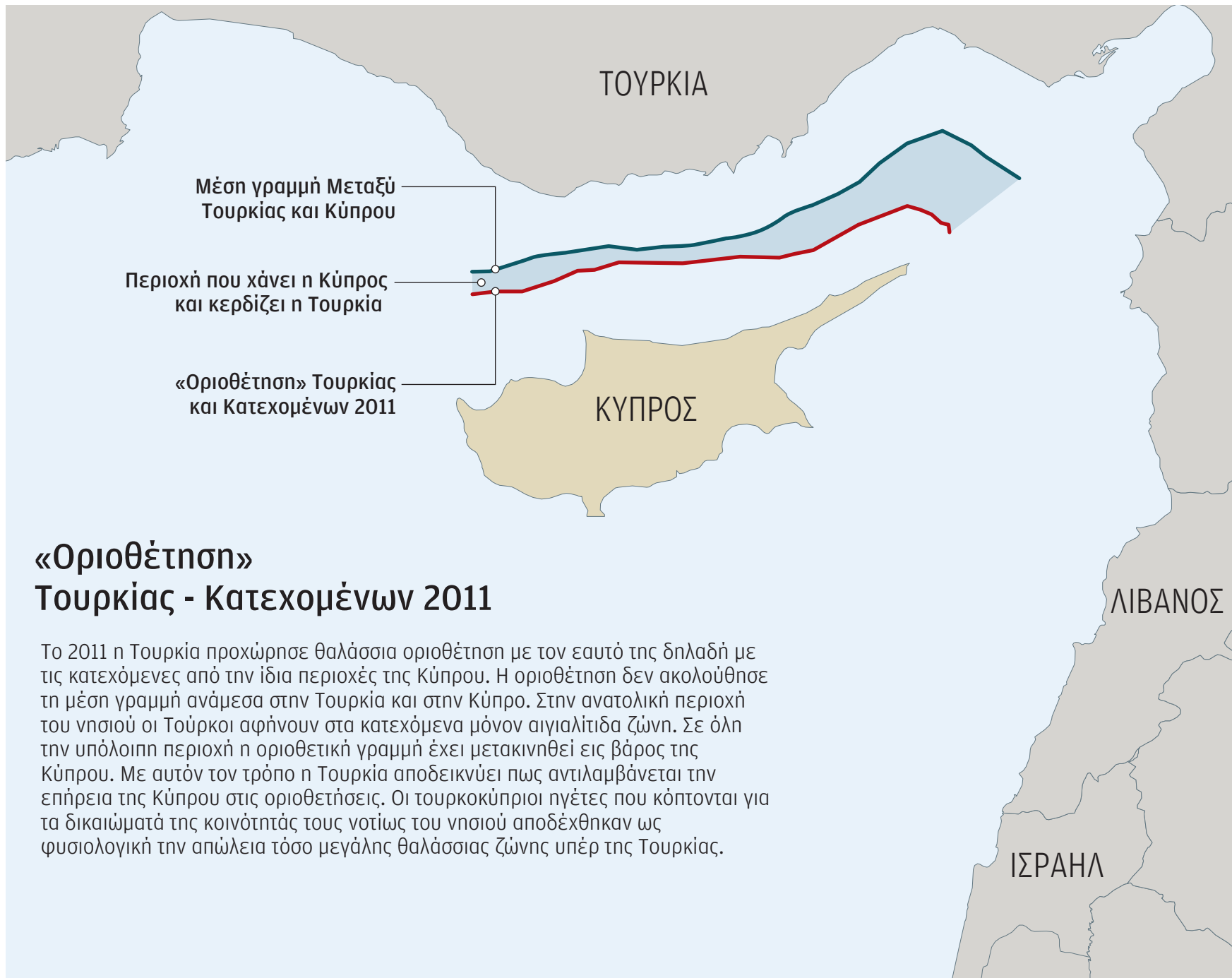
Τον Μάιο του 2019 η Τουρκία προχώρησε σε γεώτρηση εντός της κυπριακής ΑΟΖ. Η Κύπρος αντέδρασε με κατάθεση των συντεταγμένων της μέσης γραμμής μεταξύ του νησιού και της Τουρκίας. Η σχετική κατάθεση έγινε με τη διπλωματική διακοίνωση 06.23.001 της 4ης Μαΐου 2019

θνοὺς δικαίου. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι στις περιπτώσεις οριοθετήσεων υφαλοκρηπίδας ή ΑΟΖ χαράσσεται κατ' αρχάς ένα όριο βασισμένο στη μέση γραμμή. Ακολούθως εξετάζεται εάν υπάρχουν «σχετικές περιστάσεις» που να επιβάλλουν την αλλαγή της πορείας του ορίου. Το μήκος των τουρκικών ακτών στη Μεσόγειο είναι ένα σημαντικό στοιχείο, αλλά σε καμία περίπτωση δεν αρκεί για να δημιουργεί δικαιώματα υπέρ της Τουρκίας νοτίως της Κύπρου. Τέλος, ως προς την εφαρμογή της μέσης γραμμής είναι ενδιαφέρον ότι και η Τουρκία την αποδέχεται όταν προβάλλει χάρτες με θαλάσσια όρια που βασίζονται στη μέση γραμμή ανάμεσα στις ηπειρωτικές ακτές της Τουρκίας και της Αιγύπτου (αγνοώντας, προφανώς, την Κύπρο και τα ελληνικά νησιά).

γ. 2007-2020: Έμπρακτες αμφισβητήσεις των κυπριακών κυριαρχικών δικαιωμάτων

Εκτός από τις ρηματικές διακοινώσεις, η Τουρκία έχει εμπράκτως αμφισβητήσει τα κυπριακά κυριαρχικά δικαιώματα. Οι πλέον συνήθεις ενέργειές της είναι οι ακόλουθες:

- Διεξαγωγή αεροπορικών και ναυτικών γυμνασίων σε θαλάσσιες περιοχές νοτίως του νησιού. Παρενόχληση ερευνητικών σκαφών υπό σημαίες τρίτων χωρών που διενεργούν έρευνες για λογαριασμό της Κυπριακής Δημοκρατίας σε περιοχές εντός της κυπριακής ΑΟΖ.
- Παρεμπόδιση ερευνητικών σκαφών να ερευνήσουν σε περιοχές εντός της κυπριακής ΑΟΖ. Το πλέον ακραίο περιστατικό συνέβη τον Φεβρουάριο του 2018, όταν τουρκικά πο-

«Οριοθέτηση» Τουρκίας - Κατεχομένων 2011

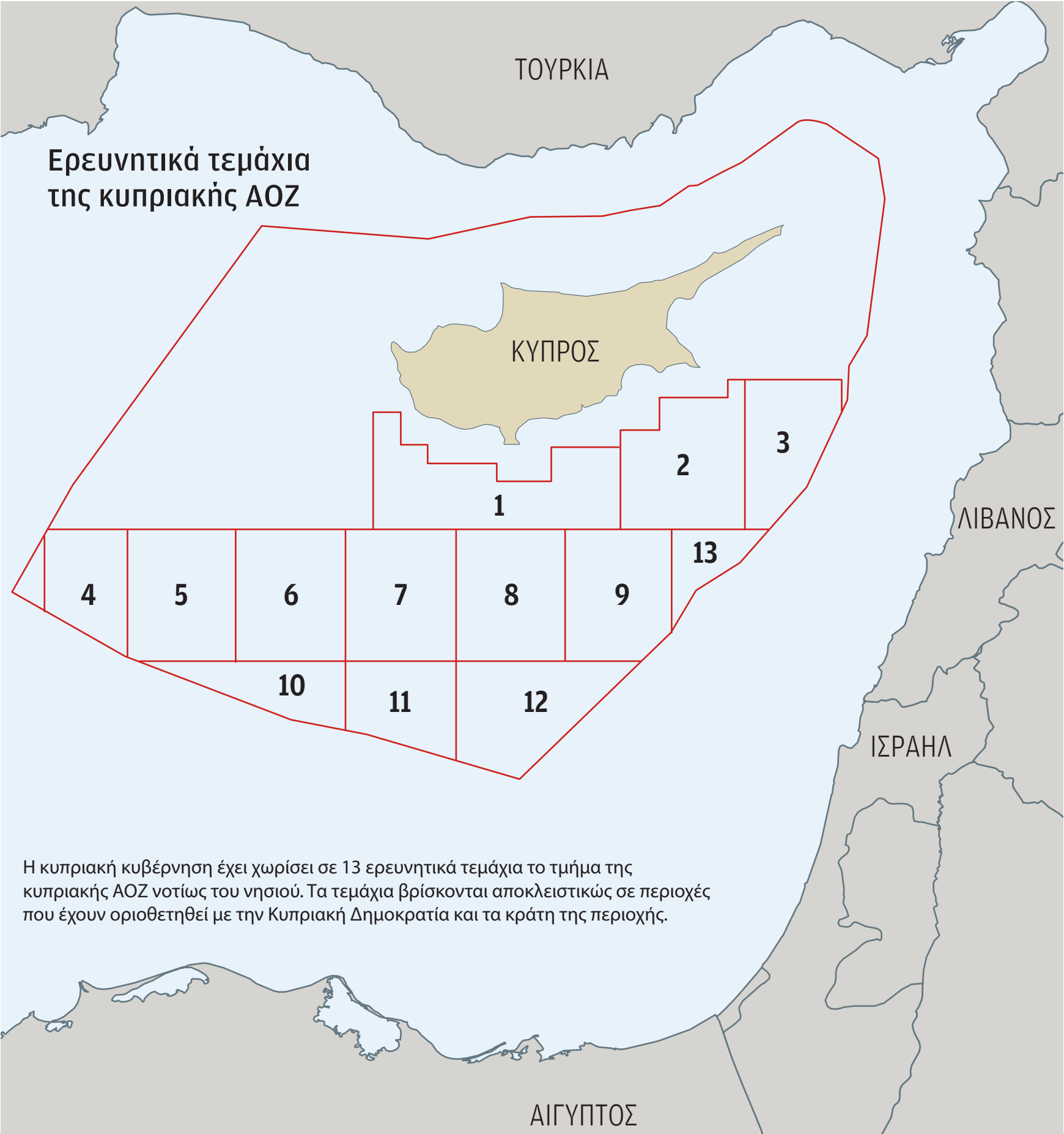
Το 2011 η Τουρκία προχώρησε θαλάσσια οριοθέτηση με τον εαυτό της δηλαδή με τις κατεχόμενες από την ίδια περιοχές της Κύπρου. Η οριοθέτηση δεν ακολούθησε τη μέση γραμμή ανάμεσα στην Τουρκία και στην Κύπρο. Στην ανατολική περιοχή του νησιού οι Τούρκοι αφήνουν στα κατεχόμενα μόνον αιγιαλίτιδα ζώνη. Σε όλη την υπόλοιπη περιοχή η οριοθετική γραμμή έχει μετακινηθεί εις βάρος της Κύπρου. Με αυτόν τον τρόπο η Τουρκία αποδεικνύει πως αντιλαμβάνεται την επήρεια της Κύπρου στις οριοθετήσεις. Οι τουρκοκύπριοι ηγέτες που κόπτονται για τα δικαιώματά της κοινότητάς τους νοτίως του νησιού αποδέχθηκαν ως φυσιολογική την απώλεια τόσο μεγάλης θαλάσσιας ζώνης υπέρ της Τουρκίας.

λεμικά παρεμπόδισαν το πλοίο της ιταλικής εταιρείας ENI να προχωρήσει σε έρευνες στο τεμάχιο 3, στο σημείο «Σουπιά».

- Αποστολή ερευνητικών πλοίων υπό ξένη σημαία να διενεργήσουν έρευνες για λογαριασμό της Τουρκίας σε περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτή ήταν μια πρακτική κυρίως μέχρι το 2010. Μετά από διαβήματα Ελλάδος και Κύπρου, ξένες εταιρείες αρνούνται πλέον να ναυλώσουν τα ερευνητικά πλοία τους όταν πληροφορούνται ότι η Τουρκία θα τα στείλει σε περιοχές αμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ.
- Αποστολή τουρκικών ερευνητικών πλοίων για διεξαγωγή σεισμογραφικών ερευνών στην κυπριακή ΑΟΖ. Την τακτική αυτή ξεκίνησε πρώτος τον Σεπτέμβριο του 2011 ο

βετεράνος των ελληνοτουρκικών κρίσεων, το ωκεανογραφικό σκάφος «Πίρι Ρέις». Λόγω παλαιότητας αντικαταστάθηκε από το σεισμογραφικό σκάφος «Μπαρμπαρός Χαϊρεντίν Πασά». Το τελευταίο ερευνά συχνά τις θαλάσσιες περιοχές πέριξ της Κύπρου, εισερχόμενο συχνά και εντός οριοθετημένων τεμαχίων της κυπριακής ΑΟΖ. Η Τουρκία πίστεψε ότι με αυτή τη μέθοδο θα μπορούσε να επαναλάβει όσα συνήθιζε να κάνει με επιτυχία στο Αιγαίο από το 1976. Στόχος την ήταν να προκαλέσει μείζονα κρίση και να περάσει την εικόνα μιας αμφισβητούμενης περιοχής.

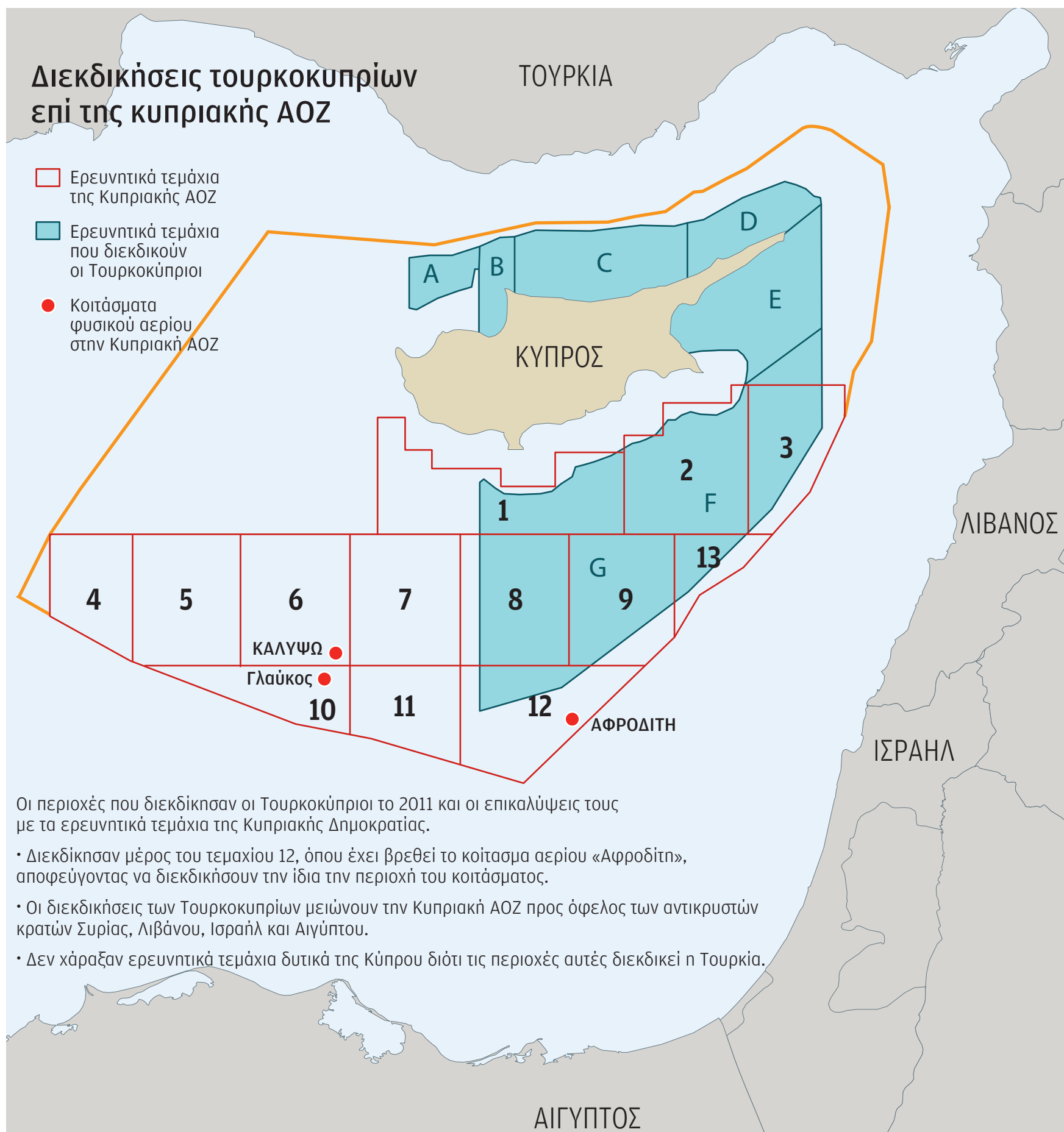
- Από τον Μάιο του 2019 η Τουρκία προχώρησε σε γεωτρητικές έρευνες εντός της κυπριακής ΑΟΖ, για τις οποίες γίνεται λόγος κατωτέρω.

6. Η «οριοθέτηση» μεταξύ Τουρκίας και ψευδοκράτους
Τη 19η Σεπτεμβρίου 2011 ξεκίνησε η Κύπρος τη γεώτρηση που ανακάλυψε το κοιτάσμα «Αφροδίτη». Δύο ημέρες αργότερα, υπεγράφη μια «συμφωνία» μεταξύ της Τουρκίας και του κατεχομένου από αυτήν τμήματος της Κύπρου που οριοθετούσε τη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα

στην Τουρκία και την Κύπρο. Επρόκειτο περί ανυπόστατης συμφωνίας. Το ψευδοκράτος δεν είναι υποκείμενο του διεθνούς δικαίου και δεν έχει διεθνή δικαιοπρακτική ικανότητα να συνάπτει διεθνείς συνθήκες.
Η γραμμή της «οριοθέτησεως» δεν ακολουθούσε τη μέση γραμμή ανάμεσα στις νότιες ακτές της Μικράς Ασίας και τις βόρειες ακτές της

Κύπρου. Οι ηγέτες της τουρκοκυπριακής κοινότητας που διαμαρτύρονται για τις οριοθετήσεις της Κύπρου με τα γειτονικά της κράτη –οριοθετήσεις που βασίζονται απολύτως στη μέση γραμμή και κατά συνέπεια αποδίδουν πλήρη δικαιώματα στο νησί– αποδέχθηκαν μια οριοθέτηση η οποία σε κάποια σημεία περιορίζει την Κύπρο στα όρια των χωρικών της υδάτων.

Ήταν μετατοπισμένη προς τον νότο, εις βάρος της Κύπρου. Προφανώς, η οριοθέτηση ήταν ένα πρότυπο της τουρκικής αντιλήψεως περί «ειδικών συνθηκών» που επικρατούν, ως γνωστόν, στις θάλασσες όπου υπάρχουν εδάφη με ελληνικούς πληθυσμούς (εν αντιθέσει, π.χ., με τον Εύξεινο Πόντο, όπου η οριοθέτηση της Τουρκίας με τα γειτονικά κράτη ακολούθησε τη μέση γραμμή).

Η «οριοθέτηση» δεν δημιουργούσε πρόβλημα στους κυπριακούς σχεδιασμούς. Αφορούσε τις θαλάσσιες περιοχές ανάμεσα στην Τουρκία και στις βόρειες ακτές του νησιού. Η Κύπρος, όμως, δεν περιέλαβε στα τεμάχια που προκήρυξε με διεθνείς διαγωνισμούς θαλάσσιες περιοχές που γειτνιάζουν με τα Κατεχόμενα.

ε. Τα κυπριακά τεμάχια νοτίως του νησιού

Παράλληλα με τη χάραξη των ορίων των εκατέρωθεν ΑΟΖ, η Κύπρος προχώρησε σε τεμαχισμό του μεγαλύτερου τμήματος των θαλάσσιων περιοχών που της ανήκουν νοτίως και νοτιοανατολικά του νησιού. Η συνολική έκταση ανήλθε σε 51.000 τ.χλμ. και διαχωρίστηκε σε 13 ερευνητικά τεμάχια (ή «οικόπεδα», όπως λαν-

θασμένα αναφέρονται). Η Κύπρος απέφυγε να περιλάβει στα ερευνητικά τεμάχια θαλάσσιες περιοχές που γειτνιάζουν με τα Κατεχόμενα και δεν βρίσκονται υπό τον άμεσο έλεγχό της.

Από το 2007 η κυπριακή κυβέρνηση προχώρησε σε τρεις γύρους αδειοδοτήσεων για αναζήτηση, εξερεύνηση και παραγωγή υδρογονανθράκων. Βάσει των αποτελεσμάτων

του πρώτου γύρου παραχώρησε δικαιώματα έρευνας στην αμερικανική εταιρεία ισραηλινών συμφερόντων Νομπλ Ένερτζι στο ερευνητικό τεμάχιο 12. Το φθινόπωρο του 2011 η εταιρεία Νομπλ Ένερτζι ανακάλυψε ένα κοιτάσμα υδρογονανθράκων που ονομάστηκε «Αφροδίτη». Ακολούθησαν το 2012 και το 2016 δύο ακόμη γύροι αδειοδοτήσεων.

Μετά την ανακάλυψη του κοιτάσματος Ζορ εντός της αιγυπτιακής ΑΟΖ, στους επόμενους διεθνείς αδειοδοτικούς γύρους της Κυπριακής Δημοκρατίας εμφανίσθηκαν εταιρείες-κολοσσοί, όπως η ιταλική ENI, η γαλλική TOTAL και η αμερικανική EXXON/MOBIL. Οι έρευνές τους εντός της κυπριακής ΑΟΖ ευοδώθηκαν, αν και τα ανακαλυφθέντα κοιτάσματα, μέχρι την πετρελαϊκή κρίση που προκάλεσε ο κορωνοϊός, ήταν πολύ μικρότερα από αυτά του Ισραήλ ή της Αιγύπτου. Το 2018 κοινοπραξία των εταιρειών ENI-TOTAL ανακάλυψε στο οικόπεδο 6 το κοιτάσμα «Καλυψώ». Εκτιμάται ότι το κοιτάσμα εκτείνεται κάτω και από το τεμάχιο 7, το οποίο διεκδίκησαν και τελικώς πήραν οι δύο εταιρείες τον Αύγουστο του 2019. Επίσης η κοινοπραξία των εταιρειών EXXON/MOBIL και Qatar Petroleum ανακάλυψε το 2019 στο τεμάχιο 10 της κυπριακής ΑΟΖ το κοιτάσμα «Γλαύκος».

Τον Νοέμβριο του 2011, την αμέσως επόμενη ημέρα της υπογραφής της «συμφωνίας» της Τουρκίας με τα Κατεχόμενα, το ψευδοκράτος έσπευσε να «εκχωρήσει» περιοχές ανατολικώς και νοτίως της Κύπρου στην ΤΡΑΟ προς έρευνα. Σε μεγάλο τμήμα τους ήταν περιοχές στις οποίες δεν έχουν θαλάσσιο μέτωπο τα Κατεχόμενα. Είναι στοιχειώδης αρχή του διεθνούς δικαίου ότι, για να έχεις διεκδικήσεις σε μια θαλάσσια περιοχή, θα πρέπει να έχεις θαλάσσιο μέτωπο προς αυτήν. Οι περιοχές που «εκχώρησε» το ψευδοκράτος είχαν προσδιορισθεί με σκοπό να επικαλύψουν τμήματα των τεμαχίων 1, 2, 3, 8, 9, 12 και 13 της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Λεπτομέρεια που έχει τη σημασία της είναι ότι οι Τούρκοι, ενώ διεκδίκησαν μέρος του τεμαχίου 12, όπου έχει βρεθεί το κοιτάσμα αερίου «Αφροδίτη», απέφυγαν να διεκδικήσουν τη συγκεκριμένη περιοχή της γεωτρήσεως ή έστω και να πλησιάσουν προς αυτήν. Αντιλαμβάνονταν ότι θα αποτελούσε πρόκληση για τη διεθνή κοινότητα να διεκδικήσουν ένα κοιτάσμα γύρω από το οποίο υπήρχαν ήδη συμφέροντα πετρελαϊκών εταιρειών.

στ. Ανατροπή της περιφερειακής σταθερότητας

Στην Ανατολική Μεσόγειο η Τουρκία επιχειρεί να ανατρέψει το σύνολο των συμφωνιών οριοθέτησεως στις οποίες προχώρησε η Κύπρος με τις γειτονικές της χώρες. Αφενός αμφισβητεί τις συμφωνίες. Αφετέρου προσκαλούνται τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου να προχωρήσουν σε αντίστοιχες συμφωνίες με την Τουρκία. Το δέλεαρ είναι ότι θα «κερδίσουν» σημαντικές θαλάσσιες εκτάσεις εις βάρος της Κύπρου. Η αμφισβήτηση συμπεφωνημένων θαλασσίων ορίων δεν διαφέρει επί της ουσίας από την αμφισβήτηση χαραγμένων χερσαίων συνό-

ρων. Η προσπάθεια ανατροπής του πολιτικού χάρτη της περιοχής, όπως τον διαμόρφωσαν οι συμφωνίες της Κύπρου με τα γειτονικά της κράτη, αποτελεί εντελώς τυχοδιωκτική επιλογή, που δυναμιτίζει τη σταθερότητα όλης της Ανατολικής Μεσογείου.

Η δε επίκληση των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων είναι εντελώς προσχηματική. Η υποτιθέμενη «εκχώρηση» των περιοχών που διεκδικούν στην τουρκική εταιρεία ΤΡΑΟ δίνει το δικαίωμα στην τελευταία να εμφανίζεται στα χαρτιά να έχει τα δικαιώματα για εξερεύνηση του μέγιστου τμήματος της υφαλοκρηπίδας της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό αποτελεί και τον ουσιαστικό απώτερο στόχο της Τουρκίας: να υπεισέλθει απευθείας (και όχι διά των Τουρκοκυπρίων) στον έλεγχο των κοιτασμάτων του φυσικού αερίου γύρω από την Κύπρο.

ζ. Η μεταφορά του φυσικού αερίου

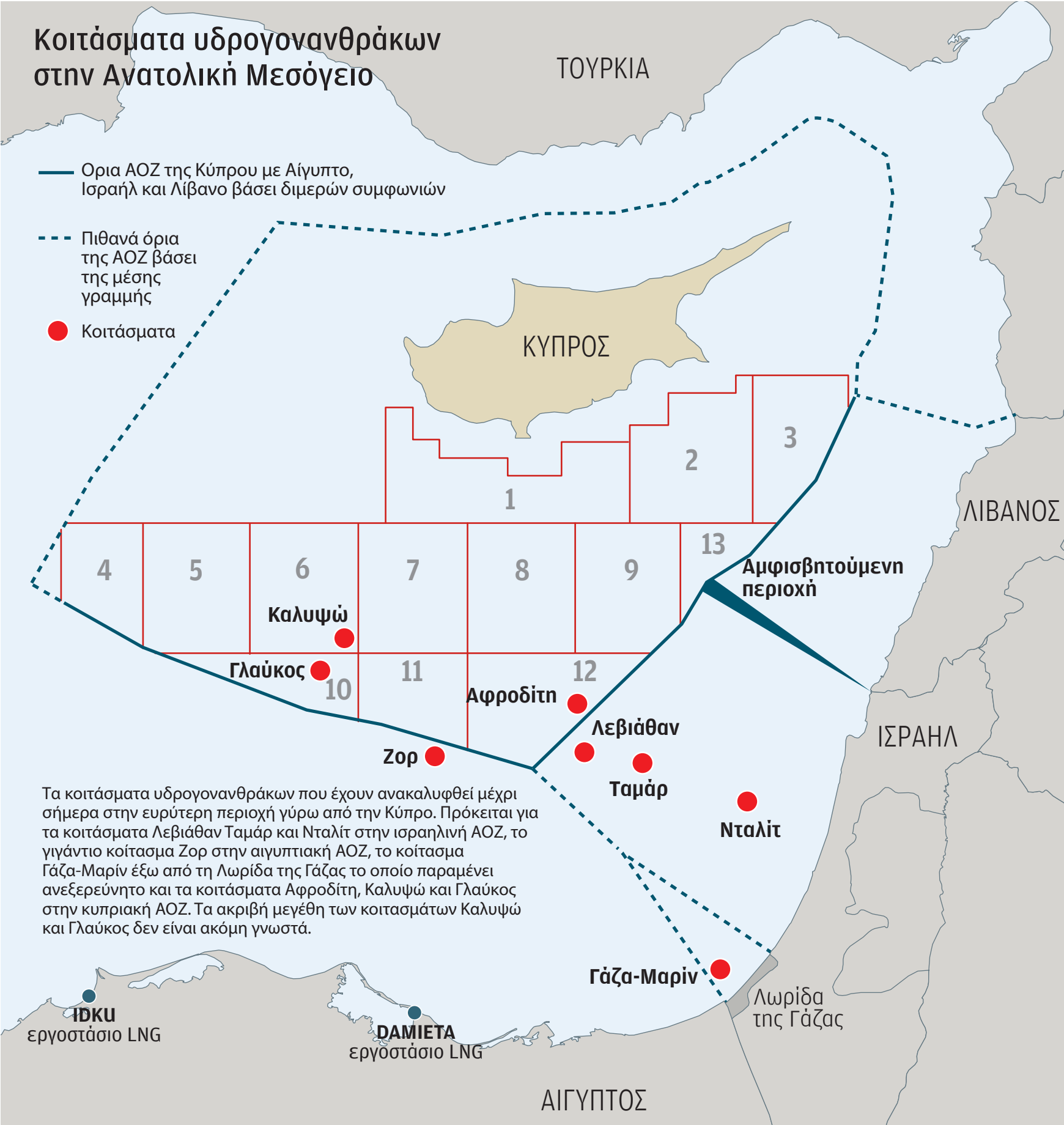
Εκτός από τις διεκδικήσεις θαλασσίων περιοχών, σημείο αιχμής είναι και το θέμα της μεταφοράς του φυσικού αερίου από τη θάλασσα προς την ξηρά. Οι τρόποι διοχετεύσεως του φυσικού αερίου είναι θεωρητικώς οι ακόλουθοι:

I. Με υποθαλάσσιο αγωγό στο Ισραήλ όπου θα κατασκευασθεί εργοστάσιο υγροποίησης του φυσικού αερίου (LNG). Η πρόταση αυτή εμφανίζεται ως η λιγότερο πιθανή να πραγματοποιηθεί, για λόγους ασφαλείας του Ισραήλ.

II. Με θαλάσσιο εργοστάσιο υγροποίησης αερίου (γνωστό ως FLNG – Floating liquefied natural gas) ακριβώς δίπλα στα κοιτάσματα της Μεσογείου. Το σχέδιο αυτό έχει υψηλό κόστος και παρουσιάζει τεχνικά προβλήματα.

III. Με υποθαλάσσιο αγωγό στην Κύπρο, όπου θα κατασκευασθεί εργοστάσιο υγροποίησης του φυσικού αερίου (LNG) και με πλοία θα μεταφέρεται σε όλο τον κόσμο. Το εργοστάσιο υγροποίησης αυξάνει σημαντικά το κόστος, οπότε χρειάζεται μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου για να μπορέσει να αποσβεσθεί σύντομα το κόστος της επενδύσεως.

IV. Με υποθαλάσσιο αγωγό στην Ελλάδα που θα μεταφέρει το αέριο κατευθείαν από τα σημεία εξορύξεως στην Ανατολική Κρήτη και στη συνέχεια στην ηπειρωτική Ελλάδα και στην Ιταλία. Είναι γνωστός ως αγωγός EastMed. Η συγκεκριμένη πρόταση συμφέρει πολιτικά τον ελληνισμό. Η Ελλάδα θα καταστεί διαμετακομιστικός κρίκος για το φυσικό αέριο και θα αναβαθμιστεί η γεωστρατηγική σημασία του άξονα Ελλάδος-Κύπρου. Τα προβλήματα είναι ότι έχει πολύ υψηλό κόστος και τεχνικά προβλήματα, λόγω της μεγάλης διαδρομής που πρέπει να ακολουθήσει σε μεγάλα βάθη. Το

μεγαλύτερο πρόβλημα είναι ότι οι υπάρχουσες ποσότητες φυσικού αερίου από Κύπρο και Ισραήλ δεν κρίνονται επαρκείς για τη λειτουργία του. Η Αίγυπτος δεν ενδιαφέρεται να συμμετάσχει. Θέλει να μετατραπεί η ίδια στον νέο ενεργειακό κόμβο της περιοχής (γεγονός που τη φέρνει σε συγκρουσιακή πορεία με την Τουρκία). Εάν, όμως, ανακαλυφθούν στο μέλλον νέα κοιτάσματα υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, το

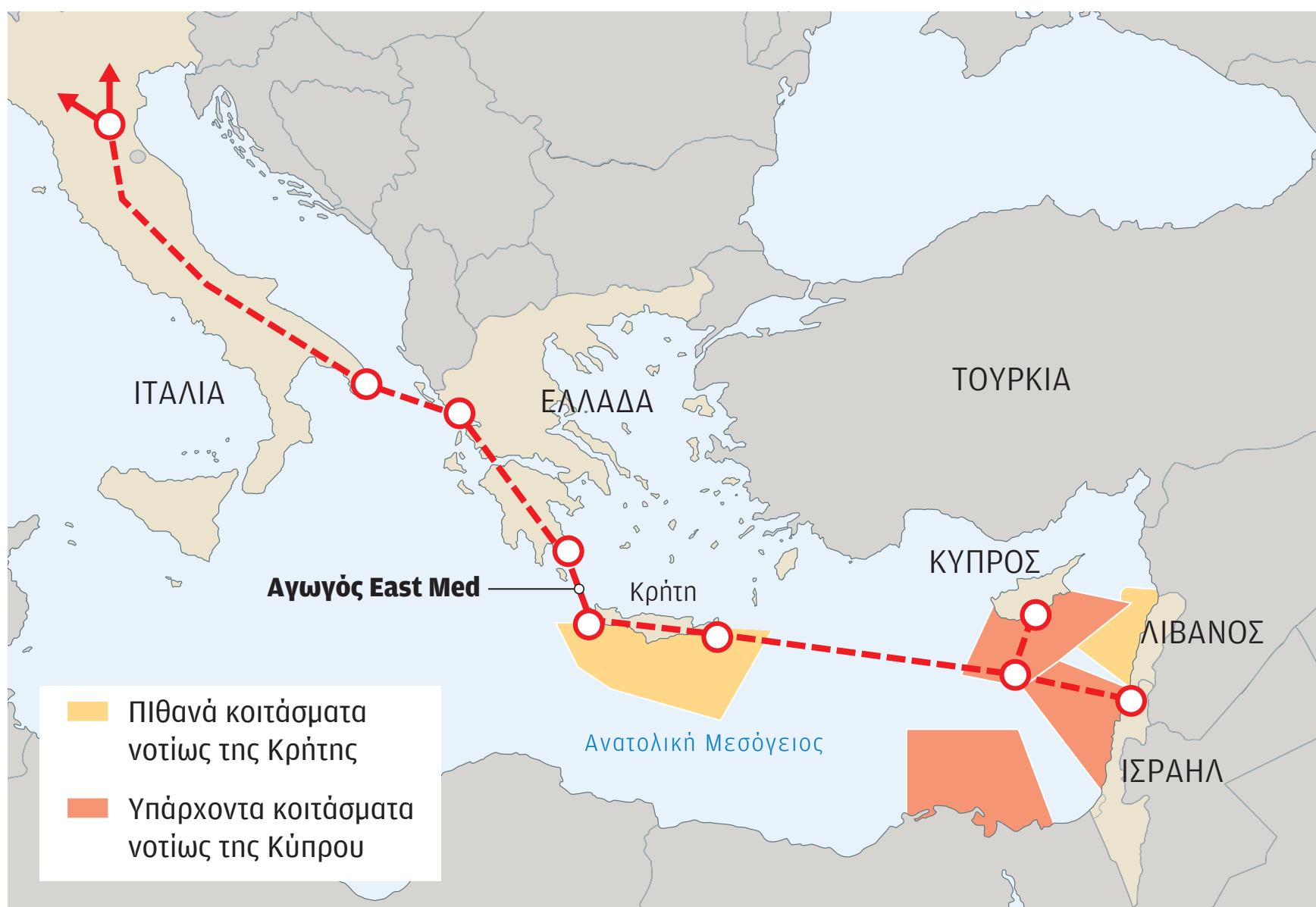
ζήτημα θα τεθεί με εντελώς διαφορετικούς όρους.

V. Μεταφορά αερίου στην Κύπρο, παραγωγή ρεύματος και διανομή του με υποθαλάσσια καλώδια στην Ευρώπη και στο Ισραήλ. Δεν είναι βέβαιο ότι μπορεί να καλύψει μεγάλες ενεργειακές ανάγκες.

VI. Με υποθαλάσσιο αγωγό στην Τουρκία και στη συνέχεια προς την Ευρώπη. Είναι η λύση που θέλει η Τουρκία, η οποία εδώ και

χρόνια επιθυμεί να είναι ο μοναδικός διαμετακομιστικός φορέας αερίου από την Ανατολή προς την Ευρώπη. Η κατοχή της Κύπρου και οι κακές πολιτικές σχέσεις της Τουρκίας με όλα τα κράτη της περιοχής απομακρύνουν το ενδεχόμενο.

VII. Με υποθαλάσσιο αγωγό στην Αίγυπτο, όπου υπάρχουν ήδη εργοστάσια υγροποίησης φυσικού αερίου που υπολειπουργούν.

Η Αίγυπτος διαθέτει από το 2005 στη μεσογειακή ακτή της δύο μονάδες υδρογονάνθρακες. Πρόκειται για τη μονάδα Ιντκού (στην οποία συμμετέχουν η αμερικανική SHELL και η γαλλική TOTAL) και τη μονάδα Νταμιέτα (όπου συμμετέχουν η ιταλική ENI και η βρετανική BP). Σε αυτή τη φάση, η συγκεκριμένη πρόταση δείχνει να είναι η πλέον εφικτή.

η. Οι τουρκικές γεωτρήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ

Τον Μάιο του 2019 η Τουρκία προχώρησε σε ερευνητική γεώτρηση για υδρογονάνθρακες εντός της κυπριακής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ). Έστειλε στην περιοχή ένα γεωτρητικό σκάφος, το «Φάτιχ» (Πορθνητής), συνοδευόμενο από δύο άλλα βοηθητικά σκάφη. Έκτοτε έχουν γίνει άλλες πέντε γεωτρήσεις εντός της κυπριακής ΑΟΖ. Τρεις από αυτές έγιναν σε οριοθετημένα τεμάχια της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ μία έγινε εντός των χωρικών υδάτων της, σε θαλάσσια περιοχή που γειτνιάζει προς τα Κατεχόμενα. Εκτός από το «Φάτιχ», συμμετείχε στις γεωτρήσεις και το γεωτρητικό σκάφος «Γιαβούζ». Τις γεωτρήσεις επιτηρούσαν και κάλυπταν τουρκικές φρεγάτες.

Μέχρι τον Αύγουστο του 2020 δεν είχε βρεθεί κάτι αξιόλογο από τις γεωτρήσεις. Τα δύο σκάφη είχαν την τεχνική δυνατότητα να πραγ-

ματοποιήσουν εξορύξεις. Είναι όμως αμφίβολο εάν τα πληρώματά τους έχουν την απαραίτητη τεχνογνωσία να ανακαλύψουν κοιτάσματα. Τα συγκεκριμένα πλοία διαθέτουν τεχνολογία αιχμής που απαιτεί εξειδικευμένο προσωπικό. Λόγω των κυπριακών διαβημάτων, η Τουρκία δεν μπόρεσε να βρει σοβαρές εταιρείες να συνεργαστούν μαζί της σε αυτόν τον τομέα. Η Τουρκία όμως ενδιαφέρεται πρωτίστως να δείξει ότι προχωρεί σε γεωτρήσεις σε περιοχές της κυπριακής ΑΟΖ.

Από νομικής πλευράς η διενέργεια μιας γεωτρήσεως στην κυπριακή ΑΟΖ είναι εξαιρετικά σοβαρή. Ένα κράτος ασκεί επί της ΑΟΖ του κυριαρχικά δικαιώματα για την εξερεύνηση, την εκμετάλλευση, τη διατήρηση και τη διαχείριση των φυσικών του πόρων. Όταν η Τουρκία προβαίνει σε γεωτρήσεις, παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου. Η γεώτρηση κατ' ουσίαν εξισώνεται με πολεμική κατοχή. Τα κυριαρχικά δικαιώματα εξακολουθούν να ανήκουν στην Κύπρο, αλλά η Τουρκία τα ασκεί παρανόμως.

Η διενέργεια γεωτρήσεως είναι πιο σοβαρή από τις σειсмоγραφικές έρευνες. Οι σειсмоγραφικές έρευνες διενεργούνται με ηχοβολισμό του βυθού από ένα σκάφος που βρίσκεται στην επιφάνεια. Η ενέργεια αυτή αποτελεί παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του παράκτιου

κράτους, αλλά δεν προκαλεί ανεπανόρθωτη βλάβη. Αντιθέτως, η γεώτρηση προκαλεί μη αναστρέψιμη βλάβη. Το γεωτρήσιμο δημιουργεί ένα μόνιμο φρέαρ στον βυθό, το οποίο μπορεί να έχει βάθος χιλιομέτρων. Το φρέαρ μπορεί να εντοπίσει ή και να καταστρέψει κοιτάσμα σε περίπτωση κακών χειρισμών. Επιπλέον, εάν βρεθεί κοιτάσμα, τότε η Τουρκία θα επιδιώξει να το εκμεταλλευθεί. Υπ' αυτό το πρίσμα, η προσπάθεια για γεώτρηση έχει πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα εν συγκρίσει προς τη διενέργεια σεισμογραφικών ερευνών.

Η Τουρκία προχώρησε σε αυτή την ακραία κίνηση διότι για περίπου μία δεκαετία έτρεχε πίσω από τις πρωτοβουλίες της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία δημιουργούσε οικονομικά συμφέροντα με πετρελαϊκές εταιρείες-κολοσσούς στα οριοθετημένα τεμάχια νοτίως του νησιού. Η Τουρκία είχε απομονωθεί εντελώς από τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Επέλεξε μια ακραία κίνηση για να ξαναμπεί στο παιχνίδι και να ακυρώσει τις κυπριακές πρωτοβουλίες. Στάθμισε τις συνέπειες και το γεγονός ότι η Κύπρος δεν είχε ένοπλη αποτρεπτική ισχύ και προχώρησε. Με την κίνηση αυτή ανίχνευσε και την αποφασιστικότητα της Ελλάδος και τις συνέπειες που θα έχει η πραγματοποίηση γεωτρήσεως στην ελληνική υφαλοκρηπίδα.

Η Κύπρος αντέδρασε με την έκδοση διεθνών ενταλμάτων συλλήψεως. Η κίνηση για ένα κράτος που δεν διαθέτει στρατιωτική ισχύ ήταν σωστή. Τα δύο τουρκικά ερευνητικά σκάφη, όπως και τα συνοδευτικά τους πλοία, έχουν πληρώματα που αποτελούνται από αλλοδαπούς, κυρίως Αζέρους και Νορβηγούς. Μετά την έκδοση των ενταλμάτων, εάν τα άτομα αυτά επιχειρήσουν να εισέλθουν στην ΕΕ, θα συλληφθούν.

Επίσης, μεγάλη διπλωματική επιτυχία για την Κύπρο υπήρξαν και οι καταδικαστικές δηλώσεις από την ΕΕ, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία, καθώς και τα κράτη της περιοχής, όπως το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Πέραν όμως των δηλώσεων, απογοητευτική ήταν η έμπρακτη αντίδραση χωρών όπως η Γαλλία ή η Ιταλία, εταιρείες των οποίων θίγονταν άμεσα από τα τουρκικά γεωτρήματα που είχαν εισέλθει σε τεμάχια της κυπριακής ΑΟΖ που είχαν αποδοθεί σε αυτές.

Επίσης υπήρξαν και κυρώσεις από την ΕΕ εις βάρος της τουρκικής κρατικής εταιρείας πετρελαίου ΤΡΑΟ. Θεωρητικώς η ΕΕ είναι προνομιακό πεδίο για την Κύπρο. Επιπλέον διαθέτει εμπειρία ως προς την επιβολή ανάλωγων κυρώσεων εις βάρος ιρανικών πετρελαϊκών εταιρειών. Παρά ταύτα οι κυρώσεις που αποφασίσθηκαν ήσαν εξαιρετικά ήπιες και η διαδικασία χρονοβόρα. Μετά από 8 μήνες από τότε που ξεκίνησαν οι γεωτρήσεις, αποφασίσθηκε η επιβολή ταξιδιωτικής απαγορεύσεως προς την ΕΕ και η δέσμευση περιουσιακών στοιχείων εις βάρος δύο υψηλόβαθμων στελεχών της τουρκικής εταιρείας πετρελαίου ΤΡΑΟ...

Κατά τα λοιπά η Κύπρος παρέμεινε προσηλωμένη στον στόχο της να ολοκληρώσει το ενεργειακό της πρόγραμμα και να προσπαθήσει να διατηρήσει την πρωτοβουλία των κινήσεων. Η κατάρρευση των τιμών του πετρελαίου λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσεως με τον κορωνοϊό οδήγησε την άνοιξη του 2020 σε προσωρινή διακοπή των ερευνητικών προγραμμάτων των εταιρειών που είχαν αναλάβει τεμάχια της κυπριακής ΑΟΖ. Αντιθέτως, η Τουρκία δεν σταμάτησε τις γεωτρήσεις, δεδομένου ότι τα κίνητρά της δεν είναι οικονομικά, αλλά γεωπολιτικά.

Οι τουρκικές κινήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ προοιωνίζονται τις προθέσεις της Τουρκίας να προχωρήσει σε αντίστοιχες ενέργειες στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Βεβαίως, τα μέγεθν Κύπρου και Ελλάδος είναι διαφορετικά. Δεν είναι μόνο ότι η Κύπρος δεν έχει ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις. Επιπλέον, το ενεργειακό πρόγραμμα της Ελλάδος δεν κινδυνεύει, διότι βρίσκεται ακόμη στα σπάργανα, κολλημένο από το 2014. Επιπλέον υπάρχει και ιστορικό προηγούμενο. Το 1976 και το 1987 η Ελλάδα είχε

Η μακρά πορεία για κυρώσεις εις βάρος της Τουρκίας

20 Ιουνίου 2019	Απόφαση για λήψη «στοχευμένων μέτρων» κατά της Τουρκίας.
15 Ιουλίου 2019	• Αναστολή διαπραγματεύσεων για τη Συμφωνία Αεροπορικών Μεταφορών. • Μη πραγματοποίηση του Συμβουλίου Συνδέσεως με την Τουρκία και διακοπή τακτικών συνεδριάσεων του υψηλού επιπέδου διαλόγου ΕΕ-Τουρκίας. • Μείωση προενταξιακής βοήθειας προς την Τουρκία για το 2020. • Μέτρα ως προς τον περιορισμό του δανεισμού της Τουρκίας με κρατικούς τίτλους από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. • Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε να εξειδικεύσει μέτρα εις βάρος της Τουρκίας.
14 Οκτωβρίου 2019	Εκ νέου καταδίκη των συνεχιζόμενων παράνομων ενεργειών της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και κατ' αρχήν συμφωνία για τη θέσπιση καθεστώτος-πλαισίου περιοριστικών μέτρων έναντι φυσικών και νομικών προσώπων που ευθύνονται για τις παράνομες γεωτρήσεις.
8 Νοεμβρίου 2019	Συμφωνία για θέσπιση πλαισίου λήψεως μέτρων κατά φυσικών ή νομικών προσώπων που ευθύνονται για γεωτρήσεις ή που παρέχουν οικονομική, τεχνική ή υλική στήριξη στις γεωτρήσεις. Τα μέτρα θα συνίστανται: • στην απαγόρευση εισόδου των φυσικών προσώπων στην ΕΕ • στη δέσμευση των περιουσιακών τους στοιχείων και • στην απαγόρευση διαθέσεως κεφαλαίων από την ΕΕ στα εν λόγω φυσικά ή νομικά πρόσωπα.
27 Φεβρουαρίου 2020	Ταξιδιωτική απαγόρευση προς την ΕΕ και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων εις βάρος: α του αντιπροέδρου και αναπληρωτή γενικού διευθυντή της τουρκικής εταιρείας πετρελαίου ΤΡΑΟ και β του αναπληρωτή διευθυντή του τμήματος Εξερεύνησης της συγκεκριμένης εταιρείας.

κινητοποιήσει στρατό και στόλο προκειμένου να αποτρέψει την έξοδο τουρκικών σεισμογραφικών πλοίων στο Αιγαίο. Μια γεώτρηση έχει απείρως μεγαλύτερη βαρύτητα.

Θ. Τι κρύβεται πίσω από τις τουρκικές ενέργειες

Είναι απολύτως σαφές ότι από πλευράς διεθνούς δικαίου οι τουρκικές διεκδικήσεις γύρω από την Κύπρο στερούνται ερείσματος. Για ποιον λόγο, όμως, η Τουρκία προβαίνει σε τόσο εξόφθαλμες παρεμβάσεις; Η απάντηση είναι ότι η πιθανότητα ανευρέσεως κοιτασμάτων υδρογονανθράκων θα δημιουργήσει για την ΕΕ μια εναλλακτική πηγή τροφοδοσίας ενεργειακών πόρων στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό ανατρέπει τον στρατηγικό σχεδιασμό της Τουρκίας σε τρία σημεία:

- Αμφισβητείται η de facto κυριαρχία της στην Ανατολική Μεσόγειο διά της τουρκικής εισβολής το 1974.** Όλες οι προτάσεις τύπου Σχεδίου Ανάν αντανακλούν την ισχύ της Τουρκίας επί της Κύπρου. Μέχρι σήμερα η διεθνής κοινότητα συζητά χωρίς πρόβλημα την πιθανότητα παραμονής τουρκικών στρατευμάτων στο νησί, την παρουσία τουρκικής βάσεως στο διηνεκές, επεμβατικά δικαιώματα, εγγυήσεις και όλα αυτά τα μειωτικά για την κυριαρχία ενός κράτους τον 21ο αιώνα. Είναι προφανές ότι, εάν βρεθούν κοιτάσματα, όλες αυτές οι προτάσεις θα αλλάξουν. Κανείς στη Δύση δεν θα θέλει να ελέγχεται η πλούσια σε ενεργειακά κοιτάσματα Κύπρος από την Τουρκία του Ερντογάν.
- Ανατρέπεται ο στρατηγικός σχεδιασμός της να είναι η μοναδική οδός τροφοδοσίας της Ευρώπης από την Ανατολή και δημιουργούνται δεσμοί μεταξύ των κρατών της Ανατολικής Μεσογείου.** Η Τουρκία έχει αντιδράσει εξαιρετικά έντονα στην πιθανότητα δημιουργίας του EastMed. Εκ πρώτης όψεως αυτό είναι περιέργο για έναν αγωγό υψηλού κόστους και μέτριας χωρητικότητας. Στην Τουρκία καταλήγουν σήμερα αγωγοί φυσικού αερίου από τη Ρωσία, το Ιράν και το Αζερμπαϊτζάν. Ουσιαστικά, όσο φυσικό αέριο έρχεται από την ανατολή προς την Ευρώπη διασχίζει το τουρκικό έδαφος. Αυτό είναι αποτέλεσμα μακροχρόνιου σχεδιασμού. Τυχόν αγωγός που δημιουργεί εναλλακτική οδό ανατρέπει τον τουρκικό στρατηγικό σχεδιασμό. Ο αγωγός EastMed, όμως, δεν μπορεί να μεταφέρει τέτοιες ποσότητες που να ανατρέπουν την τουρκική πρωτοκαθεδρία. Η υπερβολική αντίδραση της Τουρκίας οφείλεται και στην αποφυγή δημιουργίας στρατηγικών συμφερόντων μεταξύ των κρατών που θα συμμετάσχουν στον αγωγό EastMed οψέποτε κατασκευασθεί. Τέλος, ένας αγωγός

όπως ο Eastmed που θα ελέγχεται από δύο ευρωπαϊκά κράτη θα είναι πάντα πιο ελκυστικός για την ΕΕ.

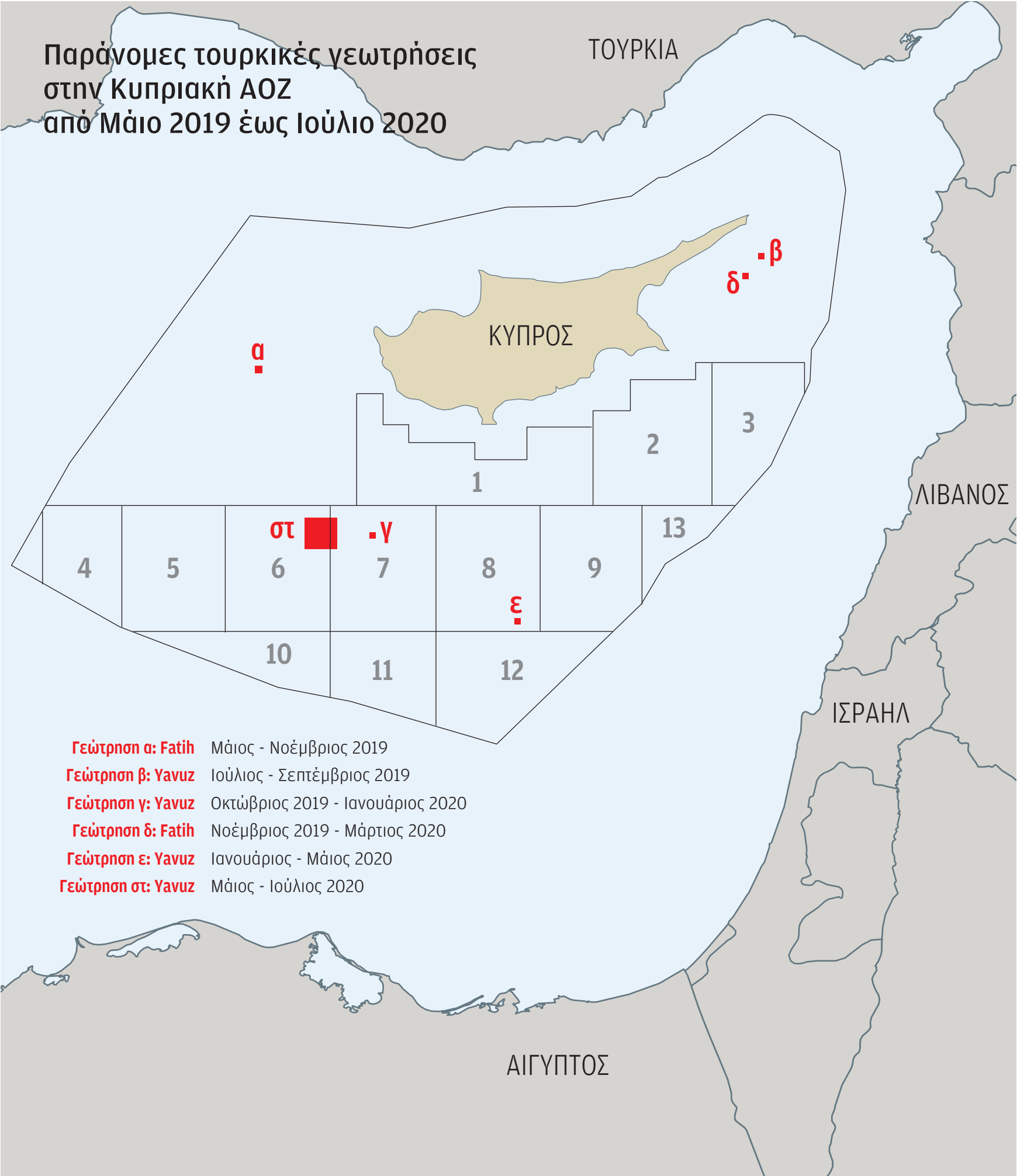
- Χάνει τα πολύτιμα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου.** Παρά τη ραγδαία οικονομική της ανάπτυξη επί χρόνια, η Τουρκία είχε ένα από τα μεγαλύτερα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών σε όλο τον κόσμο. Το έλλειμμα προέρχεται κυρίως από τις εισαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου για τις ενεργειακές ανάγκες της χώρας. Τα ενεργειακά κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου, είτε μικρά είτε μεγάλα, είναι πολύτιμα για την Τουρκία.

Προκειμένου να αντιμετωπίσει την ανατροπή στρατηγικών της επιλογών εδώ και χρόνια, η Τουρκία επιχειρήσει να εφαρμόσει στην Ανατολική Μεσόγειο το δοκιμασμένο μοντέλο του Αιγαίου. Οι συμφωνημένες οριοθετήσεις της Κύπρου με τα κράτη της περιοχής (που δεν μπορούν να γίνουν στο Αιγαίο...) περιόρισαν αυτόν τον κίνδυνο. Η Τουρκία τώρα έχει δύο στόχους. Ο άμεσος είναι να ακυρώσει το ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου. Στο ιδανικό σενάριο για την Τουρκία, κάποια από τις πολλές γεωτρήσεις που κάνει θα οδηγήσει σε ανακάλυψη κοιτάσματος το οποίο θα σπεύσει να εκμεταλλευθεί. Εάν συμβεί κάτι τέτοιο, θα βρεθεί σε θέση αντίστοιχη με εκείνη της Κυπριακής Δημοκρατίας, που έχει επίσης ανακαλύψει κοιτάσματα υδρογονανθράκων και εκμεταλλεύεται το ένα από αυτά. Ο απώτερος στόχος είναι να εμπλακεί άμεσα και να ελέγξει η ίδια την εκμετάλλευση όλων των υδρογονανθράκων της κυπριακής ΑΟΖ. Γι' αυτόν τον λόγο καλεί τους Ελληνοκυπρίους να προσέλθουν σε διαπραγματεύσεις προκειμένου να λυθεί το πρόβλημα (των φυσικών πόρων και όχι της κατοχής του νησιού...). Η χώρα που συζητά το Κυπριακό επί 45 χρόνια ζητά άμεσα κάποια «ενδιάμεση λύση» για την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων...

Ι. Η σημασία των κυπριακών υδρογονανθράκων για το Κυπριακό

Μετά το 1974 οι πιθανότητες ανατροπών στο Κυπριακό υπέρ των ελληνικών συμφερόντων ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτες. Η συντριπτική παρουσία του τουρκικού στρατού στην Κύπρο όχι μόνο απέτρεπε οποιεσδήποτε στρατιωτικές κινήσεις για την απομάκρυνσή του, αλλά καθιστούσε όμηρο τον κυπριακό ελληνισμό σε τυχόν νέα προέλαση. Εξ ανάγκης καλλιεργήθηκε η αντίληψη ότι οι πρόσφυγες θα επέστρεφαν στα κατακτημένα εδάφη διά της επικρατήσεως του διεθνούς δικαίου.

Η Τουρκία, όμως, θεωρούσε ότι με την εισβολή είχε επιλύσει το θέμα. Αντιστοίχως,

οι μεγάλες δυτικές δυνάμεις ήσαν ικανοποιημένες από την ισορροπία που είχε επιβληθεί στο νησί. Στα μάτια τους τα τουρκικά στρατεύματα είχαν επιβάλει μια άδικη ειρήνη, αλλά πάντως ειρήνη (διότι στην πράξη πρόκειται περί ειρήνης και ουχί περί εκχειρίας), και συνακολούθως είχαν διασφαλίσει τη σταθερότητα στην περιοχή. Οι εξελίξεις στην Κύπρο ήσαν προβλέψιμες και δεν επεφύλασσαν εκπλήξεις για τα συμφέροντά τους.

Επιπλέον, στην πράξη, η ελληνική πλευρά ανέτρεψε την πολιτική της διεθνοποιήσεως, αποδεχόμενη διακοινοτικές συνομιλίες. Οι συνομιλίες αυτές υποβιβάζουν τη διαφορά στο επίπεδο των δύο κοινοτήτων, ωσάν να κατέχουν οι Τουρκοκύπριοι το βόρειο τμήμα του νησιού. Αντιθέτως, η Τουρκία εμφανίζεται αποστασιοποιημένη και λειτουργούσα ως απλή εντολοδόχος των Τουρκοκυπρίων.

Μόνο η αίτηση για ένταξη της Κύπρου στην ΕΟΚ/ΕΕ κίνησε τα λιμνάζοντα ύδατα. Η δυναμική που δημιούργησε κινητοποίησε πολύ περισσότερο τον διεθνή παράγοντα από ό,τι τα δεκάδες ψηφίσματα σε διεθνείς οργανισμούς. Η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, όμως, κινδύνευε να ανατρέψει τις ισορροπίες του 1974 και να προσφέρει ένα σημαντικό πλεονέκτημα στην ελληνική πλευρά. Οι άμεσα ενδιαφερόμενες χώρες, Βρετανία και ΗΠΑ, έσπευσαν να ακυρώσουν το πλεονέκτημα διά του Σχεδίου Ανάν. Σε περίπτωση αποδοχής του, το νέο κράτος της Κύπρου θα ανελάμβανε να στηρίξει την τουρκική ένταξη κατ' επιταγήν της Ιδρυτικής του Συμφωνίας. Η απόρριψή του μόνο από τους Ελληνοκυπρίους μεθοδεύθηκε για να λειτουργήσει ως κάθαρση για την τουρκική εισβολή και ως άγος (και απονομιμοποίηση) για την ελληνική πλευρά.

Στα χρόνια μετά την απόρριψη του Σχεδίου Ανάν, τα πράγματα παρέμειναν βαλτωμένα στο Κυπριακό. Οι όποιες προτάσεις επιλύσεως του Κυπριακού αποτελούσαν κατ' ουσίαν παραλλαγές του Σχεδίου Ανάν που είχε απορριφθεί σε συντριπτικό ποσοστό από τους Ελληνοκυπρίους. Επειδή ουδείς από την ελληνοκυπριακή πλευρά τολμούσε να αναλάβει αυτό το φορτίο, η «μη λύση» ως λύση, δηλαδή η διαιώνιση της παρούσας καταστάσεως, προέβαλλε ως η πλέον πιθανή προοπτική.

Η ανεύρεση μεγάλων ενεργειακών πηγών στην Ανατολική Μεσόγειο το 2011 άλλαξε για πρώτη φορά τα δεδομένα λύσεως του Κυπριακού. Κάποιο τμήμα της ελληνικής πλευράς πίστεψε ότι τα κυπριακά ενεργειακά κοιτάσματα μπορούν να λειτουργήσουν ως δέλεαρ προς τους Τούρκους για να βρεθεί λύση. Πρόκειται περί ευσεβούς πόθου.

Η Τουρκία θα δεχόταν να βοηθήσει, μόνο εάν ενδιαφερόταν για την ευημερία των

Τουρκοκυπρίων και δεν έβλεπε την Κύπρο στρατηγικά. Η Τουρκία δεν αρκείται να «συμμετέχει» στην εκμετάλλευση των ενεργειακών πηγών διά των Τουρκοκυπρίων. Σε μια τέτοια περίπτωση, οι τελευταίοι θα απολάμβαναν των ωφελημάτων ως κάτοικοι ενός άλλου ανεξάρτητου κράτους. Η Τουρκία θα θελήσει να εμπλακεί άμεσα στην έρευνα και την εκμετάλλευση των ενεργειακών πηγών νοτίως του νησιού και στη μεταφορά τους διά του εδάφους της. Αυτό σημαίνει ότι θα επιχειρήσει να προσαρμόσει το όποιο σχέδιο λύσεως στη νομιμοποίηση της άμεσης συμμετοχής της στον έλεγχο των ενεργειακών αποθεμάτων της Κύπρου.

Η ανεύρεση κοιτασμάτων που βρίσκονται τυχαίως στο νότιο τμήμα του νησιού, που ελέγχεται από την Κυπριακή Δημοκρατία, είναι όντως πολύ σημαντική, αλλά για διαφορετικό λόγο. Δίνει τη δυνατότητα στην ελληνική πλευρά να παρουσιάσει μια διαφορετική διάσταση του Κυπριακού. Σε περίπτωση ανευρέσεως σημαντικών κοιτασμάτων, ουδείς θα επιθυμούσε να δει τον έλεγχό της να περνά στα χέρια του Ερντογάν. Είναι επίσης προφανές ότι συμφέρει την ελληνική πλευρά ο έλεγχος των κοιτασμάτων από τη σημερινή Κυπριακή Δημοκρατία παρά από ένα μόρφωμα (παρόμοιο με αυτό που προδιέγραφε το Σχέδιο Ανάν) εν δυνάμει ενεργούμενο της Τουρκίας.

Οι ενεργειακές πηγές που έχουν ανακαλυφθεί μέχρι στιγμής δεν επαρκούν για να γίνει αυτή η στρατηγική κίνηση. Πρωταρχικό μέλημα της ελληνικής πλευράς πρέπει να είναι η συνέχιση των ερευνών νοτίως της Κύπρου (και της Κρήτης). Μόνο έτσι υπάρχει ελπίδα η λύση στο Κυπριακό να είναι κάτι διαφορετικό από ένα νέο Σχέδιο Ανάν. Οι Τούρκοι προσπαθούν να ακυρώσουν αυτή την προοπτική. Για την ελληνική πλευρά πρώτο ζητούμενο είναι η ανεύρεση νέων ενεργειακών κοιτασμάτων. Σε περίπτωση επιτυχίας, οι συνομιλίες που θα ακολουθήσουν θα γίνουν με άλλους όρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Ανατολική Μεσόγειος και Ελλάδα

α. Διεκδικήσεις σε περιοχές όπου η Τουρκία δεν έχει θαλάσσιο μέτωπο

Τον Μάρτιο του 2020, η Τουρκία κατέθεσε στον ΟΗΕ έναν χάρτη με τα όρια των περιοχών της Ανατολικής Μεσογείου που θεωρεί ότι της ανήκουν. Ο χάρτης βασίζεται σε μια συμφωνία που υπέγραψε τον Νοέμβριο του 2019 η Τουρκία με την κυβέρνηση της Λιβύης και οριοθέτησε τη θαλάσσια περιοχή νοτιοανατολικά της Κρήτης. Έναν χρόνο πριν, την άνοιξη του 2019, οι Τούρκοι άρχισαν να διακινούν την έννοια της «γαλάζιας πατρίδας» (mavi vatan). Πρόκειται για μια τεράστια περιοχή που καλύπτει το ήμισυ του Αιγαίου και τις υφαλοκρηπίδες Κύπρου, Καστελλόριζου, Ρόδου, Καρπάθου, Κάσου και του ανατολικού τμήματος της Κρήτης.

Οι δύο χάρτες έχουν μικροδιαφορές. Ο χάρτης του ΟΗΕ είναι πιο λεπτομερής και προσεκτικός. Ο χάρτης της «γαλάζιας πατρίδας» είναι πιο επιθετικός και καθαρός και υπ' αυτή την άποψη πιο χρήσιμος. Και οι δύο είναι εξίσου αφοριστικοί για τα ελληνικά δικαιώματα στις θαλάσσιες περιοχές που περιβάλλουν τις

ελληνικές ακτές. Ακολουθούν μια πάγια από το 1976 τουρκική θέση που ισχυρίζεται ότι τα νησιά οποιουδήποτε μεγέθους ή πληθυσμού δεν έχουν υφαλοκρηπίδα. Και οι δύο χάρτες, όμως, πηγαίνουν ένα βήμα παραπέρα. Για να μπορεί μια χώρα να διεκδικήσει θαλάσσιες περιοχές, θα πρέπει να έχει θαλάσσιο μέτωπο και να γειτνιάζει με αυτές. Υπ' αυτή την έννοια, οι χάρτες κατακρεουργούν το διεθνές δίκαιο, τη γεωγραφία και τη λογική.

β. Το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης (Καστελλόριζο)

Πριν από την υπογραφή της τουρκο-λιβυκής συμφωνίας το 2019, η βασική διαφορά Ελλάδος-Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο ήταν το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης (Καστελλόριζο) που ανήκει στα Δωδεκάνησα. Αποτελείται από δεκαεννέα μεγάλα και μικρότερα νησιά και βράχους. Απέχει 75 μίλια από τη Ρόδο και από 0,5 έως 3 μίλια από τις τουρκικές ακτές. Τα τρία μεγαλύτερα νησιά του συμπλέγματος είναι η Μεγίστη, γνωστό-

τερη ως Καστελλόριζο, η Ρω και η Στρογγύλη (ή Υψηλή), που αποτελεί και το ανατολικότερο ελληνικό έδαφος.

Το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης βρίσκεται με βάση τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό εκτός των ορίων του Αιγαίου. Ο προσδιορισμός, όμως, των ορίων του Αιγαίου Πελάγους (όπως και κάθε θάλασσας) από τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό γίνεται για λόγους διευκολύνσεως της ναυσιπλοΐας και συντονισμού στην έκδοση χαρτών και στη διεξαγωγή υδρογραφικών ερευνών. Δεν έχει νομική ή πολιτική σημασία.

Η τουρκική πλευρά επιδιώκει τον διαχωρισμό Αιγαίου και Ανατολικής Μεσογείου, διότι θέλει να απομονώσει το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης από τα υπόλοιπα ελληνικά νησιά. Κατά την Τουρκία, το Καστελλόριζο αποτελεί «νησί από τη λάθος μεριά της μέσης γραμμής», οπότε έχει περιορισμένη επήρεια κατά τη χάραξη της μέσης γραμμής. Πράγματι, εάν το νησιωτικό σύμπλεγμα του Καστελλόριζου απομονωθεί από τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου,

θα εμφανίζεται ως μια μικρή συστάδα νησιών που βρίσκονται αντιμέτωπα με το υπερπολλαπλάσιο εύρος των τουρκικών ακτών. Το μικρό μήκος των ακτών του ελληνικού νησιωτικού συμπλέγματος θα βρίσκεται σε δυσαναλογία με τις θαλάσσιες περιοχές που θα του αποδοθούν με τη μέθοδο της μέσης γραμμής, εν συγκρίσει με τις τουρκικές ακτές και τις δικές τους θαλάσσιες περιοχές. Επομένως, η Τουρκία ζητά να αποδοθεί στο σύμπλεγμα του Καστελλόριζου μόνο αιγιαλίτιδα ζώνη.

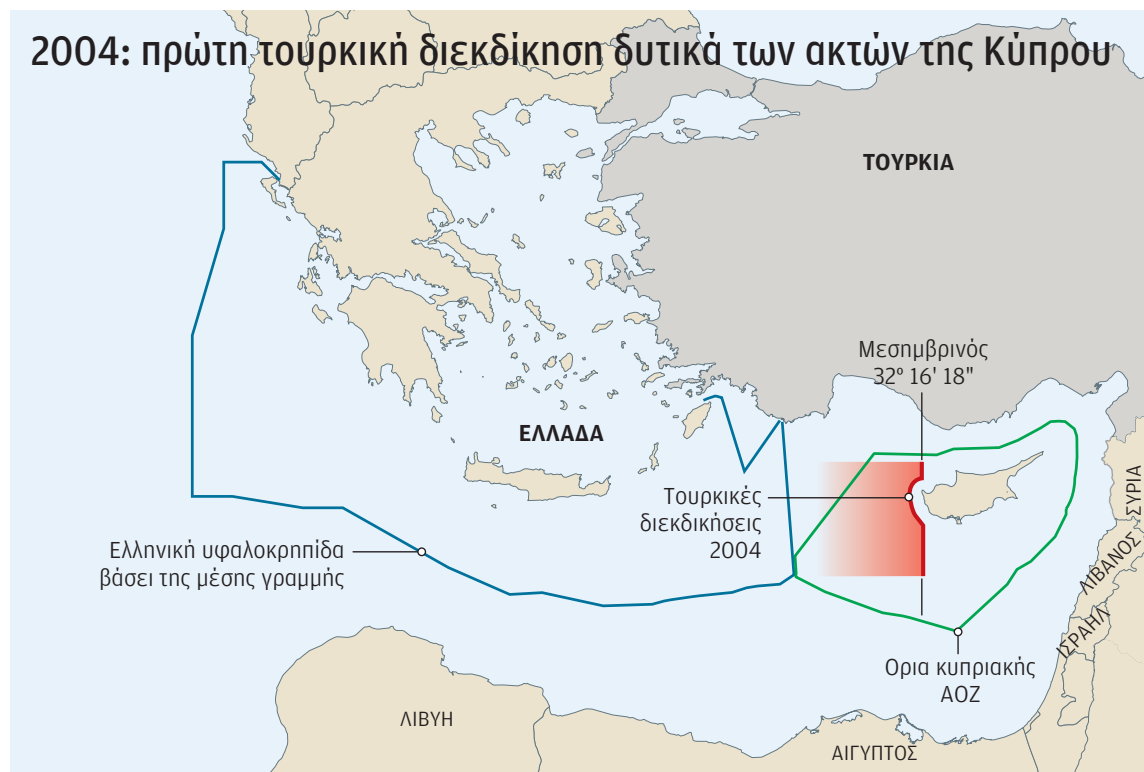
Στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου όμως, εκτός από τις ακτές του Καστελλόριζου υπάρχουν η Ρόδος, η Κάρπαθος και η Κρήτη. Η προβολή όλων αυτών των ακτών προσδιορίζει τις θαλάσσιες ζώνες της περιοχής. Όπως έχει παρατηρηθεί σχετικώς:

«Η θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αποδίδει υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ στην Ελλάδα, τόσο λόγω της παρουσίας του Καστελλόριζου, όσο και λόγω της παρουσίας της αλυσίδας των νησιών Ρόδου, Καρπάθου και

Κρήτης, οι ακτές των οποίων αποτελούν γραμμές βάσης για οριοθέτηση όλων των θαλασσίων ζωνών». (Ροζάκης, Καθημερινή, 4-12-2011)

Γι' αυτόν τον λόγο, πάγια ελληνική θέση είναι ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ θα πρέπει να είναι συνολική και όχι αποσπασματική, και να αφορά ενιαία σε όλο το μήκος των ελληνικών θαλασσίων συνόρων, από το δέλτα του Έβρου έως και τη Στρογγύλη ανατολικά του Καστελλόριζου.

2004: πρώτη τουρκική διεκδίκηση δυτικά των ακτών της Κύπρου

2009: δεύτερη τουρκική διεκδίκηση στα όρια ελληνικής υφαλοκρηπίδας και τουρκικής ΑΟΖ

γ. Πώς εξελίχθηκαν οι τουρκικές διεκδικήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο

Για να φτάσουμε στον χάρτη του Μαρτίου 2020 με τον οποίο η Τουρκία διεκδικεί ολόκληρο το άνω τμήμα της Ανατολικής Μεσογείου, είχαμε μια σταδιακή διεύρυνση των τουρκικών διεκδικήσεων:

Διεκδίκηση 1: Τον Μάρτιο του 2004 η Τουρκία ανακοίνωσε ότι της ανήκουν όλες οι περιοχές δυτικά του 32° 16' 18" Μεσημβρινού. Ο 32ος Μεσημβρινός εφάπτεται σχεδόν των δυτικών ακτών της Κύπρου. Ουσιαστικά η Τουρκία άφηνε στην Κύπρο μια περιορισμένη ζώνη που προσδιοριζόταν από τα χωρικά ύδατα. Η τουρκική ανακοίνωση σχετιζόταν με την υπογραφείσα συμφωνία θαλάσσιας οριοθετήσεως Κύπρου-Αιγύπτου. Η Τουρκία θέλησε να κατοχυρώσει τις διεκδικήσεις της στο δυτικό τμήμα του νησιού και να καταδείξει ότι αμφισβητεί την συμφωνία. Η θέση της ήταν καταφανώς αντίθετη προς το διεθνές δίκαιο. Η Κύπρος δεν είναι κάποιος απομονωμένος βράχος χωρίς πληθυσμό και δική του οικονομική ζωή. Βάσει του δικαίου της θάλασσας, μόνο τέτοιες περιπτώσεις έχουν χωρικά ύδατα και δεν μπορούν να διεκδικήσουν άλλες ζώνες.

Διεκδίκηση 2: Τον Ιούλιο του 2008, το τουρκικό Υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε να εκχωρήσει στην τουρκική κρατική εταιρεία πετρελαίου-ΤΡΑΟ περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου για έρευνα και εκμετάλλευση. Οι περιοχές βρίσκονταν νοτιοανατολικά της Ρόδου και νοτίως του Καστελλόριζου και ήσαν περιοχές στα όρια μεταξύ ελληνικής υφαλοκρηπίδας και κυπριακής ΑΟΖ. Ακολουθώντας μια κακή παράδοση του τουρκικού κράτους, η απόφαση παρέμεινε μυστική και δεν δημοσιεύθηκε επί έναν χρόνο στην τουρκική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (βλ. *Resmi Gazete* 27.290, 16 Ιουλίου 2009). Η επιλογή της μη δημοσίευσής έγινε προφανώς για να αποφευχθούν διεθνείς αντιδράσεις και για να μη δημιουργηθούν προβλήματα στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας στην ΕΕ.

Διεκδίκηση 3: Τον Σεπτέμβριο του 2011 έγινε η «Συμφωνία» Τουρκίας-Κατεχομένων, με την οποία υποτίθεται ότι οριοθετήθηκαν οι θαλάσσιες περιοχές ανάμεσα στην Τουρκία και την Κύπρο. Όπως έχει προαναφερθεί, η συμφωνία είναι ανυπόστατη. Οι κατεχόμενες περιοχές δεν αποτελούν κράτος, κατά συνέπεια δεν είναι υποκείμενο διεθνούς δικαίου και δεν έχουν δικαιοπρακτική ικανότητα υπογραφής διεθνών συνθηκών. Ακολούθησε διεκδίκηση των Τουρκοκυπρίων ανατολικά και νότια του νησιού και «εκχώρηση» αυτών των περιοχών στην τουρκική κρατική εταιρεία πετρελαίου.

Διεκδίκηση 4: Πληρέστερη εικόνα των τουρκι-

κών διεκδικήσεων στην Ανατολική Μεσόγειο δόθηκε, όμως, τον Απρίλιο του 2012. Στην τουρκική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως δημοσιεύθηκαν εκχωρήσεις θαλασσίων περιοχών δυτικά της Κύπρου και νοτίως της Ρόδου και του Καστελλόριζου (βλ. *Resmî Gazete* 28.276, 27 Απριλίου 2012). Οι εκχωρήσεις είχαν γίνει προς την κρατική τουρκική εταιρεία πετρελαίου ΤΡΑΟ. Στις περιοχές εκχωρήσεων περιλαμβάνονταν τμήματα της υφαλοκρηπίδας της Ρόδου, της Καρπάθου, ολόκληρη σχεδόν η υφαλοκρηπίδα του Καστελλόριζου και η κυπριακή ΑΟΖ δυτικά του νησιού. Ουσιαστικά, η Τουρκία με τις εκχωρήσεις:

- α απέκοψε κυρίως τη Ρόδο και εν μέρει την Κάρπαθο από το μέγιστο τμήμα της υφαλοκρηπίδας που βρίσκεται ανατολικά των δύο αυτών νησιών,
- β περιόρισε το Καστελλόριζο μόνο στα χωρικά του ύδατα, διεκδικώντας όλη την περιοχή από τη Ρόδο έως την Κύπρο, και
- γ εισήλθε εντός της κυπριακής ΑΟΖ, διεκδικώντας τμήματά της που βρίσκονται δυτικά του νησιού.

Οι εκχωρήσεις βασιζόνταν σε αποφάσεις που είχαν ληφθεί δύο μήνες πριν, την 16η Μαρτίου 2012, από το τουρκικό Υπουργικό Συμβούλιο. Είναι προφανές ότι η χρονική στιγμή της δημοσίευσής ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τις ελληνικές πολιτικές εκλογές του Μαΐου 2012, που απείχαν μόνο δέκα ημέρες. Οι εκχωρήσεις δεν ήταν μια αποσπασματική κίνηση της Τουρκίας που θέλησε να καταγράψει απλώς τις διεκδικήσεις της στην περιοχή εν όψει νέας ελληνικής κυβέρνησης. Ήταν μια απόφαση που ναι μεν εκδηλώθηκε με αφορμή τις ελληνικές εκλογές, ενετάσσετο, όμως, στο σχέδιο της Τουρκίας να διεκδικήσει το μέγιστο τμήμα της υφαλοκρηπίδας της Ανατολικής Μεσογείου. Υπενθυμίζεται ότι ανάλογες εκχωρήσεις για την περιοχή του Αιγαίου στην εταιρεία ΤΡΑΟ το 1973-74 σηματοδότησαν και την αφετηρία του προβλήματος της οριοθέτησης της αιγαϊακής υφαλοκρηπίδας. Η αντίδραση της Ελλάδας στις εκχωρήσεις περιορίσθηκε σε διάβημα διαμαρτυρίας προς την Άγκυρα και ενημέρωση της ΕΕ, ενώ τον Φεβρουάριο του 2013 κατέθεσε στον ΟΗΕ σχετική διακοίνωση.

Η Ελλάδα απέστειλε τις συνήθειες, υπηρεσιακές διαμαρτυρίες προς τον ΟΗΕ και κατήγγειλε γενικώς τις τουρκικές ενέργειες. Όλος ο κόσμος, όμως, γνωρίζει με ακρίβεια τι διεκδικεί η Τουρκία στην περιοχή. Η Ελλάδα εξακολουθεί να μην έχει προσδιορίσει ποια θεωρεί ότι είναι τα ακριβή όρια της υφαλοκρηπίδας της στην Ανατολική Μεσόγειο. Απλώς διαμαρτύρεται

2011: τρίτη τουρκική διεκδίκηση, «οριοθέτηση» Τουρκίας - Κατεχομένων

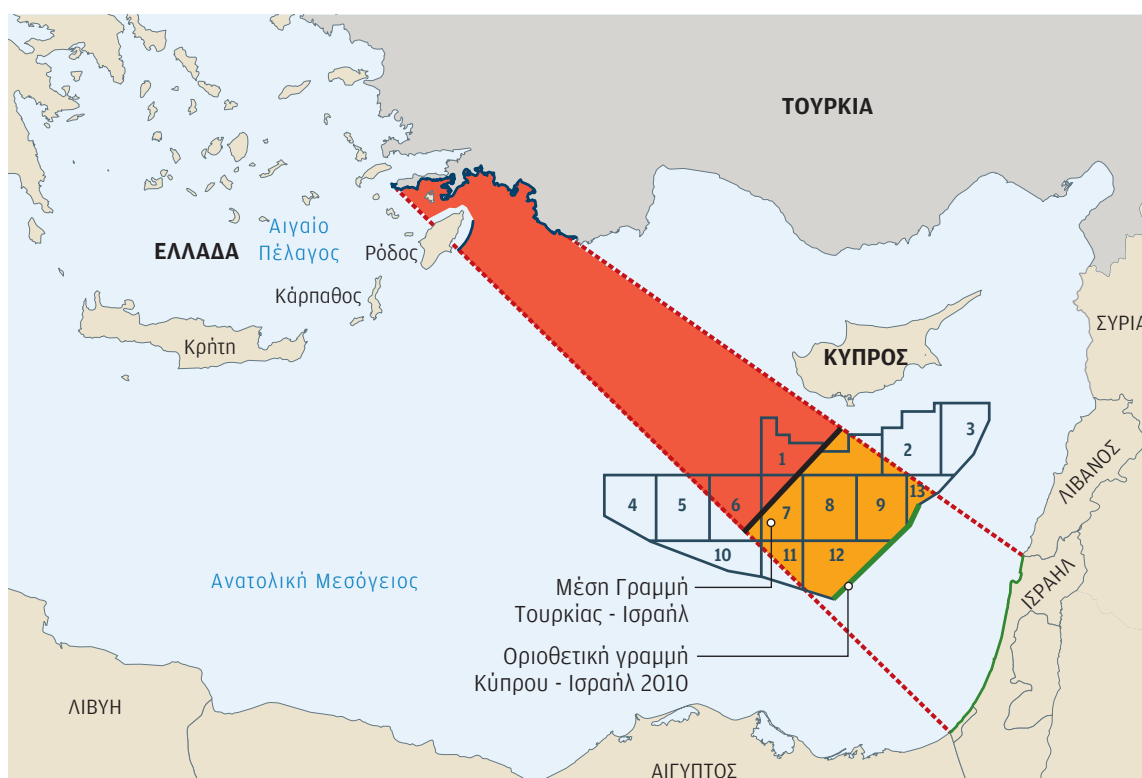
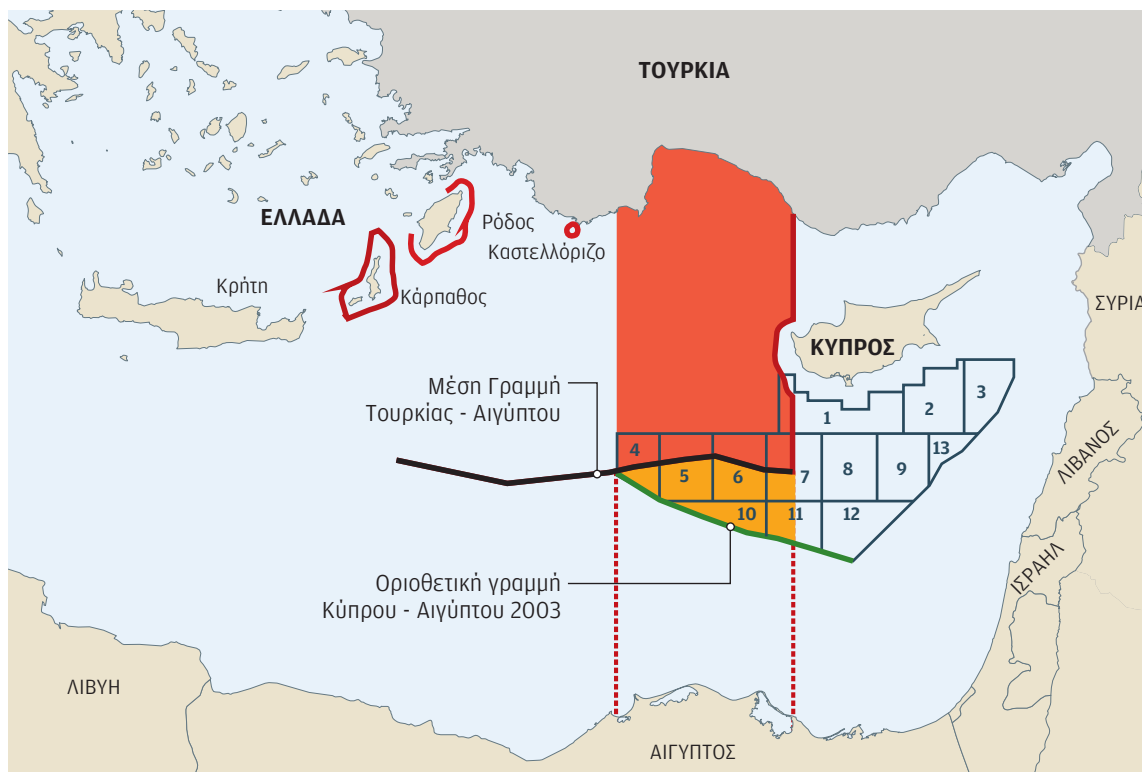

2012: τέταρτη τουρκική διεκδίκηση ανάμεσα σε Κύπρο και Ρόδο

στις τουρκικές ενέργειες. Ο προσδιορισμός πρέπει να γίνει με κατάθεση των γεωγραφικών συντεταγμένων των εξωτερικών ορίων της υφαλοκρηπίδας. Όταν δεν υπάρχει συμφωνία οριοθετήσεως, η κατάθεση συντεταγμένων έχει σκοπό να προσδιορίσει επακριβώς τις περιοχές εκείνες εντός των οποίων το παράκτιο κράτος ασκεί τα κυριαρχικά δικαιώματα που του αναγνωρίζονται από το διεθνές δίκαιο. Δεν πρόκειται περί οριοθετήσεως, αλλά περί καθορισμού εξωτερικών ορίων, τα οποία όρια

ενδέχεται να τροποποιηθούν σε περίπτωση οριστικής οριοθέτησης των θαλασσίων ζωνών, είτε μέσω σύναψης συμφωνιών οριοθέτησης είτε μέσω δικαστικής αποφάσεως.

δ. Τουρκικοί τυχοδιωκτισμοί επί χάρτου

Την περίοδο 2010-11 παρουσιάστηκαν διάφοροι χάρτες με ακραίες τουρκικές διεκδικήσεις εις βάρος των ελληνικών θαλασσιών ζωνών. Βασικός εμπνευστής τους ήταν ο αξιωματικός του τουρκικού πολεμικού ναυτικού, Τζιχάτ Γιαϊτσί, που δημοσίευσε και σχετική μελέτη που δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο του 2012 [Cihat YAYCI, «Dogu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarinin PaylasIlmasi Sorunu ve Türkiye»,

(«Το πρόβλημα της οριοθετήσεως θαλασσιών περιοχών στην Ανατολική Μεσόγειο και η Τουρκία»), περιοδικό *Bilge Strateji*, 2012, Τόμος 4, σελ. 1-70]. Στους τρεις από τους τέσσερις χάρτες η Τουρκία επιχειρούσε να ανατρέψει το σύνολο των συμφωνιών οριοθετήσεως στις οποίες προχώρησε η Κύπρος με τις γειτονικές της χώρες. Στον τέταρτο χάρτη πρότεινε οριοθέτηση στη Λιβύη.

Τα βασικά σημεία αυτών των χαρτών είναι τα ακόλουθα:

- Όλες οι θαλάσσιες περιοχές δυτικά της Κύπρου (32ος μεσημβρινός) μέχρι και την Κρήτη (28ος μεσημβρινός) αποτελούν τμήμα της τουρκικής υφαλοκρηπίδας.
- Η Τουρκία εμφανιζόταν ως το «σωστό» κράτος με το οποίο πρέπει να γίνουν όλες οι οριοθετήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο.
- Η Κύπρος ως κράτος, αλλά και τα ελληνικά νησιά Ρόδος, Κρήτη, Κάρπαθος, Κάσος και Καστελλόριζο δεν διαθέτουν υφαλοκρηπίδα παρά μόνο χωρικά ύδατα. Αυτό έχει ως συνέπεια κατά την οριοθέτηση να αγνοούνται απολύτως όλα τα νησιά ανεξαρτήτως μεγέθους.
- Η αγνόηση των νησιών έχει ως αποτέλεσμα οι οριοθετήσεις να βασίζονται στη μέση γραμμή ανάμεσα στις ηπειρωτικές ακτές της Τουρκίας και στα απέναντι κράτη.
- Το δέλεαρ για τις παράκτιες χώρες της Ανατολικής Μεσογείου είναι ότι, εάν υπογράψουν συμφωνίες με την Τουρκία, θα «κερδίσουν» σημαντικές θαλάσσιες εκτάσεις εν συγκρίσει με οριοθετήσεις με Ελλάδα και Κύπρο. Οι θαλάσσιες ζώνες της Ελλάδας και της Κύπρου αντιμετωπιζόνταν από την Τουρκία ως λεία που πρότεινε γενναιόδωρα να μοιραστεί με τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής.

Πρόταση οριοθετήσεως Τουρκίας με Αίγυπτο

Η Τουρκία ζητεί από την Αίγυπτο να αποκρυσώσει την κατατεθειμένη στον ΟΗΕ συμφωνία της με την Κύπρο (2003). Προτείνει οριοθέτηση ανάμεσα στις τουρκικές και αιγυπτιακές ακτές, αγνοώντας την Κύπρο. Επειδή επιλέγει τη μέση γραμμή, αφήνει εκτός των διεκδικήσεών της (δηλ. «εκχωρεί» στην Αίγυπτο) το επίμαχο τεμάχιο 10, όπου κάνει γεωτρήσεις η ExxonMobil. Η Αίγυπτος εμφανίζεται να «κερδίζει» πολλές χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα θαλάσσιας περιοχής (με πορτοκαλί χρώμα).

Πρόταση οριοθετήσεως Τουρκίας με Λίβανο

Η Τουρκία πρότεινε στον Λίβανο να καταγγείλει τη συμφωνία που υπέγραψε με την Κύπρο (2007). Με πορτοκαλί χρώμα σημειώνονται οι περιοχές που θα κερδίσει εν συγκρίσει με τη σημερινή οριοθέτηση. Για τις ανάγκες της τουρκικής προτάσεως αγνοείται η Κύπρος. Το

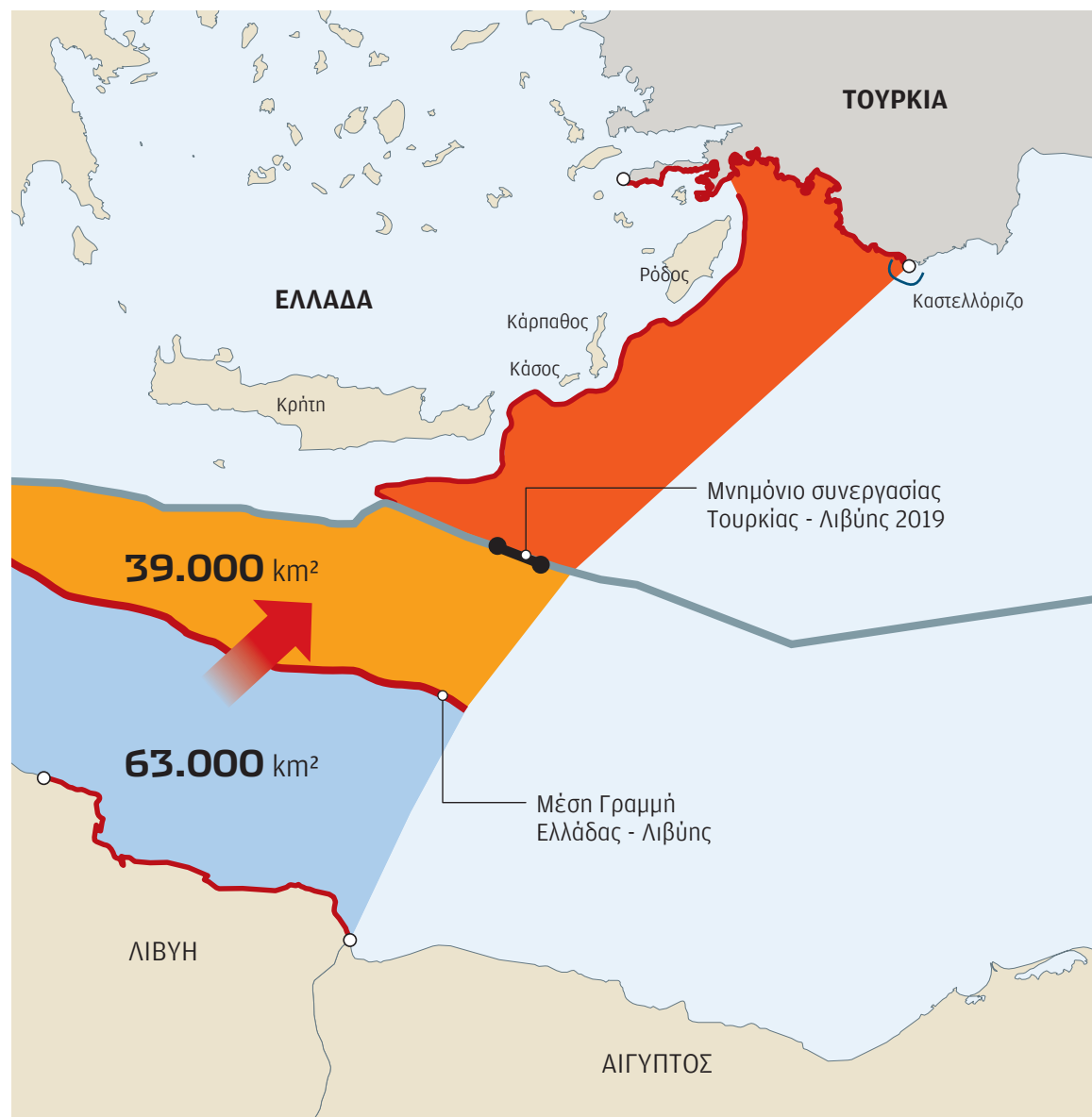
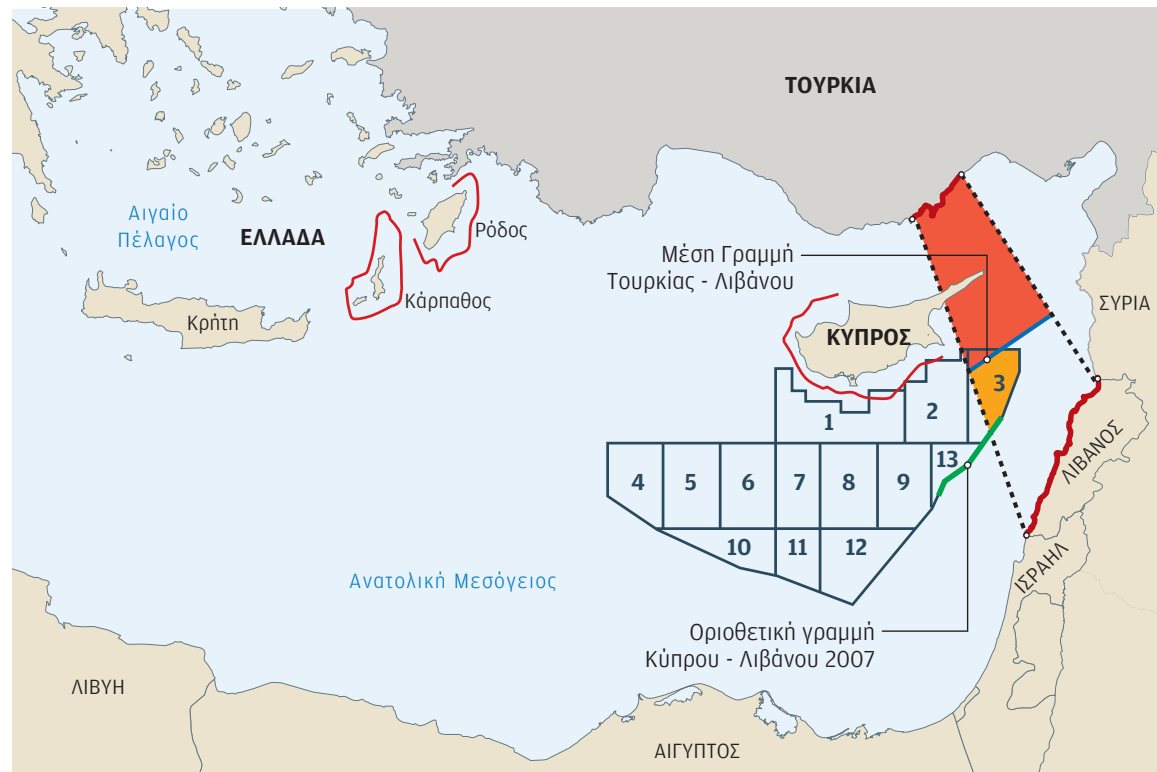
ενδιαφέρον είναι ότι η προτεινόμενη οριοθέτηση παραβιάζει τη συριακή υφαλοκρηπίδα, αφού εισέρχεται εμφανώς σε τμήμα της.

Πρόταση οριοθετήσεως Τουρκίας με Ισραήλ
Πρόκειται για τον πιο ακραίο από πλευράς συλλήψεως χάρτη. Η Τουρκία βασίζεται σε ένα μικρό τμήμα της ακτογραμμής της για να αμφισβητήσει την ελληνική υφαλοκρηπίδα και την κυπριακή ΑΟΖ. Η πρόταση παραβιάζει και την υποτιθέμενη πρόταση οριοθετήσεως Τουρκίας-Αιγύπτου. Το δέλεαρ για τους Ισραηλινούς είναι ότι το προτεινόμενο όριο τοποθετείται δεκάδες μίλια δυτικότερα του σημερινού.

Πρόταση οριοθετήσεως Τουρκίας με Λιβύη
Η Άγκυρα πρότεινε στη Λιβύη να αγνοηθεί η υφαλοκρηπίδα Ρόδου, Καρπάθου, Κάσου και Κρήτης και να θεωρηθούν ως αντικείμενες ακτές για οριοθέτηση με αυτές της Τουρκίας. Η Τουρκία δεν περιορίσθηκε στις περιοχές που έχει η ίδια όφελος. Πρότεινε στους Λίβυους να συνεχίσουν την οριοθετική γραμμή δυτικά σε όλο το μήκος της Κρήτης, αυξάνοντας κατά 39.000 τετρ. χλμ. την περιοχή τους. Επρόκειτο για τον μοναδικό χάρτη που εφαρμόσθηκε στην πράξη με το μνημόνιο που υπεγράφη μεταξύ Τουρκίας και της κυβερνήσεως Σάρατζ τον Νοέμβριο του 2019.

Το όλο σχέδιο συνιστούσε κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου της θάλασσας. Η προσπάθεια ανατροπής των συμφωνιών της Κύπρου με τα γειτονικά της κράτη είναι τυχοδιωκτική επιλογή, που δυναμιτίζει τη σταθερότητα όλης της Ανατολικής Μεσογείου. Η Τουρκία εμφανίζεται ως ο διεθνής ταραξίας. Επιπλέον, η Τουρκία δεν γειτνιάζει γεωγραφικά με το μεγαλύτερο τμήμα της διεκδικούμενης περιοχής και δεν έχει δικαιώματα. Σε κάποιες περιπτώσεις δεν έχει ούτε θαλάσσιο μέτωπο προς την περιοχή. Αντιστοίχως, τα ελληνικά νησιά στην περιοχή είναι πολλά και αξιόλογα. Κατ' αναλογία, σύμφωνα με την τουρκική λογική, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία ως νησιά δεν έπρεπε να έχουν θαλάσσιες ζώνες στον Ατλαντικό Ωκεανό. Αντιστοίχως είναι σαν να ζητά η Γαλλία να υπογράψει συμφωνία οριοθετήσεως με τη Λιβύη, αγνοώντας την Ιταλία με το αιτιολογικό ότι η Σαρδηνία και η Σικελία που βρίσκονται ενδιάμεσως είναι νησιά και συνεπώς δεν έχουν υφαλοκρηπίδα ή ΑΟΖ...

Οι συγκεκριμένοι χάρτες είναι τόσο κατάφωρα αντίθετοι προς το διεθνές δίκαιο και τη γεωγραφία, που ο συντάκτης τους θα έπρεπε να θεωρηθεί γραφικός. Στην Τουρκία, όμως, οι συγκεκριμένοι χάρτες υιοθετήθηκαν από τον Ερντογάν και απετέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία της θεωρίας της «Γαλάζιας Πατρίδας».

ε. Οριοθέτηση Τουρκίας-Λιβύης: μια στρατηγική κίνηση

Στις 27 Νοεμβρίου 2019 υπεγράφη μεταξύ του τούρκου προέδρου Ερντογάν και του επικεφαλής της λιβυκής «κυβερνήσεως εθνικής ενότητας» Φαγιέζ Αλ-Σάρατζ ένα «Μνημόνιο Συνεργασίας» (Memorandum of Understanding) που αφορούσε θαλάσσια οριοθέτηση. Ποτέ έως σήμερα μια συμφωνία θαλάσσιας οριοθετήσεως δεν έχει ονομασθεί «Μνημόνιο Συνεργασίας», διότι εμφανίζεται να μην έχει δεσμευτική ισχύ. Στο διεθνές δίκαιο, όμως, το σημαίνουν είναι το περιεχόμενο της Συμφωνίας και όχι η ονομασία που χρησιμοποιείται για να την περιγράψει.

Η συγκεκριμένη συμφωνία παραβιάζει κατάφωρα το δίκαιο της θάλασσας. Η Τουρκία

οριοθέτησε με τη Λιβύη τη θαλάσσια περιοχή νοτίως της Κρήτης. Είναι μια περιοχή με την οποία δεν γειτνιάζει γεωγραφικά. Επιπλέον στερεί από τη Ρόδο, την Κάσο, την Κάρπαθο και την Κρήτη την υφαλοκρηπίδα τους. Σε αυτά τα νησιά αφήνεται μόνο αιγιαλίτιδα ζώνη εύρους 6 ν. μιλίων. Τα συγκεκριμένα νησιά είναι και πολλά και αξιόλογα από πλευράς μεγέθους και πληθυσμού. Είναι σαν να υπογράψει συμφωνία οριοθετήσεως η Γαλλία με τη Λιβύη, αγνοώντας την Ιταλία με το αιτιολογικό ότι η Σαρδηνία και η Σικελία που βρίσκονται ενδιάμεσως είναι νησιά και συνεπώς δεν έχουν υφαλοκρηπίδα ή ΑΟΖ...

Ο λόγος που υπέγραψε η Λιβύη μια συμφωνία αντίθετη προς το διεθνές δίκαιο είναι

απλός. Η Λιβύη βρίσκεται σε εμφύλιο. Στην Ανατολική Λιβύη με έδρα το Τομπρούκ, είναι το λιβυκό κοινοβούλιο που υποστηρίζει τον στρατάρχη Χαλίφα Χαφτάρ. Τον συνδράμουν ποικιλοτρόπως Αίγυπτος, Εμιράτα και Ρωσία, καθώς και η Γαλλία. Στη δυτική Λιβύη με έδρα την Τρίπολη υπάρχει «κυβέρνηση εθνικής ενότητας» υπό τον Φαγιέζ Αλ-Σάρατζ που αναγνωρίζεται από τον ΟΗΕ. Η Τουρκία (μαζί με το Κατάρ) είναι ο σημαντικότερος υποστηρικτής της κυβερνήσεως του Αλ-Σάρατζ. Στέλνει στην κυβέρνηση της Τριπόλεως μισθοφόρους τζιχαντιστές από τη Συρία και στρατιωτικό υλικό. Τον Νοέμβριο του 2019 η κυβέρνηση Σάρατζ κατέρρεε. Ο Χαφτάρ είχε φτάσει στα περίχωρα της Τριπόλεως. Η Τουρκία προσφέρθηκε να τον στηρίξει. Με αντάλλαγμα τη στρατιωτική βοήθεια, η Λιβύη υπέγραψε μια συμφωνία-αίσχος για το διεθνές δίκαιο.

Για την Τουρκία η υπογραφή μιας τέτοιας συμφωνίας αποτελούσε στρατηγική κίνηση. Έως τώρα έδινε τη δική της ερμηνεία σε υφιστάμενα νομικά καθεστώτα που είχαν συσταθεί στο παρελθόν από διεθνείς συνθήκες. Εφ' εξής έχει τη δική της συνθήκη που προσπαθεί να δημιουργήσει ένα νέο νομικό καθεστώς. Εάν και παντελώς παράνομο, θα το επικαλείται διαρκώς. Αποκτά την επιφανειακή νομιμοποίηση που τόσο της λείπει να παρεμβαίνει στην περιοχή. Δημιουργεί ένα τείχος που εμποδίζει την Ελλάδα να αναπτύξει τα κυριαρχικά της δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα της Ανατολικής Μεσογείου. Επιβεβαιώνει αυτό που διατείνεται επί χρόνια, ότι τα νησιά δεν έχουν υφαλοκρηπίδα. Τέλος, μεταφέρει το σημείο αντιπαράθεσης από την υφαλοκρηπίδα του Καστελλορίζου στην υφαλοκρηπίδα της Κρήτης.

Το κακό είναι ότι, εάν και παράνομη, αφ' ης στιγμής υπογραφεί, μια τέτοια συμφωνία

μπορεί να ανατραπεί μόνο με υπαναχώρηση της Λιβύης ή με προσφυγή σε διεθνές δικαιοδοτικό όργανο. Η κυβέρνηση Σάρατζ με επιστολή προς τον ΟΗΕ στις 27 Δεκεμβρίου 2019 ανέφερε ότι θα εξέταζε και το ενδεχόμενο προσφυγής στη Χάγη για το τουρκο-λιβυκό μνημόνιο. Ιστορικά η Λιβύη έχει εντυπωσιακό ιστορικό τεσσάρων προσφυγών στο Διεθνές Δικαστήριο: το 1982 και το 1985 αντιστοίχως για θαλάσσιες οριοθετήσεις με Τυνησία και Μάλτα· το 1994 για μια συνοριακή διαφορά με το γειτονικό Τσαντ και το 2003 για την ανατίναξη επιβατικού αεροσκάφους πάνω από το Λόκερμπι της Σκωτίας. Αξίζει από κάθε άποψη να επιδιώξουμε την προσφυγή στη Χάγη. Δυνητικός σύμμαχός μας είναι η διεθνής νομιμότητα που επικαλείται για την αναγνώρισή της η κυβέρνηση Σάρατζ. Εξ αντικειμένου, όμως καλό είναι να μην τρέφουμε φρούδες ελπίδες. Ο Σάρατζ σήμερα αναπνέει με τουρκικούς πνεύμονες. Τυχόν προσφυγή στη Χάγη για τη νομιμότητα ή μη του τουρκο-λιβυκού μνημονίου ανατρέπει την τουρκική πολιτική για τη «Γαλάζια Πατρίδα». Δεν θα τον αφήσουν οι Τούρκοι. Την οριοθέτηση, όσο παράνομη και να είναι, θα τη βρίσκουμε διαρκώς στα πόδια μας.

στ. Η Τουρκία έχει «αλλάξει πίστα»

Μια φράση κλεμμένη από τον χώρο των ηλεκτρονικών παιχνιδιών περιγράφει απόλυτα αυτό που συμβαίνει εδώ και καιρό με την Τουρκία: «έχει αλλάξει πίστα». Κινείται με άλλους όρους, εμφορείται από μεγαλοϊδεατικά όσο και ανεδαφικά οράματα, θέλγεται από την ένταση, αδιαφορεί για το διεθνές δίκαιο και δεν διστάζει να χρησιμοποιεί στρατιωτικά μέσα όταν διαπιστώνει ότι έχει το περιθώριο.

Τον Φεβρουάριο του 2018, ο εκπρόσωπος Τύπου του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών είχε πανηγυρίσει: «Είμαστε η πέμπτη χώρα παγκοσμίως σε αριθμό πρεσβειών. Δεν είμαστε μια περιφερειακή, αλλά μια παγκόσμια δύναμη». Εάν τα σχόλια περιορίζονταν στο διπλωματικό πεδίο, τα πράγματα θα ήσαν καλά. Η αντίληψη, όμως, περί παγκόσμιας δυνάμεως συνδυάζεται με τις δηλώσεις Ερντογάν για μια Τουρκία που ασφυκτιά στα περιορισμένα σύνορα της Λωζάνης. Μετά το 2011 η Τουρκία ενεπλάκη σε ένα παιχνίδι για μεγάλους παίκτες. Μέσω των αραβικών ανοίξεων επιχείρησε να τοποθετήσει μουσουλμανικές αδελφότητες στις ηγεσίες των κρατών που ήσαν στο παρελθόν εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στόχος της ήταν η δημιουργία μιας οθωμανικής κοινοπολιτείας, στο πρότυπο της (βρετανικής) Κοινοπολιτείας. Από εκείνο το σχέδιο απέμειναν οι πόλεμοι σε Συρία, Λιβύη και Υεμένη.

Μόνο από τα μέσα του 2019 η Τουρκία έχει προβεί στις ακόλουθες κατάφωρες

Το άρθρο 156 του νόμου 4001/2011

1. Το δικαίωμα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων που υπάρχουν στις χερσαίες, στις υπολίμνιες και στις υποθαλάσσιες περιοχές στις οποίες η Ελληνική Δημοκρατία ασκεί αντιστοίχως κυριαρχία ή κυριαρχικά δικαιώματα σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, όπως κυρώθηκε με τον ν. 2321/1995, ανήκει αποκλειστικά στο Δημόσιο και η άσκησή του αφορά πάντοτε τη δημόσια ωφέλεια. Η διαχείριση για λογαριασμό του Δημοσίου των δικαιωμάτων της παραγράφου αυτής ασκείται από την ΕΔΕΥ ΑΕ (Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων ΑΕ). Ως «υποθαλάσσιες περιοχές» νοούνται ο βυθός και το υπέδαφος

των εσωτερικών υδάτων, της αιγιαλίτιδας ζώνης, της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (αφ' ης κηρυχθεί) μέχρι την απόσταση των 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης. Ελλείψει συμφωνίας οριοθέτησης με γειτονικά κράτη των οποίων οι ακτές είναι παρακείμενες ή αντικείμενες με τις ελληνικές ακτές, το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (αφ' ης κηρυχθεί) είναι η μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας απέχει ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης (τόσο ηπειρωτικών όσο και νησιωτικών) από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης.

παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου: εισέβαλε στο έδαφος ανεξάρτητου κράτους, της Συρίας· αποστέλλει κρυφά στρατιώτες και όπλα στη Λιβύη κατά ρητή παραβίαση των σχετικών ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ· προχώρησε στη διενέργεια γεωτρήσεων στην ΑΟΖ ενός άλλου κράτους, της Κύπρου· οριοθέτησε κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου (αλλά και της γεωγραφίας και της λογικής) θαλάσσιες ζώνες που δεν της ανήκουν με τη Λιβύη· προσπάθησε να αποσταθεροποιήσει την Ελλάδα στέλνοντας δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες στον Έβρο. Σε αυτά

πρέπει να προστεθεί και η ισχυρή επιρροή της Άγκυρας στο κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων, που απειλεί να αποσταθεροποιήσει κράτη όπως η Αίγυπτος.

Η Τουρκία δεν δρα παρορμητικά. Έχει υιοθετήσει στρατηγική επιθετικών κινήσεων. Τα σχέδια για την υπογραφή συμφωνίας Τουρκίας-Λιβύης είχαν ετοιμασθεί ήδη από το 2010. Εκείνη την εποχή δεν υπήρχε ούτε συνεργασία με Ισραήλ και Αίγυπτο ούτε Eastmed για να ενοχληθεί η Τουρκία. Η διεκδίκηση νοτίως της Κρήτης ήλθε για να μείνει. Δεν είναι κάτι περιστασιακό. Η Άγκυρα το υφαίνει χρόνια και πιστεύει σε αυτό. Αποτελεί τμήμα της νέας της στρατηγικής, που είναι η επικυριαρχία της από το ιρακινό Κουρδιστάν και τη Συρία έως και τη Βόρειο Αφρική.

Σήμερα κρατάει τρία ενεργά μέτωπα: με Συρία, με Λιβύη και με Ελλάδα-Κύπρο. Οι δύο πρώτες περιπτώσεις αποτελούν πολέμους δι' αντιπροσώπων. Είναι ανακατεμένοι πολλοί διεθνείς παίκτες, μερικοί εκ των οποίων είναι πιο ισχυροί από την Τουρκία. Αντιθέτως, στην περίπτωση Ελλάδας-Κύπρου, η Τουρκία είναι ο μεγάλος παίκτης, χωρίς σοβαρή παρουσία άλλων ισχυρότερων χωρών που θα την υποσκελίσουν. Σε εμάς ο Ερντογάν αναζητεί τη διπλωματική νίκη που τόσο του λείπει: την επιβεβαίωση ότι η Τουρκία είναι μια σημαντική περιφερειακή δύναμη, η μεγάλη δύναμη της περιοχής μας. Παράλληλα, η Ελλάδα είναι και η μόνη δύναμη που γειτνιάζει με την Τουρκία και δυνητικά μπορεί να απειλήσει τα νεο-οθωμανικά και ισλαμικά οράματα του Ερντογάν. Επομένως, αποτελούμε στρατηγικό στόχο της Τουρκίας. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται οι χάρτες της «Γαλάζιας Πατρίδας» και η ένταση που συστηματικά καλλιεργείται. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και το μνημόνιο Τουρκίας-Λιβύης. Αποτελεί δομικό στοιχείο της νέας τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.

Ζ. «Γαλάζια Πατρίδα» και συνεκμετάλλευση

Τον Μάρτιο του 2013, ο Ερντογάν στο τέλος μιας ακόμη ελληνοτουρκικής συναντήσεως χρησιμοποίησε τη φράση «καζάν-καζάν». Πρόκειται για την τουρκική μετάφραση του αμερικανικού όρου «win-win», που χρησιμοποιείται στο παίγνιο αμοιβαίου οφέλους. Στόχος είναι μέσα από μια διαπραγμάτευση να βγουν ωφελημένα και τα δύο ενδιαφερόμενα μέρη. Ο Ερντογάν αναφερόταν στη συνεκμετάλλευση των υδρογονανθράκων σε θαλάσσιες περιοχές μεταξύ των δύο χωρών.

Πρόκειται για μια παλιά ιστορία. Είχε ξεκινήσει το 1975 με τουρκική πρωτοβουλία και τότε αφορούσε την κοινή έρευνα και εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Η

τουρκική πρόταση ήταν η υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου να αποτελούσε ζώνη κοινής εκμεταλλεύσεως ανάμεσα στις δύο χώρες. Κατά την τουρκική αντίληψη, συνεκμετάλλευση σημαίνει διανομή των ωφελημάτων εξ ημισείας μεταξύ των δύο χωρών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ενώ η Τουρκία δικαιούται ένα περιορισμένο τμήμα υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, διά της συνεκμεταλλεύσεως ευελπιστεί ότι θα αποκτήσει το 50% ή, τέλος πάντων, ένα σημαντικό ποσοστό. Κατ' ουσίαν, με τη συνεκμετάλλευση θα δημιουργείται μια περιοχή συγκυριαρχίας των δύο χωρών.

Οι τουρκικές προτάσεις για το Αιγαίο απερρίφθησαν από την Ελλάδα. Όπως είχε αναφερθεί στη Βουλή των Ελλήνων (συνεδρίαση 21ης Σεπτεμβρίου 1976), η Αθήνα είχε θέσει τις εξής προϋποθέσεις για συνεκμετάλλευση: Πρώτα θα έπρεπε να οριοθετηθεί η υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου. Μετά την οριοθέτηση θα μπορούσε να συζητηθεί η δημιουργία μιας ζώνης κοινής εκμεταλλεύσεως που θα περιοριζόταν σε περιοχές όπου γειτνιάζουν οι δύο υφαλοκρηπίδες και θα περιελάμβανε τμήματα και από τις δύο χώρες. Σε αυτή τη ζώνη οι πλουτοπαραγωγικές πηγές που θα ανακαλύπτονταν θα ήσαν εκ των προτέρων μοιρασμένες βάσει συγκεκριμένων ποσοστών. Οι ελληνικές προτάσεις αντικατοπτρίζουν τη σχετική διεθνή πρακτική. Πρώτα χαράσσονται τα όρια της υφαλοκρηπίδας (ή της ΑΟΖ). Εάν στη συνέχεια βρεθούν κοιτάσματα που βρίσκονται πάνω στο όριο, μία από τις λύσεις που ακολουθούνται είναι η συνεκμετάλλευση (βλ. Κύπρος και Αίγυπτος για συνεκμετάλλευση κοιτασμάτων εκατέρωθεν του ορίου των ΑΟΖ τους).

Η έννοια της «Γαλάζιας Πατρίδας» που διακινούν οι Τούρκοι τα τελευταία χρόνια αποτελεί μετεξέλιξη των όσων ζητούσε η Άγκυρα για το Αιγαίο τη δεκαετία του 1970. Φαινομενικά η πρόταση Ερντογάν περί «καζάν-καζάν» ακούγεται ενδιαφέρουσα. Ουσιαστικά λέει ότι οι εκατέρωθεν διεκδικήσεις Ελλάδος-Τουρκίας δεν θα επιτρέψουν σε κανένα από τα δύο κράτη να προχωρήσει σε εκμετάλλευση. Γι' αυτό προτείνει, αντί να τρωγόμαστε, να τα μοιράσουμε στο πλαίσιο της συνεκμεταλλεύσεως. Έτσι, κατά τη γνώμη του, θα είμαστε κερδισμένοι και οι δύο. Εάν υπάρξει συνεκμετάλλευση τέτοιου τύπου, περιττεύει και η οριοθέτηση. Η συγκεκριμένη πρόταση, όμως, συνυπάρχει με τις εντελώς παράλογες και ακραίες από πλευράς διεθνούς δικαίου τουρκικές διεκδικήσεις. Η Άγκυρα κυνηγά τη συνεκμετάλλευση/συνδιαχείριση μόνο για τις περιοχές νοτίως της Κρήτης και της Κύπρου. Θεωρεί ότι οι υπόλοιπες περιοχές της ανήκουν. Η τουρκική πρόταση αρμόζει σε χώρες μειωμένης κυριαρχίας.

η. Καθιέρωση της μέσης γραμμής ως εξωτερικού ορίου της ελληνικής υφαλοκρηπίδας

Παρότι η Ελλάδα είχε κυρώσει από το 1995 τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982), η εθνική νομοθεσία επί του θέματος δεν είχε τροποποιηθεί. Οι σχετικές διατάξεις των ειδικών νόμων περί ορυκτού πλούτου της χώρας συνέχιζαν να παραπέμπουν στα παρωχημένα κριτήρια της Συμβάσεως της Γενεύης περί Υφαλοκρηπίδας (1958). Το πρόβλημα λύθηκε το 2011, οπότε τροποποιήθηκε η σχετική διάταξη του νόμου. Πιο συγκεκριμένα, με το άρθρο 156 του νόμου 4001/2011 (γνωστού και ως νόμου Μανιάτη, από το επώνυμο του αρμόδιου υπουργού Περιβάλλοντος που τον επιμελήθηκε):

- Δηλώθηκε ότι η κυριαρχία ή τα κυριαρχικά δικαιώματα που έχει η Ελλάδα ασκούνται σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982).
- Αναφέρθηκε ρητώς ως προς τον καθορισμό της υφαλοκρηπίδας το κριτήριο της αποστάσεως για απόσταση έως 200 μίλια από τις ακτές.
- Εισήλθε για πρώτη φορά σε κείμενο της ελληνικής νομοθεσίας η προοπτική της κηρύξεως Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης.
- Προσδιορίσθηκε ότι σε περίπτωση ελλείψεως συμφωνίας οριοθέτησεως με τα γειτονικά κράτη, το εξωτερικό όριο της ελληνικής υφαλοκρηπίδας είναι η μέση γραμμή/γραμμή ίσης αποστάσεως που μετράται από τις ηπειρωτικές και νησιωτικές ακτές.

Το τελευταίο σημείο ήταν το πιο πρωτοποριακό και (λαμβάνοντας υπόψη κατεστημένες αντιλήψεις δεκαετιών) ρηξικέλευθο της νομοθεσίας.

Η νομοθετική θέσπιση της αρχής της ίσης αποστάσεως ως μεθόδου οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδας στην εσωτερική έννομη τάξη επέτρεψε τον προσδιορισμό των εξωτερικών ορίων της ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Αυτό έδωσε ακολούθως το 2011 τη δυνατότητα δημοσιεύσεως Διεθνούς Δημόσιας Προσκήψεως για διενέργεια σεισμικών ερευνών στην υφαλοκρηπίδα του Ιονίου και του Κρητικού Πελάγους. Στην πρόσκληση υπήρχε και ενδεικτικός χάρτης με τα όρια της ελληνικής υφαλοκρηπίδας στις συγκεκριμένες περιοχές. Τα όρια βασίζονταν στη μέση γραμμή.

Σε εκείνη τη φάση δεν υπήρξε επενδυτικό ενδιαφέρον. Τα πράγματα άλλαξαν το 2018, οπότε μια κοινοπραξία όπου συμμετέχουν η EXXON-MOBIL, η Total και η ελληνική Energean ζήτησε ερευνητικά τεμάχια νοτίως της Κρήτης. Οι σχετικές συμφωνίες με την ελληνική κυβέρνηση υπεγράφησαν το καλοκαίρι του 2020. Το ενδεχόμενο οριοθετήσεως Τουρκίας-Λιβύης ήταν αυτό που ώθησε την Ελλάδα να τις κυρώσει εσπευσμένα στις αρχές Οκτωβρίου του 2020.

Διεκδικήσεις Τουρκίας - Τουρκοκυπρίων
σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο

Ελληνική υφαλοκρηπίδα
βάσει της μέσης γραμμής

ΛΙΒΥΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

Πού βρισκόμαστε σήμερα

α. Οι βασικές τουρκικές θέσεις για τις σχέσεις με την Ελλάδα

Ένας σύγχρονος ελληνικός μύθος είναι ότι οι πολιτικές ηγεσίες στην Άγκυρα αυξάνουν την ένταση στα ελληνοτουρκικά προκειμένου να στρέψουν την προσοχή του τουρκικού λαού σε άλλα θέματα μακριά από τη μίζερη καθημερινότητά του. Στην πραγματικότητα, τα κίνητρα της Τουρκίας στις σχέσεις της με την Ελλάδα δεν προσδιορίζονται από το εσωτερικό πολιτικό ακροατήριο, αλλά από τον εθνικισμό που διαπνέει την τουρκική εξωτερική πολιτική ασχέτως ηγεσιών ή ιδεολογιών (κεμαλισμού ή ισλαμισμού). Τα όσα συμβαίνουν στο Αιγαίο από το 1974 ή στην Ανατολική Μεσόγειο την τελευταία δεκαετία είναι άσκηση τουρκικής εθνικής Πολιτικής (με κεφαλαίο Π)!

Στο ζήτημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων η τουρκική εξωτερική πολιτική θυμίζει τον λόγο που ήσαν διαβόητα τα ισπανικά πανδοχεία σε προηγούμενους αιώνες: όποιος έμπαινε σε αυτά έβρισκε μέσα όλα όσα είχαν αφήσει οι προηγούμενοι. Το 1975, οι Τούρκοι έθεσαν το θέμα της διαφοράς 4 μιλίων μεταξύ εναερίου χώρου και χωρικών υδάτων. Το 1996, ανέπτυξαν τη θεωρία των «γκρίζων ζωνών». Το 2019, υπέγραψαν μια παράνομη –αλλά υπαρκτή– συμφωνία θαλάσσιας οριοθετήσεως με τη Λιβύη. Θα σκοντάφουμε πάνω σε όλα αυτά κάθε φορά που θα θέλουμε να συζητήσουμε με την άλλη πλευρά. Οι βασικές τουρκικές θέσεις για τις σχέσεις με την Ελλάδα ως προς το Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο θα μπορούσαν να συνοψισθούν ως εξής:

Ως προς το Αιγαίο:

- Στο Αιγαίο η ελληνική πλευρά προχώρησε σταδιακά από το 1931 και εντεύθεν σε διατάραξη της ισορροπίας μεταξύ των δύο χωρών η οποία είχε κατοχυρωθεί με τη Συνθήκη της Λωζάνης.
- Λόγω της ελληνικής στάσεως στο Αιγαίο, σωρεύθηκαν πολλές διαφορές μεταξύ των δύο χωρών. Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, που αποδέχεται η ελληνική πλευρά, είναι μόνο μία από τις πολλές διαφορές.
- Οι διαφορές είναι κυρίως πολιτικές. Οι πολιτικές διαφορές πιθανόν να εμπεριέχουν και νομικές πτυχές. Η λύση, όμως, θα πρέπει να είναι πολιτική.
- Για τους λόγους αυτούς δεν χωρεί μεμονωμένη αντιμετώπιση του καθενός από τα προβλήματα του Αιγαίου. Πρέπει να υπάρξει «συνολική συμφωνία» (package deal) για όλα τα θέματα. Η συνολική συμφωνία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη αφενός τα ζωτικά συμφέροντα της Τουρκίας στην περιοχή και αφετέρου το γεγονός ότι οι γεωγραφικές συνθήκες του Αιγαίου είναι μοναδικές σε όλο τον κόσμο.

Επομένως, στο Αιγαίο δεν μπορούν να ισχύσουν κανόνες ή λύσεις που εφαρμόστηκαν σε άλλες περιοχές.

- Η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων θα αποτελέσει αιτία πολέμου.

Ως προς την Ανατολική Μεσόγειο:

- Το Κυπριακό λύθηκε με ευνοϊκό τρόπο για την Τουρκία από το 1974. Για να διατηρηθεί όμως αυτή η κατάσταση, πρέπει να ακυρωθεί το ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου. Ειδάλλως, σε περίπτωση ανακαλύψεως σοβαρών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, θα δημιουργηθεί μια εναλλακτική πηγή τροφοδοσίας της ΕΕ. Αυτό θα ανατρέψει τις ευνοϊκές για την Τουρκία ισορροπίες στην Κύπρο όπως τις επέβαλε το 1974.
- Η Τουρκία είναι η επικυρίαρχος χώρα της Ανατολικής Μεσογείου. Όλα τα κράτη της περιοχής θα πρέπει να υπογράψουν συμφωνίες μαζί της για την οριοθέτηση των θαλασσίων περιοχών τους.
- Ειδικώς η Ελλάδα και η Κύπρος θα πρέπει να αποδεχθούν ένα καθεστώς συνεκμεταλλεύσεως των υδρογονανθράκων τους.

β. Οι ελληνικές προτεραιότητες για το Αιγαίο

Στο μέτωπο του Αιγαίου, προτεραιότητα της ελληνικής πλευράς είναι η αποφυγή συγκρούσεως με την Τουρκία. Παρά τις κατά καιρούς λαϊκιστικές εξάρσεις (το θέμα των ελληνοτουρκικών παρέχει συχνά τέτοιες δυνατότητες), η ελληνική πλευρά ακολούθησε αμυντική πολιτική στα θέματα του Αιγαίου. Το αποτέλεσμα είναι ότι ο χρόνος στο Αιγαίο έχει παγώσει στη δεκαετία του 1970. Έλληνες (αλλά και Τούρκοι) πολιτικοί και διπλωμάτες επαναλαμβάνουν μηχανικά θέσεις που είχαν εκφρασθεί επανειλημμένως κατά τη δεκαετία του 1970. Σταδιακά το Αιγαίο μετεβλήθη σε μια *sui generis* περιοχή ελληνικής περιορισμένης κυριαρχίας ή ψιλής κυριότητας.

Η ελληνική πλευρά μπορούσε να σημεινυεται ότι είχε πετύχει:

- να αποφύγει πραγματικό πολεμικό επεισόδιο και
- να διατηρήσει το νομικό καθεστώς περίπου όπως ήταν το 1974.

Η τουρκική πλευρά αντιστοίχως μπορούσε να είναι ικανοποιημένη επειδή:

- είχε εν τοις πράγμασι «φινλανδοποιήσει» το Αιγαίο και
- είχε δημιουργήσει την εντύπωση ότι στο Αιγαίο δεν υπάρχει ένα καθεστώς καθαρό και αδιαμφισβήτητο, γεγονός που της επέτρεπε νομιμοφανώς να δημιουργεί προβλήματα.

Η αποστασιοποίηση της Ελλάδος από τις εξελίξεις γύρω από το διεθνές δίκαιο της θάλασσας έχει πάντως δημιουργήσει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που δεν είναι και τόσο κολακευτικά:

Χωρικά ύδατα: Η Ελλάδα αποτελεί τη μοναδική εξαίρεση από τα 149 παράκτια κράτη του πλανήτη που έχουν δυνατότητα να επεκτείνουν τα χωρικά τους ύδατα στα 12 μίλια που δεν έχει ασκήσει αυτό το δικαίωμα και εξακολουθεί να διατηρεί μικρότερο εύρος.

ΑΟΖ: Στην υδρόγειο υπάρχουν 149 κράτη που έχουν τη δυνατότητα να διεκδικήσουν ΑΟΖ. Έως το 2018, τα 132 είχαν προχωρήσει στην κήρυξη της. Η Τουρκία έχει θεσπίσει ΑΟΖ στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου, αλλά όχι στη Μεσόγειο. Η Ελλάδα περιλαμβάνεται, προφανώς, στα 17 κράτη που δεν έχουν θεσπίσει ΑΟΖ.

Ζώνες δικαιοδοσίας πέραν των χωρικών υδάτων: Η Ελλάδα συγκαταλέγεται, μαζί με την Αλβανία, το Κουβέιτ και το Μαυροβούνιο, στα κράτη εκείνα τα οποία δεν έχουν κηρύξει ζώνες δικαιοδοσίας πέραν των χωρικών υδάτων.

γ. Καμία λύση δεν είναι εύκολη

Όλα τα σημάδια της επερχόμενης μεγάλης κρίσεως στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι παρόντα. Θα μπορούσε, όμως, η Τουρκία να υποχωρήσει από τις «γκρίζες ζώνες» ή από τα δικαιώματα που θεωρεί ότι έχει έξω από την Κρήτη; Τα θέματα που θέτει η Άγκυρα στο πεδίο των ελληνοτουρκικών σχέσεων είναι πολλά. Για οποιαδήποτε χώρα θα ήταν δύσκολο να τα αποσύρει, ακόμη και εάν υποτεθεί ότι ετέθησαν για διαπραγματευτικούς λόγους. Και να υπήρχε τουρκική ηγεσία που να ήθελε γνησίως την αποκατάσταση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να προχωρήσει σε αυτή την πορεία αποσύροντας θέματα από τη διαπραγμάτευση. Αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για την ηγεσία Ερντογάν. Η Τουρκία θεωρεί ότι μπορούμε να ασκήσουμε τα δικαιώματά μας μόνο στον βαθμό που θα μας το επιτρέπει εκείνη.

Για να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά τον Ερντογάν, καλούμαστε να αντιληφθούμε για ποιο λόγο επιλέγει εμάς. Κι εδώ χρειάζεται να μιλήσουμε με ειλικρίνεια. Να δούμε τι λάθη έχουμε κάνει όλα αυτά τα χρόνια. Διότι αποκλείεται να έχουμε κινηθεί σωστά και να έχουμε φτάσει στην παρούσα κατάσταση. Εμείς έχουμε δώσει στον Ερντογάν την εντύπωση ότι μπορεί να επιτύχει μια διπλωματική επιτυχία με μικρό κόστος. Για να αποτρέψουμε θερμό επεισόδιο και να διατηρήσουμε μια επίπλαστη ηρεμία, διολισθήσαμε σε μικρές, σταδιακές υποχωρήσεις. Οι παραβιάσεις του ελληνικού εναερίου χώρου τη δεκαετία του 1980 έγιναν κάποια στιγμή υπερπτήσεις και τώρα τα drones οργώνουν το Αιγαίο. Οι «επακουμβήσεις» πλοίων –όπως τις βαφτίσαμε– κατέληξαν σε συγκρούσεις σκαφών του Λιμενικού. Οι συγκεκριμένες διεκδικήσεις

των Τούρκων με χάρτες και συντεταγμένες αντιμετωπιζόνταν με αμνηχανία. Όσπου ξυπνήσαμε ένα πρωί και διαπιστώσαμε ότι η άλλη πλευρά έχει αφηνιάσει. Όχι μόνο παραβιάζει κάθε έννοια του δικαιού της θάλασσας με την εξωφρενική συμφωνία με τη Λιβύη, αλλά και στον Έβρο το τριήμερο της Καθαράς Δευτέρας του 2020 επεδίωξε να αποσταθεροποιήσει τη χώρα.

Χρειάζεται να δούμε με ειλικρίνεια και τη σχέση μας με το διεθνές δίκαιο. Η επίκλησή του είναι η καραμέλα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Το εφαρμόζουμε όμως στην πράξη ή το θυμόμαστε μόνο όσον αφορά την πιθανότητα προσφυγής στη Χάγη;

Οφείλουμε επίσης να παραδεχθούμε με ειλικρίνεια ότι ένα τμήμα της ιθύνουσας τάξεως της χώρας θεωρεί ότι οι ελληνικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο είναι υπερβολικές και πρέπει να είμαστε ρεαλιστές. Είναι έτσι; Μόνον βλέποντας τη διεθνή πρακτική θα καταλάβουμε εάν είμαστε αυτιστικά εγκλωβισμένοι στις υπερβολές και στα «δικαία» μας ή στον «ρεαλισμό» μας.

Καλούμαστε να μιλήσουμε με ειλικρίνεια για το πώς βλέπουμε τη θέση της χώρας μας στην ευρύτερη περιοχή με τη συγκεκριμένη Τουρκία δίπλα μας. Όχι ωραία λόγια και παραμύθια. Γειτονεύουμε με ένα κράτος που θεωρεί ότι είναι η επικυρίαρχος δύναμη στην περιοχή. Θέλουμε να σταθούμε απέναντι; Πολύ περισσότερο, μπορούμε; Ή είναι καλύτερο να συμβιβαστούμε, διότι τα πράγματα μόνο χειρότερα μπορεί να είναι για εμάς στο μέλλον; Δεν είναι κακό να το συζητήσουμε. Κακό είναι να το κρύβουμε με θεωρήματα περί προσφυγών σε διεθνή δικαστήρια, που μόνοι μας φαντασιωνόμαστε, ή ευρωπαϊκών λύσεων, που δυστυχώς δεν υπάρχουν.

Εάν πάλι δεν μας αρέσει η παρούσα κατάσταση, τι μέτρα και θυσίες πρέπει να κάνουμε για να έχουμε ένα άλλο αύριο; Η στρατηγική ειρηνικής επιλύσεως των ελληνοτουρκικών διαφορών δεν μπορεί να βασίζεται στην αποχή μας από την άσκηση των δικαιωμάτων που μας δίνει το διεθνές δίκαιο. Για να αλλάξει στάση η Τουρκία, θα πρέπει να πιεσθεί στον τομέα όπου εμείς είμαστε ισχυροί: στο διεθνές δίκαιο και στην εφαρμογή των κανόνων του που επί δεκαετίες έχουμε λησμονήσει. Αυτό σημαίνει ότι ήλθε ο καιρός να ανατρέψουμε ένα ακόμη ταμπού της μεταπολιτευτικής περιόδου: «η Ελλάδα δεν διεκδικεί τίποτα». Η Ελλάδα διεκδικεί την εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου στις θάλασσές της. Αυτό θα πρέπει να γίνει με προσεκτικό τρόπο, διότι η χρόνια αποχή μας έχει δημιουργήσει λανθασμένες εντυπώσεις και προσδοκίες στην άλλη πλευρά.

Στο σημείο που έχουμε φτάσει, καμία λύση δεν είναι εύκολη.

